

II
386 227

р Коларов
Цветелина Лекова
Ивелина Дахлянова

НАРЪЧНИК ПО ГРАЖДАНСКО ПРОЦЕСУАЛНО ПРАВО

**НАРЪЧНИК ПО
ГРАЖДАНСКО ПРОЦЕСУАЛНО ПРАВО**

© Тодор Коларов, Цветелина Лскова, Ивелина Дахлянова, *автори*

© Фиделия Косева, *дизайн на корицата*

София • 2022

© Сиела Норма АД

ISBN 978-954-28-3939-2

Тодор Коларов
Цветелина Лекова
Ивелина Дахлянова

НАРЪЧНИК ПО ГРАЖДАНСКО ПРОЦЕСУАЛНО ПРАВО

II 386 227

ny 86

СЪДЪРЖАНИЕ

Вместо предговор	9
1. Законосъобразно и незаконосъобразно развитие на гражданските правоотношения. Гражданският процес като защита-санкция. Гражданският процес като производство. Гражданският процес като система от правоотношения	11
2. Същност на основните начала на гражданския процес. Видове. Проявление на основните начала в различните производства и отделни техни фази	19
3. Страни в исковото производство – понятие и видове. Процесуална правоспособност и дееспособност. Процесуална легитимация. Процесуално представителство	28
4. Иск и право на иск. Същност на иска. Видове искове. Характеристика и съдържание на правото на иск. Процесуални предпоставки.....	38
5. Подведомственост – понятие. Подсъдност – понятие. Родова, местна и функционална подсъдност. Правно значение на подведомствеността и подсъдността	49
6. Предявяване на иска. Искова молба и проверка на редовността ѝ. Правни последици от предявяването на иска. Основание и петитум. Предмет на делото. Правна квалификация. Частичен иск. Отговор на исковата молба.....	61
7. Разглеждане на делото. Съдебни заседания. Спиране и прекратяване на делото	79
8. Усложнения във връзка със страните. Другарство – понятие, видове и особености на съдебното решение при на-	

лично на другарство. Процесуална субституция. Встъпване и привличане на подпомагаша страна. Главно встъпване	89
9. Обективно съединяване на искове – понятие и видове. Насрещен иск и възражение за прихващане. Обратен иск. Инцидентен установителен иск. Съдебно решение при обективно съединяване на искове	102
10. Доказване в исковия процес. Понятие и видове доказване. Предмет и обсег на доказване. Тежест на доказване	111
11. Доказателствени средства – понятие и видове. Обяснения на страните. Свидетелски показания и ограниченията им. Писмени доказателства, тяхната доказателствена сила и оспорване. Веществени доказателства. Вещи лица	120
12. Процесуални действия на разпореждане с иска. Оттегляне и отказ от иск. Изменение на иск. Съдебна спогодба	137
13. Съдебни актове. Определения и разпореждания. Обжалване на определенията и разпорежданията. Решение. Постановяване и стабилитет на съдебното решение	145
14. Видове решения. Решение при признание на иска. Неприсъствено решение	161
15. Правни последици на съдебното решение. Сила на пресъдено нещо. Зачитане. Конститутивно действие. Изпълнителна сила	168
16. Пороци на решението, отстраними от постановилия го съд. Поправка на очевидна фактическа грешка. Тълкуване на неясно решение. Допълване на непълно решение	177
17. Порочни съдебни решения. Нищожни решения. Недопустими решения. Неправилни решения	182

18. Въззивно обжалване на съдебното решение. Правото на въззивна жалба и неговото упражняване. Насрещна жалба. Производство. Решения по жалбата	186
19. Касационно обжалване: формални ограничения на допустимостта на касационното обжалване (чл. 280, ал. 3 ГПК), критерии за прилагане на селективния способ за очертаване приложното поле на касационното производство	201
20. Касационни основания. Особености на производството пред касационна инстанция при първо и повторно разглеждане на делото от тази инстанция	211
21. Отмяна на влязло в сила решение по чл. 303 ГПК. Процесуална легитимация и срокове за образуване на производството. Основания. Производство и последици на решението на ВКС. Отмяната по чл. 304 ГПК	220
22. Особени искиви производства – делбата, брачните искове, търговските спорове, колективните искиви и бързите производства	231
23. Индивидуално принудително изпълнение. Право на принуди- телно изпълнение и неговата характеристика. Изпълняемо право. Изпълнителен лист. Органи на принудителното изпълнение и страни в изпълнителния процес. Изпълнителни основания	245
24. Заповедно производство	257
25. Способи за принудително изпълнение на парични притезания. Изпълнение върху недвижим имот. Изпълнение върху движима вещ. Изпълнение върху вземане	272
26. Способи за принудително изпълнение на непарични задълже- ния. Изпълнение на задължение за предаване на движима вещ. Въвод във владение. Изпълнение на заместими и	

незаместими престации. Изпълнение на задължение за бездействие. Изпълнение на задължение за предаване на дете	286
27. Защита на длъжника, вискателя, наддавача и на трети лица в изпълнителния процес при процесуална и материалноправна незаконосъобразност на процеса. Имушествената отговорност по чл. 441 ГПК.....	293
28. Обезпечително производство. Цел и функции на обезпечаването на иска. Обезпечаването на бъдещ и на предявен иск. Развитие и приключване на производството	307
29. Охранителни производства. Характеристика и общи правила. Нотариални производства. Регистърно производство.....	318
30. Арбитраж – понятие и характеристика. Видове арбитраж. Арбитражно споразумение. Арбитражно производство. Изпълняемост на арбитражните решения. Признаване и отмяна на арбитражни решения.....	331
Приложение 1: Контролни казуси.....	349
Приложение 2: Отговори на контролните въпроси и насоки за решаване на контролните казуси.....	357
Използвана литература	363

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР

Уважаеми студенти юристи,

Този наръчник е изготвен с мисъл за вас. Предназначението му е да ви послужи при подготовката ви както за семестриалния изпит по „Гражданско процесуално право“, така и за държавния изпит по „Гражданскоправни науки“. За тази цел темите в него са разработени почти изцяло следвайки трета част на актуалния конспект за държавния изпит по „Гражданскоправни науки“.

Наръчникът е написан с идеята да представи в максимално синтезиран вид най-важното, по наше мнение, по всяка разгледана тема. Наръчникът се придържа към утвърдените в теорията и практиката мнения. В тази връзка, той заимства редица дефиниции и постановки, така както те са възприети в процесуалната теория и практика, без да претендира за уникалност или авторство. Към всяка тема е добавена подтема с контролни въпроси, а в Приложение № 1 пет примерни казуса по гражданско процесуално право. В Приложение № 2 ще намерите отговори на контролните въпроси и насоки за решаване на казусите. В много от темите ще откриете рубриката „N.B.!“ и „Уточнение“. Първата поставя акцент на подценявани от студентите, понякога ключови, положения. Втората цели да подчертае категорично авторово мнение, което може да не е безспорно в теорията и практиката. С оглед естеството на това издание, намираме за задължително тази втора категория да бъде изрично очертана.

Отделните теми и подтеми са написани от:

- доц. Тодор Коларов, д.н. – преподавател по гражданско процесуално право (ГПП) в Нов български университет (НБУ) и адвокат – теми 1–24, 27, 28, подтема 25.4, подтема 30.7 и Приложение № 1.
- Цветелина Лекова – докторант по ГПП в НБУ и адвокат – теми 25 (без подтема 25.4), 26 и 29.
- Ивелина Дахлянова – докторант по ГПП в НБУ и адвокат – теми 30 (без подтема 30.7).

Изразяваме специална благодарост на проф. д-р Марио Бобатинов, дългогодишен съдия във ВКС (1990–2012), заместник-председател на ВКС и председател на Търговската колегия на ВКС (2009–2012), за становището и препоръките по окончателния проект на този наръчник.

Наръчникът е съобразен със законодателството към 24.05.2022 г.

24.05.2022 г.

Авторите

1. ЗАКОНОСЪОБРАЗНО И НЕЗАКОНОСЪОБРАЗНО РАЗВИТИЕ НА ГРАЖДАНСКИТЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО ЗАЩИТА-САНКЦИЯ. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО ПРОИЗВОДСТВО. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО СИСТЕМА ОТ ПРАВООТНОШЕНИЯ

1.1. ЗАКОНОСЪОБРАЗНО И НЕЗАКОНОСЪОБРАЗНО РАЗВИТИЕ НА ГРАЖДАНСКИТЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ

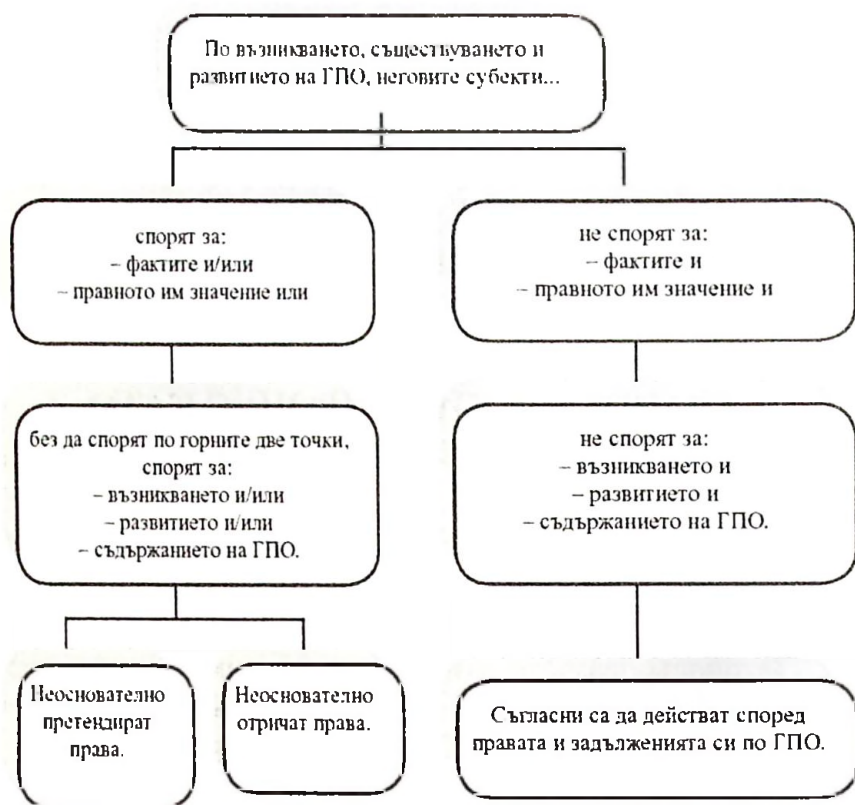
Законосъобразното развитие на гражданските правоотношения (ГПО) е нормалното и желано състояние. Гражданският процес влиза в действие при отклонение от него. Тогава е необходима намесата на защитния орган, който коригира това отклонение и връща ГПО в неговото нормално и желано състояние.

Законосъобразно е състоянието на ГПО, когато: липсва спор, изискуемите задължения се изпълняват, не се предприемат действия, целящи осуетяване защитата на правото.

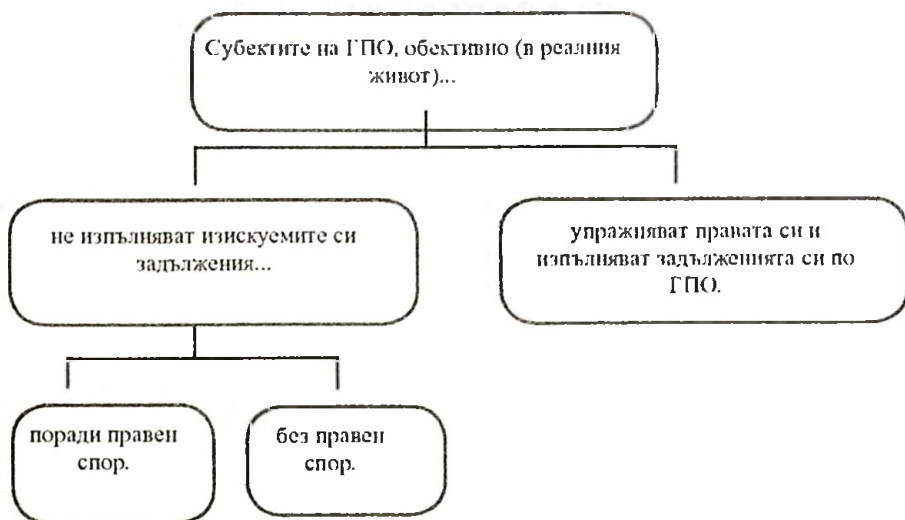
1. При спор:

- относно възникване,
- съществуване или
- съдържание на гражданското правоотношение

е налице форма на незаконосъобразно развитие на ГПО и нужда от **защита със средствата на исковия процес**. Законосъобразното и незаконосъобразното развитие на ГПО при спор/липса на спор могат да се обобщят с графиката по-долу.

2. При неизпълнение по безспорно правоотношение защитата се реализира със средствата на изпълнителния процес. Законосъобразното и незаконосъобразното развитие на ГПО при изпълнение/липса на изпълнение могат да се обобщят с графиката по-долу.

3. При опасност от осуетяване осъществяването на гражданското правоотношение в бъдещ момент защитата се реализира чрез средствата на обезпечителния процес. Незаконосъобразното развитие на ГПО по този пункт може да се съпроводено с правен спор или с неизпълнение на изискуемо задължение въпреки липсата на правен спор.

Н.В.! Не е налице незаконосъобразно развитие на ГПО в производствата по спорна съдебна администрация и безспорна съдебна администрация (охранителни производства). При първите не е налице отклонение от дължимото поведение, а намеса на съда да администрира ГПО поради липса на съгласие между страните как те да бъдат уредени. Вторите са едностранни производства, при които се дава съдействие. При тях също липсва незаконосъобразно развитие на ГПО.

1.2. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО ЗАЩИТА-САНКЦИЯ

За да се възстанови законосъобразното развитие на ГПО, чрез гражданския процес се предоставя защита на изправната страна и се санкционира неизправната. Защитата и санкцията са неразривно свързани. Характеристиките на защитата са, че:

- тя е сурогат на дължимото поведение;
- има извънпроцесуално действие върху ГПО:
 - а) държавноправно и
 - б) гражданскоправно.
- Дадена е в нарочно производство от независим орган, който действа само след като е сезиран.

В зависимост от естеството на незаконосъобразното развитие на гражданския процес, защитата е различна. Така, с оглед на горепосочените форми на незаконосъобразно развитие на ГПО:

1. При правен спор пътят за защита е исковият процес (гражданското правораздаване). Силата на пресъденото нещо на съдебното решение прегражда възможността по същия въпрос, между същите страни, на същото основание да се повдига същият спор. Съдебното решение се явява защита за страната, чието право съдът признава, и санкция за насрещната страна.

2. При неудовлетворено притезание пътят на защита е изпълнителният процес. Постига се принудително осъществяване на неудовлетвореното право. Защитата се изразява в доставянето на правоимащия на онова, което му се дължи, а санкцията – в принудителното лишаване на неизправния длъжник от облагата.

3. При застрашено бъдещо упражняване на право пътят на защита е обезпечителният процес. Той винаги е функционално свързан с иския или изпълнителния процес. Защитата се постига чрез налагане на обезпечителна мярка, която запаз-

ва непроменено фактическото и правно положение. Санкцията се състои в лишаване на насрещната страна от възможността да предприеме увреждащи действия.

1.3. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО ПРОИЗВОДСТВО

За да се достигне до защитата-санкция, трябва да се изпълни един фактически състав (ФС). **Характерно за всяко производство**, включително за гражданския процес, е, че става дума за динамичен ФС, при който всяко процесуално действие се явява правопогасяващ юридически факт (ЮФ) за това процесуално право или задължение, по чисто изпълнение е предприето, и правопораждащ ЮФ за следващото. Тези процесуални действия (гражданският процес се гради от процесуални действия, а не от събития) имат самостоятелно значение в рамките на процеса, но в своята цялост подготвят окончателния акт на защитния орган. Този ФС е многоличен – т.е. трябва да участват поне две лица.

Специфично за гражданския процес като производство е неговият предмет на защита – накърнени граждански права. Освен това, както е посочено по-горе, различните отклонения от законосъобразното развитие на ГПО налагат различни форми на защита-санкция.

1.4. ГРАЖДАНСКИЯТ ПРОЦЕС КАТО СИСТЕМА ОТ ПРАВООТНОШЕНИЯ

От процесуалните правоотношения има нужда при незаконосъобразно развитие на материалните ГПО. В този смисъл те имат вторичен характер по отношение на ГПО. Процесуалните

правоотношения са различни и от правоотношенията, за които актът на защитния орган се явява правопораждащ ЮФ.

Гражданският процес, като система от правоотношения, обхваща две групи правоотношения:

- основни – между страните по делото и защитния орган и
- допълнителни – страни по тях са други участници в процеса (вещи лица, свидетели) и защитният орган.

Така, **защитният орган е централен субект на процесуалните правоотношения**, който, веднъж сезиран, **има право и е длъжен** да предостави дължимата защита на изправната страна и едновременно да наложи санкция на неизправната чрез своя акт. Тези правоотношения се регулират от **метода на власт и подчинение**. Изключение е разрешаването на правен спор от арбитраж, чиста правомощие да разгледа спора има за свой източник договор между страните по спора (арбитражното споразумение).

1.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое от посочените е форма на незаконосъобразно развитие на гражданското правоотношение?

- А. Претендиране на право, което съществува.
- Б. Спор между страните относно правното значение на факти, значими за гражданското правоотношение.
- В. Нито едно от двете.
- Г. И двете.

2. Кое от посочените е форма на незаконосъобразно развитие на гражданското правоотношение?

- А. Спор между страните по съдържанието на материалното правоотношение.
- Б. Поведение, което цели да осуети бъдещото осъществяване на гражданското право.
- В. Нито едно от двете.
- Г. И двете.

3. Кой от способите за защита-санкция, предлагани от гражданския процес, влиза в действие при неудовлетворено притезание?

- А. Обезпечителният процес.
- Б. Изпълнителният процес.
- В. Нито едно от двете.
- Г. И двете.

4. Основните правоотношения в гражданския процес се развиват между:

- А. Страните по материалното правоотношение.
- Б. Защитния орган и страните по спора.
- В. И двете са верни.
- Г. И двете са грешни.

5. Винаги е налице съвпадение между претендираното и защитеното право при:

- А. Исковия процес.
- Б. Изпълнителния процес.
- В. И при двата.
- Г. При нито един от двата.

* * *

2. СЪЩНОСТ НА ОСНОВНИТЕ НАЧАЛА НА ГРАЖДАНСКИЯ ПРОЦЕС. ВИДОВЕ. ПРОЯВЛЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ НАЧАЛА В РАЗЛИЧНИТЕ ПРОИЗВОДСТВА И ОТДЕЛ- НИ ТЕХНИ ФАЗИ

2.1. СЪЩНОСТ

Основните начала или принципите на гражданския процес обуславят съдържанието на комплекси от правни норми, разкриват особености на съвкупности от правни норми и имат важна роля при попълване по аналогия на празнини в закона.

С оглед на тези характеристики, безспорно е, че основни начала на гражданския процес са:

Диспозитивното начало (чл. 6 от Гражданския процесуален кодекс – ГПК);

- Служебното начало (чл. 7 ГПК);
- Състезателното начало (чл. 8 ГПК);
- Принципът на равенство на страните (чл. 9 ГПК);
- Принципът на законност (чл. 5 ГПК);
- Принципът за установяване на истината (чл. 10 ГПК);
- Концентрационното начало/принципът за разглеждане и решаване на делата в разумен срок (чл. 13 ГПК).

Макар че са посочени в глава II („Основни начала“) ГПК, налице е спор дали „Публичността и непосредствеността“ (чл. 11 ГПК) и „Вътрешното убеждение“ (чл. 12 ГПК) са основни начала на гражданския процес.

2.2. ВИДОВЕ

Диспозитивно начало

Същността на това начало се състои в това, че защитата, която се предоставя от защитния орган, зависи от **волята на лицето**, което е процесуално легитимирано да я търси. Защитата се дължи **само ако е поискана** от такова лице. Тя се дължи **в рамките, в които е поискана**. Произнасяне, което надхвърля искането (плюс петитум), води до порочност на защитния акт от категорията недопустимост.

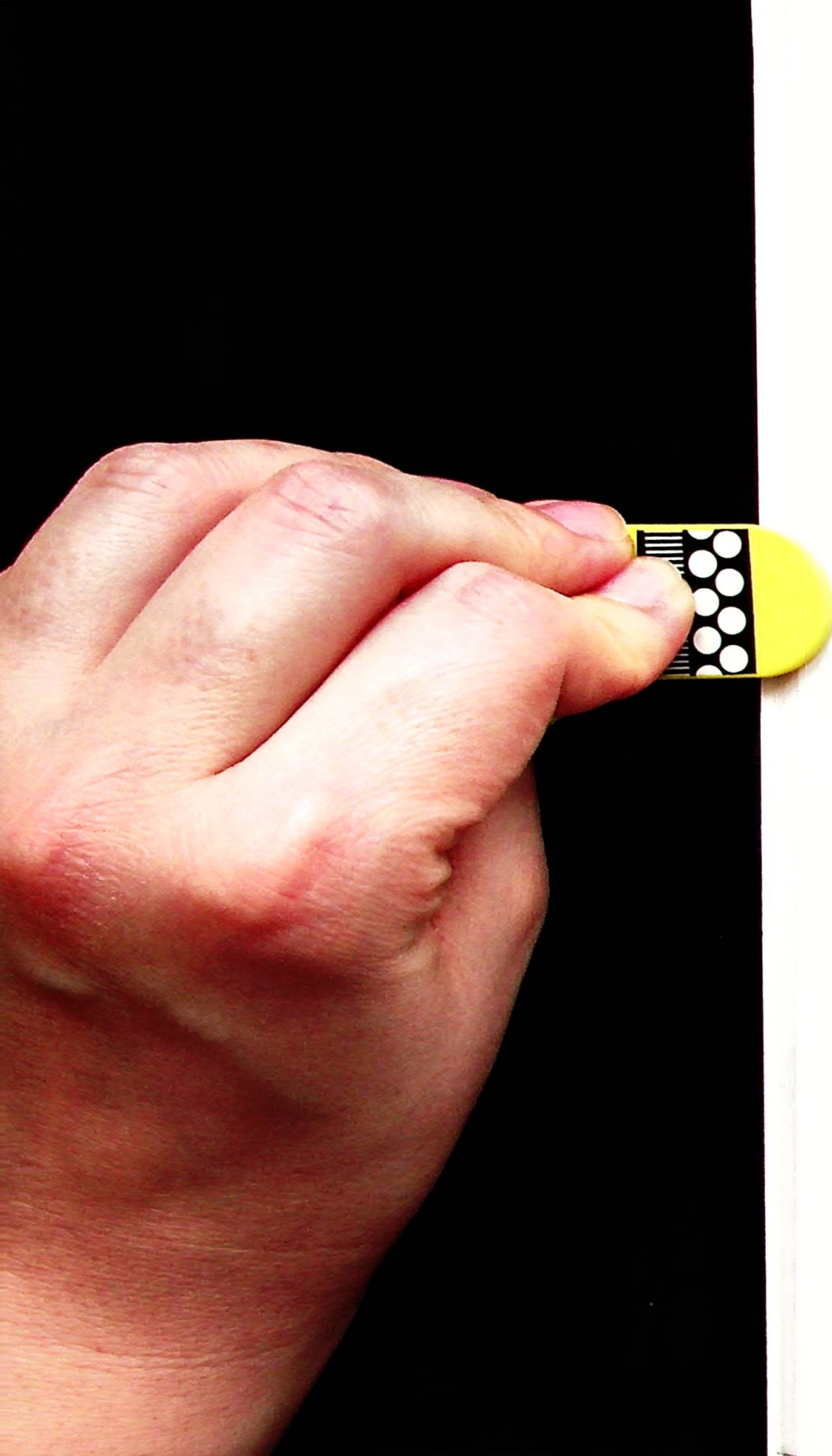
Диспозитивното начало не значи, че страните могат да се разпореждат с процесуални права, които имат значение за развитието на процеса. Не означава и че защитният орган не упражнява контрол върху процесуалните действия на страните. Например изисква се потвърждаване на съдебна спогодба, при която съдът следи тя да не противоречи на закона и добрите нрави (чл. 234, ал. 1 ГПК).

Служебно начало

Служебното начало е свързано със **задължението на защитния орган**, след като веднъж е сезиран, да предприеме необходимите процесуални действия, за да постанови защитния акт. То е гаранция, че даже при пасивност от страна на търсещия защита, след като е инициирал производството, то ще се развие и приключи. Проявление на този принцип е и задължението на съда да следи и за допустимостта и редовността на процесуалните действия на страните. Освен това служебното начало е гаранция за постановяването на законосъобразен акт на защитния орган.

Състезателно начало

Състезателното начало се състои в правото на страните да **участват активно** в процеса, в който ще се постанови актът, явяващ се защита-санкция. Съдът е длъжен да осигури уреде-

ните в закона правни възможности на страните да предприемат процесуални действия в свой интерес. Съдът обаче не може да дава указания на страните относно защитната им позиция. Това би било нарушение на състезателното начало.

Принцип на равенство на страните

Принципът за равенство на страните е и конституционен принцип (чл. 121, ал. 1 Конституцията). Той гарантира равни процесуални възможности на страните за реализиране на своята защита в рамките на процеса. Принципът гарантира равнопоставеност на страните в процеса, а не еднаквост на процесуалните им права. Последното е невъзможно поради различното им правно положение.

Принцип на законност

И този принцип е конституционен (чл. 4, ал. 1 Конституцията). Той изисква процесуалните действия да бъдат предприемани при спазване на изискванията на закона. Принципът обхваща в еднаква степен прилагането на материалния и процесуалния закон. Той се отнася както до действията на защитния орган, така и до тези на страните и другите участници в процеса.

Принцип за установяване на истината

Този принцип също е конституционен. Той задължава съда да съдейства на страните да упражнят правото си да сочат доказателства. Принципът гарантира правото на всяка страна да сочи правнозначими и доказателствени факти и доказателства.

Концентрационното начало

Това начало има за цел да осигури развитието и приключването на гражданския процес в разумен срок. Концентрационното начало не означава ускоряване на производството за

сметка на другите основни начала. В този смисъл трябва да се държи сметка например и за спазване на принципа за установяване на истината и равенство на страните.

2.3. ПРОЯВЛЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ НАЧАЛА В РАЗЛИЧНИТЕ ПРОИЗВОДСТВА И ОТДЕЛНИ ТЕХНИ ФАЗИ

Основните начала са приложими към всички производства, уредени в ГПК. Тази приложимост обаче не е равномерна. Например за охранителните производства, които са едностранни, състезателното начало не намира приложение, но то е добре изразено в исковия процес. По същия начин, принципът на равенство на страните е най-характерен за исковия процес и с ограничена приложимост в обезпечителния процес, в чиято първа фаза той е изключен. Концентрационното начало пък има проявление само в исковия процес, като най-ярко е то в особеното исково производство по търговски спорове.

Всяко едно от производства, уредени в ГПК (исково, изпълнително, обезпечително, охранително), започва по инициатива на заинтересованото лице. В исковото производство ищецът определя обема на търсената защита. От него зависи дали да предяви иск за едно неудовлетворено притезание; дали да го предяви в пълен размер; като частичен иск или частично, но без да предяви иска като частичен иск; кого да конституира като ответник по предявения иск; докога да поддържа своя иск (с оглед възможността да оттегли иска или да се откаже от иска); дали да поиска произнасяне от съда при признаване на иска (ако е налице такова от страна на ответника); дали да поиска постановяване на неприсъствено решение (ако са налице предпоставките по чл. 238, ал. 1 ГПК). Това са примери за проявление на диспозитивното начало.

Проявления на служебното начало в исковия процес с проверката от съда на процесуалните предпоставки за съществуване на право на иска и за упражняване на право на иск; проверката за редовност на исковата молба, въззивната и касационната жалба; задължението за изпращане на прелист от исковата молба на ответника; призоваването на страните за първото по делото заседание; изготвянето на доклад по делото; назначаване на вещо лице служебно от съда; спиране на делото, когато е необходимо този или друг съд да реши преюдициален спор; възможността ВКС да преформулира по по-ясен начин поставения от касатора касационен въпрос в производството по чл. 288 ГПК, без да променя същността му.

Принципът на равенство на страните се проявява в правото на всяка страна да посочи, представи, поиска да бъдат допуснати и събрани доказателствени средства; да предяви инцидентен установителен иск; да привлече помагач.

Проявление на принципа за установяване на истината е задължението на съда да постанови решението си по предявения иск, като вземе предвид и обсъди всички допуснати и събрани по делото доказателства. В производството по отмяна на неправилно решение по реда на чл. 303 ГПК също ясно личи този принцип.

Принципът на законност се проявява например в признатото в ГПК право на прокурора да участва в защита на законността в гражданския процес с права на страна, като предяви иск (в предвидените от закона случаи) в защита на обществен интерес. Същото важи и за задължението на съда да спре исковия процес, когато Конституционният съд е допуснал разглеждането по същество на искане, с което се оспорва конституционността на приложим по делото закон.

Като една от гаранциите за спазване на принципа на законност и с цел разпространение приложимостта му по отношение на всички участници в процеса, ГПК предвижда забрана за зло-

употреба с процесуални права (чл. 3 ГПК). Добросъвестността означава упражняване на процесуални права с убеждението, че те съществуват. Злоупотреба с права е налице например при симулиран процес, при предприемане на различни недобросъвестни действия с цел отлагане на делото и др. Съдът е длъжен да отхвърли искането, представляващо злоупотреба с право. Предвидена е и отговорност за вредите, причинени на насрещната страна, като обезщетение може да се претендира по исков ред.

Изискванията за законосъобразност към едно процесуално действие може да е проявление на повече от едно начало в гражданския процес. Например, ако съдът основе решението си на факти, които не са установени, нито са твърдени от страна в процеса, той нарушава принципите на равнопоставеност, състезателност и диспозитивното начало. По същия начин, прилагането на състезателното начало и принципа за равнопоставеност на страните се гарантира чрез редица процесуални задължения на съда. Такива са задължението на съда да изпрати препис от исковата молба за отговор на ответника; да призове страните за първото съдебно заседание; да осигури възможност на страните да се запознаят с исканията и доводите на насрещната страна, с предмета на делото и неговото движение, както и да изразят становище по тях (чл. 8, ал. 3 ГПК); да изслуша всяка страна, преди да постанови акт, който има значение за техните права и интереси (чл. 8, ал. 2 ГПК). Правото на страните да обжалват съдебното решение пред въззивна и касационна инстанция, както и да искат отмяна на влязло в сила съдебно решение са проявление на принципа на законност, на принципа на равенство на страните и на диспозитивното начало (с оглед правото на свободна преценка дали да обжалват/искат отмяна). По същия начин при доклада на съда и указанието към страните кои са правнозначимите факти, как се разпределя доказателствената тежест и за кои свои твърдения страните не

сочат доказателства с налице проявление както на служебното начало, така и на принципа за установяване на истината.

От друга страна, трябва да се държи сметка за това, че между основните начала в гражданския процес няма напрежение, а баланс и взаимно допълване. Така концентрационното начало в исковия процес, намиращо израз в задължението на ищеца да посочи и представи заседание с исквата молба всички писмени доказателства (чл. 127, ал. 2 ГПК), се балансира с принципите за установяване на истината в правната възможност да се сочат новосъздадени и новоузнати писмени доказателства до приключване на съдебното дирене във въззивна инстанция (чл. 266, ал. 2 ГПК).

Диспозитивното начало се балансира с принципа на законност и служебното начало в задължението на съда да се произнесе по нищожността на правна сделка, която е от значение за решаване на правния спор, даже без да е направено възражение ако нищожността произтича пряко от сделката или от събраните по делото доказателства (ТР 1/2020 по тълк. д. 1/2020 на ОСГТК на ВКС).

2.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое от посочените е вярно за ръководните начала на гражданския процес?

А. Те обуславят съдържанието на комплекси от правни норми.

Б. Те са опора за попълване на празнини в законодателството по аналогия.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

2. Кое е вярно за принципа на законност?

А. Принципът обхваща еднакво спазването на процесуалния и материалния закон.

Б. Принципът се отнася до дейността на правозащитния орган, но не и до останалите участници в процеса.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

3. Кое от посочените е проявление на диспозитивното начало в гражданския процес?

А. Поначало съдът е длъжен да даде защита в рамките на посочените от ищеца основание и петитум.

Б. Съдът е длъжен да отхвърли искане, което представлява злоупотреба с процесуално право.

В. И двете.

Г. Нито едно от двете.

4. Кое е проявление на служебното начало в гражданския процес?

А. Проверката за редовност на исковата молба от съда.

Б. Разпределянето на доказателствената тежест от съда в доклада на съда.

В. И двете.

Г. Нито едно от двете.

5. Кое е вярно за състезателното начало?

А. То се проявява в исковото, изпълнителното, обезпечителното и охранителното производство.

Б. То се проявява във възможността всяка страна да бъде уведомена за възраженията и исканията на насрещната страна в исковия процес.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

6. Кое е вярно за принципа на равенство на страните?

А. Той се проявява най-широко в исковия процес.

Б. Той означава еднакво процесуално положение на страните, а не само еднакви процесуални права на страните.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

7. На кое начало на гражданския процес са проявление указанията на съда за разпределение на доказателствена-та тежест?

А. На концентрационното начало.

Б. На принципа за установяване на истината.

В. И на двете.

Г. На нито едно от двете.

* * *

3. СТРАНИ В ИСКОВОТО ПРОИЗВОДСТВО – ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ. ПРОЦЕСУАЛНА ПРАВОСПОСОБНОСТ И ДЕЕСПОСОБНОСТ. ПРОЦЕСУАЛНА ЛЕГИТИМАЦИЯ. ПРОЦЕСУАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

3.1. СТРАНИ В ИСКОВИЯ ПРОЦЕС – ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ

Страни в исковия процес са:

- **Ищец** – лицето, от чието име се предявява искът и
- **Ответник** – лицето, срещу което ищецът предявява иска и така го конституира като страна по исковия процес.

Ищецът и ответникът са онези, които исковата молба сочи за такива. За да е допустим предявеният иск, ищец и ответник трябва да са два различни правни субекта.

Видове страни:

- **Главни:**

Тъй като исковото производство е двустранно, главните страни (ищец и ответник) са тези, между които е образувано делото и които са **необходими и достатъчни** за възникване и развитие на производството.

✓ **Главна типична страна** – страна по материалното правоотношение, предмет на спора (чл. 26, ал. 1 ГПК).

✓ **Главна нетипична страна** – процесуален субституент, който не е страна по материалното правоотношение, предмет на спора, но е процесуално легитимиран да защитава в ис-

ковия процес от свое име чуждо материално право (чл. 26, ал. 2 ГПК). (Повече за процесуалния субституент в подтема 8.2.)

- **Подпомагачи**

Подпомагачи страни са тези, които не са легитимирани да инициират исковия процес, но могат да встъпят или да бъдат привлечени във висящ исков процес, за да подпомогнат една от двете главни страни, тъй като имат интерес от това. Техният интерес често е обусловен от възможността срещу тях да бъде предявен регресен иск. Подпомагащите страни не са задължително условие за възникване и развитие на исковия процес.

3.2. ПРОЦЕСУАЛНА ПРАВО- И ДЕЕСПОСОБНОСТ

Процесуална правоспособност е признатата от закона възможност едно лице да е страна по процесуално правоотношение. Тя е необходимо условие за процесуалната дееспособност. Тя е абсолютна процесуална предпоставка за съществуване на правото на иск. Процесуално правоспособен е този, който е правоспособен по материалното право (чл. 27, ал. 1 ГПК). Процесуално правоспособни са и държавните и общинските учреждения (дори ако не са ЮЛ), чиито ръководители са разпоредители с бюджет, независимо дали са първостепенни разпоредили с бюджет. Когато ръководителят на държавното учреждение не е разпоредител с бюджет, съдопроизводствените действия се извършват от и срещу висшестоящото учреждение, чийто ръководител е разпоредител с бюджет.

Процесуална дееспособност е призната от закона способност процесуално правоспособният да извършва лично и спрямо него да се извършват процесуални действия. Тя е абсолютна процесуална предпоставка за упражняване на правото на иск.

Видове процесуална дееспособност:

- **Обща** – каквато имат пълнолетните и незапретени ФЛ (чл. 28, ал. 1 ГПК).
- **Ограничена** – каквато имат непълнолетните и ограничено запретените ФЛ (чл. 28, ал. 2 ГПК).
- **Специална** – каквато имат непълнолетните ФЛ по повод спорове по трудови правоотношения или за спорове, произтичащи от сделки по чл. 4, ал. 2 от Закона за лицата и семейството (ЗЛС), както и в други случаи, предвидени в закона (чл. 28, ал. 3 ГПК, чл. 319 ГПК).

Въпросът за липса на процесуална право- и дееспособност може да бъде повдигнат по всяко време, докато производството е висящо. Страната, чиято процесуална право- и дееспособност се оспорва, може да участва лично в спора по този въпрос. Иск, предявен при липса на право- и дееспособност, е недопустим. Съдът не може да го разгледа и следва да прекрати производството. При подадена искова молба срещу починал ответник производството е недопустимо и подлежи на прекратяване поради начална липса на правоспособна страна (ТР № 1/2017 г. по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС).

3.3. ПРОЦЕСУАЛНА ЛЕГИТИМАЦИЯ

Процесуалната легитимация е въпрос за това кой е овластен с правото на иск или, с други думи, **кому принадлежи правото на иск**. Когато страната разполага с право на иск, тя е надлежната страна, а когато не разполага – тя е ненадлежна страна. Коя е надлежна страна, е очертано от чл. 26, ал. 2 ГПК. Поначалио това е страна по материалното правоотношение (типична главна страна), но се допуска и изключение при процесуалния субституент (нетипична главна страна). На процесуалните субституенти, по изключение, законът признава право на

иск, въпреки че те не са страна по материалното правоотношение, предмет на спора.

Както е посочено по-горе, в исковата молба се посочва кой е ищец и кой – ответник. В този смисъл **посоченото от ищеца** спорно право определя както неговата, така и процесуалната легитимация на ответника. Спрямо посоченото от ищеца в исковата молба съдът ще преценява дали това са надлежните страни.

Не може да се говори изначално за активна и пасивна процесуална легитимация в смисъла, в който това се прави за материалноправната легитимация. Това е така, понеже с право на иск разполага всяка от страните в материалното правоотношение. В този смисъл всяка от тях може да поеме инициативата и да предяви иск, с който да защити засегнато от спора свое право. Още повече, едно лице може да предяви отрицателен установителен иск, с който да иска да се установи липса на претендирано от друго лице правоотношение, тъй като неоснователната претенция засяга негативно правната му сфера. (В този смисъл виж и ТР № 8/2012 г. по тълк. д. № 8/2012 г. на ОСГТК на ВКС относно допустимостта на предявяването на установителен иск за собственост и други вещни права.)

УТОЧНЕНИЕ: Заслужава подкрепа, по принцип, изразеното от доц. Цолова становище, според което и при предявен отрицателен установителен иск за собственост, ищецът следва да посочи основанието на иска (вж. **Цолова, К.** За основанието на отрицателния установителен иск за собственост. // Търговско право, 2020, № 3, с. 25–47, 25–33).

Не бива да се смесва материалноправната и процесуалната легитимация, макар процесуалната да произтича от твърдяната материалноправна легитимация. Правните им последици са различни. „Процесуалната легитимация е принадлежността на правото на иск и тя следва от правното твърдение на ищеца.

Липсата на процесуална легитимация води до отхвърляне на иска като недопустим. Материалноправната легитимация предпоставя съществуващо правоотношение, което определя кой е носител на правото и кой на задължението. Липсата на материалноправна легитимация води до отхвърляне на иска като неоснователен поради несъществуване на претендираното правоотношение или поради това, че други лица са неговите субекти – друг е правоимащият, респ. друг е длъжникът“ (Решение № 111 от 15.05.2015 г. по гр. д. № 4455/2014 г. на ВКС, III г.о.). В тази връзка „цесонерът притежава активна материалноправна легитимация за предявяване на иск по чл. 135 ал. 1 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), ако увреждащата сделка или действие са извършени, след като е възникнало вземането на първоначалния кредитор – цедента, но преди сключването на договора за прехвърляне на вземането“ (ТР № 2/2019 г. по тълк. д. № 2/2019 г. на ОСГТК на ВКС).

Процесуалната легитимация е абсолютна процесуална предпоставка за съществуване на правото на иск. Спорът – дали е налице процесуална легитимация на страната, се решава с нейно участие.

3.4. ПРОЦЕСУАЛНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

Процесуалният представител е ФЛ, което от името и за сметката на страна в процеса извършва или приема извършването на процесуални действия. Особеност на процесуалното представителство е, че то може да бъде само пряко (т.е. съдът трябва да е уведомен, че лицето действа от чуждо име) и е недопустимо за строго лични действия (напр. само страната може да даде обяснения по чл. 176 ГПК).

Представителната власт е абсолютна процесуална предпоставка за упражняване правото на иск. Последниците от про-

цесуални действия, извършени без представителна власт, са различни в зависимост от засегнатите процесуални действия. Процесуален представител могат да имат само страните (главни и подпомагащи) по делото, не и другите участници.

Видове процесуално представителство:

- Представителство на ФЛ от законните им представители

Представителната власт на законните представители произлиза от **закона**. Родителите са законни представители на малолетния, настойникът – на поставения под пълно запрещение (чл. 28, ал. 4 ГПК). Малолетни ФЛ и пълно запрети ФЛ са процесуално недееспособни. Тези ФЛ са надлежни страни, но действат чрез свой законен представител. Техните законни представители имат обща представителна власт – могат да извършват от името на недееспособния всички процесуални действия.

Законни представители на процесуално недееспособните са и особените представители в хипотезите на чл. 29, ал. 2 и ал. 4 ГПК. Те имат специална представителна власт (т.е. само по делото, по което са назначени). Особен представител може да се назначи и на дееспособно лице (чл. 29, ал. 1 и ал. 3 ГПК и др.). В хипотезата на чл. 29, ал. 1 ГПК и чл. 59 от Закона за наследството (ЗН), представителната му власт е обща.

Всички законни представители се пуждаят от съдебно одобрение за процесуалните си действия, за които се изисква изрично пълномощно.

Н.В.! Непълнолетният родител е законен представител на малолетното си дете по иск за установяване на произход. Такъв родител може да извършва съдопроизводствени действия, но с одобрение на своите родители.

Непълнолетният и поставеният под ограничено запрещение имат ограничена процесуална дееспособност. Те могат лично да извършват процесуални действия със съгласието на родителите и попечителите си (чл. 28, ал. 2 ГПК).

- Представителство на ФЛ по пълномощие

Представителната власт на процесуалния пълномощник произтича от волята на представлявания, който определя нейния обем чрез упълномощаване. Процесуалният представител трябва кумулативно да има: (i) пълномощно и (ii) качество по чл. 32 ГПК. Упълномощаването може да е изрично или общо. Дори общото пълномощно търпи ограничения, когато действията на процесуалния представител биха представлявали разпореждане с предмета на делото или правото на иск. В тези случаи винаги се изисква изрично упълномощаване (чл. 34, ал. 3 ГПК).

Общото пълномощно не е достатъчно за предявяване на искове за гражданско състояние. Нужно е изрично упълномощаване. Искове за гражданско състояние са: (i) брачни искове (глава 26 ГПК); (ii) искове за установяване и оспорване на произход (глава 27 ГПК); (iii) искове за отмяна на осиновяване и установяване на недействителността му (глава 27 ГПК).

N.B.! В този смисъл следва да се прави разлика между особеното исково производство по дела за гражданско състояние (глава 27 ГПК) и исовете за гражданско състояние изобщо.

N.B.! Да се различава упълномощаването, което е едностранно изявление, от договора за мандат (напр. адвокатска услуга).

Независимо от упълномощаването, упълномощителят не губи правото си да извърши лично процесуалните действия.

Прекратяване на представителната власт на пълномощника настъпва при: (i) оттегляне на пълномощно; (ii) смърт/поставяне под запрещение на пълномощника; (iii) смърт/поставяне под запрещение на упълномощителя/отказ от пълномощие по чл. 36 ГПК.

Прекратяването настъпва заанапред. То не води до спиране на делото. При оттегляне на пълномощното съдът следва да бъде уведомен, за да не се изпращат съобщения на лице, което вече не е упълномощено.

- Представителство на ЮЛ от законните им представители

ЮЛ участват в процеса чрез своите органи. Особености са налице при банките, които се представляват най-малко от две лица (чл. 10, ал. 1 от Закона за кредитните институции – ЗКИ) и при юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ), които се представляват от управителните си органи (чл. 10 ЗЮЛНЦ). И в двата случая е налице колективно представителство. АД и КДА също се управляват колективно, освен ако уставът им не предвижда изрично отклонение от това правило.

- Представителство на държавата и общините

Поначало по граждански дела държавата се представлява от министъра на финансите (чл. 31, ал. 1 ГПК). По дела, които се отнасят до недвижими имоти – държавна собственост, държавата се представлява от министъра на регионалното развитие и благоустройството (чл. 32, ал. 2 ГПК). Представителство на община се осъществява от кмета (чл. 44 от Закона за местното самоуправление и местната администрация). Представителство на държавни учреждения се осъществява от техните ръководители.

3.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кой от посочените е типична главна страна в исковия процес?

- А. Процесуалният субституент.
- Б. Носителят на материалното право.
- В. И двамата.
- Г. Нито един от двамата.

2. Кой от посочените е процесуално дееспособен?

- А. ЮЛ.
- Б. Непълнолетно ФЛ в производство по брачен иск.
- В. И двете.
- Г. Нито едно от двете.

3. Кой е надлежна страна в исковия процес?

- А. Носителят на материалното право, засегнато от спора.
- Б. Лице, което отрича претендирано материално право.
- В. И двете са верни.
- Г. И двете са грешни.

4. Кой може да бъде процесуален представител по пълномощие?

- А. Настояник на малолетен.
- Б. Дете на главна страна, което е без юридическо образование в първата инстанция на исковия процес.
- В. И двете посочени.
- Г. Нито един от посочените.

5. В кои случаи процесуалният представител не се нуждае от изрично пълномощно?

- А. При извършване на действия на разпореждане с предмета на делото.
- Б. За предявяване на иски за гражданско състояние.

В. И в двата случая е нужно изрично пълномощно.

Г. И в двата случая не е нужно такова. Общото пълномощно е достатъчно.

6. Кой от посочените особени процесуални представители има обща представителна власт?

А. Особен представител на безвестно изчезнал, назначен от съда.

Б. Особен представител, назначен от съда при противоречие в интересите между представляван и представител.

В. И двамата посочени.

Г. Нито един от двамата.

* * *

4. ИСК И ПРАВО НА ИСК. СЪЩНОСТ НА ИСКА. ВИДОВЕ ИСКОВЕ. ХАРАКТЕРИСТИКА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРАВОТО НА ИСК. ПРОЦЕСУАЛНИ ПРЕДПОСТАВКИ

4.1. ХАРАКТЕРИСТИКА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРАВОТО НА ИСК

Правото на иск е потестативно, процесуално, публично право на процесуално легитимирано лице да инициира исков процес относно конкретен гражданскоправен спор, като сезира съда и така го задължи да разгледа и разреши този спор със сила на пресъдено нещо. То се определя като динамично право с оглед развитието му – от право да се иницира исковият процес до право да се иска решение на спора.

4.2. СЪЩНОСТ НА ИСКА

От процесуална гледна точка искът е отправено до съда искане да се разреши един гражданскоправен спор със сила на пресъдено нещо. Искът се състои от изявление за знание (твърдение относно правнорелевантните факти) и волеизявление (искане, отправено до съда, да постанови търсената защита). Предявяването на иска е процесуално действие на страна, което: (i) поставя начало на исковия процес; (ii) определя кои са страните в процеса; (iii) определя вида на търсената защита и (iv) очертава спорния предмет.

4.3. ВИДОВЕ ИСКОВЕ

Исковите са:

- **Установителен**

Установителен е искът, с чийто петитум ищецът иска от съда да **разреша гражданскоправния спор със сила на пресъдено нещо** и така да сложи край на спора. Установителният иск има най-широко приложно поле – негов предмет могат да бъдат всякакви ГПО, докато при осъдителния иск предмет могат да бъдат само притезания, а при конститутивния – само потестативни права. Предмет на установителния иск могат да бъдат и правоотношения, които не съществуват вече, но те трябва да имат преюдициално значение за съществуващи в този момент правоотношения. Установителен иск е допустим и относно факти, в предвидените от закона случаи. Установителните искове могат да се предявят безсрочно, освен ако законът изрично не предвижда ограничение за предявяването им (например чл. 524 ГПК).

Интересът от установяването е ключова процесуална предпоставка за допустимостта на установителния иск. **Докато при предявяване на осъдителен или конститутивен иск интересът от търсената с иска защита се предполага, то при установителните искове той трябва да бъде установен.** В този смисъл „при предявяване на установителен иск ищецът трябва да обоснове интереса си да предяви иска“ (Решение № 59 от 17.07.2019 г. по гр. д. № 2214/2018 г. на ВКС, I г.о.). Интересът може да е евентуален.

В някои случаи, когато законът изрично предвижда предявяване на установителен иск, интересът не следва да се установява. Например иск по чл. 422 ГПК.

Когато предпоставките за възникването на правото на установителния иск са предвидени с изрична правна норма, „то за упражняването на това право е необходимо да са налице само предвидените в тази норма предпоставки, които не могат

да бъдат разширявани чрез въвеждането на допълнителни такива по пътя на тълкуването“ (ТР № 3/2015 г. по тълк д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС относно установителния иск по чл. 440 ГПК).

Интересът следва да бъде установен в производството по допустимост. Претендиране на отричано от ищеца право или оспорване на претендирано от ищеца право е достатъчно за обосноваване на правния интерес (Решение № 110 от 08.02.2019 г. по гр. д. № 5013/2017 г. на ВКС, I г.о.). Практиката на ВКС и правната доктрина са последователни, че този интерес винаги е налице, когато поведението на противната страна прави правното положение на ищеца несигурно, а за наличието на такава несигурност е достатъчно страната по правоотношението да е направила „разумна субективна преценка“ (Решение № 35 от 01.09.2015 г. по т. д. № 407/2014 г. на ВКС, II г. о.).

Интересът не е налице, ако правото може да се защити с осъдителен или конститутивен иск. Според ВКС смисълът на ограничението да не се предявява установителен иск, когато страната може да предяви осъдителен иск, е да се постигне процесуална икономия, за да не се води след установяване на правото със сила на пресъдено нещо отделен процес за снабдяване с изпълнителен титул. Изключение от последното е възприето в ТР № 8/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

N.B.! Особеност при установителния иск е, че надлежна страна са и трети лица, чиито права се засягат от претендираното от друго лице право/съществуването на спорното правоотношение.

Видове установителни искове:

Според това дали искът е насочен към установяване съществуването или несъществуването на спорното правоотношение, различаваме **положителни и отрицателни установителни искове**. Възможно е предметът на двата вида установителни искове да е идентичен, като разликата е само в това кой поема инициативата да предяви иска – страната по правоотношението, която претендира правото, или тази, която го отрича. Например, без да се чака да бъде предявен положителен установителен иск по чл. 422 ГПК, длъжникът предявява отрицателен установителен иск, че вземането на вискателя не съществува.

Ако обаче претенциите се базират на различни правни основания, няма идентичност на делата. Например лицето, което може да придобие по давност имота, без да го владее на правно основание, годно да го направи собственик, предявява отрицателен установителен иск, за да установи, че ответникът, който смушава владението му, не е собственик.

Установителните искове за факти са допустими само в изрично предвидените в закона хипотези: (i) чл. 124, ал. 4, изр. 1 ГПК; (ii) чл. 124, ал. 5 ГПК; (iii) чл. 124, ал. 4, изр. 2 ГПК. Съотношението между чл. 124, ал. 4, изр. 1 ГПК и чл. 124, ал. 5 ГПК е като общ към специален закон по отношение на установяване на документни престъпления.

N.B.! Т. 1 от ТР № 5/2012 г. по тълк. д. № 5/2012 г. ОСГТК на ВКС гласи: „недопустим е иск за установяване на неистинност на документ по чл. 124, ал. 4, изр. 1 ГПК, ако ищецът извежда правния си интерес от възможността да се позове на влязлото в сила решение по установителния иск в производството по висящ исков процес, в който документът е бил представен, но ищецът е пропуснал срока за оспорването му по чл. 193, ал. 1 ГПК“.

Родовата подсъдност на установителния иск се определя по общите правила на чл. 103–104 ГПК. При иск за установяване на нищожност на съдебно решение искът е родово подсъден на районен съд, тъй като е неоценяем. При иск за установяване на нищожност на сделка се прилагат общите правила за облигационни иски даже да иде реч за придобиване на вещни права. В този смисъл са и мотивите на ТР № 4/2014 г. по тълк. д. № 4/2014 г. на ОСГК на ВКС, според които „правото на собственост, съответно ограничените вещни права, са предмет на делото само при вещните иски – когато се иска от съда правото на собственост да бъде съдебно признато със сила на пресъдено нещо. Посочените в чл. 69, ал. 1, т. 4 ГПК иски за установяване съществуването, унищожаването или развалянето на договор имат за предмет облигационни, а не вещни права...“. Това важи и за конститутивните иски, касаещи вещни права.

- **Осъдителен**

Осъдителен е искът, с чийто петитум ищецът иска от съда **да разреши гражданскоправния спор със сила на пресъдено нещо и да осъди ответника** (т.е. да се допусне принудително удовлетворяване на неудовлетвореното притезание). В този смисъл, при решение по осъдителен иск, което се явява санкция за ответника/защита за ищеца (т.е. при уважаване на осъдителния иск), към силата на присъдено нещо се добавя и изпълнителна сила. Ако искът е отхвърлен, решението се явява защита за ответника/санкция за ищеца и се ползва само със сила на пресъдено нещо.

Предмет на осъдителния иск могат да бъдат само изискуеми притезания или отговорност на ответника със своя вещ за чужд дълг. Ключов тук е въпросът за изискуемостта, който ще се реши в производството по същество.

N.B.! Допустим е осъдителен иск за повтарящи се задължения, ако първата престация вече е изискуема, когато задължението не зависи от насрещна престация на ищеца. Например при задължение за издръжка.

N.B.! Допустим е осъдителен иск и при двустранни договори, като осъдителният диспозитив на съда ще е под условие на изпълнение на задължението на ищеца. Например при наемно правоотношение.

Както беше посочено, правният интерес, като процесуална предпоставка за иска, се предполага при осъдителния иск, стига притезанието да подлежи на принудително изпълнение.

- **Конститутивен**

Конститутивен е искът, с чийто петитум ищецът иска съдът да **потвърди неговото потестативно право със сила на пресъдено нещо и да постанови промяната**, изразяваща се в поражение, изменение или прекратяване на ГПО между страните в процеса. Поначало потестативните права се упражняват извънсъдебно. Поради това конститутивните иски са допустими само в изрично предвидените от закона случаи, за които се изисква упражняването им по съдебен ред (чл. 124, ал. 3 ГПК). Например чл. 19, ал. 3 ЗЗД и чл. 87, ал. 3 ЗЗД. В тези случаи съдебното решение води до правната промяна в правоотношението, а не едностранното волесиявление на страната. Обаче в някои случаи правната промяна може да настъпи при взаимно съгласие на страните (например доброволна делба вместо съдебна делба), докато в други промяната може да настъпи само по съдебен ред (унищожаване на брака).

Надлежни страни са лицето, което твърди, че е титуляр на потестативното право, и лицето, в чиято правна сфера се иска да настъпи промяната.

Макар правният интерес да се предполага при конститутивните искове, както при осъдителните, той липсва, ако правната промяна не може да настъпи по съдебен ред или може да бъде постигната по друг ред, включително извънсъдебно.

N.B.! Защитата, която ищецът получава при уважаване на установителен иск (сила на пресъдено нещо), е част от защитата, която ще получи при уважен осъдителен иск (сила на пресъдено нещо и осъждане на ответника), или конститутивен иск (сила на пресъдено нещо и постановяване на промяната в гражданското правоотношението). Поради горното, установителният иск е субсидиарен – допустим е, ако правата, предмет на иска, не могат да се защитят с осъдителен или конститутивен иск.

N.B.! При сравнение между конститутивния и осъдителния иск, защитата при първия се изразява в доставяне на правната промяна, докато при осъдителния се открива възможността за ново производство – изпълнително – като постановеното решение по предявения осъдителен иск се явява изпълнително основание. Това, ако ответната страна по уважения осъдителен иск не изпълни доброволно. При конститутивното решение правната промяна настъпва със съдебното постановление (решение).

N.B.! Приложното поле на установителния иск е най-широко (от правен спор могат да бъдат засегнати най-широк кръг лица и всички граждански, в широк смисъл на думата, права), а най-тясно е за конститутивните искове (за потестативни права, само в предвидените от закона случаи). Осъдителните искове са приложими за всички притезания, подлежащи на принудително изпълнение.

4.4. ПРОЦЕСУАЛНИ ПРЕДПОСТАВКИ

Процесуалните предпоставки, от които зависи правото на иск, са: (i) предпоставки за съществуването на правото на иск и (ii) предпоставки за упражняване на правото на иск. От своя страна, всяка от тези две категории се дели на положителни процесуални предпоставки и отрицателни процесуални предпоставки (или процесуални пречки). Те са условие за допустимост на иска.

Положителните процесуални предпоставки за съществуване на правото на иск са:

- Подведомствеността на спора на компетентността на гражданския съд;
- Упражняване на правото на иск от процесуално правоспособен;
- Процесуалната легитимация на страните;
- Наличието на интерес от търсената защита.

Отрицателните процесуални предпоставки (процесуалните пречки) за съществуване на правото на иск са:

- Силата на пресъдено нещо, която пречи на възможността същият спор между същите страни на същото основание да бъде преразглеждан. Тя е правопогасяващ ЮФ.
- Изтичане на преклузивен срок.

УТОЧНЕНИЕ: Считам, че изтичането на давностен срок не е процесуална пречка за съществуване на правото на иск. Изтичането на давностния срок е относимо към основателността, а не към допустимостта на иска. Давностният срок е институт на материалното право, който не се прилага служебно, а преценката на съда за изтекла давност е иманентно свързана с разглеждане на въпроса по същество.

Положителните процесуални предпоставки за упражняване на правото на иска са:

- Процесуална дееспособност;
- Представителна власт на представителя;
- Редовност на искова молба;
- Родова и местна подсъдност.

Отрицателните процесуални предпоставки (процесуалните пречки) за упражняване на правото на иск са:

- Договор за отнасяне на спора до арбитраж или чужд съд;
- Висящ процес между същите страни със същия предмет;
- Престъпно деяние, обуславящо разрешаване на гражданскоправния спор или когато в същия или в друг съд се разглежда дело, решението по което ще има значение за правилното решаване на спора.

За повечето процесуални предпоставки (за съществуване и за упражняване) на правото на иск съдът следи служебно. Затова те се наричат абсолютни процесуални предпоставки. От друга страна, общата местна подсъдност и договорът за отнасяне на спора до арбитраж са относителни процесуални предпоставки. Проверката за наличието на процесуалните предпоставки за правото на иск, която съдът извършва, представлява „процес относно процеса“.

Всички положителни процесуални предпоставки трябва да са налице, а всички процесуални пречки да липсват, за да се постанови безпорочен съдебен акт. Такова трябва да е положението и през цялото време, докато процесът е висящ. Ако някоя от тях не е налице, но възникне по-късно, това заздравява порока. Например, ако липсва валидно упълномощаване при предявяване на иска от процесуален представител, порокът е поправим с последващо потвърждаване от представлявания на действията, извършени от представителя без представителна

власт. Потвърдените процесуални действия ще се считат за валидни и то от момента на извършването им, а не от момента на потвърждаването им, т.е. с обратна сила. При всички случаи, процесуалните предпоставки трябва да са налице в деня на постановяване на решението на съда.

Липсата на различните процесуални предпоставки има различни последици. Например нарушената подведомственост при чл. 18, ал. 1 ГПК води до нищожност, но нарушена родова подсъдност, ако районен съд е разгледал иск, попадащ в приложното поле на чл. 104 ГПК – до недопустимост. Ако е нарушена местната подсъдност и ответникът възрази, съдът служебно изпраща делото на местно компетентния съд.

4.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кои са положителните процесуални предпоставки за съществуване на правото на иска?

- A.
- Б.
- В.
- Г.

2. Кои са отрицателните процесуални предпоставки за съществуване на правото на иска?

- A.
- Б.

3. Кои са положителните процесуални предпоставки за упражняване на правото на иска?

- A.
- Б.
- В.
- Г.

4. Кои са отрицателните процесуални предпоставки за упражняване на правото на иска?

- A.
- Б.
- В.

5. С кой от посочените искове ищецът претендира едно неудовлетворено притезание?

- A. Отрицателен установителен иск.
- Б. Осъдителен иск.
- В. С двата посочени.
- Г. С нито един от посочените.

5. ПОДВЕДОМСТВЕННОСТ – ПОНЯТИЕ. ПОДСЪДНОСТ – ПОНЯТИЕ. РОДОВА, МЕСТНА И ФУНКЦИОНАЛНА ПОДСЪД- НОСТ. ПРАВНО ЗНАЧЕНИЕ НА ПОДВЕ- ДОМСТВЕННОСТТА И ПОДСЪДНОСТТА

5.1. ПОДВЕДОМСТВЕННОСТ – ПОНЯТИЕ

Подведомствеността е правото и задължението на органа да издаде съответния държавен акт по делата, които попадат в неговата компетентност. Подведомствени на гражданските съдилища са:

- исковите дела,
- неисковите дела за спорна съдебна администрация и
- неискови дела за безспорна съдебна администрация (охранителни производства).

Гражданският съд има:

- по искови дела по предявени осъдителни искиове – обща компетентност,
- по искови дела по предявени установителни искиове за права – обща компетентност (чл. 124, ал. 1 ГПК),
- по искови дела по предявени конститутивни искиове – компетентност само в предвидените от закона случаи (чл. 124, ал. 3 ГПК),
- по искови дела по предявени установителни искиове за факти – компетентност само в предвидените от закона случаи (чл. 124, ал. 4 ГПК),
- по охранителите производства – компетентност само в предвидените от закона случаи.

На българския граждански съд са подведомствени всички местни граждански дела. При съдебен имунитет на лице, българският съд не разполага с компетентност да разгледа спора, освен при изключенията, предвидени в чл. 18 ГПК. По правилата, познати и от международното публично право, българският граждански съд не е компетентен и по искове, по които страна е чужда държава (виж Делото на Международния съд на ООН – Германия с/у Италия: встъпване на Гърция).

N.B.! При нарушение на чл. 18, ал. 1 ГПК решението на българския граждански съд би било нищожно поради липса на компетентност.

В практиката затруднения създава разграничаването между гражданските и административните дела. Критерият за това разграничаване е методът на правно регулиране на материалното правоотношение, предмет на спора. Граждански са споровете относно материалноправни отношения, регулирани от метода на равнопоставеност, а не на субординация. Гражданскоправни са споровете даже ако се засяга преюдициален административноправен въпрос, който не е предмет на делото, но има значение за гражданскоправния спор, предмет на делото.

5.2. ПОДСЪДНОСТ – ПОНЯТИЕ

Правилата на подсъдността разпределят подведомствените на гражданските съдилища дела между тях по следните критерии:

- Отговорът на въпроса кой граждански съд – районен или окръжен – е компетентен да разгледа делото като първа инстанция определя **родовата подсъдност**.

- Отговорът на въпроса кой от първоинстанционните граждански съдилища е местно компетентен да разгледа делото определя **местната подсъдност**.
- Отговорът на въпроса кой съд следва да разгледа делата като въззивна/касационна инстанция определя **функционалната подсъдност**.

Подсъдността е въведена в обществен интерес, което прави невъзможно нейното изменение на база съгласие между страните. Законът допуска по изключение възможността да се сключи процесуален договор за подсъдност, с който страните да уговорят компетентността на съд, различен от този, чиято подсъдност е предвидена в закона, и да изключат подсъдността на предвидения в закона съд (чл. 117, ал. 2 и 3 ГПК). В такива случаи е налице **договорна подсъдност**, която е отклонение от **законната подсъдност**. С договор може да се дерогира само **местната подсъдност**.

В този смисъл може да се говори и за деление на подсъдността на:

- Законна;
- Договорна;
- По разпореждане на съда (например в хипотезата на чл. 23, ал. 3 ГПК).

Н.В.! Да се прави разлика между договорната подсъдност по чл. 117 ГПК, при която с договор се дерогира местната подсъдност, и арбитражно споразумение, с което се изключва спорът от подведомствеността на гражданския съд.

5.3. РОДОВА И МЕСТНА ПОДСЪДНОСТ

Родова подсъдност

На **районен съд** са родово подсъдни всички граждански дела, освен онези, предвидени в чл. 104 ГПК, които са подсъдни на окръжния съд като първа инстанция. Освен това, посочените по-долу искове са винаги подсъдни на районен съд:

- Владелческите искове (чл. 356 ГПК);
- Исковете за съдебна делба (чл. 341 ГПК);
- Исковете за издръжка (чл. 104, т. 4 ГПК);
- Исковете по трудови спорове (чл. 104, т. 4 ГПК).

Винаги подсъдни на районен съд са и делата за спорна съдебна администрация.

На **окръжен съд** са родово подсъдни:

- Исковете за установяване, оспорване на произход и за прекратяване на осиновяване (чл. 104, т. 1 ГПК);
- Исковете за поставяне под запрещение или за отменянето му (чл. 104, т. 1 ГПК);
- Исковете за собственост и други вещни права върху вещи с цена на иска над 50 000 лв. (чл. 104, т. 3 ГПК);
- Исковете по граждански и търговски дела с цена на иска над 25 000 лв. (чл. 104, т. 4 ГПК);
- Исковете за установяване на недопустимост или нищожност на вписване в регистри, водени от окръжните съдилища, както и за несъществуване на вписано обстоятелство, когато това е предвидено в закон (чл. 104, т. 5 ГПК);
- Исковете, независимо от тяхната цена, съединени в една искова молба с иск, подсъден на окръжен съд, ако подлежат на разглеждане по реда на същото производство (чл. 104, т. 6 ГПК);
- Исковете, които по други закони подлежат на разглеждане от окръжния съд. Например искове за попълване на масата на несъстоятелността по Търговския закон и

искове по Закона за авторското право и сродните му права (чл. 104, т. 7 ГПК).

Н.В.! Да се прави разграничение между вещни искове (чл. 104, т. 3 ГПК) и облигационни искове (чл. 104, т. 4 ГПК), отнасящи се до недвижими вещи. Например искове по чл. 135 ЗЗД относно недвижим имот са облигационни.

Н.В.! Макар чл. 104, т. 3 ГПК да реферира към „имот“, иде реч за движими и недвижими вещи. Иначе граждански дела за вещни права относно движими вещи биха били подсъдни на окръжен съд при цена на иска 25 000 лв. (чл. 104, т. 4 ГПК), а за недвижими вещи при същата цена на иска – на районен съд. „Разпоредбата на чл. 104, т. 4 ГПК се явява специална по отношение на чл. 104, т. 3 ГПК и доколкото съдът е сезиран с вещен иск, то цената на иска над сума от 50 000 лв. е критерият, който определя окръжния съд за родово компетентен като първа инстанция“ (Решение № 62 от 08.05.2014 г. по гр. д. № 7786/2013 г. на ВКС).

Местна подсъдност

Общото правило при местната подсъдност е, че компетентен е съдът по постоянния адрес на ФЛ ответник/седалището на ЮЛ ответник (чл. 105 ГПК). Ако ответник е държавата или държавно учреждение, местната подсъдност се определя от мястото, където е възникнало правоотношението, от което произтича спорът, освен в случаите по чл. 109 и чл. 110 ГПК. Когато правоотношението е възникнало в чужбина, искът се предявява пред надлежния съд в София (чл. 108, ал. 2 ГПК).

Изключения от общото правило:

- Подсъдност по местонахождение на недвижим имот (чл. 109 ГПК);

- Подсъдност по местооткриване на наследство (чл. 110 ГПК);
- Изборна подсъдност, когато **изборът се прави еднолично от ищена**:
 - ✓ при спорове, възникнали от преки отношения с подразделения или клонове на ЮЛ (108, ал. 1, изр. 2 ГПК);
 - ✓ при иск за парични вземания на договорно основание (чл. 111 ГПК);
 - ✓ при иск за издръжка (чл. 112 ГПК);
 - ✓ при иск по трудово дело (чл. 114 ГПК);
 - ✓ при иски за неправомерно увреждане (чл. 115 ГПК).
- Подсъдност при условията на **поредност**:
 - ✓ при иски на и срещу потребителя (чл. 113 ГПК) и
 - ✓ при иски срещу лица с неизвестен адрес (чл. 107 ГПК).

Н.В.! Макар в хипотезата на чл. 109 ГПК изрично да не се споменават иск за отмяна на дарение на недвижим имот (чл. 227 ЗЗД) и иск за признаване на относителна недействителност на продажба на недвижим имот (чл. 135 ЗЗД), изключението от общата местна подсъдност би следвало да е приложимо и към тях.

Н.В.! Да не се смесва правилото на чл. 109 ГПК, отнасящо се до местна подсъдност на иски за вещни права върху недвижим имот, с правилото на чл. 104, т. 3 ГПК, отнасящо се до родовата подсъдност на иски за право на собственост и вещни права върху движими и недвижими вещи.

Н.В.! Чл. 113 ГПК важи за индивидуални иски, предявени от и срещу потребители ФЛ.

Н.В.! Исковите, които попадат в приложното поле на чл. 114 ГПК, са тези, с които работникът оспорва законността на уволнението и иска признаване на уволнението за незаконно и неговата отмяна; възстановяване на предишната работа; обезщетение за времето, през което е останал без работа поради уволнението, както и спорове, които са трудови спорове по чл. 357 КТ.

Н.В! Чл. 114 ГПК не може да се тълкува разширително и не е приложим при служебни правоотношения.

Н.В.! Възражението за неспазване на обща местна подсъдност не спира срока за отговор на исковата молба.

5.4. ПРАВНО ЗНАЧЕНИЕ НА ПОДВЕДОМСТВЕНОСТТА И ПОДСЪДНОСТТА

Правното значение на подведомствеността се изразява в компетентността на гражданския съд да се произнесе по всички въпроси, които имат значение за решаването на делото. Освен това, гражданският съд е компетентен да се произнесе по въпроса дали делото му е подведомствено (чл. 14, ал. 1 ГПК).

Изключения от правилото, че гражданският съд е компетентен да се произнесе по всички въпроси, които имат значение за решаването на делото:

- дали е извършено престъпление – компетентен по този въпрос е само наказателният съд (чл. 17 ГПК). Само ако наказателният процес е недопустим, с оглед разпоредбите на НПК, гражданският съд взема становище по този преюдициален въпрос. Иск за установяване на престъпно обстоятелство от значение за едно ГПО или за отмяна на влязло в сила решение се допуска в случаите, когато наказателно преследване е недопустимо (чл. 124, ал. 5 ГПК).

- даден индивидуален административен акт е унищожаван – по този въпрос гражданският съд не може да се произнася инцидентно, освен ако такъв акт се противопоставя на страна по делото, която не е била участник в административното производство по издаването и обжалването му (чл. 17, ал. 2 ГПК). Гражданският съд обаче може да се произнесе по възражения за нищожността на индивидуален административен акт.

Н.В.! ТР № 9/2012 г. по тълк. д. № 9/2012 г. на ОСГК на ВКС. („В спорове за собственост на земи в терени по § 4 ПЗР на ЗСПЗЗ, по които ищци са лица с възстановени права по ЗСПЗЗ, а ответници – бивши ползватели, са допустими възражения срещу валидността на решенията на ОСЗ, с които се легитимират ищците. Ответниците могат да възразяват и срещу материалната законосъобразност на тези решения, но само в рамките на своите противопоставими права – т.е. че е била налице пречка за реституцията, тъй като имотът е бил изкупен при условията на § 4а или § 4б ПЗР на ЗСПЗЗ в законните срокове. В тези случаи съдът е длъжен да упражни косвен съдебен контрол върху решението на ОСЗ и да не зачете неговото конститутивно действие, ако възражението е основателно. **Ответникът обаче не разполага с други възражения срещу законосъобразността на решението на ОСЗ и по-специално – че ищецът или неговият наследодател не са били собственици на имота към момента на образуване на ТКЗС или че няма идентичност между притежавания и възстановения имот. По отношение на тези възражения косвеният съдебен контрол по чл. 17, ал. 2, пр. 2 ГПК е ограничен. Това ограничение не е пряко формулирано в закона, но то произтича от принципите на реституцията по ЗСПЗЗ и целите, които преследва този закон.“)**

С оглед разпоредбата на чл. 14, ал. 3 ГПК, положителни спорове за подведомственост не може да възникнат. Отрицателни спорове за подведомственост се повдигат пред ВКС. С Тълкувателно постановление № 1/29.09.2016 г. по тълк. д. № 1/2015 г. на ОСС от ГК и ТК на ВКС и ОСС от 1-ва и 2-ра колегия на ВАС се прие, че при разпределението на делата между граждански и административен съд иде реч за подсъдност, а не за подведомственост.

Правното значение на подсъдността се изразява в правото и задължението на съда да реши делото. Както подведомствеността, така и подсъдността е процесуална предпоставка за правото на иск.

Родовата и функционалната подсъдност са абсолютни процесуални предпоставки, за които съдът следи служебно. **Макар съдът да следи служебно и за местната подсъдност по чл. 109 ГПК, чл. 108, ал. 2 ГПК, чл. 113 ГПК и чл. 115, ал. 2 ГПК, понеже те също са абсолютни процесуални предпоставки, това той прави само в сроковете по чл. 119, ал. 2 и 3 ГПК.** Страните могат да правят възражение за неподсъдност независимо от задължението за служебна проверка на съда. Общата местна подсъдност е относителна процесуална предпоставка и за нея съдът се произнася само при възражение на ответника (чл. 119, ал. 4 ГПК).

Сроковете за възражение за неподсъдност са различни:

- За родова неподсъдност – до приключване на делото във въззивна инстанция (чл. 119, ал. 1 ГПК);
- За местна подсъдност по чл. 109 ГПК – от съда служебно и от страните до приключване на първото по делото заседание в първата инстанция (чл. 119, ал. 2 ГПК);
- За местна подсъдност по чл. 108, ал. 2, чл. 113 и чл. 115, ал. 2 ГПК – от ответника най-късно в срока за отговор на исковата молба и от съда служебно до приключване на първото по делото заседание (чл. 119, ал. 3 ГПК);

- За други случаи на местна подсъдност – само от ответника в срока за отговор на исковата молба (чл. 119, ал. 4 ГПК).

При неспазване на правилата на родовата подсъдност, ако районен съд реши дело, подсъдно на окръжен съд, постановеният акт е недопустим (чл. 270, ал. 3 ГПК). Решението на окръжен съд по дело, подсъдно на районен съд, не страда от такъв порок (чл. 270, ал. 4 ГПК). Недопустимо е решението на съда при неспазена местна подсъдност, ако е направено своевременно възражение за местна неподсъдност от ответна страна. Настъпилите след подаването на исковата молба промени, обуславящи различна местна подсъдност, не влияят върху подсъдността (чл. 120 ГПК).

Споровете за подсъдност могат да са само отрицателни. Те се решават по правилата на чл. 122 ГПК.

5.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кои граждански дела са подведомствени на съда?

- А. Всички установителни иски за права.
- Б. Всички установителни иски за факти.
- В. И двете.
- Г. Нито едно от двете.

2. Гражданският съд може да се произнесе инцидентно по:

- А. Възражение за нищожност на административен акт.
- Б. Възражения за унищожаемост на административен акт, ако страната е участвала в производството по издаването му.
- В. И в двата случая.
- Г. В нито един от случаите.

3. Съсобственик сте на апартамент в гр. София, чиято данъчна оценка е 50 000 лева. Имате постоянно местожителство в гр. Варна. Другият съсобственик на апартамента има постоянно местожителство в гр. Пловдив. Вие искате да предявите иск за делба на този съсобствен недвижим имот. Апартаментът е наследствен за Вас, но за другия съсобственик не е. Той го е придобил чрез дарение. На кой съд е местно и родово подсъдна делбата? Защо?

.....

4. На кой съд са родово подсъдни делата по спорна съдебна администрация?

.....

5. Коя група от исовете за гражданско състояние е родово подсъдна на районен съд?

.....

6. На кой съд са родово подсъдни владелческите искове?

.....

7. Кой от посочените искове може да се предяви по постоянния адрес на ищеца по негов избор?

А. Иск за издръжка.

Б. При потребителски искове, с които се защитават права на индивидуален потребител.

В. И двата посочени.

Г. Нито един от посочените.

8. Посочете кои са абсолютни и кои относителни процесуални предпоставки:

А. Родова подсъдност – абсолютна/относителна процесуална предпоставка.

Б. Функционална подсъдност – абсолютна/относителна процесуална предпоставка.

В. Местна подсъдност по дела за вещни права върху недвижими имоти (чл. 109 ГПК) – абсолютна/относителна процесуална предпоставка.

Г. Общата местна подсъдност – абсолютна/относителна процесуална предпоставка.

* * *

6. ПРЕДЯВЯВАНЕ НА ИСКА. ИСКОВА МОЛБА И ПРОВЕРКА НА РЕДОВНОСТТА Ѐ. ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРЕДЯВЯВАНЕТО НА ИСКА. ОСНОВАНИЕ И ПЕТИТУМ. ПРЕДМЕТ НА ДЕЛОТО. ПРАВНА КВАЛИФИКАЦИЯ. ЧАСТИЧЕН ИСК. ОТГОВОР НА ИСКОВАТА МОЛБА

6.1. ПРЕДЯВЯВАНЕ НА ИСКА

Предявяването на иска става с постъпване на искова молба в съда (чл. 125 ГПК). Тя трябва да е писмена (чл. 127 ГПК). Постъпването на исковата молба в съда може да стане по три начина:

- Исковата молба постъпва в съда, като бъде подадена физически в регистратурата на съда. Искът се счита предявен от датата, на която исковата молба е регистрирана с входящ номер в деня на постъпването ѝ в съда.
- Исковата молба е изпратена по пощата. Искът се счита предявен на датата на пощенското клеймо.
- Исковата молба е подадена в електронна форма (чл. 62, ал. 2, предложение последно ГПК). С изменението на ГПК (ДВ, бр. 110 от 2020 г.) е въведена възможността за предявяване на иска чрез подаване на исковата молба в електронна форма.

6.2. ИСКОВА МОЛБА И ПРОВЕРКА НА РЕДОВНОСТТА ѝ

За да бъде редовна исковата молба, тя трябва да отговаря на изискванията за съдържание (чл. 127 ГПК) и приложения към нея (чл. 128 ГПК).

Към съдържанието на исковата молба има следните изисквания:

- Да се посочи съдът, пред който се предявява искът (чл. 127, ал. 1, т. 1 ГПК).
- Да се посочи (чл. 127, ал. 1, т. 2 ГПК):
 - ✓ името, ЕГН, адресът и телефонен номер на ищеца;
 - ✓ името и адресът на ответника;
 - ✓ името и адресът на законните представители или пълномощници на страните, ако имат такива, както и телефонен номер на законните представители или пълномощници на ищеца.

Ищецът може да избере да посочи и електронен адрес за връчване, като трябва да заяви дали желае връчване на посочения електронен адрес за връчване (чл. 127, ал. 1, т. 2 ГПК и чл. 38, ал. 2 ГПК) или адрес на електронна поща, ако е посочен такъв (чл. 38, ал. 3 ГПК). Според параграф 1, т. 2 ГПК „електронен адрес за връчване“ е персонализирано пространство в единния портал за електронно правосъдие (<https://ecase.justice.bg/>), чрез което лицата получават електронни заявления, съобщения, призовки и книжа от съдилищата, квалифицирана услуга за електронна препоръчана поща, както и адрес на електронна поща.

Посочването на електронен адрес за връчване, както и заявление за връчване на този електронен адрес не е задължително, ако исковата молба е подадена физически или по пощата. **Ищецът обаче е длъжен да посочи електронен адрес за уведомяване за удостоверяване на получаването на исковата молба, подадена в електронна форма, и за резултата от техническата проверка на извършеното действие (чл. 38а, ал. 1 ГПК).**

Ако ищецът е подад исковата молба в единния портал за електронно правосъдие, се презумира, че дава съгласие да приема електронни изявления и електронни документи, съобщения, призовки и книжа в производството пред съответната съдебна инстанция и пред всички инстанции (чл. 38а, ал. 3 ГПК). Съгласието за получаване на съобщения, призовки и книжа може да се оттегли по всяко време, като оттеглянето обаче има действие *ex nunc* (чл. 38а, ал. 4 ГПК). Връчването на електронен адрес за връчване се смята за лично връчване (чл. 45 ГПК).

„Делата, които са образувани в съдилищата в старите деловодни системи (преди внедряването на Единната информационна система на съдилищата – ЕИСС), се довършват в тези системи и съдебните актове се въвеждат в тях по досегашния ред. ... По новообразуваните след 30.06.2021 г. електронни дела в ЕИСС от първата до последната инстанция, процесуалните действия ще се извършват в електронна форма за действителност, а съдебните актове ще бъдат изготвяни като електронни документи, подписвани с КЕП (б. а. квалифициран електронен подпис)“ (Решение на Пленума на ВСС от заседание, проведено на 24.06.2021 г.).

УТОЧНЕНИЕ: Макар чл. 127, ал. 1, т. 2 ГПК да изисква да се посочи телефон, на практика това често не се прави, което не влече последици. Посочването на телефон обаче е удачно, тъй като в случаите на бедствия, аварии и други непредвидени обстоятелства, съдът може да разпорежи, по изключение, връчването да стане от служител на съда чрез телефон (чл. 42, ал. 3 ГПК). Визираният в разпоредбата, факултативно, телекс намирам за анахронизъм и изгубил значение. Това с оглед и на липсата му в чл. 131, ал. 2, т. 2 ГПК.

- Изложение на обстоятелствата, на които се основава искът (основание на иска).

Този пункт визира твърдения за настъпили обстоятелства от обективната действителност, които, ако бъдат установени, ще се явят правнозначими факти. Те, от своя страна, ще обусловят наличието на определено право или задължение на страните по ГПО. Основанието на иска обхваща твърденията от ищеца факти и обстоятелства, от които произтича претендираното субективно материално право, т. е. правопораждащите юридически факти. „Не са установени конкретни изисквания за начина на изложение на фактите, представляващи основание на исковата молба, но същото трябва да е разбираемо, като съдържащите се в него фактически твърдения трябва да са ясни, пълни и логически свързани, така че съдът да може да определи ясно каква е фактическата обстановка, с която ищецът свързва възникването на твърдяното право и на която основава претенцията си“ (Решение № 142 от 14.01.2021 г. по гр. д. № 3067/2019 г. на ВКС, IV г.о.). „Твърденията на ищеца в исковата молба относно обстоятелствата, от които произтича искът, са основата, върху която възниква процесуалното правоотношение между страните, и определят рамките на спора“ (ТР № 87 от 26.VI.1964 г. по гр. д. № 64/1964 г., ОСГК).

- В какво се състои искането (петитум на иска).

Този пункт визира петитума на иска. Тоест какво ищецът иска от съда да бъде постановено. „Чрез петитума на исковата молба ищецът конкретизира неговото съдържание (в какво се състои претендираното или отричаното право, исканата правна промяна) и вида на търсената защита (дали ищецът иска установяване на съществуването или несъществуването на спорното право, или осъждане на ответника, или правна промяна)“ (Решение № 149 от 15.10.2019 г. по гр. д. № 60078/2016 г. на ВКС, I г.о.).

- Цената на иска, когато той е оценяем.

Паричната оценка на предмета на делото е цена на иска (чл. 68 ГПК). Цена на иска имат само искове за имуществени права.

Установителните искове за факти и исковете за неимуществени права са неоценяеми. Правилното определяне на цената на иска е важно от гледна точка на родовата подсъдност (чл. 104, т. 3-4 ГПК). Според нея се определя и държавната такса. Посочената в исковата молба цена не ангажира съда.

- Подпис на лицето, което **подава** молбата.

Тъй като изискването е исковата молба да се подпише от подателя, ако исковата молба се подава от процесуалния представител, той трябва да я подпише. (В този смисъл и чл. 127, ал. 3 ГПК.) При подаване на исковата молба в електронна форма, изискуемата форма се счита спазена, ако: (i) са спазени изискванията на Регламент (ЕС) № 910/2014 и на Закона за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (ЗЕДЕУУ) и (ii) исковата молба е подписана с квалифициран електронен подпис (чл. 102б, ал. 2 ГПК).

Законът изисква при предявен осъдителен иск за парично вземане да се посочи и банкова сметка или начин на плащане (чл. 127, ал. 4 ГПК).

В исковата молба ищецът е длъжен да посочи доказателствата и конкретните обстоятелства, които ще доказва с тях, и да представи заедно с нея всички писмени доказателства (чл. 127, ал. 2 ГПК). Това изискване обаче не преклудира правото да се сочат доказателства след доклада на съда, **ако ищецът е направил твърдения за обстоятелства**, но не сочи доказателства за тях (чл. 146, ал. 2 ГПК). Освен това, непосочването на доказателства не прави исковата молба нередовна.

Към исковата молба обикновено се представят писмени доказателствени средства, което става със заверени преписи (виж чл. 32 от Закона за адвокатурата (ЗА) и чл. 183, ал. 1 ГПК). За заверен от страната препис на електронния документ, представен по делото, се счита и електронен образ, заверен от страната с квалифициран електронен подпис (чл. 183, ал. 2 ГПК). „Това облекчение (б.а. по чл. 183 ГПК) обаче отпада, ако противпа-

та страна поиска да види оригинала и в такъв случай страната, заверила преписа, трябва да представи този оригинал или официално заверен препис от него. Задължението важи и за хипотезата, при която оригиналът се намира у трето лице. Ако това задължение не се изпълни, преписът трябва да бъде изключен от доказателствата по делото, без да е налице изрично искане от страна за това процесуално действие на съда, тъй като не се установява, че такъв документ въобще съществува. Ето защо съдът не може да основе своите изводи на преписа, който не е годно доказателствено средство“ (Решение № 189 от 25.09.2018 г. по гр. д. № 890/2018 г. на ВКС, IV г.о.). Електронният документ може да бъде представен възпроизведен на хартиен носител като препис, заверен от страната (чл. 184 ГПК).

По отношение на **приложенията към исковата молба** има следните изисквания:

- Пълномощното, когато молбата се подава от пълномощник.
- Документ за вношените държавни такси и разноски, когато такива се дължат.

Държавната такса се определя съгласно Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК. При предявени с една искова молба първоначално обективно съединени искове, такса се събира за всеки иск (чл. 72, ал. 2 ГПК). Съдът определя държавната такса по неоценяемите искове и тези, които не са визирани в чл. 69, ал. 1 ГПК.

Н.В.! Т. 1 от ТР № 4/2015 г. по тълк. д. № 4/2015 г. на ОСГК на ВКС – как се определя цената на негаторен иск.

Н.В.! Т. 1А от ТР № 4/2014 г. по тълк. д. № 4/2014 г. на ОСГК на ВКС – как се определя цената на иска и дължимата държавна такса по иск с правна квалификация чл. 42 ЗН (установителен иск с предмет действителността на завещателно разпореждане).

Законът освобождава от държавни такси и разноски определени категории лица и искове (чл. 83 ГПК). В други случаи се предвижда **възможност за освобождаване само от държавни такси** (чл. 84 ГПК). Държавна такса не се дължи и ако специален закон предвижда освобождаване от държавна такса (например за иск за установяване на трудов стаж по Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред (ЗУТОССР) – чл. 9, ал. 2 ЗУТОССР). Нормите за събиране на държавните такси и разноски са императивни и не могат да се тълкуват разширително. Горното не значи, че ако искът бъде отхвърлен, в хипотезите на чл. 83 ГПК отпада отговорността за разноските на насрещната страна.

N.B.! Чл. 83, ал. 1, т. 1 ГПК се прилага и за служители на МВР (ТР № 6/2012 г. по тълк. д. № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС).

Компетентен да се произнесе по искане за освобождаване от внасяне на такси и разноски по чл. 83, ал. 2 ГПК е съдебният състав, разглеждащ делото (Т. 13 от ТР № 6/2012 г. по тълк. д. № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС). Компетентен да се произнесе по искане за освобождаване от държавна такса по чл. 83, ал. 2 ГПК при обжалване е съдът, пред който е направено искането (Т. 12 от ТР № 6/2012 г. по тълк. д. № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС).

- Преписи от исковата молба и от приложенията към нея според броя на ответниците.

Исковата молба подлежи на проверка от председателя на съдебния състав. При нередовност тя се оставя без движение и на ищеца се дават указания за отстраняване на нередовностите в **едноседмичен** срок (чл. 129, ал. 2 ГПК). Поправената искова

молба се смята за редовна от деня на подаването ѝ (чл. 129, ал. 5 ГПК). Ако ищецът не отстрани в срок нередовностите, исковата молба се връща (чл. 129, ал. 3 ГПК).

6.3. ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРЕДЯВЯВАНЕ НА ИСКА

Правните последици от предявяване на иска са:

- **Процесуални**

Процесуалните последици са свързани със състоянието на висящост на делото от момента на подаването на исковата молба. От този момент е налице абсолютна отрицателна процесуална предпоставка за упражняване на право на иск при пълно тъждество между делата. Изключение са делата за присъждане на първоначално непредявената част от вземанс, предмет на дело по вече висящ частичен иск (чл. 126, ал. 1 ГПК). Настъпва **стабилизиране на подсъдността**. След връчване на препис на ответната страна, тя може да **упражни свои процесуални права**.

- **Материалноправни:**

- ✓ **правозапазващи** – прекъсват се погасителната и придобивната давност. Например погасителната давността спира да тече, докато делото е висящо (чл. 115, ал. 1, б. „ж“ ЗЗД) и се прекъсва с предявяване на иска за вземането, ако искът бъде уважен (чл. 116, б. „б“ ЗЗД).
- ✓ **правоувеличаващи** – ако искът бъде уважен, ищецът има право да получи плодовете от вещта. Предявяването на иска, ако той бъде уважен, при всички случаи води до изпадане в забава на ответника.

Материалноправните последици не настъпват при предявен отрицателен установителен иск.

6.4. ОСНОВАНИЕ И ПЕТИТУМ

Както беше посочено, искът се състои от изявление за знание и волеизявление за търсената защита от съда. **Изявлението за знание очертава основанието на иска.** Това са твърдения за настъпили обстоятелства от обективната действителност, който, ако бъдат установени, ще се явят правнозначими факти. Те, от своя страна, ще обусловят наличието на определено право или задължение на страните по материалното правоотношение. Изводът за последното ще направи съдът. За да се индивидуализира спорният предмет, следва да се посочат и неговите страни и съдържание.

В какво се състои искането очертава петитумът на иска. Тоест вида на търсената защита, която ищецът иска от съда да бъде постановена.

Н.В.! Между очертания спорен предмет и вида на търсената защита следва да има съответствие. Например не може обстоятелствата да сочат на разделност, а да се претендира солидарност. При такова несъответствие съдът следва да даде указания по чл. 129, ал. 2 ГПК. „В случаите, когато някои от посочените в чл. 127, ал. 1 ГПК елементи на исковата молба липсва, както и когато обстоятелствената част на исковата молба или петитумът ѝ са непълни, неясни, вътрешнопротиворечиви или пък съществува противоречие между тях или между посочените в тях страни и страните, посочени в адресната част на исковата молба, както и когато искът е насочен срещу ненадлежен ответник, е налице нередовност на същата“ (Решение № 142 от 14.01.2021 г. по гр. д. № 3067/2019 г. на IV г.о., ВКС).

6.5. ПРЕДМЕТ НА ДЕЛОТО

Предметът на делото е очертан от ищеца чрез основанието и петитума на иска. Основанието и петитумът на иска следва да очертаят правопораждащия материалното правоотношение ЮФ, неговите страни и съдържанието му. Предмет на делото е спорното материално право, индивидуализирано по горепосочения начин. Предмет на делото обаче е твърдяно право, но ако твърдението не съответства на действителното положение, делото няма да остане без предмет. Преюдициалните правоотношения не са предмет на делото. Възражението за прихващане „внася допълнителен предмет на делото“ (ТР 2/2020 по тълк.д. 2/2020 ОСГТК на ВКС).

6.6. ПРАВНА КВАЛИФИКАЦИЯ

Не трябва да се смесват **основанието на иска и правната квалификация на иска**. Правната квалификация е задължение на съда, който я прави в доклада си, като има предвид изложениите обстоятелства и отправеното до него искане. Даже ищецът да посочи правна квалификация на иска, тя не ангажира съда. Грешната правна квалификация, посочена от ищеца в исковата молба, не влече никакви негативни правни последици за него.

6.7. ЧАСТИЧЕН ИСК

Частичен иск е налице, когато ищецът предяви само част от вземането си. Съгласно ТР № 3/2016 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГТК на ВКС решението по уважен частичен иск за парично вземане се ползва със сила на пресъдено нещо относно правопораждащите факти на спорното субективно материал-

но право при предявен в друг исков процес иск за защита на вземане за разликата до пълния размер на паричното вземане, произтичащо от същото право. **Следва да се подчертае, че при предявен частичен иск, същото трябва да се заяви от ищеца изрично, като са посочени размерът на цялото притезание и размерът на предявената част.** Не сме изправени пред предявен частичен иск, ако ищецът е предявил част от неудовлетвореното притезание, без да посочи изрично, че се касае за частичен иск. В съответствие с диспозитивното начало, в този случай се приема, че това е целият размер на вземането (в този смисъл ТР № 3/2016 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГТК на ВКС). Когато вземането е предявено частично, давността се спира или прекъсва само за предявената част (чл. 116а ЗЗД).

6.8. ОТГОВОР НА ИСКОВАТА МОЛБА

Ако исковата молба е редовна и искът е допустим, съдът ще изпрати препис от исковата молба на ответника, като му указва, че може да подаде отговор на исковата молба и го информира за последиците от неподаване на отговора. При общия исков процес срокът за отговор е 1-месечен, нерешителен, преклузивен. Ответникът може да предприеме **три различни подхода**:

- **Да се защити активно.**

Ответникът може да оспорва:

- ✓ Допустимостта на иска.

При тази защита ответникът твърди, че не са налице положителните процесуални предпоставки за правото на иск или са налице процесуални пречки. Така се противопоставя на разглеждане на делото по същество.

- ✓ Неговата основателност.

При тази защита се оспорват фактическите твърдения на ищеца, тяхното правно значение за спорното ГПО. Така той

цели постановяване на решение по същество, което да се яви санкция срещу ищеца и защита в негова полза.

✓ И двете.

- **Да бездейства.**

При този подход, с изтичане на срока за отговора на исковата молба **ще се преклудира** правото на ответника да привлече подпомагаща страна и да предяви срещу нея обратен иск; да предяви насрещен иск и инцидентен установителен иск; да оспори истинността на представен документ (чл. 133 ГПК); да направи възражение за местна неподсъдност по чл. 119, ал. 3 и 4 ГПК; да направи възражения за придобивна и погасителна давност (т. 4 ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Обаче възможността ответникът да упражни правото на защита се преклудира поетапно. И след изтичане на срока за отговор на исковата молба ответникът **ще може да оспорва** допустимостта на иска, освен относно местна подсъдност, изключая тази по чл. 109 ГПК (чл. 119, ал. 2 ГПК); основателността на иска, свързана с материалния закон и приложението му; доказателствената стойност на доказателствата.

N.B.! Следва изрично да се подчертае, че не отговорът на исковата молба преклудира правата на ответника, а срокът за отговора на исковата молба. Нещо повече, в срока за отговор на исковата молба подаденият вече отговор може да се допълва от ответника. Затова съдът ще изпрати препис от отговора на исковата молба на ищеца след изтичане на срока за отговор, а не след подаване на отговор.

N.B.! Относно изтичането на срока, да се обърне внимание и на новата редакция на чл. 62 ГПК (ДВ, бр. 110 от 2020 г.) и по-специално на ал. 2 и ал. 4 за извършване на съдопроизводствени действия по електронен път.

- **Да признае иска**

Признанието на иска трябва да се различава от признание на фактически твърдения в исковата молба. Последното е съвместимо с оспорване на иска.

Отговорът на исковата молба трябва да съдържа задължителни реквизити (чл. 131, ал. 2 ГПК), а към него се представят приложения (чл. 132 ГПК). Реквизитите на отговора на исковата молба са:

- Посочване на съда и номера на делото.
- Името и адресът на ответника, на неговия законен представител или пълномощник, ако има такива, както и телефонният номер и електронен адрес за връчване на ответника и неговия представител, ако притежават такива, и заявление дали желае връчване на посочения електронен адрес за връчване.
- Становище по допустимостта и основателността на иска.

Тоест да се защити срещу иска по допустимостта му и по същество. „Когато ответникът по един иск оспорва допустимостта на предявения срещу него иск, той провежда процесуална защита. Когато ответникът по един допустим иск оспорва неговата основателност, с това той осъществява своята защита по същество срещу иска. Чрез защитата по същество ответникът осъществява, по повод на заведения от ищеца процес, своето право на иск относно същия правен спор“ (Решение № 336 от 17.01.2012 г. по гр. д. № 1121/2010 г. на I г.о., ВКС).

- Становище по обстоятелствата, на които се основава искът.

Становището се фокусира върху фактическите твърдения на ищеца, които се отричат, или върху други правнорелевантни фактически твърдения на ответника или върху правното значение на фактическите твърдения на ищеца и/или ответника.

Пропускът на ответника да оспори твърденията на ищеца не е фатален с оглед чл. 146, ал. 2-3 ГПК.

- Възраженията срещу иска и обстоятелствата, на които те се основават.

Ответникът може да се защити, като направи материално-правни възражения:

- ✓ правоизключващи;
- ✓ правоунищожавщи;
- ✓ правопогасяващи;
- ✓ правоизменящи.

Възраженията са допустими, ако правата, които претендира ответникът, оказват влияние върху уважаването на иска. Например право на задържане от подобрител, който е добросъвестен владеец при предявен от ищеца ревандикационен иск. Следва да се припомни, че потестативното право на задържане срещу вземане от подобрения на вещ до тяхното изплащане от длъжника е прехвърлимо по силата на цесия (ТР № 2/2019 г. по тълк. д. № 2/2019 г. на ОСГТК на ВКС). От друга страна, ако се претендират права, които не оказват такова влияние, ответникът следва да ги защити с насрещен иск (например претенция за подобрения от държател при предявен от ищеца ревандикационен иск).

N.B.! Виж т. 4 от ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС относно преклузиите при възраженията на ответника.

- Подпис на лицето, което подава отговора.

В отговора на исковата молба ответникът следва да посочи доказателствата и конкретните обстоятелства, които ще доказва с тях, и да представи всички писмени доказателства, с

които разполага (чл. 131, ал. 3 ГПК). Фактически, правото на ответника да сочи доказателства обаче няма да се преклудира до приключване на първото по делото заседание (чл. 143, ал. 2, предл. второ ГПК).

Съдът извършва проверка за формална редовност на отговора, преди да изпрати препис на ищеца в съответствие с единичната размяна на книжа при общия исков процес. Ако е налице нередовност, съдът следва да укаже на страната в какво се състои нередовността на извършеното от нея процесуално действие и как нередовността може да бъде отстранена, като определя срок за поправката (чл. 101 ГПК).

Казаното по-горе за отделните елементи от съдържанието на исковата молба важи, *mutatis mutandis*, по отношение на съдържанието на отговора на исковата молба.

Схематичното изображение на процесуалните действия от предявяване на иска до провеждането на подготвително заседание изглежда така:

6.9. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Исковата молба е редовна даже ако ищецът не сочи...

- А. доказателства.
- В. спорното материално право.
- Г. съда, до който подава иска.
- Д. друго.

2. Кое е вярно за спорния предмет?

А. Индивидуализацията на спорния предмет означава да се посочат фактите, от които произтича претендираното материално право, съдържанието му и страните по правоотношението, от което то е част.

Б. Индивидуализацията на спорния предмет се извежда от основаниято и петитума на иска.

В. И двете са верни.

Г. И двете не са верни.

3. В какъв срок ответникът или съдът може да повдигне въпроса за цената на иска?

.....

4. Коя от посочените лица са освободени от внасяне на държавни такси и разноски?

А. Прокурорът по заведени от него искове.

Б. Членове на кооперации по всички заведени от тях искове.

В. БЧК.

Г. Всички посочени.

5. Следва ли да бъде осъден да заплати разноските на противната страна ищец по иск за издръжка, който законът освобождава от внасянето на разноски по чл. 83, ал. 1 ГПК, ако искът му бъде изцяло отхвърлен? Защо?

.....

6. Как процедира съдът с искова молба, чиято нередовност се изразява в навнасяне на държавна такса?

.....

7. Посочете правозапазващите материалноправни последици от предявяване на иска?

.....

8. Посочете правоувеличаващите материалноправни последици от предявяване на иска?

.....

9. Каква е държавната такса по негативен иск, с който се отрича съществуването на сервитут върху недвижим имот?

А. $\frac{1}{4}$ от данъчната оценка на недвижимия имот.

Б. Следва да се определи от съда, тъй като се касае за неоценяем иск.

В. Равна е на стойността на въздействието върху недвижимия имот.

Г. Друго. Нито едно от горните не е вярно.

10. Ако ищецът претендира едно право, какви възражения може да направи ответникът:

А.

Б.

В.

Г.

11. В кои случаи ответникът, с възражение, може да предяви свои права срещу ищеца?

А. Ако законът изрично го допуска.

Б. Ако те обуславят решаване на предмета на делото (следва да се отхвърли искът, да се уважи частично или да се осъди

ответникът, но при условие на удовлетворяване на неговото насрещно вземане срещу ищеца).

В. И в двата случая.

Г. В нито един от двата случая.

12. Кое е вярно за неподаване на отговор на исковата молба?

А. То е равнозначно на признаване на иска.

Б. Неподаването на отговор на исковата молба е необходимо и достатъчно условие за постановяване на неприсъствено решение.

В. Неподаването на отговор на исковата молба означава само, че ответникът не оспорва фактите, представени от ищеца.

Г. Нито едно от посочените не е вярно.

13. При неподаване на отговор на исковата молба се погасява правото на ответника...

А. да привлече подпомагаша страна.

Б. да оспори основателността на иска.

В. и двете са верни.

Г. нито едно от двете не е вярно.

* * *

7. РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО. СЪДЕБНИ ЗАСЕДАНИЯ. СПИРАНЕ И ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ДЕЛОТО

7.1. РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО

Разглеждането на делото е съвкупност от процесуални действия на съда и страните в:

- подготвителното заседание и
- заседанието по същество на делото.

Заседанията на съда могат да бъдат:

- **Закрити заседания** – в тях участва само съдебният състав и
- **Открити заседания** – в тях участват съдебният състав и страните:

- ✓ **Публични** – в тях се допускат и лица, които не са участници в делото.
- ✓ **При закрити врата** – представлява изключение, при което се ограничава публичността при наличие на някое от основанията в чл. 136 ГПК. Не се допуска провеждане на открито заседание при закрити врата чрез видеоконференция, освен ако за това няма съгласие на страната (чл. 136, ал. 3 ГПК).

С ДВ, бр. 98 от 2020 г. се въведе възможността страните да участват в съдебното заседание чрез видеоконферентна връзка. Всяка страна може да поиска да участва в съдебно заседание чрез видеоконференция, но само когато тя не е в състояние да се яви непосредствено пред съда. Видеоконференцията се осъществява в специално оборудвано помещение в районен съд

(чл. 135а ГПК). В този случай не е налице отклонение от чл. 11 ГПК в частта му, отнасяща се до непосредствеността.

7.2. СЪДЕБНИ ЗАСЕДАНИЯ

Подготвителното заседание по делото има за задача да:

- установи отново дали искът е допустим.

Тази проверка съдът веднъж вече е извършил при получаване на исковата молба, но сега следва да я повтори. Това се налага с оглед и на процесуалната защита, която може да упражни ответникът в отговора си на исковата молба.

- подготви разглеждането на делото.

Според ГПК подготвителното заседание е закрито, освен ако не са налице изключенията по чл. 140, ал. 2 ГПК. На практика, по-често се стига до приложение на чл. 140, ал. 2 ГПК. В закритото заседание съдът се произнася с определение по предвидените в чл. 140, ал. 1 въпроси. „Предназначението на определението по чл. 140 ГПК е да подготви делото за открито съдебно заседание, като съдът се произнесе по всички предварителни въпроси, по допускане на поисканите доказателства, по приемане на направените от ответника искания, вкл. искове и възражения. Определението има ограничено, чисто вътрешнопроцесуално значение, не подлежи на отделно обжалване, не може да се атакува с извънредните средства за отмяна – характеристики, които го определят като определение..., което може да се изменя и отменя от съда, който го е постановил“ (Определение № 337 от 05.07.2010 г. по ч. гр. д. № 343/2010 г. на III г.о., ВКС.). Съдът може да съобщи на страните проекта за доклад по делото (чл. 140, ал. 3 ГПК).

Съдът следва да изготви **доклад по делото**. Докладът трябва да съдържа (чл. 146, ал. 1 и ал. 2 ГПК):

- ✓ обстоятелствата, от които произтичат претендираните права и възражения;
- ✓ правната квалификация на всички претендирани от страните права и на всички направени възражения, реплики, дублики и т.н.;
- ✓ отделяне на спорното от безспорното между страните;
- ✓ разпределяне на доказателствената тежест между страните;
- ✓ указание до всяка страна за кои **от твърдените от нея факти** тя не е посочила доказателствени средства. Тоест възможността да се сочат доказателства с налице, ако страната е направила съответните твърдения, но не е посочила доказателствени средства.

Страните имат възможност да изразят становище по доклада (чл. 146 ГПК).

Докладът има ключово значение. На първо място, в доклад трябва да се посочи какви са фактите и обстоятелства, изложени в исковата молба и в отговора на същата, с които страните обосновават претендираните от тях права и направените от тях възражения. „Касае се до посочване на изложените в исковата молба и в отговора на същата твърдения за наличието на конкретни факти и обстоятелства, както и свързаните с тях правни твърдения, с които всяка една от страните обосновава съществуването на правото, чиято защита иска от съда или на направеното от нея възражение. След като посочи тези факти и обстоятелства, първоинстанционният съд трябва да подведе същите под приложимите за тях правни норми, като по този начин определи правната квалификация на претендираното от ищеца право, както и на насрещните права и възражения на ответника“ (Решение 171 от 17.09.2018 г. по гр. д. № 2813/2017 г. на IV г.о., ВКС). „Неговата цел (б.а. на доклада) е да очертае предмета на делото и предмета на доказване и по този начин да

улесни защитата на страните, като всяка от тях разбере какви факти и обстоятелства следва да докаже“ (Решение № 124 от 30.09.2019 г. по гр. д. № 3824/2018 г. на I г.о., ВКС). „Предметът на делото се определя от наведените от ищеца правопораждащи фактически твърдения и заявените от ответника правонизключващи и правопогасяващи и правоизменящи възражения. Тази твърдения и възражения определят и предмета на доказване по конкретния спор – кои факти и обстоятелства подлежат на доказване и как се разпределя доказателствената тежест. По тях съдът е длъжен да се произнесе, като анализира доказателствата и направи фактически констатации по тях и изведе правните си изводи“ (Решение № 48 от 19.06.2020 г. по гр. д. № 3081/2019 г. на I г.о., ВКС). Когато от представените доказателства е видна нищожност на правна сделка от значение за решаване на правния спор, съдът е длъжен да посочи в доклада, че ще се произнесе по нищожността, да направи правна квалификация и разпредели доказателствената тежест по този пункт (ТР 1/2020 по тълк. д. 1/2020 на ОСГТК на ВКС).

Интересен е въпросът как трябва да постъпи съдът, ако определени фактически твърдения на ищеца първоначално са признати от ответника, но по-късно в хода на делото ответникът ги оспори. В доклада си по делото съдът вече ги е обявил за ненуждаещи се от доказване, тъй като са безспорни. „В този случай съдът е длъжен изрично и ясно да уведоми страните, като измени доклада по чл. 146, ал. 1, т. 4 ГПК и определи, че съответният факт не е безспорно установен за съда, да разпредели тежестта на доказването му и съответно, ако страната не е посочила доказателства за установяването му, да даде указанията по чл. 146, ал. 2 ГПК“ (Решение № 60114 от 28.10.2021 г. по търг. д. № 1751/2020 г. на II т.о., ВКС).

Разпределянето на доказателствената тежест е особено съществена и значима част от доклада. Според ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, допусканите нарушения при

изготвяне на доклада, непълен или неточен доклад представляват нарушения на съдопроизводствените правила. Те обаче не са от естество да влекат нищожност или недопустимост на съдебното решение. Макар да иде реч за императивна норма, за допуснати от първата инстанция процесуални нарушения във връзка с доклада на делото, въззивният съд не следи служебно. В тази хипотеза въззивният съд дължи даване на указания до страните относно възможността да предприемат тези процесуални действия по посочване на относими за делото доказателства, които са пропуснали да извършат в първата инстанция поради отсъствие, непълнота или неточност на доклада и дадените указания.

- Дадене възможност за упражняване на процесуални права.

По този пункт следва да се обърне внимание на разпоредбата на чл. 146, ал. 3 ГПК (за двете страни) и чл. 212 ГПК, чл. 214, ал. 1, изр. 1 ГПК и чл. 219, ал. 1 и ал. 3 ГПК (за ищеца).

Заседанието по решаване на делото има за задача да:

- Проведе съдебното дирене.

Съдебното дирене е свързано със събирането на доказателствата, които страните вече са посочили, представили (ако са у тях) и съдът е допуснал, тъй като са относими и нужни по делото. Последователността на събиране на доказателствата е следната:

1. Провеждане на разпит на свидетели;
2. Изслушване заключенията на вещи лица;
3. Извършване на оглед на веществени доказателства.

До постановяване на определението за приключване на съдебното дирене може:

- ✓ да се правят доказателствени искания (чл. 147 ГПК);
- ✓ да се възрази за нарушение на местната подсъдност по чл. 109 ГПК (чл. 119, ал. 2 ГПК);
- ✓ да се измени искът по реда на чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК;
- ✓ трето лице да встъпи като подпомагаша страна (чл. 218 ГПК);

✓ трето лице да встъпи като главно (чл. 225, ал. 2 ГПК).

- Проведе устните състезания.

При устните състезания страните излагат първо своите фактически, а след това и правни доводи. Думата се дава първо на ищеца, после на ответника, след това на главно встъпилния, следват трети лица помагачи и накрая прокурор, ако участва. При обективно съединени иски в протокола следва да се посочи в кое качество страната прави изявление. При фактическа и правна сложност на делото и при направено искане от страна, съдът дава срок за писмени защиты (чл. 149, ал. 3 ГПК). Ако постанови решение преди изтичане на дадения срок, е налице нарушение на съдопроизводствените правила.

7.3. СПИРАНЕ И ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ДЕЛОТО

Спирането е временна недопустимост за развитие на висящия процес. При спиране на делото извършените процесуални действия запазват важимост, но временно не могат да се извършват валидни процесуални действия по делото. Процесът запазва висящност и може да бъде подновен. За времето на спирането процесуални срокове не текат. Производството може да се спре по всяко време, даже при постановено решение. Например, ако основанията за спиране по чл. 229, ал. 1, т. 2 или 3 ГПК настъпят след края на съдебно дирене.

N.B.! Искане за обезпечаване на иск при спрян исков процес е допустимо, тъй като се касае за обезпечително, а не за исково производство.

Спиране на делото настъпва в 3 групи случаи (чл. 229, ал. 1 ГПК):

- По разпореждане на съда:
 - ✓ При висящ преюдициален спор (т. 4). Такива са често други граждански или административни дела. **При негово производство е нужно страните адресати на силата на пресъдено нещо да са същите.** Ако обуславящият характер зависи от конститутивно действие на решението, то основание за спиране е налице едва с настъпване на преобразувания ефект. Преюдициален въпрос може да бъде поставен с различни средства – иск, възражение, обратен иск, инцидентен установителен иск, първоначално обективно съединени иски. В тази връзка, ТР № 5/2012 г. по тълк. д. № 5/2012 г. на ОСГТК на ВКС важи само за чл. 124, ал. 4 ГПК (оспорване истинността на документ), ако възможността за това е преклудирана в рамките на висящо производство, което този иск би обуславял. Отделно от това, ако не бъде спряно производството, постановеното решение по обусловения иск е недопустимо (ТР № 1/2017 по тълк. д. № 1/2017 г. на ОСГТК на ВКС).
 - ✓ Когато при разглеждането на едно гражданско дело се разкрият престъпни обстоятелства, от установяването на които зависи изходът на гражданския спор (т. 5). Отликата от т. 4 е в това, че там трябва да има висящо вече дело, а по т. 5 това не е необходимо.
 - ✓ Когато Конституционният съд е **допуснал** разглеждането по същество на искане, с което се оспорва конституционността на приложим по делото закон (т. 6).
 - ✓ Изрично предвидени в закона случаи (т. 7).
- По искане на страните, като в този случай спирането настъпва от влизане в сила на определението на съда (т. 1).
- По силата на закон, като в този случай спирането настъпва от деня на събитието:

- ✓ Смърт на страна ФЛ или страна ЮЛ престане да съществува (т. 2);
- ✓ Недееспособност на ФЛ, смърт на настойник/попечител на ФЛ, открито производство по несъстоятелност на ЮЛ (т. 3).

Възобновяването на делото (чл. 230 ГПК) става с определение на съда по движение на делото след отпадане на основанията за спиране. Определенията на съда за отказ да възобнови делото и за спиране на делото са определения по движение на делото, но тъй като преграждат възможността за развитие на процеса, подлежат на обжалване с частна жалба.

За разлика от спирането, **прекратяването е преустановяване на делото** (чл. 231 ГПК). Всички процесуални действия, извършени до този момент, се обезсилват, включително постановеното решение. Налице е невъзможност делото да продължи своя ход или да бъде възобновено, тъй като процесуалното правоотношение е заличено с обратна сила. Делото се прекратява при отказ от иск, оттегляне на иска, съдебна спогодба, при липса на процесуалните предпоставки за правото на иск или ненадлежно упражняване на правото на иск.

7.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Какво заседание се провежда при ограничаване публичността на съдебното заседание?

- А. Открито заседание при закрити врати.
- Б. Открито публично заседание.
- В. Закрито заседание.
- Г. Друго/нито едно от посочените.

2. Посочете един решителен законен срок?

.....

3. Кое е вярно за молбата за възстановяване на срока?

- А. Тя се разглежда в закрито заседание.
- Б. Тя е допустима даже ако страната е могла да поиска от съда удължаване на срока, но не го е направила.
- В. Тя се подава до съда, пред който е трябвало да бъде извършено пропуснатото действие.
- Г. Определението на съда по молбата не подлежи на обжалване.

4. Каква проверка извършва съдът в подготвителното заседание по делото?

.....

5. Какво съдържа докладът на съда по делото?

- А.
- Б.
- В.
- Г.
- Д.

6. Кое е вярно за признаването на фактическо твърдение на ищеца от страна на ответника?

А. То е равносилно на признаване на иска.

Б. То не е равносилно на признаване на иска, но е неоттегляемо.

В. То не е равносилно на признаване на иска и е оттегляемо.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

8. УСЛОЖНЕНИЯ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СТРАНИТЕ. ДРУГАРСТВО – ПОНЯТИЕ, ВИДОВЕ И ОСОБЕНОСТИ НА СЪДЕБНОТО РЕШЕНИЕ ПРИ НАЛИЧИЕТО НА ДРУГАРСТВО. ПРОЦЕСУАЛНА СУБСТИТУЦИЯ. ВСТЪПВАНЕ И ПРИВЛИЧАНЕ НА ПОДПОМАГАЩА СТРАНА. ГЛАВНО ВСТЪПВАНЕ

Отклонения от типичното развитие на исковия процес във връзка със страните са:

- другарството;
- процесуалната субституция;
- встъпването на подпомагаша страна;
- привличането на подпомагаша страна;
- главното встъпване;
- приемството в процеса;
- прехвърлянето на спорното материалното право във висящ процес.

При приемство в процеса е налице заместване на страна в процеса (главна или допълнителна), като заместващият е обвързан от положението на заместената страна. При законно приемство в процеса, това става по силата на закона, но и тогава заместващият встъпва във висящо производство, а не е страна от самото начало. Приемството в процеса може да бъде:

- ✓ законно (при загубена процесуална правоспособност на заместената страна) и
- ✓ доброволно.

Доброволното приемство в процеса може да се дължи на прехвърляне на материалното право във висящ процес (чл. 226 ГПК). При прехвърляне на спорното материално право във висящ процес типичната главна страна става нетипична главна страна след прехвърлянето. Приобретателят може да встъпи в процеса като подпомагаша страна, може и да замести прехвърлителя, който вече е процесуален субституент по реда на чл. 228, ал. 1 ГПК, или първо да встъпи като подпомагаша страна, а после и да го замести. При заместване на процесуалния субституент от приобретателя по материалното правоотношение е налице доброволно приемство в процеса.

Приемството може да настъпи във всяка фаза на делото.

8.1. ДРУГАРСТВО – ПОНЯТИЕ, ВИДОВЕ И ОСОБЕНОСТИ НА СЪДЕБНОТО РЕШЕНИЕ ПРИ НАЛИЧИЕТО НА ДРУГАРСТВО

Другарство (или субективно съединяване на искове) е налице, когато делата на няколко ишци или ответници се съединяват в едно производство за общо разглеждане и общо, безпротиворечиво решаване. Другарството е допустимо, ако делата на другарите се отнасят до общи техни права и задължения или произтичат от един ЮФ/ФС. Другарството е допустимо, ако делата на другарите подлежат на разглеждане по един и същ съдопроизводствен ред (чл. 210 ГПК).

Другарството може да бъде следните по-важни видове:

- според степента на сходство между делата на другарите:
 - ✓ обикновено – при което материалноправното положение на другарите е различно и
 - ✓ необходимо – при което е налице идентичност на делата на другарите.

- според това дали процесуалната легитимация на другарите е съвместна:
 - ✓ задължително – при което процесуалната легитимация е съвместна и
 - ✓ факултативно – съединяването на исковете не е условие за допустимост.
- според това дали другарството е на ищцовата или ответната страна:
 - ✓ активно – на ищцовата страна и
 - ✓ пасивно – на ответната страна.

Обикновеното другарство е факултативно. Всеки от обикновените другари води делото си сам (чл. 216 ГПК). Съдебните срокове текат отделно за всеки от обикновените другари. Всеки от тях може да сключва съдебна спогодба, да извърши отказ от иск или да оттегли иск за себе си, като делото може да продължи по отношение на другия обикновен другар. **Единственото условие е общите за обикновените другари факти да бъдат установени еднакво спрямо всички другари** (чл. 217 ГПК). Примери за обикновени другари са съсобствениците при облигационен иск, предявен срещу тях относно тяхната съсобствена вещ, възложителят на работа и изпълнителят на работата, причинил неправомерно увреждане при изпълнение на възложената работа, съсобствениците с право на изкупуване по чл. 33, ал. 2 ЗС, лица, имащи право на обезщетение за неимуществени вреди от смърт на техен близък.

Необходимото другарство изисква еднакво решаване на делата между другарите, тъй като е налице идентичност на делата на другарите. Поради идентичността на делата на необходимите другари съдебните решения по техните дела не се различават. Чл. 216, ал. 2 ГПК изисква съгласието на всички необходими другари за сключване на съдебна спогодба, отказ от иск или оттегляне на иск. При обжалване на съдебно решение от един от другарите, необходимите другари се конституират от

съда служебно пред въззивна инстанция. Пример за необходими другари са съпрузите, които са ищци/ответници по дела за вещни права относно вещи, придобити в режима на семейна имуществена общност. В ТР № 3/2016 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГК на ВКС се изоставя предишното доктринерно разбиране, че съпрузите в този случай са задължителни другари.

Задължителното другарство е форма на необходимо другарство, при което процесуалната легитимация на необходимите другари е съвместна. **„Предвид ограничителния му характер, задължителното другарство не може да се тълкува и прилага разширително по отношение на хипотези, в които законът не го предвижда или естеството на спора не налага задължително участие на определени лица“** (ТР № 3/2016 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГК на ВКС). Примери за задължителни необходими другари са съделителите при съдебна делба, ответниците при предявен иск по чл. 135 ЗЗД.

8.2. ПРОЦЕСУАЛНА СУБСТИТУЦИЯ

Процесуалната субституция е изключение от общото правило, според което титулярят на материалното право е страна по граждански дела (чл. 26, ал. 1 ГПК). Според това изключение, **само в предвидените от закон случаи**, е допустимо лице, което не е носител на материалното право, да предявява от свое име чужди права пред съд (чл. 26, ал. 2 ГПК).

Процесуалният субституент упражнява свои собствени процесуални права, т.е. процесуално легитимиран е да действа от свое име. Тези свои процесуални права процесуалният субституент упражнява в защита по чуждо материално правоотношение, по което процесуалният субституент не е страна. Последствията от процесуалните действия на процесуалния субституент разпростират своето действие върху страна-

та по материалното правоотношение, в чийто интерес действа процесуалният субституент.

В исторически план, а и до днес, разграничаването на процесуалната субституция и процесуалното представителство е свързано с предизвикателства, затова чрез сравнение на двата института ще се даде характеристика на процесуалната субституция.

Най-съществена разлика между процесуалната субституция и процесуалното представителство е свързана с това, че при процесуалното представителство процесуалните действия се извършват от името на представлявания, докато при процесуалната субституция това се прави от името на субституента. Така представителят упражнява чужди процесуални права, а субституентът упражнява свои собствени процесуални права. Тъй като процесуалните права, които упражнява процесуалният представител, принадлежат на страна в процеса, при представителство по пълномощие, той се нуждае от упълномощаване от титуляря им, за да ги упражни. Напротив, при процесуалната субституция такова упълномощаване липсва, тъй като процесуалният субституент е овластен от закона да упражни свое собствено процесуално право. Наистина при законно представителство на недееспособни ФЛ от законните им представители, както и при органично представителство на ЮЛ, представителството произтича от закона, а не от волята на представлявания, но процесуалният представител все пак упражнява чужди процесуални права. Съгласно чл. 29, ал. 4 ГПК, ако е налице противоречие в интересите между представляван и представител, съдът назначава особен представител.

Процесуално представителство може да е налице и по отношение на подпомагаша страна и на главна страна в процеса. Процесуалният субституент е главна страна в процеса.

Оттук, в исковия процес например, процесуалните предпоставки за иска са различни при процесуалната субституция

и процесуалното представителство. Тъй като процесуалният субституент има право на иск, съдът дължи проверка на неговата процесуална легитимация. При процесуалния представител се проверява представителната му власт.

В тази връзка следва да се отбележи, че при процесуалното представителство винаги е нужно конституирането на страна в процеса, тъй като процесуалният представител няма качеството на страна в процеса. Напротив, процесуалният субституент е главна страна в процеса. Няма пречка процесуалният субституент като главна страна в процеса да бъде представляван от процесуален представител. Наистина, в значителна част от случаите процесуалната субституция по българското право е във формата на процесуално застъпничество, което изисква служебно конституиране на страната по ГПО. Тук процесуалният субституент и страната по материалното правоотношение обаче са необходими другари.

Тъй като упражнява свои процесуални права, процесуалният субституент може едностранно да се разпорежда с тях. Такива правомощия процесуалният представител няма. Процесуалният представител на ФЛ, например, не може да оттегля иска или да се отказва от иска. За това му е нужно изрично упълномощаване от страната, която представлява по пълномощие, респективно одобрение от съда, при законно представителство на недееспособно ФЛ. **Обаче следва да се наистон, че субективните предели на силата на пресъдено нещо, която се прикрепва към всеки отказ от иск, когато отказът от иска е направен от процесуален субституент, не се разпростира върху носителя на материалното право.**

Процесуалният субституент не може обаче да се разпорежда с материалното право. Той не е негов титуляр. В този смисъл не може да сключва съдебна спогодба. ГПК изрично отрича правото на процесуалния субституент да признае иска,

въпреки че признанието на иска е процесуално действие, а не материалноправна сделка. Независимо от това чл. 237, ал. 3, т. 2 ГПК изрично гласи, че само носителят на материалното право може да признае иска.

Друга разлика между процесуалното представителство и процесуалната субституция е отговорността за разноските. Поначалио процесуалният представител не носи отговорност за разноските. Процесуалният субституент, като главна страна, макар и нетипична, носи отговорност за разноските, тъй като тези разноски са резултат от упражняването от него права.

Нашето право визира два вида процесуална субституция:

- **Процесуално застъпничество**

Процесуалното застъпничество е правилото, а процесуалната суброгация е изключението. При процесуалното застъпничество страната по материалното правоотношение задължително трябва да бъде конституирана в процеса от съда по негов почин, което е проявление на служебното начало в процеса. Процесуалният субституент и носителят на материалното право се явяват задължителни необходими другари. Пример за процесуално застъпничество е сурогаторният иск по чл. 134 ЗЗД.

- **Процесуална суброгация**

При процесуална суброгация носителят на материалното право не е конституиран като главна страна в процеса или изгубва това качество. Тоест страна е само субституентът. Законодателят не допуска възникването на процесуална субституция чрез суброгация по уговорка между страните. Тя е **допустима, по изключение, само въз основа на изрична правна норма**. Примери за процесуална суброгация са процесуалната суброгация вследствие на прехвърляне на материално право, предмет на делото в рамките на висящия процес по

реда на чл. 226 ГПК (според т. 3 на ТР № 3/2013 г. по тълк. д. № 3/2013 г. на ОСГК на ВКС такава е хипотезата на извършено прехвърляне на спорно право на собственост от съделител в хода на делбеното производство във фаза на допускане на делбата).

8.3. ВСТЪПВАНЕ И ПРИВЛИЧАНЕ НА ПОДПОМАГАЩА СТРАНА

При встъпването на подпомагаща страна (чл. 218 ГПК) и при привличането на подпомагаща страна (чл. 219 ГПК) едно трето за делото лице започва участие във висящ чужд исков процес в защита на свой интерес. Докато при встъпването инициативата за това е негова, то привличането става по инициатива на една от главните страни в процеса. И в двата случая третото лице не става главна страна, а допълнителна. То е субект на аксесорно процесуално правоотношение.

И встъпилата, и привлечената подпомагаща страна имат свои процесуални права, но нямат право на иск и право на разпореждане с иска. Тъй като не са страна по ГПО, не могат да извършват действия на разпореждане с материалното право. Те имат право да бъдат призовавани за съдебни заседания, да им се връчват книжа, могат да извършват процесуални действия, могат да обжалват съдебното решение, независимо от главната страна, която подпомагат, и да се присъединят към жалбата на главната страна.

За допустимостта на допълнително встъпване е нужно освен да има висящ процес между други лица, встъпващата подпомагаща страна да има правен интерес да бъде постановено решение в полза на подпомаганата страна. Такъв пример е на лице, ако главна страна би имала право да ангажира регресната

отговорност на встъпващата подпомагаша страна.

Моментът, до който трето лице може да встъпи като подпомагаша страна, е по-късен, от този, до който може да бъде привлечена подпомагаша страна. Трето лице може да встъпи в делото до приключване на съдебното дирене в първата инстанция, а привличане на подпомагаша страна може да стане в първото заседание за разглеждане на делото от ищеца, респективно в срока за отговор на исковата молба от ответника. Тази разлика произтича от това, че в първия случай това става по волята на подпомагашата страна, а във втория въпреки волята ѝ. Това налага, във втория случай, да ѝ се даде възможност за пълно участие в производството от възможно най-ранен момент. С оглед на това не се допуска привличане на подпомагаша страна, която няма постоянен адрес в България или живее в чужбина (чл. 219, ал. 2 ГПК).

По допускане на третото лице съдът се произнася с определение. На обжалване с частна жалба подлежи само определението, с което третото лице **не се допуска** (чл. 220 ГПК).

И при привличането и при встъпването на подпомагаша страна, силата на пресъдено нещо обвързва подпомагашата страна и насрещната главна страна. Няма формирана сила на пресъдено нещо между главната страна и подпомагашата страна. Между подпомагашата и подпомаганата страна важи обвързващата сила на мотивите на съдебното решение. Подпомагашата страна не може да ги оспорва под предлог, че главната страна зле е водила делото. Изключение е налице само ако главната подпомагана страна умишлено или поради груба небрежност е пропуснала да предяви неизвестни на подпомагашата страна обстоятелства или доказателства (чл. 223 ГПК).

Чл. 224 ГПК урежда особена хипотеза на привличане на подпомагаша страна. При спор между кредитори кому длъжникът дължи изпълнение, отнасящо се до сума или вещ,

длъжникът може да се освободи от отговорност и от участие в делото, ако вложи търсеното съобразно указанията на съда и привлече лицето, което също предявява самостоятелни права върху нея. В този случай делото продължава само между двамата кредитори. Ако привлеченото лице не встъпи в делото, производството се прекратява, а вложената сума или вещь се предава на ищеца.

8.4. ГЛАВНО ВСТЪПВАНЕ

Главно встъпване е налице, ако третото лице, което претендира **самостоятелни права върху предмета на висящо исково производство**, встъпи в делото, като предяви иск против двете страни (чл. 225 ГПК).

За да е допустимо главното встъпване, процесът между други две страни, претендиращи права, които изключват правото на главно встъпилата страна върху обекта на спора, следва да е вече висящ. **Не е нужно, но е възможно, главно встъпилият да претендира същото материално право.** Чрез главното встъпване се дава възможност на лице, претендиращо самостоятелни права върху обекта, предмет на правния спор, да търси защита едновременно и срещу двете страни, които претендират права върху него. Чрез предявената обща искова молба от главно встъпилия срещу страните във висящия процес са налице следните усложнения поради наличието на обективни съединени иски (първоначален и предявен от главно встъпилия):

Ишец

Първоначално предявен иск

Отговорник

Главно встъпил е
подпомаганата страна на
ответника.

Ишец (главно
встъпило трето
лице)

Предявен от главно встъпилния иск

Ишецът и
ответникът
по първоначално
предявения иск са
другари.

Главно встъпване е допустимо до приключване на съдебното дирене в първата инстанция. Определението на съда по главното встъпване подлежи на обжалване.

8.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Делата на другарите са тъждествени при...

- А. необходимо другарство.
- Б. обикновено другарство.
- В. при нито едно от двете.
- Г. и при двете.

2. Кое е вярно за приемството в процеса?

- А. Приемникът не е обвързан от досегашните процесуални действия на заместената страна.
- Б. То е винаги допустимо за строго лични претенции (напр. за издръжка).
- В. То не може да бъде доброволно.
- Г. Нито едно от горните не е вярно.

3. Кое е вярно за процесуалния субституент?

- А. Той може да извършва действия на разпореждане с материалното право.
- Б. С петитума търси решение в полза на носителя на материалното право.
- В. Прямо него не важи силата на пресъдено нещо.
- Г. Нито едно от горните не е вярно.

4. Кое е вярно за прехвърлянето на спорно право, предмет на висящ процес?

- А. Законът не позволява автоматично процесуално встъпване при прехвърляне на материалното право.
- Б. Решението на съда не разпростира своята сила върху приобретателя на спорното материално право.
- В. И двете са верни.
- Г. И двете не са верни.

5. Кое е вярно за подпомагащата страна?

А. Може да бъде привлечена до приключване на устните състезания в първата инстанция.

Б. Може да встъпи във всеки един момент, докато делото е висящо.

В. Обвързана е от силата на пресъдено нещо спрямо насрещната страна.

Г. Не е обвързана от силата на мотивите спрямо подпомаганата страна.

6. Кое е вярно за главното встъпване?

А. Встъпващият предявява самостоятелни права.

Б. Определението на първоинстанционния съд, с което се отказва встъпването, не подлежи на касационно обжалване.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

9. ОБЕКТИВНО СЪЕДИНЯВАНЕ НА ИС- КОВЕ – ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ. НАСРЕЩЕН ИСК И ВЪЗРАЖЕНИЕ ЗА ПРИХВАЩАНЕ. ОБРАТЕН ИСК. ИНЦИДЕНТЕН УСТАНО- ВИТЕЛЕН ИСК. СЪДЕБНО РЕШЕНИЕ ПРИ ОБЕКТИВНО СЪЕДИНЯВАНЕ НА ИСКОВЕ

9.1. ОБЕКТИВНО СЪЕДИНЯВАНЕ НА ИСКОВЕ

Обективно съединяване на искове е налице, когато няколко иска се съединяват за съвместно и безпротиворечиво решаване в едно производство. Обективното съединяване на искове може да стане по почин на съда, ищеца и/или на ответника.

Обективното съединяване на искове от страна на ищеца може да бъде само първоначално (т.е. с исковата молба), но не и последващо (т.е. на по-късен етап в производството). Едното изключение от това правило е инцидентният установителен иск, който ищецът може да предяви до приключване на първото заседание по делото. Това е така, защото с оглед възприетата защита в отговора на исковата молба ищецът може да има правен интерес съдът да се произнесе по преюдициален въпрос. Другото изключение е обратният иск, който ищецът може да предяви в същия срок (до приключване на първото заседание по делото) срещу трето лице помагач.

Ответникът може да предяви инцидентен установителен иск и/или обратен иск, с което също да се стигне до обективно съединяване на искове. Срокът за предявяването им е в рамките на срока за отговор на исковата молба.

Най-важната разновидност на обективно съединяване на искове е с оглед на съотношението, в което се намират обективно съединените искове:

- Кумулативно

При кумулативното съединяване на искове, исковете се кумулират (т.е. съдът трябва да се произнесе по всички предявени искове). Пример за кумулативно съединени искове са всички случаи на предявен инцидентен установителен иск. Чрез него съдът е сезиран с преюдициален въпрос, по който ще се произнесе.

- Евентуално

При евентуално съединяване на искове произнасянето на съда по главния иск играе ролята на „спусък“, който, според въведената обусловеност от ищеца по този иск, задейства или изключва произнасяне на съда и по евентуално предявения иск. Тоест съществуването или несъществуването на ГПО по главния иск обуславя правомощието на съда да се произнесе по евентуално предявения иск. Пример за евентуално съединени искове са главният иск и обратният иск. Така, съдът ще се произнесе по евентуално предявения обратен иск на купувача на недвижим имот срещу неговия праводател, конституиран в процеса като негов помагач, само ако решението по предявения срещу купувача ревандикационен иск се явява защита за ищеца по главния иск и санкция за ответника по главния иск. Заслужава да бъде подкрепено мнението на проф. Силяновски, че съдът може да дължи произнасяне по евентуално предявения иск и при недопустимост на главния иск. Например, ако ищецът е предявил главен и евентуално съединен иск с един и същи петитум, но с различни основания.

- Алтернативно

Алтернативното съединяване на искове е изключение поради изискването за определеност на петитума.

Условията за допустимост на обективно съединяване на искове са посочени в чл. 210 ГПК:

- те трябва да подлежат на разглеждане по един и същ съдопроизводителен ред.
- те трябва да са подсъдни на един и същ съд.

Това условие може да бъде преодоляно, ако обективно съединените искове се намират във връзка с предмета на делото. Пример са някои искове, които се предявяват в рамките на съдебната делба – спорове за произход, повдигнати пред районен съд в производство по допускане на съдебна делба (чл. 342 ГПК) – които иначе са родово подсъдни на окръжен съд (чл. 104, т. 1 ГПК).

- според преценката на съда, съвместното им разглеждане не да не води до значително затруднение.

И по този пункт съдът следва да допусне съвместното им разглеждане, ако обективно съединените искове се намират във връзка с предмета на делото (чл. 210, ал. 2 ГПК).

9.2. НАСРЕЩЕН ИСК И ВЪЗРАЖЕНИЕ ЗА ПРИХВАЩАНЕ

Насрещен иск може да предяви само ответник във висящо производство. Преклузивният срок за неговото предявяване е до изтичане на срока за отговор на исковата молба. Чрез него се стига до обективно съединяване на искове.

Насрещният иск следва да отговаря, освен на условията за допустимост на обективно съединените искове, посочени по-горе, и на още едно. **Той трябва или да има връзка с първоначалния иск, или да може да стане прихващане с него** (чл. 211, ал. 1 ГПК). Относно втората алтернатива (да може да стане прихващане с него) следва да се има предвид, че изискването не означава, че вземането на ответника трябва да е без-

спорно. Ако то е безспорно, ответникът (който се явява ищец по насрещния иск) може направо да упражни потестативното си право да прихване. Ако предявеният насрещен иск бъде уважен, ще може да се извърши и визираното в разпоредбата на ГПК прихващане.

Ответникът обаче има и друга правна възможност да прихване със свое вземане срещу ищеца. Това може да бъде направено с възражение за прихващане. Възражението за прихващане се отличава от насрещния иск:

- При предявяване на насрещен иск ответникът (който се явява ищец по насрещния иск) дължи държавна такса. При направено възражение за прихващане такава не се дължи.
- Преклузивните срокове за предявяване на насрещен иск и възражение за прихващане са различни. Насрещен иск може да се предяви до изтичане на срока за отговор на исковата молба. Възражение за прихващане може да се направи до приключване на съдебното дирене в първата инстанция, ако за доказването му не е нужно събиране на доказателства, а ако е безспорно установено (налице е влязло в сила съдебно решение или заповед за изпълнение) – до приключване на съдебното дирене във въззивната инстанция (ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС).
- Предявеният насрещен иск има самостоятелно битие независимо от развитието по първоначално предявения иск на ищеца (т.е. ако ищецът по първоначално предявения иск се откаже от своя иск, насрещният иск ще бъде разгледан от съда). Напротив, възражението за прихващане няма да бъде разгледано от съда, ако производството по предявения иск бъде прекратено. Освен това, при неоснователно възражение за прихващане, съдът не се произнася по него в диспозитива на реше-

нието. Съдебното решение в частта, в която се уважава възражението за прихващане, няма изпълнителна сила, за разлика от съдебното решение, с което се уважава предявен насрещен иск. Макар възражението за прихващане да внася допълнителен предмет на делото, действието на решението по него не надхвърля защитата по предявения иск.

- Възражението за прихващане може да се направи при условията на евентуалност. „Когато изявлението за прихващане, извършено в процеса, е съчетано с оспорване на основанието на иска, възражението е евентуално. По него съдът се произнася, след като отхвърли останалите. Когато изявлението за прихващане, извършено в процеса, с единственото възражение, съдът винаги се произнася по него, когато установи съществуването на пасивното вземане“ (ТР 2/2020 по тълк. д. 2/2020 на ОСГТК на ВКС).

Възражението за прихващане се отличава от материалноправното изявление за прихващане:

- В първия случай, в рамките на висиящия процес, ответникът възразява срещу ищцовата претенция, като твърди, че вече е извършил прихващане, което моли съдът да зачете. За разлика от това, при прихващане е налице упражняване на едно потестативно право да се прихване.
- Прихващането обикновено става извънсъдебно. Няма пречка обаче в съдебно заседание ответникът за първи път: (1) да извърши прихващане, като направи материалноправно изявление в този смисъл, отправено до ищеца, и (2) да направи последващо възражение за прихващане, отправено до съда.
- Другата отлика се състои в това, че изявление за прихващане може да се направи само със свое собствено

вземане, докато възражение за прихващане може да се направи и за извършено прихващане, направено от солидарен на правещия възражението длъжник. Например поръчител възразява, че главният длъжник вече е извършил прихващане.

- „Извършено извън процеса, т.нар. [...] „извънсъдебно прихващане“, изявлението е безусловно. [...] Извършено в процеса, т. нар. „съдебно прихващане“, изявлението е под условие, че предявеното е иска вземане ще бъде уважено. За да породи действие, съдът трябва да установи вземането по иска и осъщественото право на прихващане“ (ТР 2/2020 по тълк. д. 2/2020 на ОСГТК на ВКС).

9.3. ОБРАТЕН ИСК

Обратният иск е форма на последващо обективно съединяване на иск от една от главните страни в процеса срещу встъпила или привлечена подпомагаша страна (която не е задължително да подпомага нея), тъй като главната страна има регресно притезание срещу подпомагашата страна. Срокът за предявяване на обратен иск за ищца е в първото заседание за разглеждане на делото, а за ответника в срока за отговора на исковата молба.

9.4. ИНЦИДЕНТЕН УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК

Този иск е способ за последващо, обективно, кумулативно съединяване на икове. Той може да бъде предявен от ищца или ответника във висящ процес, като с него съдът се сезира с един преюдициален за предмета на делото спор. Тъй като предметът на инцидентния установителен иск е преюдициален

за предмета на висящия процес, съдът ще вземе отношение по него така или иначе. Но без предявен инцидентен установителен иск би направил това в мотивите към решението, които не се ползват със сила на пресъдено нещо.

Срокът за предявяване на този иск е различен за страните в процеса – до края на първото заседание за разглеждане на делото за ищеца и до изтичане на срока за отговора на исковата молба за ответника.

Съдът допуска иска с определение. Отказът на съда да допусне иска не подлежи на обжалване (ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Съдът дължи произнасяне по този иск дори и главният иск да бъде прекратен.

9.5. СЪДЕБНО РЕШЕНИЕ ПРИ ОБЕКТИВНО СЪЕДИНЯВАНЕ НА ИСКОВЕ

Тъй като съдът дължи произнасяне по предявен иск, принципното положение е, че съдът трябва да се произнесе по всеки от обективно съединените искове, с които е сезиран. Това важи в пълна степен за кумулативно съединените искове. Дори производството по някои от тях да бъде прекратено, съдът дължи произнасяне по останалите искове. Изключение са евентуално съединените искове (например обратния иск), при които постановеното решение по първоначалния иск играе ролята на „спусък“. Само ако условието, под което е предявен евентуално обективно съединеният иск, бъде изпълнено, съдът дължи произнасяне по този иск.

9.6. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. В рамките на исковия процес ищецът претендира собственост върху недвижим имот, като твърди, че е собственик на основание покупко-продажба. Моли съда, ако отхвърли този му иск, да го признае за собственик на основание давностно владение. Кое от посочените по-долу е вярно?

- А. Налице е субективно съединяване на искове.
- Б. Налице е кумулативно обективно съединяване на искове.
- В. Налице е евентуално обективно съединяване на искове.
- Г. Нито едно не е вярно.

2. Кое е вярно за твърдението „обективно съединените искове трябва да подлежат на разглеждане по един и същ съдопроизводствен ред“?

- А. От това правило няма изключения.
- Б. От това правило има изключения, например при делба.
- В. Няма такова правило.
- Г. Нито едно от горните не е вярно.

3. Кое е вярно за обратния иск?

- А. Може да се предяви срещу помагач на противната страна.
- Б. Той се предявява евентуално.
- В. И двете са верни.
- Г. Нито едно от горните не е вярно.

4. Кое е вярно за насрещния иск?

- А. Може да се предяви и срещу процесуален субституент във всички случаи.
- Б. Задължително е насрещните вземания да са ликвидни.
- В. Преклузивният срок за предявяване е този за отговора на исковата молба.
- Г. Всички посочени са верни.

5. Кое е вярно за възражението за прихващане?

А. Солидарен длъжник, срещу когото е предявен искът, може да направи възражение, като твърди, че негов съдлъжник е извършил прихващане със свое вземане извън процеса.

Б. Материалното изявление за прихващане и възражението за прихващане не могат да бъдат предприети едновременно в исковия процес.

В. Във въззивна инстанция възражения за прихващане никога не са допустими.

Г. Всички посочени са верни.

6. Кое е вярно за инцидентния установителен иск?

А. Може да бъде предявен от ищец до края на първото заседание по делото в първата инстанция.

Б. Може да бъде предявен от ответника в срока за отговор на исковата молба.

В. Негов предмет не може да е правоотношение, настъпило след правоотношението, предмет на спора.

Г. Всички са верни.

10. ДОКАЗВАНЕ В ИСКОВИЯ ПРОЦЕС. ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ ДОКАЗВАНЕ. ПРЕДМЕТ И ОБСЕГ НА ДОКАЗВАНЕ. ТЕЖЕСТ НА ДОКАЗВАНЕ

10.1. ПОНЯТИЕ ЗА ДОКАЗВАНЕ И ВИДОВЕ ДОКАЗВАНЕ

Доказването е съвкупност от процесуални действия на съда и страните, насочени към установяването, посредством доказателствените средства, кои от твърдените правнорелевантни и доказателствени факти са се осъществили в обективната действителност.

Доказването включва:

- **Посочването на доказателствените средства – това е процесуално действие на страните, насочено към съда. При посочване на доказателственото средство страната трябва да уточни и кое обстоятелство ще доказва с него.**
- **Представянето на доказателствените средства. Ако документите са у страната, която ги посочва, тя трябва едновременно и да ги представи (чл. 127, ал. 2 и чл. 131, ал. 3 ГПК). Ако са у насрещната страна, съдът я задължава да ги представи, а ако са в държавен орган, страната, която ги сочи, може да се снабди със съдебно удостоверение за това, че документът е нужен по делото.**
- **Събирането на доказателствените средства – процесуално действие на съда с участие на страните, което**

поначали той извършва лично, освен ако не събира доказателствени средства по делегация по реда на чл. 25 ГПК. Изразява се в извинчване, възприемане и удостоверяване на фактите, за които носят информация доказателствените средства. Събирането започва с началото на делото и приключва с края на съдебното дирене. Съдът е длъжен да събере всички допуснати доказателствени средства.

Редът за събиране на доказателствени средства по делегация е уреден в Правилника за администрацията в съдилищата. Делата, образувани по делегация от българските съдилища, се насрочват **от делегиращия съд** за разглеждане от районните съдилища за сряда и петък от 14 ч или след предварително съгласуване на датата с делегирания съд. **Делегиращият съд** уведомява страните за датата и часа на изпълнение на процесуалното действие, но при отлагане на делото делегираният съд определя и уведомява страните за датата и часа на изпълнение на процесуалното действие. Когато съдебната поръчка е за разпит на свидетел или вещо лице, **делегиращият съд** изпраща на делегирания съд въпросен лист, представен от страната, посочила свидетеля или поискала експертизата, приподписан от съдията-докладчик. При необходимост делегиращият съд може да изпрати заедно с поръчката и делото (чл. 122 от Правилника за администрацията в съдилищата).

- Обсъждането на доказателствените средства.

Видове доказване:

- Според това дали установява по **безспорен начин настъпването на един ЮФ** в действителността – **пълно и непълно**.
- Според **разпределението на доказателствената тежест** – **главно и насрещно** – като страната, на която съдът е разпределил тежестта да докаже определен факт, трябва да проведе главно доказване.

При оборима презумпция – право и обратно доказване. При право доказване да се установи презумпционната предпоставка, при обратно – оборване на презумпцията.

N.B.! Законните оборими презумпции са институти на процесуалното право, за разлика от фикциите и необоротимите презумпции, които са институти на материалното право. При оборимите презумпции, при доказване на презумпционната предпоставка, се счита, че презумпцията се е осъществила. Например за баща на роденото по време на брака дете се счита съпругът на майката. Ако съпругът на майката цели да обори тази презумпция, **няма да атакува презумпционната предпоставка**, а чрез обратно доказване следва да докаже **чрез пълно доказване**, че не той е баща на детето. Например поради биологична несъвместимост между него и роденото по време на брака дете.

- Според това дали доказва пряко правнорелевантен факт – пряко и косвено.

„Преките доказателства пряко, непосредствено установяват обстоятелствата, отнасящи се към основния факт“ (Решение № 61 от 01.03.2016 г. по гр. д. № 4578/2015 г. на IV г.о., ВКС.) При косвеното доказване не се доказва пряко правнорелевантният ЮФ, а други факти – доказателствени факти – чрез които може да се направи извод, по косвен път, за това, че правнорелевантният факт се е осъществил в действителността. Косвените доказателства дават указание за основния факт само косвено. Те установяват странични обстоятелства, но преценени поотделно и в съвкупност с другите, служат за установяване на основния факт. Във веригата на косвените доказателства се включват и онези доказателства, които косвено установяват други косвени доказателства, непосредствено свързани с

основния факт (Решение № 141 от 04.01.2021 г. по гр. д. № 478/2020 г. на I г.о., ВКС).

Горните категории не стоят независимо една от друга, а дават характеристика на доказването, което трябва да се проведе. Например страната, която носи тежестта на доказване за определен факт, трябва да проведе пълно, главно, пряко доказване. „Главното доказване трябва винаги да е пълно, т.е. да създава сигурно убеждение у съда в истинността или неистинността на съответното твърдение“ (Решение № 135 от 12.12.2018 г. по гр. д. № 4288/2017 г. на III г.о., ВКС). Косвено доказване е вариант, ако при него единственият възможен извод е, че подлежащият на доказване факт се е осъществил. В този смисъл „пълното доказване може да се осъществи и само при косвени доказателства, стига косвените доказателства да са несъмнено установени, достоверни и да са в такава връзка с другите обстоятелства, че да се установява без съмнение главният факт“ (Решение № 141 от 04.01.2021 г. по гр. д. № 478/2020 г. на I г.о., ВКС). Насрещното доказване може да е непълно, а обратното трябва да бъде пълно.

10.2. ПРЕДМЕТ И ОБСЕГ НА ДОКАЗВАНЕ

Предмет на доказване са:

- Факти.

Фактите може да са явления и състояния. Факти са и психически състояния (например умисълът е факт). Факти са и отрицателните факти (например бездействието). „Доказването на отрицателни факти става чрез установяване на други положителни факти, от които може да се направи извод за наличието или липсата на въведения от страната отрицателен факт“ (Решение № 197 от 10.05.2011 г. по гр.д. 430/2010 г. на ВКС). Подлежат на доказване правнорелевантните и доказателстве-

ните факти. Не са факти преюдициалните за спорното право правоотношения. Не са факти и правните квалификации.

- Връзки между факти.

Не се нуждаят от доказване:

- Общеизвестните факти.

„Общеизвестно е обстоятелство, публикувано в търговския регистър (б.а. сега търговски регистър и регистър на юридическите лица с нестопанска цел)“ (Определение № 485 от 30.05.2013 г. по търг. д. № 458/2012 г. на ВКС).

- Законните оборими презумпции.
- Обявените от съда за ненуждащи се от доказване факти.
- Съдебноизвестните факти.

„Принципът на доказването в гражданският процес, залегнал в чл. 154, ал. 1 ГПК, е, че всяка от страните е длъжна да докаже фактите, които са благоприятни за нея и на които основава своите искания и възражения. За процесуална икономия, ГПК освобождава страните от задължението за доказване на определени факти. Това са фактите, които страните признават изрично или по които не спорят, както и общеизвестните и служебно известните факти – чл. 155 ГПК. Съдът посочва фактите, които не се нуждаят от доказване, в доклада по чл. 146, т. 3 и 4 ГПК или в нарочно определение, ако въпросът за доказване на такива факти е поставен в хода на разглеждане на делото пред инстанциите по същество. Служебно известни по смисъла на чл. 155 ГПК са фактите, които съдът е научил във връзка с упражняване на професията си. Те биха могли да са му известни от пряката правораздавателна дейност или от съпътстващата му служебна работа. Независимо от това по какъв начин е узнал за определен факт, който е от значение за разглеждане на конкретен правен спор, съдът по силата на чл. 155 ГПК е длъжен да уведоми страните, че ще приеме за доказан определен факт, за който не са събрани доказателства по делото. Ако някоя от страните оспори съобщения от съда по реда на чл.

155 ГПК факт, той става спорен по делото и съдът следва да разпредели тежестта на доказване между страните по общото правило на чл. 154, ал. 1 ГПК“ (Решение № 40 от 17.06.2021 г. по гр. д. № 2041/2020 г. на I г.о., ВКС).

Така, съдът обявява кои факти не се нуждаят от доказване в доклада по делото. Това са фактите, по които няма спор между страните, че те са се сложили в действителността. Това становище на съда подлежи на изменение и в този смисъл освобождава само временно страната, която черпи права от тези факти, да ги докаже.

В допълнение, чл. 161 ГПК гласи, че съдът може да приеме за доказани фактите, относно които страната е създавала пречки за събиране на допуснати доказателства.

10.3. ДОКАЗАТЕЛСТВЕНА ТЕЖЕСТ

Въпросът за доказателствената тежест е въпрос за правните последици от недоказването. В този смисъл, **доказателствената тежест се заключава в правото и задължението на съда да приеме, че правните последици на недоказаните факти не са настъпили.**

Тъй като всяка страна има интерес съдебното решение да се яви защита за нея, тя има интерес съдът да възприеме нейното твърдение за това кои правнорелевантни и доказателствени факти са настъпили, тъй като подвеждайки тези факти под правната норма, ще изведе и претендираното от тази страна материално право. Оттук, всяка страна има интерес да докаже изгодния за нея факт. В този смисъл, **чл. 154, ал. 1 ГПК** извежда правилото, че всяка страна носи тежестта да докаже изгодния за себе си факт. **Обаче тази разпоредба урежда въпроса как се разпределя доказателствената тежест.**

Доказателствената тежест е институт, който има и материалноправни, и процесуални измерения. От една страна, последиците му са процесуални. От друга страна, разпределението на доказателствената тежест следва от материалноправните норми, които посочват правнорелевантните факти (в хипотезата) и правните последици (в диспозицията). В този смисъл няма нужда от нарочни норми за разпределяне на доказателствената тежест. Изключение са законните оборими презумпции. Задължение на съда обаче е да разпредели доказателствената тежест между страните в доклада по делото.

10.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Дайте определение за доказване:

2. Като съвкупност от процесуални действия, доказването обхваща:

А.

Б.

В.

Г.

3. Какво доказване следва да се проведе при оборване на оборима презумпция?

А. Пълно право доказване.

Б. Пълно насрещно доказване.

В. Пълно обратно доказване.

Г. Непълно обратно доказване.

4. Какво може да е предмет на доказване?

А. Факти и връзки между факти.

Б. Права.

В. И двете.

Г. Нито едно от двете.

5. Какво са доказателствените факти?

.....

6. Кой факти не се нуждаят от доказване?

А.

Б.

В.

Г.

7. Дайте определение за доказателствена тежест.

.....

11. ДОКАЗАТЕЛСТВЕНИ СРЕДСТВА – ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ. ОБЯСНЕНИЯ НА СТРАНИТЕ. СВИДЕТЕЛСКИ ПОКАЗАНИЯ И ОГРАНИЧЕНИЯТА ИМ. ПИСМЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА, ТЯХНАТА ДОКАЗАТЕЛСТВЕНА СИЛА И ОСПОРВАНЕ. ВЕЩЕСТВЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА. ВЕЩИ ЛИЦА

11.1. ПОНЯТИЕ И ВИДОВЕ ДОКАЗАТЕЛСТВЕНИ СРЕДСТВА

Доказателствените средства са изрично предвидените в закона носители на информация за подлежащите на доказване правнорелевантни и доказателствени факти.

Предвидените в ГПК доказателствени средства са:

- **Обясненията на страните;**
- **Свидетелските показания;**
- **Писмените доказателства;**
- **Веществените доказателства;**
- **Заклученията на вещите лица.**

Доказателствените средства се посочват от страните. Ако страните разполагат с тях, ги представят. Съдът следва да събере доказателствените средства, които са посочени от страните. По изключение, събира доказателствени средства по своя преценка (напр. чл. 195, ал. 1 ГПК). Съдът следва да допусне по делото доказателствените средства, които са **допустими, относими и необходими. „Проверката за допустимост включва следните подетапи в дейността на съда: 1) дали анга-**

жираният доказателствен способ е предвиден в ГПК и 2) дали не действа забрана за неговото провеждане. ... Проверката за **относимост** изисква фактът, за установяването на който е направено доказателственото искане, да е включен в предмета на доказване ... или да е относно факт с доказателствено значение по фактите в предмета на доказване... Проверката за **необходимост** изисква релевантният факт да е недоказан към етапа, до който исковото производство е достигнало (б.а. акцентът мой)“ (Решение № 144 от 09.08.2016 г. по гр. д. № 566/2016 г. на I г.о., ВКС).

Съдът е онзи, който ще прецени дали да кредитира (даде вяра) на определени доказателствени средства на база на **вътрешното си убеждение**. Вътрешното убеждение на съда обаче следва да е обосновано и обусловено от допуснатите и събрани по делото доказателствени средства. **Съдът е обвързан от формалната доказателствена сила на документа и материалната доказателствена сила на официалния свидетелстващ документ**. Всяко допуснато и събрано доказателствено средство трябва да бъде обсъдено от съда даже ако той не му дава вяра. Достоверността (съответствието с действителността) на доказателственото средство с определяща за доказателствената му стойност, а оттам и за убсждаващото му въздействие. В този смисъл, например, в мотивите към решението си съдът може да посочи, че не кредитира свидетелските показания на свидетеля Х в определена тяхна част, тъй като те не кореспондират с другите доказателствени средства, събрани по делото – свидетелските показания на свидетеля У и заключението на вещото лице по делото.

Видове доказателствени средства:

- Според това дали са предвидени в ГПК и са допустими – допустими и недопустими;
- Според доказателственото им значение за делото – относими и неотносими;

- Според необходимостта им за доказване на твърдените факти – необходими и излишни;
- Според носителите им – лични и веществени;
- Според начина на възпроизвеждане на информацията – гласни и писмени;
- Според значението им за доказване на главния факт – преки и косвени;
- Според връзката им с подлежащия на доказване факт – първични и производни.

11.2. ОБЯСНЕНИЯ НА СТРАНИТЕ

Обясненията на страните имат качеството на доказателствено средство срещу страната, от която изхождат. Тоест те имат доказателствена стойност само ако страната прави неизгодни за себе си твърдения. По този пункт те демонстрират прилика с частния свидетелстващ документ. В случая е налице признание на факти.

Режимът на съдебното и извънсъдебното признание на факти е различен. Извънсъдебното признание само по себе си е факт, който подлежи на доказване. Признанието на факти, отправено до съда в рамките на съдебното производство, не подлежи на доказване. Съдът ще вземе предвид признанието при доклада по делото.

По друга своя характеристика, обясненията се родят със свидетелските показания, тъй като отразяват лични възприятия. Обаче поради обичайната ситуация, при която свидетелят не е заинтересован от изхода на делото, свидетелските показания имат доказателствена стойност. От друга страна, обяснения, с които се признават неизгодни факти за страната, са допустими и ако свидетелски показания за тях са недопустими (чл. 164 ГПК).

Съдът може да разпорежи страната да се яви лично, за да даде обяснения за обстоятелствата по делото, което може да е поискано от насрещната страна. На страната, която ще дава обяснения, предварително трябва да се съобщят въпросите, на които трябва да отговори. Законът овластява съда да приеме за доказани факти, за които страната отказва да даде обяснение (чл. 176, ал. 3 ГПК). Това е в унисон с общото правило на чл. 161 ГПК. Разбира се, горното, ако между подсъждащия на доказване факт и обясненията на страната има връзка.

11.3. СВИДЕТЕЛСКИ ПОКАЗАНИЯ И ОГРАНИЧЕНИЯТА ИМ

Свидетелските показания са гласни доказателствени средства, чрез които техният носител – свидетелят, който е участник в процеса, възпроизвежда възприятията си относно факти от значение за делото. **Способът за събиране на свидетелски показания е разпит на свидетел.**

Освен чл. 22 ГПК и чл. 166, ал. 3 ГПК законът не поставя ограничения за лица, които могат да бъдат свидетели (например близки роднини), но съдът е длъжен да прецени показанията на заинтересованите лица с оглед и на тяхната заинтересованост (чл. 172 ГПК).

При преценката на доказателствената стойност на свидетелските показания съдът трябва да вземе предвид:

- Дали свидетелят е имал възможност адекватно да възприеме фактите с оглед на обстановката;
- Дали свидетелят е имал способността адекватно да възприеме фактите с оглед на сетивата си;
- Дали свидетелят е запомнил точно възприетото;
- Дали свидетелят е способен да възпроизведе вярно възприетото;

- Дали свидетелят има воля да го направи.

Лицата, които са конституирани като свидетели, могат да бъдат допуснати от съда при режим на довеждане от страната или при режим на призоваване. Поначало свидетелят не може да откаже да се яви в съда или да даде показания (чл. 163, ал. 1 ГПК). Изключения от това правило са изрично предвидени в чл. 166 ГПК.

Свидетелските показания имат значение на доказателствено средство само по делото, по което са дадени. Изключение от това правило е предвидено в чл. 232 ГПК.

Недопустими са свидетелски показания в хипотезите на чл. 164, ал. 1 ГПК:

- установяване на правни сделки, за действителността на които закон изисква писмен акт (т. 1). **Тази разпоредба важи не само за правни сделки, но и за държавноправни актове.**
- опровергаване съдържанието на официален документ (т. 2). Има се предвид подписан от страната официален свидетелстващ документ.
- установяване на обстоятелства, за доказването на които закон изисква писмен акт, както и за установяване на договори на стойност, по-голяма от 5000 лв., освен ако са сключени между съпрузи или роднини по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително (т. 3). В тази точка са предвидени две хипотези. Изрично следва да се отбележи, че **недопустимостта на свидетелски показания за доказване на сключени договори се отнася за такива, сключени между страните по делото**. Тази забраната не важи, ако иде реч за едностранна сделка. Т. 3 е неприложима за формални договори, които попадат в приложното поле на т. 1.
- погасяване на установени с писмен акт парични задължения (т. 4).

- установяване на **писмени съглашения**, в които страната, която иска свидетелите, с участвала, както и за тяхното изменение или отмяна (т. 5). Тази хипотеза визира диспозитивен документ, който принципно не е необходим за валидността на съглашението.
- опровергаване на съдържанието на изходящ от страната частен документ (т. 6).

N.B.! Чл. 164, ал. 1 т. 2 и т. 6 ГПК не се прилагат, ако се оспорва валидността на волеизявлението, материализирано в документа, поради унищожаваност, дължаща се на пороци на волята и на нищожност на волеизявлението. Също така те не са приложими и ако се твърди, че документът е неистински. В този, втори случай, е приложим чл. 193 ГПК.

За преодоляване на забраната за допустимост на свидетелски показания за опровергаване съдържанието на документ е нужно да се направи вероятно твърдението на страната за симулация чрез начало на писмено доказателство (чл. 165, ал. 2 ГПК). Забраната отпада и в случаите, в които законът изисква писмен документ, но той е загубен или унищожен **не по вина на страната** (чл. 165, ал. 1 ГПК). „В случаите по чл. 165, ал. 1 ГПК със свидетелите се доказва съществуването на документа към определен момент, както и обстоятелствата, свързани с неговото изгубване или унищожаване, липсата на вина на съответната страна за това, както и неговото най-общо или по-точно съдържание или удостоверените с него обстоятелства. ... За да се счита документът за изгубен, той трябва да не е в държане на страната и тя да не знае в кое лице се намира той. ... Документът е унищожен тогава, когато материалният му носител е разрушен или материализираното в него изявление е непоправимо заличено и не може да бъде възпроизведено“ (Решение № 190 от 25.01.2021 г. по гр. д. № 4079/2019 г. на IV г.о., ВКС). По съгласие на стра-

ните недопустимостта на свидетелски показания не може да се преодолее в хипотезите на чл. 164, ал. 1, т. 1 и т. 2 ГПК.

11.4. ПИСМЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА, ТЯХНАТА ДОКАЗАТЕЛСТВЕНА СИЛА И ОСПОРВАНЕ

Писмено доказателствено средство (документ) е налице, ако върху вещ, с писмени знаци, е материализирано словесно изявление или ако в електронна форма е материализирано словесно изявление. Акцентът е върху направеното словесно изявление, на която база се разграничава доказателственото средство документ от вещественото доказателство. Например, ако един хартиен носител е от значение за делото като доказателствено средство с оглед на материализираното върху него изявление, то иде реч за документ. Ако обаче е от значение за делото с оглед друга своя характеристика, а не словесното изявление върху нея, е веществено доказателство.

УТОЧНЕНИЕ: По отношение на електронния документ следва да се направи следното уточнение. Според чл. 3, ал. 1 ЗЕДЕУУ във връзка с чл. 3, т. 35 от Регламент (ЕС) № 910/2014 на Европейския парламент и на Съвета относно електронната идентификация и удостоверителните услуги при електронни трансакции на вътрешния пазар, „електронен документ означава всяко съдържание, съхранявано в електронна форма, по-специално текстови или звуков, визуален или аудио-визуален запис“. Нещо повече, чл. 2 ЗЕДЕУУ гласи, че електронно изявление е словесно изявление, но то може да съдържа и несловесна информация. Така може да се заключи, че доктринерното разбиране за звуков, визуален или аудио-визуален запис като веществено доказателствено средство търпи уточнение в светлината на Регламент (ЕС) № 910/2014. Това е така, тъй като акт на производното право на ЕС има предимство пред национален закон.

Видове документи:

- Според естеството на изявлението – **удостоверителни/свидетелстващи** (удостоверяват възприети от издателя факти) и **диспозитивни** (материализират волеизявление на издателя). Делението на документите на диспозитивни и удостоверителни не трябва да се абсолютизира. Един документ може в една своя част да е диспозитивен, а в друга – свидетелстващ.
- Според качеството на издателя – **официални** (материализира изявление на длъжностно лице, направено в това му качество, в предвидения от закона ред и форма и в рамките на компетентността му) и **частни**. **Един и същи документ може да е официален в една своя част и частен в друга.** Например нотариален акт за покупко-продажба на недвижим имот в частта си за цената, на която е продаден имотът, е частен документ. „В частта, с която купувачът е заявил, че е платил цената, а продавачът – че я е получил, нотариалният акт е частен свидетелстващ документ за знание. Той материализира удостоверителното изявление на своя издател за даден факт – плащането на цената, и има характер на разписка за плащане“ (Решение № 220 от 02.10.2015 г. по гр. д. № 2314/2015 г. на III г.о., ВКС).

N.B.! Държавните органи нямат универсална удостоверителна функция. В този смисъл е важно дали органът е действал в рамките на своята компетентност.

N.B.! Не са официални, а частни документи издадените от банки удостоверения за извършени банкови операции.

- Според това дали е материализиран подпис на издателя – **подписан и неподписан.**

Подписът е с важно значение, тъй като посочва автора на изявлението. В тази връзка, важно е да се уточни кога електронният документ се счита за подписан. Чл. 13 ЗЕДЕУУ въвежда 3 понятия – електронен подпис (ал. 1), усъвършенстван електронен подпис (ал. 2) и квалифициран електронен подпис (ал. 3). От разпоредбата на чл. 13, ал. 2 ЗЕДЕУУ може да се направи извод, че единствено квалифицираният електронен подпис (наричан още КЕП) безусловно може да се приравни на саморъчно поставения подпис с оглед на правната му сила. В този смисъл е и съдебната практика, според която „доказателствената сила на подписания с квалифициран електронен подпис електронен документ е такава, каквато законът признава на подписания писмен документ“ (Решение № 2509 от 20.02.2019 г. по адм. д. № 12782/2018 г. на ВАС). Така и чл. 25, т. 2 на Регламент (ЕС) 910/2014 г.

Според чл. 3, т. 12 на Регламент (ЕС) 910/2014 г. **квалифициран електронен подпис означава усъвършенстван електронен подпис, който е създаден от устройство за създаване на квалифициран електронен подпис и се основава на квалифицирано удостоверение за електронни подписи.** За усъвършенствания електронни подписи ЗЕДЕУУ препраща към чл. 3, т. 11 Регламент (ЕС) 910/2014 г., който от своя страна препраща към своя чл. 26. Кумулативните изисквания към усъвършенствания електронен подпис са да е свързан по уникален начин с титуляря на подписа, да може да идентифицира титуляря на подписа, да е създаден чрез данни за създаване на електронен подпис, които титулярят на електронния подпис може да използва с висока степен на доверие и единствено под свой контрол и да е свързан с данните, които са подписани с него, по начин, позволяващ да бъде открита всяка последваща промяна в тях. Електронният подпис и усъвършенстваният електронен подпис са равностойни на саморъчния подпис само ако това е уговорено между страните (чл. 13, ал. 4 ЗЕДЕУУ).

- Според това дали наистина материализира изявление на лицето, посочено за негов издател – **автентичен и неавтентичен**.
- Според това дали удостоверителният документ вярно отразява съжителите се в действителността факти – с **вярно съдържание (верен)** и с **невярно съдържание (неверен)**.

Н.В.! Документ, който е неверен и/или неавтентичен, е неистински. „Документите могат да бъдат истински или неистински: с оглед истинността на съдържанието им те са верни или неверни, а с оглед истинността на автора – автентични или неавтентични“ (Решение № 6922 от 10.06.2015 г. по адм. д. № 10404/2014 г. на ВАС).

Горното може да се визуализира така:

Доказателствената сила на документите може да бъде:

- **Формална**

Доказва направеното изявление. Всеки подписан документ доказва авторството на документа. Всеки автентичен подписан документи има формална доказателствена сила. Той установя-

на, че материализираното в документа изявление е направено от подписания документ. Официалният документ освен това доказва и датата и мястото на издаване на документа. „За разлика от официалния документ показаната в частния автентичен документ дата, според изричната разпоредба на чл. 181, ал. 1 ГПК, има доказателствена сила само между страните, но не и спрямо трети лица, по отношение на които същата придобива достоверност само в изрично изброените от законодателя хипотези: от деня, в който е заверен, от деня на смъртта на лицето или настъпила фактическа невъзможност за подписване, от деня, в който е възпроизведен в някой официален документ, или изобщо от деня, в който настъпи факт, който прави несъмнено предхождащото съставяне на документа“ (Решение № 128 от 20.08.2018 г. по т. д. № 1744/2017 г. на II т.о., ВКС).

- **Материална**

Такава има само свидетелстващият документ. Официалният свидетелстващ документ има обвързваща съда доказателствена сила за удостоверените с него факти. „Всички свидетелстващи документи разполагат с материална доказателствена сила, но тя има обвързващо съда действие само при официалните свидетелстващи документи“ (Решение 215 от 22.12.2015 г. по гр. д. № 6209/2014 г. на I т.о., ВКС). Но трябва правилно да се отчита кога сме изправени пред такъв документ. Например нотариален акт, издаден по обстоятелствена проверка, не се ползва с материална доказателствена сила за правото на собственост, защото не удостоверява факти, а е резултат от направени от нотариуса изводи. (Виж ТР № 11/2012 г. по тълк. д. № 11/2012 г. на ОСГТК на ВКС.) Същото важи за протокол за ПТП, съставен от органите на МВР. Той не може да свидетелства за механизма на ПТП, защото органът не го е възприел лично, а отразява направените изводи за това ПТП, направени *post factum*.

Частният свидетелстващ документ има доказателствена стойност, ако удостоверява неизгодни за издателя си факти. Виж изключения в чл. 182 ГПК и чл. 55 от Търговския закон (ТЗ).

Оспорване на документа следва да бъде направено в преклузивния срок до края на съдебното заседание, в което е представен, а когато е представен извън съдебно заседание – със следващото процесуално действие (чл. 193 ГПК). Изключение е налице при електронния документ. Ако съдът не разполага с технически средства и специалисти, даващи възможност възпроизвеждането на електронния документ и надлежната проверка на електронния подпис да бъдат извършени в съдебната зала в присъствието на явилите се страни, електронни копия на документа се предоставят и на всяка от страните по делото. В този случай истинността на електронния документ може да бъде оспорена в следващото съдебно заседание (чл. 184, ал. 2 ГПК).

Когато се оспорва документ, трябва да се посочи какво конкретно се оспорва – формалната или материалната доказателствена сила на документа. Оспорване по принцип няма. На практика, оспорването на документ е предявяване на инцидентен установителен иск. (В тази връзка виж ТР № 5/2012 г. по тълк. д. № 5/2012 г. на ОСГТК на ВКС.) При оспорване на чуждестранен официален документ се прилага правото на държавата, в която той е издаден.

11.5. ВЕЩЕСТВЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА

Веществено доказателство е всяка вещ, която възпроизвежда факти, които са от значение за делото или от която може да се направи доказателствен извод за този факт.

Способът за събиране на веществените доказателствата е оглед на вещта или освидетелстване на човек. Оглед и освиде-

телстване се извършва по почин на съда или по искане на страна. Те могат да се извършат от съдебния състав (включително чрез нещо лице) или от делегиран съд. Ако това се налага, може да се извърши оглед извън съдебна зала. Освидетелстването също може да се извършва извън съдебна зала чрез нещо лице поради изискванията на чл. 206, ал. 2 ГПК.

11.6. ВЕЩИ ЛИЦА

Вещи лица се конституират по делото, ако е нужно да се даде заключение по въпрос, който изисква специфични знания и умения (в сферата на финансите, техниката, науката и т.н.), с каквито съдът не разполага (и от него не се изисква и очаква да разполага).

За да има качеството „вещо лице“, е нужно това лице да притежава правоспособност, каквато се изисква по Наредба № 1/16.01.2008 г. за вписването, квалификацията и възнаграждението на вещите лица на Висшия съдебен съвет (ВСС) и да бъде вписано в нарочен списък на окръжния съд/ВКС. По съответното дело вещото лице се назначава от съда с определение. Инициативата за това може да е на съда или на страна (чл. 195, ал. 1 ГПК). Съдът обаче е длъжен да назначи нещо лице в двете хипотези, визирани в ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС.

Определението на съда за назначаване на нещо лице съдържа:

- Предмета и задачите на експертизата (чл. 197, ал. 1 ГПК);
- Материалите, които се предоставят на вещото лице (чл. 197, ал. 1 ГПК);
- Самоличността и специалността на вещото лице (чл. 197, ал. 1 ГПК);

- Адрес за призоваване на вещо лице (не е посочено изрично в закона);
- Размер на депозит и срок за влясяне (не е посочено изрично в закона);
- Срок за изготвяне на заключение (не е посочено изрично в закона).

Писменото заключение на вещото лице се предоставя не по-късно от една седмица преди съдебното заседание, за да могат страните да се запознаят с него (чл. 199 ГПК). Само ако те изрично заявят, че искат делото да се гледа и са се запознали със заключението, при неспазване на горепосочения срок, е допустимо делото да не се отлага, без да се допусне процесуално нарушение. Вещото лице е длъжно да се яви лично и да представи в съдебно заседание заключението си (чл. 200, ал. 2 ГПК). Страните и съдът могат да задават въпроси **в рамките на предмета и задачите на експертизата**. Ако това се налага с оглед на сложността на изследването, обема му, нуждата от различни знания и др., може да се назначат три вещи лица (чл. 195, ал. 2 ГПК). Същото и при оспорване на заключението на вещото лице (чл. 200, ал. 3 ГПК). Ако между вещите лица има разногласие, всяко изготвя свое заключение (чл. 203 ГПК).

Трябва да се прави разлика между **допълнително заключение** (когато заключението не е достатъчно пълно и ясно) и **повторно** (когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност) (чл. 201 ГПК).

Съдът не е обвързан от заключението на вещото лице. Неговата доказателствена стойност се преценява от съда с оглед на другите доказателства по делото (чл. 202 ГПК). „Съгласно чл. 202 ГПК обаче съдът не е длъжен да възприеме заключението на вещото лице независимо от това дали то е „оспорено“ от страните, или не е „оспорено“ и също независимо от това дали заключението се поддържа единодушно от вещите лица, има ли разногласие между тях, както и коя теза се поддържа

от мнозинството и от малцинството вещи лица. Съдът обсъжда заключението заедно с другите доказателства по делото и може да приеме, като изложи съответните мотиви за това, че някои от фактите, на които се основава заключението, не са се осъществили, но са се осъществили други факти, които заключението игнорира, както и че то установява вярно или невярно съответните причинни връзки между приетите за установени факти“ (Решение № 38 от 25.02.2021 г. по гр. д. № 2049/2020 г. на IV г.о., ВКС).

11.7. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Дайте определение за документ.

.....

2. Официалният свидетелстващ документ има:

- А. формална доказателствена сила.
- Б. материална доказателствена сила.
- В. и двете.
- Г. нито едно от двете.

3. Кое от посочените е вярно за официалния документ?

- А. Изявление на длъжностно лице в това му качество.
- Б. Изявление на длъжностно лице по установения ред и форма.
- В. И двете.
- Г. Друго. Дадените определения са непълни.

4. Кое от посочените е вярно за неистинския документ?

- А. Той може да е неверен.
- Б. Той може да е неавтентичен.
- В. И двете.
- Г. Нито едно от двете.

5. Кой документ има материална доказателствена сила?

.....

6. Свидетелските показания на кои лица са недопустими?

- А. Недееспособни.
- Б. Лица, заинтересовани от изхода на делото.
- В. Съпрузи, родители и деца на страните.
- Г. Няма верен отговор.

7. В кой от посочените случаи свидетелски показания са недопустими?

А. Когато трето лице, което не е страна по договор, сключен в нотариална форма, излага твърдения за относителна симулативност на волеизявленията на страните в нотариалния акт досежно уговорената между тях цена.

Б. За доказване на плащане по договор на стойност под 5000 лв., които обаче е сключен в писмена форма, макар че формата не се изисква за действителност на договора.

В. Те са недопустими и в двата случая.

Г. Те са допустими и в двата случая.

8. За преодоляване на забраната за доказване на симулация със свидетелски показания е нужно да се направи вероятно твърдението за симулативност. Това става чрез

.....

9. Какво е веществено доказателство? (Дайте определение.)

.....

10. Кое от посочените е вярно за вещите лица?

А. Те притежават специална правоспособност и следва да са включени в нарочен списък на вещите лица.

Б. Заклучението на вещите лица следва да се предостави на страните поне една седмица преди съдебното заседание. Даже ако страните изрично заявят желание делото да не се отлага, въпреки неспазване на горния срок, делото трябва да се отложи.

В. Вещото лице може да не присъства на заседанието, за да потвърди заклучението си.

Г. Всички посочени са грешни.

12. ПРОЦЕСУАЛНИ ДЕЙСТВИЯ НА РАЗПОРЕЖДАНЕ С ИСКА. ОТТЕГЛЯНЕ И ОТКАЗ ОТ ИСК. ИЗМЕНЕНИЕ НА ИСК. СЪДЕБНА СПОГОДБА

12.1. ОТТЕГЛЯНЕ И ОТКАЗ ОТ ИСКА

Оттеглянето и отказът от иска са едностранни процесуални действия на ищеца. И при двете се прави заявление пред съда, че вече не се търси защита. Докато при отказа от иск ищецът заявява, че това се дължи на неоснователност на неговата претенция, то при оттеглянето правното твърдение се запазва, но се цели, на този етап, съдът да бъде десезиран.

Прилики между отказа и оттеглянето на иска:

- И оттеглянето, и отказът от иска могат да бъдат предприети по всяко време на делото.
- И при двете съдът се десезира и с обратна сила се заличават всички процесуални действия, извършени до този момент.
- И при двете с обратна сила отпадат всички материалноправни последици на предявения иск. Например давността не се счита за прекъсната от предявения иск, което има значение при оттегляне на иска, с оглед възможността той да бъде предявен отново.
- Ищецът и в двата случая носи отговорност за разноските.

Разлики между оттегляне и отказ от иска:

- При оттегляне на иска, същият иск може да бъде предявен на по-късен етап, докато при отказ той не може да бъде предявен повторно.

- Тъй като при отказ правото на иск се погасява, а при оттеглянето съдът временно се десезира без погасяване правото на иск, за оттеглянето на иска е необходимо съгласието на ответника, ако е предприето след приключване на първото заседание по делото. Напротив, при отказ от иска съгласието на насрещната страна е ирелевантно, тъй като тя получава максимален полезен ефект – съдът е десезиран и правото на иск на ищеца е погасено.
- Тъй като при оттегляне на иска, същият може да се предяви отново, ако го стори, ищецът може да използва събраните доказателства в новото дело само ако за тяхното повторно събиране има трудно преодолима пречка (чл. 232, изр. 2 ГПК).

УТОЧНЕНИЕ: Според водещото становище в доктрината, към отказа от иска се прикрепвала сила на пресъдено нещо, което е пречка искът да се предяви повторно. Различно, по-убедително мнение в Мингова, А. Отказът от иск. София: Софи-Р (2000).

Внимание заслужава сравнение на отказа от иска с признанието на иска. То се налага поради водещото в теорията становище за близост между двата правни института. Признанието на иска е процесуално действие на ответника, с което той признава основателността на предявения иск и се отказва от защита срещу него. На негова база ищецът може да отправи искане до съда да постанови решение при признание на иска. Ако такова искане не бъде направено, признанието на иска не води до прекратяване на делото, както това се случва при отказ от иска. В такъв случай съдът цени признанието на иска наред с другите

доказателства по делото. Обаче то би могло да доведе до отпадане на отговорността за разпоските от ответника, ако той не е дал със свои действия основание да бъде предявен искът. И при признание на иска за ищеца е налице правен интерес да предяви иск, ако с извънпроцесуалните си действия ответникът е дал основание за предявяване на иска. За убедително намирам становището на проф. Мингова, според което, с оглед на правните им последици, прокламираната близост между признанието на иска и отказа от иска не е безспорна.

12.2. ИЗМЕНЕНИЕ НА ИСКА

Изменението на иска е процесуално действие на ищеца, отправено до съда. При него се променя:

- Страната (чл. 228 ГПК)
 - ✓ Замяна на ищеца с нов ищец. Тук е нужно съгласието на ответника и на новия ищец, в допълнение на инициативата на досегашния ищец.
 - ✓ Замяна на ответника с нов ответник. Нужно е съгласието само на новия ответник, тъй като делото вече е висящо. Съгласието на първоначалния ответник не е нужно, тъй като делото продължава срещу друг ответник.
- Предметът на иска
 - ✓ Изменение на основание на иска. При изменение на основаниято на иска се сочи нов ЮФ и се претендира друго право, произтичащо от него.
 - ✓ Изменение на петитума.

N.B.! Недопустимо е едновременно изменение на основание на иска и петитума на иска.

Изменение на петитума и изменение на правната квалификация, при която не се променя основаниято на иска, е допустимо. При изменение на петитума е възможно преминаване от положителен установителен към осъдителен иск и обратно.

Изменение на иска е налице след връчване на исковата молба, дотогава сме изправени пред поправка на исковата молба. Когато се изменя основаниято на иска, съдът следва да прецени дали това е уместно с оглед защитата на ответника. От разпоредбата на чл. 214, ал. 1 ГПК може да се направи изводът, че при изменение на петитума съдът не прави такава преценка и следва винаги да го допусне.

Преклузивният срок за изменение на иска, с изключение на особеното исково производство по търговски спорове, е първото заседание за разглеждане на делото (чл. 214, ал. 1 ГПК). Изключение от това правило е установено в чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК. Убедително с мнението, че при изменение само на размера на предявения иск или при преминаване от положителен установителен иск към осъдителен и обратно (въпреки формулировката на чл. 214, ал. 1, изр. 3 ГПК), изменението е допустимо до приключване на съдебното дирене във въззивна инстанция. Това е така поради изключението, въведено с чл. 266, ал. 2 ГПК, доколкото изменението на иска е свързано и следва от това изключение по конкретното дело.

Изменението на иска винаги се съчетава с други правни институти.

По искането за изменение на иска съдът се произнася с определение.

12.3. СЪДЕБНА СПОГОДБА

Съдебната спогодба е потвърден от съда договор за урещдане на спора между страните чрез взаимни отстъпки, които

те правят от първоначално заявеното. Още проф. Силяновски утвърждава мнението за същността на спогодбата като договор, при който се правят взаимни отстъпки, и смесен институт. В този смисъл, поначало, при съдебната спогодба с налице разпореждане със спорното материално право чрез частичен отказ от него. Обаче установителен договор също може да се сключи по реда на чл. 234 ГПК, като при него една от страните не прави отказ от материалното право. Съдебната спогодба е смесен институт, тъй като включва ФС и правните последици на извънсъдебната спогодба, но е сключена пред съда в съдебно заседание, включва се в съдебния протокол и се подписва от страните и е потвърдена от съда.

N.B.! Следва да се припомни принципното положение, че „потвърдена от съда“ значи съответства със закона и добрите нрави. От друга страна, „одобрена от съда“ значи, че съдът се произнася по целесъобразността. В този смисъл, въпреки формулировката на чл. 234 ГПК, тук иде реч за съдебно потвърждение.

Съдебната спогодба трябва да отговаря на изискванията за валидно сключен договор. Тя не може да се сключва:

- относно права, с които страните не могат да се разпореждат;
- от процесуален субституент, тъй като той не е титуляр на материалното право, а при съдебната спогодба има частичен отказ от материалното право;
- от процесуален представител относно права, за които е нужно изрично упълномощаване от представлявания;
- при необходимо другарство, ако не изхожда от всички необходими другари.

Материалноправните последици на съдебната спогодба произтичат от договора между страните. Тя има:

- декларативно,
- регулиращо и
- преобразуващо действие.

Държавноправните последици на съдебната спогодба са:

- сила на пресъдено нещо, която обхваща само предмета на делото, но не и други договорки между страните;
- изпълнителна сила – само при изискуеми притезания;
- десезиране на съда.

Срокът за сключване на съдебната спогодба е до приключване на устните състезания пред първа, въззивна инстанция или във фаза по същество на касационна.

Три елемента на ФС на съдебната спогодба	Три акта, които са налице при съдебната спогодба	Пороци и последици
• Договор за спогодба, сключен пред съда.	• Договор за спогодба.	• При порок на договора, редът за защита е предявяване на иск.
• Съдебно потвърждение на спогодбата от страна на съда.	• Охранителен акт на съда, с който спогодбата се потвърждава.	• Издаденият акт е охранителен, поради което не подлежи на обжалване. Отказът на съда да издаде този акт подлежи на обжалване по реда, предвиден при отказ да се издаде охранителен акт.
• Имплицитно искане за прекратяване на делото, отправено до съда от страните.	• Определение на съда за прекратяване на производството.	• Определението от категорията в чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК. При пороци на това определение, то е обжалваемо.

12.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за изменението на иска?

А. При изменение на иска е възможно едновременно изменение на основанията и петитума на иска.

Б. По реда на изменение на иска може да се премине от положителен установителен иск към отрицателен установителен иск.

В. При промяна на страната при законно присмство в процеса е налице изменение на иска.

Г. Нито едно от горните не е вярно

2. Кое е вярно за отказа от иска?

А. Отказът от иска може да се оттегли.

Б. Според водещото мнение в доктрината, към отказа от иска се прикрепя сила на пресъдено нещо.

В. Отказът от иска, направен от процесуален субституспт, ще породи действие и за носителя на материалното право, не участвал в делото.

Г. Нито едно не е вярно.

3. Кое е вярно за оттегляне на иска?

А. След приключване на първото заседание по делото за правния му ефект е нужно съгласието на ответника.

Б. След оттеглянето на иска започва да тече нова давност.

В. Ищецът не може да предяви повече същия иск.

Г. Всички посочени отговори са верни.

4. Кое е вярно за съдебната спогодба?

А. Тя е един установителен договор.

Б. При съдебната спогодба са налице три акта: договор за спогодба между страните, определение на съда, с което той я потвърждава, и определение на съда, с което делото се прекратява.

В. Съдебната спогодба подлежи на обжалване.

Г. Всички посочени отговори са верни.

13. СЪДЕБНИ АКТОВЕ. ОПРЕДЕЛЕНИЯ И РАЗПОРЕЖДЕНИЯ. ОБЖАЛВАНЕ НА ОПРЕДЕЛЕНИЯТА И РАЗПОРЕЖДЕНИЯТА. РЕШЕНИЕ. ПОСТАНОВЯВАНЕ И СТАБИЛИТЕТ НА СЪДЕБНОТО РЕШЕНИЕ

13.1. СЪДЕБНИ АКТОВЕ. РЕШЕНИЯ. ОПРЕДЕЛЕНИЯ И РАЗПОРЕЖДЕНИЯ.

Процесуалните действия на съда, както и тези на страните, са насочени към започването, развитието и приключването на исковия процес. Тук се включват всички процесуални действия на всички страни в процеса (т.е. главни и подпомагащи), както и действията на всички органи на съда (решаващ орган, секретар на съда, връчители), които имат значение за процеса.

Най-ваните процесуални действия на съда са съдебните постановления, които се делят на:

- **Решения**

В съдебния исков процес това е съдебното постановление, с което решаващият орган се произнася по **материалноправния спор**, за решаването на който е сезиран с исковата молба. В този смисъл със съдебното решение съдът се произнася по същество на делото.

- **Определения**

За да се стигне до произнасяне по същество на делото, следва да се развие съдебна процедура, която да подготви решението. При нейното развитие с нужно съдът да се произнесе с друг тип постановления, с които взема отношение по процес-

дурни въпроси. Това се прави с определенията. Те имат само вътрешнопроцесуален ефект.

Определенията могат да установяват недопустимост на производството и да го прекратяват. Тези свои определения съдът не може да отменя или изменя сам. Те подлежат на самостоятелно обжалване (чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК). Тъй като са пречка за постановяване на решение, те не могат да бъдат подложени на проверка за безпорочност заедно със съдебното решение. Поради това трябва да бъде открит пътът за самостоятелното им обжалване с частна жалба. За сравнение, определенията, с които съдът администрира развитието на производството, подлежат на такъв контрол, ако постановеното решение бъде обжалвано.

Определенията могат да администрират развитието на производството, без да го прекратяват, като подготвят постановяването на съдебното решение. Тези определения постановилният ги съд може да отмени или измени сам поради промяна на обстоятелствата или ако констатира, че е допуснал грешка. С една група определения от тази категория съдът взема становище по допустимостта на производството, без да го прекратява. Тези определения подлежат на самостоятелно обжалване с частна жалба, тъй като може временно да преградят развитието на производството (чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК). Другата група определения от тази категория организират развитието на производството, за да обезпечат постановяване на безпорочно съдебно решение. Те не подлежат на самостоятелно обжалване, освен ако това не е посочено изрично в закона (чл. 274, ал. 1, т. 2 ГПК).

- **Разпореждания**

С разпореждания се произнася еднолично председателят на състава по изрично предвидените в ГПК въпроси. Разпорежданията са сходни с определенията, тъй като и с тях съдът

се произнася по процедурни въпроси. Те са подчинени на режима на определенията.

Н.В.! Други важни процесуални действия на съда са свързани с връчването на съобщения и призовки. По този пункт внимание заслужават измененията с ДВ, бр. 110 от 2020 г. Тези изменения са в сила от 30.06.2021 г., с изключение на чл. 51 ГПК, които влизат в сила от 30.06.2022 г. В тази връзка се правят и следните уточнения.

Според действащия ГПК връчването може да бъде **лично на адресат** (чл. 45, изр. 1 ГПК). Ако адресатът е ФЛ чужденец, пребиваващ в страната, прилага се чл. 53 ГПК. При адресат ЮЛ се прилагат правилата на чл. 50 ГПК. Връчване на държавни учреждения и общини става по реда на чл. 52 ГПК.

На лично връчване се приравнява връчване **чрез представител (чл. 45, изр. 2 ГПК) или друго лице (чл. 46 ГПК)**. Представител може да е пълномощникът по делото или съдебен адресат. При посочване на съдебния адресат, той има предимство при връчванията. Друго лице по смисъла на закона е лице от кръга на лимитативно изброените в чл. 46, ал. 2 ГПК. Тези лица нямат задължение да приемат връчването.

Внимание заслужава връчване на адвокат (чл. 51 ГПК), който е пълномощник по делото. От 30.06.2022 г. връчването на адвокат ще се извършва чрез Единния портал за електронно правосъдие или на всяко място, където той се намира по служба (т.е. обикновено в съда). Според ал. 2 адвокатът може да заяви в Единния портал за електронно правосъдие, че отсъства и няма да приема съобщения за определени периоди от време. Съобщенията, изпратени в заявения период на отсъствие, трябва да бъдат изтеглени в 7-дневен срок, считано от деня, следващ изтичането на заявения период на отсъствие.

Съобщенията се смятат за връчени в деня на изтеглянето им или в случай че не бъдат изтеглени – с изтичането на срока за изтегляне. С оглед задължението на адвоката да приеме връчване за неговия доверител, освен при оттегляне, отказ или липса на пълномощие (чл. 50, ал. 3 ГПК), отказът на адвоката да приеме съобщението също ще се заявява по електронен път в Единния портал за електронно правосъдие.

Може да се връчи **чрез прилагане по делото (чл. 43, ал. 2, предл. 1 ГПК)**. Този начин на връчване се прилага, ако страната отсъства за повече от месец от посочения от нея по делото адрес, без да посочи съдебен адресат или новия си адрес. Такова задължение за посочване на адрес има страната и когато е посочила електронен адрес за връчване. Правилата за връчване чрез прилагане по делото се прилагат и при промяна на електронния адрес, докато производството е висящо, без да бъде уведомен съдът или ако с уведомлението е посочен нов електронен адрес, който е неточен или несъществуващ (чл. 40–41 ГПК).

Другият начин е **фингирано връчване чрез залепване на уведомление (чл. 47 ГПК)**. То е неприложимо по отношение на ищеца, приложимо е по всички производства, уредени в ГПК, но само ако другите способности за връчване се окажат неуспешни. Особено внимание заслужава задължението на съда, предвидено в чл. 47, ал. 3 ГПК. Трябва да се държи сметка и за чл. 47, ал. 1, изр. последно ГПК. Правилата на чл. 47 се прилагат както за ФЛ, така и за ЮЛ. „Редът по чл. 50, ал. 4 във връзка с чл. 47, ал. 1 ГПК – залепване на уведомление се прилага, когато адресът на управление не е променен/напуснат, има обозначена канцелария, но липсва достъп до нея или пък никое от лицата по чл. 50, ал. 3, предл. 1 ГПК не се съгласи да приеме уведом-

лението. ... Разпоредбата на чл. 50, ал. 4 ГПК предпоставя поставяне на уведомление по реда на чл. 47, ал. 1 ГПК само в хипотеза на невъзможен достъп до иначе помещаваща се на адреса канцелария на търговското дружество или неоткриването на лице, съгласно да получи призовката, но при безспорно обитаване на адреса от дружеството. При липса на офис на търговското дружество на адреса по седалището му (независимо дали изобщо се е помещавало на същия или последващо го е напуснало) функцията на уведомлението по чл. 47, ал. 1 ГПК е изначално компрометирана и поставянето му е напълно безсмислено..." (Решение № 60165 от 30.07.2021 г. по гр. д. № 966/2021 г. на III г.о., ВКС).

Връчването чрез публично обявление става по искане на ищеца, когато са налице двете кумулативни предпоставки за това: липса на адресна регистрация на ответника в страната и адресът му не е известен на ищеца (чл. 48 ГПК).

Връчването по електронен път от 30.06.2021 г. е задължително за държавните учреждения и общините (чл. 52, ал. 2 ГПК), кредитни и финансови институции, включително тези, извършващи събиране на вземания срещу потребители, на застрахователни и презастрахователни дружества и на търговци, които извършват доставка на енергия, газ или предоставяне на пощенски, електронни съобщителни или водоснабдителни и канализационни услуги, на нотариуси и частни съдебни изпълнители (чл. 50, ал. 5 ГПК), електронния адрес на адресат, посочен за връчване (чл. 45 ГПК). За адвокатите този начин за връчване е задължителен от 30.06.2022 г. (чл. 51 ГПК).

13.2. ОБЖАЛВАНЕ НА ОПРЕДЕЛЕНИЯТА И РАЗПОРЕЖДАНИЯТА

Както беше посочено по-горе, по въпроса за обжалване на разпоредженията на определения няма еднозначен отговор (посоченото в тази част за определения важи и за разпоредженията на съда):

- Една група определения не подлежат на самостоятелно обжалване. Такива са определения и разпоредженията на съда по движение на исковия процес:
 - ✓ Някои от тях са изключени от инстанционен контрол, тъй като се отнасят до въпроси, които са „предоставени на свободната преценка на съда, тъй като нямат отношение към правилността на крайния съдебен акт (за съединяване и разделяне на дела; за продължаване на срок за извършване на съдопроизводствени действия; за провеждане на съдебното заседание при закрити врата ...)“ (ТР № 5/2015 г. по тълк д. № 5/2015 г. на ОСГТК на ВКС).
 - ✓ Някои подлежат на проверка заедно с решението чрез обжалване на самото решение.
- Друга група **определения и разпоредения, постановени в хода на исковото производство, подлежат на самостоятелно обжалване.** Това са такива, които **преграждат развитието на делото (чл. 274, ал. 1, т. 1 ГПК).** Тук попадат определения, които временно или окончателно препятстват развитието на производството, независимо дали обжалването им е изрично уредено. Например определението по чл. 229 ГПК за спиране на производството по делото.
- На самостоятелно обжалване подлежат и всички **определения извън преграждащите исковия процес, чи-**

ето обжалване е изрично посочено в закона (чл. 274, ал. 1, т. 2 ГПК).

- На самостоятелно обжалване подлежат **определения, с които се дава разрешение по същество на други, ненсковни, производства или се прегражда тяхното развитие**. С тези определения „съдът се произнася по молба за защита и съдействие на лично или имуществено право в самостоятелно производство с обособен предмет, което се развива извън или в рамките на исковия процес и няма привременен характер“ (ТР № 5/2015 г. по тълк. д. № 5/2015 г. на ОСГТК на ВКС). Такова производство може да е функционално свързано с исковия процес (арг. от чл. 274, ал. 3, т. 2 ГПК).

За по-голяма яснота определенията, които подлежат на обжалване, може да бъдат разгледани и с оглед на инстанцията, която ги е постановила. Подлежат на обжалване:

- Определения/разпореждания на **първоинстанционния съд**,
 - ✓ които са **преграждащи исковия процес**. В тази категория попадат определенията, с които се постановява недопустимост на иска поради липса на положителни или наличие на отрицателни процесуални предпоставки за иска; определения за недопускане на увеличаване размера на иска, ако той не е предявен като частичен; разпореждане за връщане на нередовна искова молба, чиито нередовности не са поправени в срок; разпореждане за недопустимост на въззивна жалба поради нередовност. Някои преграждащи определения са специфични за конкретната инстанция, а други може да се постановят от всяка инстанция – например определения за спиране на делото (тъй като основание за това може да настъпи във всяка фаза на процеса).

- ✓ **определения в хода на исковото производство, за които законът изрично предвижда тяхното самостоятелно обжалване.** Например определението, с което се отказва възстановяване на срока (чл. 66, ал. 2 ГПК).
- ✓ **определения, с които се дава разрешение по същество на други, ненсковни, производства или се прегражда тяхното развитие.** Например определения за теглене на жребии при делба (чл. 352 ГПК).
- **Определения и разпореждания на въззивния съд,**
 - ✓ **които са преграждащи процеса,**
 - **с които въззивният съд се произнася по процесуалноправен въпрос за първи път.** В тази категория попада определение за недопускане на въззивна жалба; разпореждане на въззивен съд за връщане на касационна жалба.
 - **с които въззивният съд, като въззивна инстанция по частни жалби, потвърждава преграждащи определения на първоинстанционен съд.** Такива са определения, потвърждаващи преграждащо определение на първата инстанция (чл. 274, ал. 3 т. 1 ГПК), но само ако са постановени по дела, чиито решения на свой ред подлежат на касационно обжалване (чл. 274, ал. 4 ГПК), т.е. когато са налице предпоставките по чл. 280, ал. 1 или ал. 2 ГПК.
 - ✓ **чието обжалване е изрично предвидено в закона.** Такова е определение на въззивния съд, с което се допуска обезпечението на иска (чл. 396, ал. 2 ГПК).
 - ✓ **чието обжалване се извежда от чл. 274, ал. 3, т. 2 ГПК и тълкувателната практика на ВКС.** Такива са въззивно определение, постановено по частна жал-

ба срещу определение на първоинстанционния съд за изменение на решението в частта за разностите; въззивно определение, постановено в производство по вписване пред съдията по вписванията (чл. 569, т. 5 ГПК) (ТР № 5/2015 г. по тълк. д. № 5/2015 г. на ОСГТК на ВКС).

Н.В.! ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, ТР № 5/2015 г. по тълк. д. № 5/2015 г. на ОСГТК на ВКС дискутират казуистично кои определения подлежат и кои не подлежат на касационно обжалване.

- **Определения на ВКС,**
- ✓ **които са преграждащи** исковия процес и с които **касационният съд се произнася по процесуалноправен въпрос за първи път:**
 - с които ВКС се произнася за **първи път по допустимост на касационното производство**. Например производството се прекратява.
 - с които ВКС постанови, за **първи път, че самото право на иск е погасено**.
 - с които ВКС се произнася като **касационна инстанция по частна касационна жалба, оставяйки без разглеждане** като недопустима частна касационна жалба срещу преграждащо определение на въззивен съд, с което той е оставил без уважение частна жалба. Обжалването в тази хипотеза е допустимо, без да са налице предпоставки по чл. 280, ал. 1 и 2 ГПК.
- ✓ **чието обжалване е изрично предвидено в закона.**

Право на частна жалба има страна в процеса (включително подпомагача). Относно реда за обжалване на определенията

субсидиарно се прилагат правилата за обжалване на решения пред съответната инстанция. Някои особености при реда за обжалване на определенията и разпоредженията:

- определения и разпореджения на въззивния съд, с които въззивният съд се произнася по процесуален въпрос за първи път, подлежат на обжалване с частна жалба пред ВКС, ако са постановени от апелативен съд. Същите определения и разпореджения, постановени от окръжен съд, се обжалват пред съответния апелативен съд (чл. 274, ал. 2, изр. 1 ГПК).
- определения на ВКС, с които той за първи път се произнася по даден въпрос, подлежат на еднократно обжалване пред друг състав на ВКС (чл. 274, ал. 2, изр. 2 ГПК).
- определения се обжалват чрез съда, постановил ги в едноседмичен срок от получаването им, като цялото дело не се изпраща, освен ако висшестоящият съд не го изиска, тъй като обжалването не спира производството, освен ако то не бъде спряно от висшестоящия съд.
- макар законът да предвижда частната жалба да съдържа указание в какво се състои порочността на обжалваното определение, „отсъствието на такова указание не е основание частната жалба да бъде оставена без движение и да бъде върната. Същата е редовна и по нея съдът дължи произнасяне при условията на чл. 278, ал. 2 ГПК, като сам решава въпроса по жалбата и може да събира доказателства, ако прецени това за необходимо. Тази разпоредба въвежда съществено отклонение от една от характеристиките на ограничения въззив, а именно това, че въззивният съд решава спора само въз основа на доказателствата, събрани от първата инстанция. ... В този смисъл и подадената бланкетна частна жалба е редовна, а ако в частната жалба са изложени конкретни

оплаквания срещу обжалваното определение, те имат значение единствено да ориентират съда за становището на страната“ (ТР № 6/2017 г. по тълк. д. № 6/2017 г. на ОСГТК на ВКС).

Производството се провежда в закрито заседание, освен ако съдът не прецени друго. И при обжалването на определенията се извършва проверка за допустимост на частната жалба. При преценка основателност на частна жалба се проверява дали са били налице условията, за да бъде постановено определението; спазени ли са ред и форма за постановяване; има ли то предписаното от закона съдържание.

Съдът сам постановява определението, ако отмени определението на долустоящия съд.

13.3. ПОСТАНОВЯВАНЕ И СТАБИЛИТЕТ НА РЕШЕНИЯТА

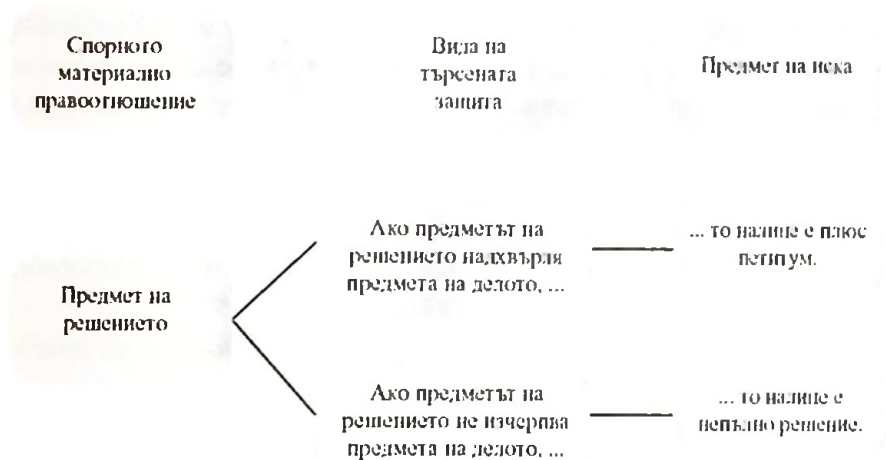
След приключване на устните състезания съдът слага техния край с определение, като посочва и срока, в който ще обяви решението си по делото. Съдебното решение трябва да бъде постановено в тайно съвещание (чл. 21, ал. 1 ГПК) от съдебния състав, който е приключил разглеждането на делото (чл. 235, ал. 1 ГПК). То трябва да бъде в писмена форма, да има предвиденото в закона съдържание (чл. 236, ал. 1 ГПК) и да е подписано от членовете на състава на съда. (Виж ТР № 1/2011 г. по тълк. д. № 1/2011 г. на ОСГТК на ВКС за неподписано съдебно решение от един от членовете на състав на съда.) **Към решението следва да има мотиви.** Мотивите не са част от решението, но те имат важно значение за неговото обосноваване. Липсата на мотиви поставя въпроса за правилността на решението. В мотивите си съдът следва да обсъди всички допуснати и събрани доказателствени средства, освен ако не

установи, че те са недопустими. Съдът не е длъжен да обсъжда доводи и възражения, които не са подкрепени с доказателствени средства или не почиват на закона. Обратно, съдът е длъжен да обсъди доказателствено средство, ако страната изрично се позовава на него, конкретизира негова част и посочва значението ѝ. Когато е направен специален довод в инстанция по същество, съдът следва да ги обсъди конкретно. **Решението е завършено едва с обявяването му.** Законът установява едномесечен инструктивен срок за обявяването му. Решението се обявява чрез вписване в съдебния регистър, от който момент то е неоттегляемо. То трябва да се връчи на страните, от който момент (връчването) тече срокът за обжалването му (изкл. при някои особени иски производства).

При постановяване на съдебното решение съдът трябва да спази определени изисквания, чрез които се гарантира, че е постановено валидно, допустимо и правилно съдебно решение.

1. Съдът трябва да очертае спорното материално правоотношение и вида на търсената защита. Предметът на делото е спорното субективно материално право, индивидуализирано от основанието и петитума на иска. Предметът на решението трябва да съответства на предмета на делото. „Диспозитивът на съдебното решение трябва да съвпада с предмета на иска, по който се е произнесъл съдът, и да съдържа индивидуализация на насрещните страни...; правопораждащите за защитеното субективно материално право обстоятелства и правна квалификация...; Това се отнася и до въззивното решение“ (Решение № 238 от 06.04.2020 г. по гр. д. № 4277/2018 г. на IV г.о., ВКС).

2. Съдът следва отново да провери процесуалните предпоставки за съществуване и упражняване на правото на иска. Правото на иск трябва да съществува към деня на постановяване на решението.

3. Съдът трябва да провери дали не е допуснал нарушение на съдопроизводствените правила, които са установени да гарантират правилността на съдебното решение.

4. Съдът определя приложимия материален закон.

5. Съдът следва да прецени основателността на **твърденията** на страните с оглед на този приложим материален закон. При тази преценка съдът трябва да направи своя извод на базата на направените по делото твърдения относно фактите, като изводите на съда следва да отразяват правното положение по ГПО, предмет на делото, такова, каквото е то **към момента на постановяване на определението за приключване на съдебното дирене**.

6. По отношение на онези факти, които се нуждаят от доказване, съдът следва да направи своята преценка за това дали те са се сложили в действителността, с оглед на допуснатите и събраните по делото доказателствени средства.

7. Последната стъпка е подвеждане на фактическите констатации на съда под правната норма. Оттам съдът извежда извода си за това дали е налице спорното материално право.

Констатациите на съда следват вътрешното му убеждение, като преценката на съда е обоснована, но не е ограничена от формални доказателствени средства. По този пункт са нужни следните уточнения:

- ✓ Съдът е обвързан от доказателствената сила на документите.
- ✓ Съдът следва да се съобрази със законните оборими презумпции.
- ✓ Съдът следва да вземе предвид влязла в сила присъда (чл. 300 ГПК). Задължителната сила на присъдата обаче се отнася само до елементите на престъпния състав.
- ✓ За гражданския съд е задължително и влязлото в сила решение на административен съд относно това дали административният акт е валиден и законосъобразен (чл. 302 ГПК).

Стабилитетът е състояние на съдебното решение, което настъпва поетапно и се заключава в неговата:

- **Неизменимост** – настъпва след обявяване на решението от съда, който го е постановил.
- **Необжалваемост** – настъпва след като:
 - ✓ са изчерпени възможностите за въззивно и касационно обжалване или
 - ✓ решението не е било обжалвано в предвидените решителни законови срокове, или
 - ✓ решението не подлежи на касационно обжалване.
- **Неотменимост** – настъпва след изтичане на сроковете, в които може да се иска отмяна на решението по реда на чл. 303 и чл. 304 ГПК.

13.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Какви актове постановява съдът:

А.

Б.

В.

2. С кои съдебни постановления съдът се произнася по допустимостта на иска?

.....

3. В кой случай съдът се произнася с разпореждане по главния въпрос на производство?

.....

4. Дайте един пример, в който съдът се произнася с разпореждане по администриране на делото.

.....

5. Кое е вярно за обжалването на определенията?

А. Обжалването на определението спира производството по делото.

Б. На самостоятелно обжалване с частна жалба подлежат определения и разпореждания на съда, които преграждат понататъшното развитие на делото или за който законът изрично предвижда възможност за обжалване.

В. Определенията се обжалват в двуседмичен срок от съобщаването им.

Г. Нито едно от горните.

6. Кое от посочените определения подлежи на обжалване?

А. Подлежи на обжалване пред ВКС определение на въззивния съд, което потвърждава определение на първоинстанционния съд, с което се прегражда развитието на делото.

Б. Подлежат на обжалване определения, с което се отказва обективно съединяване на искове, когато между материалните правоотношения съществува връзка на зависимост.

В. Подлежи на обжалване определение, с което се отказва да се конституира като ищец главно встъпило лице в процеса.

Г. Всички посочени са верни.

7. Какво са етапите на настъпване на стабилитета на решението?

А.

Б.

В.

★ ★ ★

14. ВИДОВЕ РЕШЕНИЯ. РЕШЕНИЕ ПРИ ПРИЗНАНИЕ НА ИСКА. НЕПРИСЪСТВЕНО РЕШЕНИЕ

Съдебното решение е едностранно властническо изявление на съда, с което се разрешава правният спор, като се установява правното положение между спорещите и те се задължават да се съобразяват с него.

В този смисъл съдебното решение има:

- Декларативен аспект – съдът установява какво е правното положение между страните по ГПО и
- Императивен аспект – съдът задължава страните да се съобразят с установеното от него по това ГПО.

14.1. ВИДОВЕ РЕШЕНИЯ

Съдебните решения могат да се разделят според различни класификационни критерии:

- според това за кого се явяват защита и за кого от страните в процеса санкция, те биват съдебни решения, с които **искът се уважава или отхвърля**.
- според това дали потвърждават съществуването на спорното материално право или го отричат – съдебни решения, с които то се **потвърждава или се отрича**. Тази категория не следва да се смесва с горната, тъй като вече посочихме, че инициативата да се предяви искът може да бъде поета и от страната, която отрича съществуването на спорното право чрез предявяване

на отрицателен установителен иск. Решенията, които потвърждават спорното материално право, имат правозасилващо действие по отношение на него. Решенията, които отричат съществуването на спорното материално право, имат правопрепятствашо действие спрямо спорното материално право и правопредпазващо действие спрямо други права, засегнати от неоснователната претенция.

- според правните последици на съдебните решения, те биват **установителни** (ползващи се със сила на пресъдено нещо), **осъдителни** (ползващи се със сила на пресъдено нещо + изпълнителна сила) и **конститутивни** (ползващи се със сила на пресъдено нещо + конститутивно действие).
- според инстанцията, постановила съдебното решение – **първоинстанционни, въззивни и касационни**.

14.2. РЕШЕНИЕ ПРИ ПРИЗНАНИЕ НА ИСКА

Признанието на иска е процесуално действие на ответника, с което той се разпорежда със своето право на защита, като заявява, че се отказва от защита срещу иска, защото искът е основателен. Вече беше посочено, че признаването на факти е съвместимо със защита срещу иска, докато признанието на иска е свързано със съвпадащи изявления на ищеца и ответника относно спорното материално право. **Признанието на иска е неоттегляемо.** За постановяване на решения при условията на признаване на иска е необходимо кумулиране на:

- признание на иска от страна на ответника;
- признанието на иска да е допустимо по чл. 237, ал. 3 ГПК.

Признание на иска не е допустимо винаги. Съдът не може да постанови решение при признание на иска, когато признатото право противоречи на закона или на добрите нрави или ако с признатото право, с което страната не може да се разпорежда (чл. 237, ал. 3 ГПК). **Признанието на иска не поражда действие по брачни искове (чл. 324 ГПК), искове за установяване или за оспорване на произход, исковете за прекратяване на осиновяване (чл. 334 ГПК) и искове за поставяне под запрещение (чл. 339 ГПК).** Когато една от страните признае иска, но това признание е за право, с което тя не може да се разпорежда съгласно чл. 237 ал. 3 т. 2 ГПК, то това се цени от съда наред с всички доказателства по делото.

- ишецът да отпрати искане до съда да прекрати съдебното дирене и да се произнесе с решение съобразно признанието.

Ишецът обаче може да не направи такова искане и тогава делото ще продължи нормалния си ход.

Признанието на иска от един от обикновените другари не засяга другите обикновени другари. При необходимо другарство е нужно признание от страна на всички другари. При конституирано трето лице помагач, признанието на иска не произвежда действие спрямо него.

В мотивите към решението на съда е достатъчно да се укаже, че решението се основава на признанието на иска (чл. 237, ал. 2 ГПК). В този смисъл решение при признание на иска не може да бъде неправилно. Ако признанието на иска е опорочено, това е основание за прогласяване на неговата нищожност или унищожаването по исков ред, като признаването на порока е влязло в сила съдебно решение е основание за отмяна на постановлението по чл. 237 ГПК (Решение № 141 от 14.07.2016 г. по гр. д. № 7446/2014 г. на IV г.о., ВКС).

14.3. НЕПРИСЪСТВЕНО РЕШЕНИЕ

Неприсъствено решение може да бъде постановено както срещу ищеца, така и срещу ответника. Може да бъде постановено срещу ответника при следните кумулативни условия:

- ответникът не е представил в срок отговор на исковата молба;
- ответникът не се е явил в първото заседание по делото;
- ответникът не е направил искане за разглеждането на делото в негово отсъствие;
- ищецът е отправил искане до съда да постанови неприсъствено решение срещу ответника.

Срещу ищеца може да бъде постановено неприсъствено решение, ако:

- ищецът не се е явил в първото заседание по делото;
- ищецът не е взел становище по отговора на исковата молба;
- ищецът не е поискал разглеждане на делото в негово отсъствие;
- ответникът е отправил искане до съда да постанови неприсъствено решение срещу ищеца.

„Искането за постановяване на неприсъствено решение следва да бъде направено в първото по делото съдебно заседание, като съдът дължи произнасяне по направеното искане в същото съдебно заседание“ (Решение № 36 от 18.02.2020 г. по гр. д. № 3334/2019 г. на IV г.о., ВКС). В този смисъл постановяване на неприсъствено решение от въззивен съд е недопустимо.

За да се постанови неприсъствено решение, искът трябва да е вероятно основателен на база на вече представените доказателствени средства. Съдът не следва да събира други доказателствени средства, тъй като ще се стигне до едностранно производство.

Постановяване на неприсъствено решение е недопустимо в хипотезата на чл. 47 ГПК поради разпоредбата на ал. 6.

Съдът не може да постанови неприсъствено решение срещу страната, която го е поискала. Отхвърлянето на искането за постановяване на неприсъствено решение става с определение, което не подлежи на обжалване и влиза в сила в деня на постановяването му.

Защитата срещу неприсъственото решение се реализира по особен ред:

- **чл. 240, ал. 1 ГПК**, ако страната е била лишена от възможност да участва в делото в случаите на: 1. ненадлежно връчване на преписа от исковата молба или призовките за съдебното заседание; 2. невъзможност да узнае своевременно за връчването на преписа от исковата молба или призовките за съдебното заседание поради особени непредвидени обстоятелства; 3. невъзможност да се яви лично или чрез повереник поради особени непредвидени обстоятелства, които не е могла да преодолее.
- **чл. 240, ал. 2 ГПК**, ако са налице новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са могли да бъдат известни на страната при решаването му или с които не е могла да се снабди своевременно.
- **чл. 303 ГПК, с изключение на хипотезите на ал. 1, т. 1 и т. 5**, тъй като те съвпадат с основанията в чл. 240, ал. 1 и ал. 2 ГПК.

Предвиденият ред за защита по чл. 240 ГПК е ред за отмяна на неприсъственото решение. В този смисъл независимо от това, че производството по отмяна на неприсъствено решение по чл. 240, ал. 1 ГПК се развива пред същия въззивен съд, пред който би подлежало на обжалване първоинстанционното решение, ако не е било постановено неприсъствено решение,

характерът на дейността и правомощията на въззивния съд при отмяна по чл. 240, ал. 1 ГПК и при въззивно обжалване съществено се различават. Тази разлика произтича от обстоятелството, че в производството по отмяна въззивният съд осъществява контрол за законосъобразност на влязло в сила решение (Решение № 164 от 23.07.2013 г. по гр. д. № 710/2012 г. на ВКС). Решението на горната инстанция по молба за отмяна на неprisъствено решение не е въззивно решение по смисъла на чл. 270–272 ГПК и на това основание то е изключено от обхвата на касационния контрол (Определение № 148 от 11.04.2011 г. по ч. гр. д. № 6/2011 г. на ВКС). Отмяната на неprisъственото решение заличава с обратна сила съдебния акт.

14.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кога насрещната страна може да поиска съдът да постанови неприсъствено решение?

А. Отвѣтникът не се явява на първото заседание по делото и не представя отговор на исковата молба.

Б. Ищецът не се явява на първото заседание по делото, за което е редовно призован, не представя становище по отговора на исковата молба и не прави искане делото да се гледа в негово отсъствие.

В. И в двата посочени случая.

Г. В нито един от двата посочени случая.

2. По кои от посочените искове признаването на иска е недопустимо?

А. Брачни искове.

Б. Искове за установяване и оспорване на произход.

В. И по двете групи е недопустимо.

Г. По всички посочени признанието на иска е допустимо.

★ ★ ★

15. ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ НА СЪДЕБНОТО РЕШЕНИЕ. СИЛА НА ПРЕСЪДНО НЕЩО. ЗАЧИТАНЕ. КОНСТИТУТИВНО ДЕЙСТВИЕ. ИЗПЪЛНИТЕЛНА СИЛА

15.1. СИЛА НА ПРЕСЪДНО НЕЩО

Силата на пресъдено нещо е **държавноправна последица** на неосжалваемото съдебно решение. Тя се изразява в задължението на страните да преустановят правния спор и да съобразят поведението си със съдебно установеното положение. Чрез СПН гражданският процес предоставя защитата по отношение на субективното материално право, предмет на делото. Силата на пресъдено нещо има:

- **Защитна функция** – изразява се в задължението на страните към държавата да сложат край на правния си спор.
- **Регулиращо действие** – цели да урегулира поведението на страните, като те следва да имат поведение, което съответства на установеното от съда правно положение.
- **Нейна последица е непререшаемостта на спора** – силата на пресъдено нещо се явява абсолютна процесуална пречка за правото на иск със същия предмет между същите страни.

Силата на пресъдено нещо има защитно въздействие спрямо субективното материално право, предмет на спора. То е правозасилващо, ако съществуването на спорното материално право бъде потвърдено. Обаче, ако съществуването на спорното материално право бъде отречено, то е правопрепятствашо

спрямо същото това материално право и правопредпазващо спрямо други материални права, които неоснователната претенция застрашава.

Силата на пресъдено нещо е правна последица на решението, но не и на мотивите към решението. „Продължителният спор в доктрината и в съдебната практика относно задължителната сила на решаващите (главните) мотиви бе преодолян в задължителната съдебна практика с прието в мотивите към т. 18 от ТР № 1 от 04.01.2001 г. по тълк. д. № 1/2000 г. на ОСГК на ВКС, че мотивите не се ползват със сила на пресъдено нещо (Решение № 91 от 22.10.2020 г. по гр. д. № 4284/2019 г. на I г.о., ВКС).

Обхватът на силата на пресъдено нещо се определя от нейните **обективни (предметни) предели и субективните ѝ предели** (т.е. нейните адресати). Обективните предели на силата на пресъдено нещо на съдебното решение се разпростират върху спорното материално право с неговите индивидуализиращи белези – юридически факт, от който е възникнало, съдържанието и субектите на ГПО, както и правното естество. Силата на пресъдено нещо се формира по предмета на решението, който трябва да съвпада с предмета на иска, и установява съществуването или несъществуването на твърдяното или отричано от ищеца спорно материално право (Решение № 131 от 25.07.2019 г. по гр.д. № 3102/2018 г. на III г.о., ВКС).

Обективните (предметни) предели на силата на пресъдено нещо обхващат:

- **предмета на иска** (чл. 298, ал. 1 ГПК);
- **възраженията за право на задържане по чл. 72 ЗС** (чл. 298, ал. 4 ГПК);
- **възраженията за право на задържане по чл. 91 ЗЗД** (чл. 298, ал. 4 ГПК);
- **възраженията за неизпълнен договор по чл. 90 ЗЗД;**
- **прихващане** (чл. 298, ал. 4 ГПК).

Разпоредбите на чл. 298, ал. 1 и ал. 4 ГПК регламентират обхвата на обективните предели на силата на пресъдено нещо. По правилото (чл. 298, ал. 1 ГПК), **предмет на силата на пресъдено нещо** е материалното право, предмет на иска, поради което и обективните предели на силата на пресъдено нещо са определени по същия начин, по който е индивидуализирано спорното право в чл. 127, ал. 1, т. 4 и 5 ГПК. Единствените изключения от това правило са установени с чл. 298, ал. 4 ГПК (решението влиза в сила и по отношение на разрешените с него искания и възражения за право на задържане (т.е. тези, с които са предявени права по чл. 72 ЗС, чл. 91 и чл. 90 ЗЗД) и прихващане). Относно резултата от обсъдени в решението въпроси, извън констатациите относно спорното право и възраженията по чл. 298, ал. 4 ГПК, решението не се ползва със сила на пресъдено нещо (Решение № 4 от 06.02.2019 г. по гр. д. № 340/2018 г. на II г.о., ВКС). Ако е налице неизискуемост или некомпенсируемост, не се формира сила на пресъдено нещо относно възраженията.

Моментът, към който се формира силата на пресъдено нещо, е:

- Приключване на съдебното дирене в първа или въззивна инстанция. Приключване на съдебното дирене в касационна инстанция **само и единствено в хипотезата на чл. 295, ал. 2 ГПК.**
- Признанието на иска от ответника при постановено решение при условията на признание на иска по чл. 237 ГПК.
- Изтичане срока за отговор на исковата молба при nepřисъствено решение срещу ответника. Респективно първото заседание по делото (на което ищецът не се е явил) при nepřисъствено решение срещу ищеца.

ЮФ, възникнали след тези моменти, които изменят или прекратяват ГПО, не са обхванати от обективните предели на

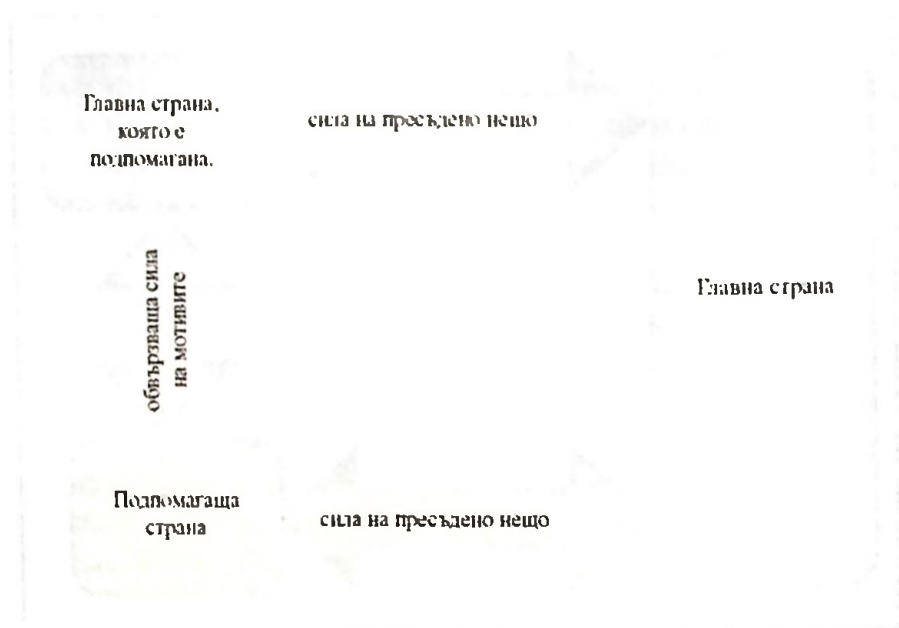
силата на пресъдено нещо. Освен това, силата на пресъдено нещо обхваща онова основание на иска, посочено в исковата молба. В този смисъл може да се предяви иск с друго основание на иска, при същия петитум. Например отхвърлен е предявеният ревандикационен иск, с който се е претендирао, че лицето е собственик на оригинално основание (придобивна давност). Иск, с който се твърди, че лицето е собственик на нещата на деривативно основание (покупко-продажба), е допустим. Той не е обхванат от обективните предели на силата на пресъдено нещо. Същото и ако е налице същото основание, но друг петитум.

При предявен частичен иск, обективните предели на силата на пресъдено нещо се разпростират върху правопораждащия ЮФ на спорното субективно материално право при последващ иск за непредявената горница на вземането (ТР № 3/2016 г. по тълк. д. № 3/2016 г. на ОСГТК на ВКС).

Субективните предели на силата на пресъдено нещо определят кои лица са задължени да не оспорват съдебно потвърденото субективно материално право, респективно – да не претендират съдебно отреченото субективно материално право. Това са:

- Страните в исковия процес, независимо дали са главни или подпомагащи, типични или нетипични главни страни. Това е принципното положение, че силата на пресъдено нещо има действие *inter partes*.

Н.В.! Следва да се подчертае, че силата на пресъдено нещо обвързва **насрещните** страни в процеса. Няма формирана сила на пресъдено нещо между главната страна и подпомагащата я страна или между другари. Обаче такава е налице между подпомагащата страна и насрещната главна страна.

- Универсални или частни правоприемници на страните в процеса

Правоприемството следва да е настъпило след възникване на силата на пресъдено нещо. От това правило има изключение в хипотезата на чл. 226 ГПК. Приобретателят на спорно материално право във висящ процес попада в субективните предели на силата на пресъдено нещо даже ако съдът не е информиран за прехвърлянето. Всъщност в тази хипотеза, в рамките на висящия процес, типичната главна страна, след като прехвърля спорното материално право на приобретателя, се трансформира в нетипична главна страна.

Важимостта на силата на пресъдено нещо се отнася както за права, така и за задължения.

Поначало силата на пресъдено нещо не разпростира субективните си предели спрямо трети лица. От това правило са на лице следните изключения:

- Силата на присъдено нещо има действие *erga omnes* при искове за гражданско състояние (да не се бърка с делата за гражданско състояние по глава 27 ГПК).
- Силата на присъдено нещо има действие по отношение на кредитор на страна в процеса, но само доколкото с решението е постановено, че определено имущество, от което кредиторът иска да се удовлетвори, принадлежи на длъжника му.
- Силата на присъдено нещо има действие по отношение на неучаствал в делото поръчител, ако съществуването на главното задължение е съдебно отречено.
- Силата на присъдено нещо има действие по отношение на страната по материалното правоотношение, независимо дали е участвала в иския процес, когато искът е предявен от процесуален субститут.

15.2. ЗАЧИТАНЕ СИЛАТА НА ПРЕСЪДЕНО НЕЩО

Зачитането на силата на пресъдено нещо се изразява в това, че влязлото в сила решение е задължително за всички съдилища, учреждения и общини в страната (чл. 297 ГПК). Преценката им може да се свежда само до това дали е налице влязло в сила решение – дали е възникнало и не е ли то отменено. За да се зачете силата на пресъдено нещо по дело, което е преюдициално за висящия спор, съдът, пред който обусловеното дело е висящо, следва да го спре до постановяване на решение по обуславящото дело (чл. 229, ал. 1, т. 4 ГПК).

15.3. КОНСТИТУТИВНО ДЕЙСТВИЕ

Конститутивното действие е **гражданскоправна последница** на съдебното решение, с което конститутивният иск е уважен. Конститутивното действие се изразява в създаване, изменение или прекратяване на ГПО. Адресати на конститутивното действие са лицата, между които важи потестативното право. Трети лица, които не са адресати на конститутивното действие, следва да го зачитат.

Конститутивното действие следва да се различава от допълнителните последици на съдебните решения и рефлексните им последици.

15.4. ИЗПЪЛНИТЕЛНА СИЛА

Изпълнителната сила е **държавноправна последница**, присъща поначало на осъдителните съдебни решения. При **уважаване** на осъдителния иск, освен сила на присъдено нещо, е налице и изпълнителна сила. Тя се състои в правото да се търси принудително удовлетворяване на съдебно потвърденото притезание по предвидения в закона ред. Изпълнителна сила имат обаче и конститутивни съдебни решения, **чието действие поражда изискуемо притезание**. Например решение, с което се уважава конститутивният иск по чл. 19, ал. 3 ЗЗД. Изпълнителна сила имат и постановленията по спорна съдебна администрация. Например решение по спор за упражняване на родителски права между родители, които не живеят заедно (чл. 127, ал. 2 СК).

Адресати на изпълнителната сила са:

- страните и техните правоприемници и
- суброгиран се в правата на кредитор и срещу ипотечен или заложен длъжник, макар че субективните пре-

дели на силата на пресъдено нещо не се разпростират върху него.

Изпълнителната сила с правна последица на:

- влезлите в сила съдебни решения, с които се уважават осъдителни искове – това е принципното положение (чл. 404, т. 1 ГПК);
- невлезлите в сила осъдителни решения на въззивните съдилища (чл. 404, т. 1 ГПК);
- невлезлите в сила осъдителни решения на първоинстанционните съдилища, с които се присъжда издръжка, възнаграждение и обезщетение за работа и по които **съдът е длъжен служебно** да постанови, в допълнение на решението, предварителното им изпълнение (чл. 242, ал. 1 ГПК).
- По невлезли в сила осъдителни решения, с които съдът присъжда вземане:
 - ✓ основано на официален документ;
 - ✓ което е признато от ответника;
 - ✓ от закъснението на изпълнението на което може да последват значителни и непоправими вреди за ищеца или самото изпълнение би станало невъзможно, или значително би се затруднило (чл. 242, ал. 2 ГПК),
по искане на ищеца, съдът може да допусне предварително изпълнение.

Недопустимо е предварително изпълнение срещу държавата, държавни учреждения и лечебни заведения, посочени в **хипотезата на чл. 243, ал. 2 ГПК.**

Отлагане на изпълнителната сила е налице при отсрочване или разсрочване на принудителното изпълнение по чл. 241 ГПК.

15.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. В какво се състои силата на пресъдено нещо?

А.

Б.

В.

2. Кое от посочените се ползва със сила на пресъдено нещо?

А. Диспозитивът на съдебното решение.

Б. Мотивите.

В. И двете.

Г. Нито едно от двете.

3. Какъв е обхватът на обективните предели на силата на пресъдено нещо?

.....

16. ПОРОЦИ НА РЕШЕНИЕТО, ОТСТРАНИМИ ОТ ПОСТАНОВИЛИЯ ГО СЪД. ПОПРАВКА НА ОЧЕВИДНА ФАКТИЧЕСКА ГРЕШКА. ТЪЛКУВАНЕ НА НЕЯСНО РЕШЕНИЕ. ДОПЪЛВАНЕ НА НЕПЪЛНО РЕШЕНИЕ

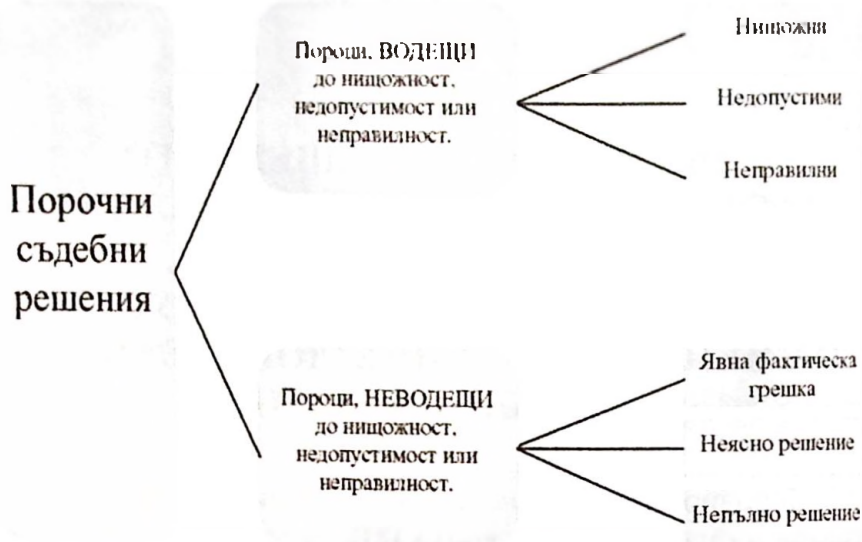
Порочно процесуално действие е налице, когато то не отговаря на изискванията, които ГПК поставя за неговата безпорочност. Тези действия са недействителни. Те могат да бъдат:

- порочни действия на страните и
- порочни действия на съда.

Порочните процесуални действия на съда могат да бъдат такива:

- по движение на делото и
- по приключване на делото.

Групирането на порочните съдебни решения на съда, които са от категорията порочни процесуални действия по приключване на делото, може да бъде визуализирано така:

Н.В.! Защитата срещу всеки от видовете порочни съдебни решения е изрично установена. ГПК не предоставя избор за защита и не дублира способи за защита при един и същи порок.

16.1. ПОПРАВКА НА ОЧЕВИДНА (ЯВНА) ФАКТИЧЕСКА ГРЕШКА

При явна фактическа грешка е налице **разминаване между формираната от съда воля и нейното обективизиране в съдебното решение**. Поправката на явната фактическа грешка е приложима за всички съдебни решения и определения на всички инстанции, както и в заповедно производство. Поправката се извършва от съда, постановил решението по негов почин или почин на страна. Редът за извършване е предвиден в чл. 247 ГПК. При поправката съдът постановява **решение**.

подлежащо на връчване по общия ред, освен ако не се поправя определение. Решението за поправка, след влизането му в сила, образува единно цяло с поправеното съдебно решение. То има действие от деня на постановяване на поправеното решение.

Поправката на явна фактическа грешка е неприложима при:

- Неформирана воля на съда. Тогава е налице непълно решение.
- Корекция на формирана воля на съда. Ако формираната воля на съда не съответства на действителното положение, налице е неправилно решение. Съдът не може сам да поправи този порок.
- Съдът е постановил решение, без да вземе предвид факт или допуснато доказателствено средство. Налице е неправилно решение. Съдът не може сам да поправи този порок.

16.2. ТЪЛКУВАНЕ НА НЕЯСНО РЕШЕНИЕ

До нуждата от това **официално, авторитетно тълкуване, с всеобща важност по реда на нарочно производство** (чл. 251 ГПК), **се стига при спор по тълкуване на влязло в сила решение**. Тълкуването трябва да е съобразено с мотивите към постановеното решение и не може да води до промяна на постановеното вече решение. Целта е да се изясни формираната воля на съда, а не тя да бъде променяна. **Недопустимо е искане за тълкуване на изцяло изпълнено решение** поради липса на правен интерес. Искане за тълкуване може да изхожда само от страните, но не и от съда. Ако съдът не е пясно каква воля е формирал, налице е липса на воля на съда, т.е. нищожно решение. Редът за извършване на тълкуване на неясно решение е уреден в чл. 251, ал. 1 ГПК. Постановеното формира единно цяло с тълкуваното решение, след като влезе в сила. Постаново-

веното подлежи на обжалване, ако тълкуваното решение подлежи на такова.

16.3. ДОПЪЛВАНЕ НА НЕПЪЛНО РЕШЕНИЕ

Непълно е съдебно решение, при което **съдът не се е произнесъл по петитума изцяло**. При допълване на непълно решение не се изменя постановеното решение. По част от него обаче липсва формирана воля на съда. Такива са хипотезите, ако:

- липсва формирана воля по част от делимото спорно право;
- липсва воля по един от обективно съединените искове;
- липсва формирана воля по акцесорни искания (за плодове и лихви).

Инициативата принадлежи само на страните. Редът за допълване на непълно решение е уреден в чл. 250 ГПК. Не е налице непълно решение, ако:

- Решението не е мотивирано. В този случай е налице неправилно решение.
- Спорният предмет е непълен. Тук не е налице порок на съдебното решение. Ако страната не е предявила иска си като частичен, а е сезирала съда само с част от искането, без изрично да посочи това, тя е имала възможност да измени иска си в рамките на преклузивния срок по чл. 214 ГПК.

При искане за допълване на непълно съдебно решение са възможни усложнения, ако едновременно решението е обжалвано. В този случай следва да се направи преценка кое от двете производства е преюдициално и кое обусловено и да се спре обусловеното до приключване на обуславящото. Допълнителното решение подлежи на обжалване по общия ред.

16.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за допълване на непълно решение?

А. По този ред съдебно решение може да се допълва относно частта за разноските.

Б. Непълно е решение, ако съдът е пропуснал да обсъди доказателства по делото.

В. При допълване на непълно решение с налице непълнота, която е отстранима, без да се налага промяна на постановеното решение.

Г. Право на страна да иска допълване на непълно решение може да се упражни безсрочно.

2. Кое от посочените е вярно за очевидната фактическа грешка?

А. Поправяне на очевидна фактическа грешка може да стане по инициатива на съда.

Б. Тя може да се изразява в пропускане да се отрази в решението позиция на съда, която е видна от мотивите.

В. Няма срок, в който може да се иска поправка на очевидна фактическа грешка.

Г. Всички посочени са верни.

3. Кое от посочените е вярно за тълкуването на неясно решение?

А. Може да се иска тълкуване на неясно решение даже ако то е изпълнено частично.

Б. Тълкуването може да се инициира от съда, постановил решението.

В. По искането за тълкуване съдът се произнася с определение.

Г. Всички посочени са верни.

17. ПОРОЧНИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ. НИЩОЖНИ РЕШЕНИЯ. НЕДОПУСТИМИ РЕШЕНИЯ. НЕПРАВИЛНИ РЕШЕНИЯ

В рамките на изложението по тема 16 бяха посочен категориите порочни процесуални действия на съда. Бяха разглеждани и пороци, които са отстраними от постановилия решението съд. Тук са разглеждани пороците на съдебното решение, които не са отстраними от постановилия решението съд.

17.1. НИЩОЖНИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

Групата на нищожните съдебни решения е най-ограничена, тъй като порокът, който засяга съдебното решение, е най-съществен и се допуска най-рядко от съда. **Нищожното съдебно решение не отговаря на условията за валидност.** То обаче не е правно нищо. Защита срещу него е чрез прогласяване на нищожността му чрез обжалване, предявяване на неоценяем установителен иск (безсрочно) или възражение. Такива решения са:

- Постановените от незаконен състав. Например поради участие на лице, което не е съдия; постановено от председателя на състава, а не от състава.
- Постановено в нарушение на чл. 18 ГПК (т.е. постановено по отношения на лица, които не са под юрисдикцията на българския съд).
- Решение, което не е в писмена форма.
- Решение, което не е подписано. По този пункт следва да се държи сметка, че волята на състава се формира

при тайното съвещание, като подписването на решението даже от двама съдии от състава, като единият е на особено мнение, с индикация за формирана воля на състава, както и за формирано при тайното съвещание мнозинство (ТР № 1/2011 г. по тълк. д. № 1/2011 г. на ОСГТК на ВКС).

- Решението не подлежи на тълкуване, тоест то е абсолютно неразбираемо.

17.2. НЕДОПУСТИМИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

Недопустимо е онова съдебно решение, което е валидно, но не отговаря на изискванията за решаване на делото по същество. Тази група обхваща значително по-широк кръг от случаи. Недопустимото съдебно решение е действително (за разлика от нищожното) и подлежи на обезсилване чрез обжалване.

Първоинстанционното решение е недопустимо, ако е постановено при съществуване на процесуални пречки или липса на положителни процесуални предпоставки за съществуване или упражняване на правото на иск, за които съдът трябва да следи служебно. Ако процесуалната пречка/предпоставка за иска е относителна, то решението е недопустимо, ако е постановено въпреки възражение на обжалващата страна. Недопустимо е и съдебно решение, което е постановено в нарушение на диспозитивното начало. Например съдът се е произнесъл по непредявен иск, на непредявено основание или ако съдът е бил десезиран.

Недопустимостта може да засегне въззивното съдебно решение. Например недопустимо е въззивното съдебно решение, ако въззивният съд се е произнесъл по необжалваема част на решението. Такъв ще бъде случаят, ако въззивният съд се е про-

изнесъл не само по обуславящия кумулативно съединен иск, след като е отменил първоинстанционното решение по него, но и по обусловения, въпреки че първоинстанционното решение по него не е обжалвано. Недопустимо е то и ако въззивният съд не е конституиран, не обжалвал първоинстанционното решение необходим другар в производството пред въззивна инстанция.

Зацължение на горестоящия съд е да следи служебно за недопустимост на съдебно решение на долустоящия съд.

17.3. НЕПРАВИЛНИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

Неправилното съдебно решение е валидно и допустимо, но постановено в противоречие с обективната истина, такава каквато е тя съобразно установените по делото **факти**. Защитата срещу неправилните невлезли в сила съдебни решения е чрез обжалването им, а на влезлите в сила съдебни решения чрез тяхната отмяна, но само ако попадат в изрично посочените основания за неправилност по чл. 303 ГПК.

Неправилността на съдебното решение може да се дължи на:

- нарушение на процесуалните норми, гарантиращи правилността на решението;
- неправилно приложение на материалния закон;
- неправилно тълкуване на материалния закон;
- необоснованост на фактическите изводи поради противоречие с правилата на формалната логика, науката и опитните правила.

17.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое от посочените порочни процесуални действия на съда води до нищожност на съдебното решение?

А. Постановяване на решение по част от материалноправен спор, с който съдът не е сезиран.

Б. Неподписване на решението от член на съдебния състав.

В. Решаване на делото от ненадлежен състав.

Г. Липса на произнасяне по разностите.

2. Кое от решенията е неправилно?

А. Съдът е постановил решение, към което липсват мотиви.

Б. Съдът е допуснал недопустимо доказателствено средство и го е взел предвид при постановяване на решението.

В. Съдът не е обсъдил допуснати свидетелски показания, които са били допустими и относими.

Г. Всички посочени.

3. Кое от решенията е недопустимо?

А. Съставът на районен съд, който е разгледал делото и постановил решението, е променен след първото заседание по делото.

Б. Делото е родово подсъдно на районен съд, но е разгледано от окръжен съд.

В. Съдът е направил неправилна правна квалификация на спора.

Г. Нито едно от посочените.

18. ВЪЗЗИВНО ОБЖАЛВАНЕ НА СЪДЕБНОТО РЕШЕНИЕ. ПРАВОТО НА ВЪЗЗИВНА ЖАЛБА И НЕГОВОТО УПРАЖНЯВАНЕ. НАСРЕЩНА ЖАЛБА. ПРОИЗВОДСТВО. РЕШЕНИЕ ПО ЖАЛБАТА

Според правилата за функционалната подсъдност, на въззивно обжалване подлежат решенията на първоинстанционните съдилища. Като въззивен съд действа окръжният съд (за първоинстанционните решения на районния съд) и апелативният съд (за първоинстанционните решения на окръжния съд) (чл. 258 ГПК). Въззивното обжалване у нас се характеризира като ограничен въззив, тъй като въззивният съд не провежда процес *de novo*. Той е съд по същество, който не повтаря действията на първоинстанционния съд, като посочването на нови доказателствени средства пред него е допустимо само в хипотезите на чл. 266 ГПК. Въззивният съд дължи сам да оцени доказателствата по делото и да се произнесе по материалноправния спор, като след това направи сравнение между своите изводи и тези на първоинстанционния съд. Тези свои изводи въззивният съд прави на базата на свои мотиви. Няма пречка, ако мотивите на въззивния и първоинстанционния съд в някои части съвпадат, въззивният съд да препрати към мотивите на първоинстанционния съд, посочвайки, че ги споделя. Обаче бланкетно препращане към мотивите на първоинстанционния съд е недопустимо. За да не се стигне до едноинстанционност, пред въззивен съд е недопустимо изменение на предмета на делото и страните, обективно съединяване на искове или встъпване на трети лица. Въззивното обжалване има **суспензивен ефект** (не позволява

на съдебното решение да влезе в сила) и **деволутивен ефект** (води до „качване“ на производството във въззивния съд, но само ако въззивната жалба е редовна и не е просрочена).

18.1. ПРАВО НА ВЪЗЗИВНА ЖАЛБА И НЕГОВОТО УПРАЖНЯВАНЕ

Правото на въззивна жалба е публично и процесуално право, **което не е част от правото на иск**. Затова право на въззивна жалба има всяка от страните в производството (главна и подпомагаща). На въззивно обжалване подлежи постановеният диспозитив (решението на съда) или части от него (например решението по един от обективно съединените иски). Не подлежи на въззивно обжалване:

- частта на решението относно разноските, тъй като законът е уредил нарочен ред за защита (чл. 248 ГПК);
- неприсъственото решение, тъй като законът е уредил нарочен ред (чл. 240 ГПК), независимо че защитата е пред въззивния съд, той не действа като въззивен съд, а като съд по отмяна;
- не подлежат на самостоятелно въззивно обжалване мотивите към решението. В този смисъл, ако страната е недоволна от мотивите на съда, но диспозитивът се явява защита за нея и санкция за насрещната страна, тя няма да има правен интерес да обжалва решението.

И при въззивното обжалване **правният интерес от обжалването** трябва да е налице. Той е налице например, ако:

- първоинстанционното решение е санкция за страната (изцяло или частично);
- първоинстанционното решение е невалидно или недопустимо, макар че е защита за страната, която обжалва;
- първоинстанционният съд не е спазил поредността, по

която е длъжен да се произнесе по направените от страната възражения – **първо по правонизключващите, после по правоунищожаващите и накрая по правопогасяващите;**

- първоинстанционният съд не се е съобразил с поредността – главно и евентуално – на процесуалните действия на защита. Например първоинстанционното решение е защита на ищеца, но съдът не е спазил поредността на исквете му и е уважил претенцията по евентуално съединения иск, без да се произнесе по главния иск.

Упражняването на правото на въззивно обжалване зависи от страната. Членове 260–261 ГПК уреждат реквизитите на въззивната жалба и приложенията към нея. С оглед разпоредбата на чл. 262, ал. 1 ГПК се обосновава **допустимостта на бланкетна въззивна жалба**. При нея може да не се посочи в какво се състои порочността на обжалваното решение. В този случай въззивният съд ще извърши проверка в рамките на посоченото по-долу относно служебната проверка за безпорочност на първоинстанционното решение.

18.2. НАСРЕЩНА ВЪЗЗИВНА ЖАЛБА

Насрещната въззивна жалба има самостоятелна сезираща функция. Тя може да бъде подадена в срока за отговор на въззивната жалба. Тя трябва да отговаря на изискванията за въззивна жалба (чл. 263, ал. 2 ГПК). Тя **не е алтернатива на въззивната жалба**, а е допустима след изтичане на срока за подаване на въззивна жалба и подадена от насрещната страна въззивна жалба, без такава да е била подадена от въззиващата страна. Допустимостта ѝ, както и разглеждането ѝ, зависи от висиящността на въззивното производство, което въззивната

жалба поддържа (чл. 263, ал. 4 ГПК). Нейната регламентация е обусловена от нуждата да не се превръща обжалването на първоинстанционните решения в самоцел с оглед забраната за влошаване положението на обжалвания (чл. 271, ал. 1, изр. 2 ГПК). Този забрана важи само за правилността на първоинстанционното решение с оглед задължението на въззивния съд да следи служебно за валидността, допустимостта в обжалваната част на първоинстанционното решение и съответствието му с императивните материалноправни норми в обжалваната част. Както посочва проф. Мингова, ГПК не ограничава насрещната въззивна жалба по предмет и следователно тя може да има за предмет друга част на решението, а не само обжалваната вече част. Насрещната въззивната жалба обаче е обусловена от паличистото на правен интерес, а такъв не е налице, ако въззиваемата страна може да се защити в пълен обем срещу въззивната жалба посредством отговора на въззивната жалба.

Просрочена въззивна жалба може да се допусне като насрещна въззивна жалба при подадена въззивна жалба от насрещната страна и последващо заявление от просрочилия жалбоподател жалбата му да се счита за насрещна въззивна жалба.

Срокът за отговор на насрещна въззивна жалба е едноседмичен (чл. 263, ал. 3 ГПК).

18.3. ПРОИЗВОДСТВО

Срокът за обжалване на първоинстанционното решение е **решителен** – двуседмичен от връчването на първоинстанционното решение на страната. Тоест началният момент, от който започва да тече този срок, за всяка от страните е различен (респективно изтича в различен момент). Изключението от правилото, че срокът за въззивно обжалване тече от връчването на

първоинстанционното решение, са решенията, постановени по търговските спорове (чл. 376, ал. 3 ГПК) и по реда на бързото производство (чл. 315, ал. 2 ГПК и ТР № 12/2012 г. по тълк. д. № 12/2012 г. на ОСГК на ВКС).

Жалбата се подава до въззивния съд чрез първоинстанционния съд. Проверка за допустимост се извършва от първоинстанционния съд (чл. 262 ГПК), който се произнася с разпореждане след проверка на процесуалните предпоставки и редовността на жалбата. При:

- недопустимост на жалбата (например просрочие), тя се връща;
- ако е нередовна (например липсва препис за насрещната страна), първоинстанционният съд я оставя без движение и дава указания на жалбоподателя за отстраняването на нередовността в едноседмичен срок;
- ако е безпорочна, изпраща препис, заедно с приложенията, на насрещната страна, която в двуседмичен срок от получаването им може да подаде отговор на жалбата и да подаде насрещна въззивна жалба. Ако има подадена насрещна въззивна жалба, съдът изпраща препис до насрещната страна и ѝ дава едноседмичен срок за отговор. След изтичане на срока за отговор на въззивната жалба, респективно на срока за отговор на насрещната въззивна жалба, делото заедно с въззивната жалба/насрещната въззивна жалба и отговорите се изпраща на въззивния съд (чл. 263 ГПК).

Алгоритъмът, по който се развива производството пред въззивната инстанция, демонстрира сходства с този, по който се развива първоинстанционното производство. След получаване на въззивната жалба, **въззивният съд също провежда закрито подготвително заседание** (чл. 267, ал. 1 ГПК). В него въззивният съд:

- извършва проверка на допустимостта и редовността на въззивната жалба.

Тоест извършва се повторна проверка по въззивната жалба, независимо че такава вече е извършена от първоинстанционния съд.

- призна се по допустимостта на посочените нови доказателства.

Този пункт заслужава нарочно внимание, тъй като правото на страните да сочат нови доказателства поначало е преклудирано (чл. 147 ГПК). Първоинстанционният съд няма как да вземе предвид в решението си доказателства и факти, непосочени/непредставени до края на съдебното дирене пред него. В този смисъл, от формална гледна точка, първоинстанционното решение не е неправилно от гледна точка на фактите и доказателствата по делото. Все пак то не отговаря на действителното положение, поради което е въведено изключението на чл. 266 ГПК. Тук обаче трябва да се настоя, че трябва да иде реч за **нови обстоятелства или нови доказателства, които страните не са могли да посочат и представят в срок в първоинстанционното производство. За да бъдат те допустими:**

- ✓ трябва да са новооткрити или новонастъпили факти, както и новосъздадени или новооткрити доказателства и
 - ✓ страната трябва успешно да докаже обективна причина за непосочването им пред първоинстанционния съд;
- насрочва открито заседание по делото.

Подобно на първоинстанционния съд, въззивният съд може да прецени, че за разрешаването на въпросите по допустимостта на жалбите и доказателствените искания е необходимо да се изслушат и устните обяснения на страните. Тогава той ще се произнесе по тези въпроси в първото заседание по делото (чл. 267, ал. 1, изр. второ ГПК).

В откритото заседание въззивният съд изготвя доклад по въззивната жалба и отговора на въззивната жалба (респективно насрещната въззивна жалба и отговора по нея) (чл. 268 ГПК). „Въззивният съд не следи служебно за допуснати от първата инстанция процесуални нарушения при докладване на делото. В случай че въззивната жалба съдържа обосновано оплакване за допуснати от първоинстанционния съд нарушения на съдопроизводствените правила във връзка с доклада, въззивният съд дължи даване на указания до страните относно възможността да предприемат тези процесуални действия по посочване на относими за делото доказателства, които са пропуснали да извършат в първата инстанция поради отсъствие, непълнота или неточност на доклада и дадените указания“ (ТР № 1/2013 г. по гълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Само заинтересованата страна може да се позове на процесуално нарушение на първоинстанционния съд. „... Когато в нарушение на процесуалните правила първата инстанция не е разпределила доказателствената тежест между страните или не е приела представени доказателства, не е изслушала съдебна експертиза или я е заличила, при оплакване във въззивната жалба, въззивният съд трябва да отстрани процесуалното нарушение. Той е длъжен, без да прави нов доклад по смисъла на чл. 146 ГПК, да разпредели доказателствената тежест между страните във връзка с направено оспорване или да приеме неприети от първата инстанция доказателства, или да назначи заличена от първата инстанция експертиза и др., без да е необходимо въззивникът да заяви отново оспорвания или да прави доказателствени искания пред въззивния съд. Достатъчно е да са направени пред първата инстанция и да има оплакване срещу процесуалните действия на съда при постановяване на обжалваното решение във въззивната жалба във връзка със събиране на доказателствата по делото“ (Решение № 40 от 17.06.2021 г. по к. гр. д. № 2041/2020 г. на ВКС). **Въззивният съд е длъжен**

да разгледа всички възражения и твърдения на страната пред първата инстанция даже ако не са посочени във въззивната жалба, стига да се отнасят до обжалваната част от решението. Тук се включват и евентуални такива, ако се събдне условието за разглеждането им.

Въззивният съд провежда съдебно дирене, като събира допуснатите по чл. 266, ал. 2 ГПК доказателства. Той събира и непосочени пред първата инстанция доказателства, които се дължи пряко на процесуално нарушение на първоинстанционния съд. „В съответствие с ... ТР № 1/2013 г. от 09.12.2013 г. по тълкувателно дело № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, че въззивният съд е длъжен да се произнесе по искането на страната за ангажиране на доказателства, направено вследствие на изрично дадените ѝ указания във връзка с надлежно констатирана, дадена от първоинстанционния съд неправилна правна квалификация. В тази хипотеза събирането на доказателства пред въззивната инстанция е допустимо. Ако обаче искането е отхвърлено на основание чл. 266, ал. 1 ГПК поради настъпила процесуална преклузия, е налице съществено процесуално нарушение, защото по този начин е възпрепятствана възможността на страната да установи претенцията си, при положение че върху нея е доказателствената тежест за установяване на фактите, от които извлича изгодни за себе си правни последици. Разумът на закона е, че в този случай преклузията по чл. 266, ал. 1 ГПК не е настъпила“ (Решение № 212 от 18.02.2021 г. по к. гр. д. № 859/2020 г. на ВКС). Не настъпва преклузия и за недопуснати, несъбрани или необсъдени от първоинстанционния съд релевантни доказателствени средства, които са били посочени/представени от страната в първата инстанция и **страната е посочила това като основание на въззивната жалба** съгласно чл. 260, т. 3 ГПК (чл. 266, ал. 3 ГПК).

„Въззивният съд е длъжен да събере доказателствата, които се събират служебно от съда (експертиза, оглед, осви-

детелстване) само ако е въведено оплакване за допуснато от първата инстанция процесуално нарушение, от което може да се направи извод, че делото е останало неизяснено от фактическа страна, или за необоснованост на фактическите изводи, поставени в основата на първоинстанционното решение, или ако тези доказателства са необходими за служебно прилагане на императивна материалноправна норма“ (т. 3, ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Пред въззивния съд за първи път са допустими възражения (т. 4, ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Например:

- ако страната поради нарушаване на съдопроизводствените правила не е могла да ги заяви пред първата инстанция;
- ако иде реч за възражение за прихващане на ликвидни и изискуеми вземания;
- когато възражението се предявява като акцесорно право към насрещния иск на ответника за неговото вземане.

С оглед правозапазващите последици на предявения иск, поначало недопустими пред въззивния съд са възражения за изтекла придобивна или погасителна давност. Изключение от това правило е налице, ако страната е била лишена от възможността да направи тези възражения пред първоинстанционния съд.

18.4. РЕШЕНИЕ ПО ЖАЛБАТА

Въззивният съд е ограничен в своята компетентност да провери за пороци на първоинстанционното съдебно решение:

- въззивният съд дължи служебна проверка на валидността на първоинстанционното решение (чл. 269 ГПК);

- въззивният съд дължи служебно проверка на допустимостта на първоинстанционното решение в обжалваната му част (чл. 269 ГПК);
- по отношение на правилността:
 - ✓ ако решението противоречи на императивните материалноправни норми, дори ако нарушение не е въведено като основание за обжалване, съдът дължи служебно произнасяне (т. 1, ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Примери за такива норми са чл. 24, ал. 2 ЗН (форма на завещанието), чл. 7, ал. 3 ГПК (неравноправни клаузи в потребителски договор), чл. 152 ЗЗД (съглашение, с което се уговаря предварително, че ако задължението не бъде изпълнено, кредиторът ще стане собственик на заложената вещ).
 - ✓ ако защитата на правата на някои частноправни субекти е дължима и в защита на публичен интерес. „Въззивната инстанция не е ограничена от посоченото във въззивната жалба, когато следи служебно за интереса на някоя от страните по делото или за интереса на родените от брака ненавършили пълнолетие деца при произнасяне на мерките относно упражняването на родителските права, личните отношения, издръжката на децата и ползването на семейното жилище“ (т. 1, ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС).
 - ✓ в останалите случаи на несправилност, въззивният съд дължи произнасяне в обема, в който е сезиран. Тук изцяло водещо е диспозитивното начало.

Правомощията на въззивния съд при констатирана нищожност или недопустимост на първоинстанционното решение (чл. 270 ГПК и ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС) може да се обобщят така:

Ако решението на първоинстанционния съд е *нищожен*, въззивният съд прогласява нищожността на решението...

... и ако искът е допустим, въззивният съд **върши делото на първоинстанционния** за произнасяне.

... и искът е недопустим, въззивният съд **прекратява делото**.

Ако решението на първоинстанционния съд е *недопустимо*, въззивният съд го **обезсилва**...

... и **прекратява делото**:

- ако липсва процесуална предпоставка за съществуване на правото на иск;
- първоинстанционният съд е бил десетиран;
- исковата молба е нередовна и не е поправена в срок след разпореждане на въззивния съд.

... и **върши делото на същия първоинстанционен съд**, ако недопустимостта се дължи на:

- неучастие на страна или участие на ненадлежна страна;
- това че първоинстанционният съд се е произнесъл по непредявен иск и не се е произнесъл по предявения.

... и **изпраща делото на компетентния/друг първоинстанционен съд**, ако:

- основанието е нарушение на родовата подсъдност на окръжен съд;
- основание е нарушение на местната подсъдност, за неспазването на която страната е направила възражение пред първата инстанция в съответния законен срок;
- делото е административно.

Ако решението на първоинстанционния съд е **валидно и допустимо, но неправилно**, въззивният съд следва да отмени решението на първоинстанционния съд и да постанови правилно решение.

Ако въззивният съд констатира, че първоинстанционното решение е валидно, допустимо и правилно, той го потвърждава. Въззивният съд може да потвърди решението в една част (потвърждава отчасти), а в друга да го отмени (отменя отчасти) и постанови решение.

N.B.! При нищожно (невалидно) решение, се прогласява нищожността му. При недопустимо, то подлежи на обезсилване. При неправилно, то подлежи на отмяна. При валидно, допустимо и правилно, то се потвърждава.

18.5. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. На въззивно обжалване... (посочете вярното)

А. подлежат всички първоинстанционни съдебни решения без изключение.

Б. не подлежи неприсъственото решение.

В. подлежи съдебната спогодба.

Г. Нито едно от посочените не е вярно.

2. Въззивната жалба... (посочете вярното)

А. се подава до компетентния въззивен съд.

Б. е достатъчно да съдържа следните задължителни реквизити (изключая приложенията): име и адрес на жалбоподателя; решението, срещу което се подава жалбата; в какво се състои искането; да бъде подписана.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

3. Кое е вярно за насрещната въззивна жалба?

А. Следва да се подаде в срока за отговора на въззивната жалба, който срок е двуседмичен.

Б. Има самостоятелен характер и следва да се разгледа даже ако въззивната жалба бъде оттеглена.

В. Насрещната въззивна жалба не се изпраща на първоначалния жалбоподател.

Г. Всички посочени са верни.

4. Кое от посочените е вярно за въззивната жалба?

А. Като правило, въззивната жалба следва да е подадена в двуседмичен срок от връчването на първоинстанционното решение.

Б. Въззивна жалба не може да бъде подадена от процесуален субституент.

В. Страната няма правен интерес да обжалва недопустимо решение на първоинстанционен съд, ако то потвърждава материалното ѝ право.

Г. Всички посочени са верни.

5. В подготвителното заседание въззивният съд... (посочете вярното)

А. прави повторна проверка на допустимостта на въззивната жалба.

Б. произнася се по основателността на въззивната жалба.

В. И двете.

Г. Нито едно от двете.

6. Кое е вярно за откритото заседание на въззивния съд?

А. Въззивният съд изготвя доклад, който повтаря доклада, изготвен от първата инстанция.

Б. Въззивният съд никога служебно не събира доказателства.

В. Въззивният съд е обвързан изцяло от оплакванията в жалбата по отношение на валидността, допустимостта и правилността на първоинстанционното решение.

Г. Всички посочени са грешни.

7. Кое е вярно за решението на въззивния съд?

А. Решението на въззивния съд трябва да се мотивира, като тези мотиви отразяват решаващата, а не проверяващата му дейност.

Б. Невлезлите в сила решения на въззивния съд по осъдителни искове са изпълнителни основания.

В. С решението си въззивният съд, който уважава жалба по обуславящия кумулативно съединен иск, не може да отмени първоинстанционно решение по обусловения иск, който не е обжалван.

Г. Всички посочени са верни.

8. Какви доказателства са допустими пред въззивния съд?

А. Доказателства, който са нововъзникнали.

Б. Доказателства, които са били известни на страната, но не са посочени поради процесуално нарушение на първоинстанционния съд (напр. непълен доклад).

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

9. В кой случай въззивният съд може да върне делото на първоинстанционния съд?

А. Ако установи, че решението е неправилно.

Б. Ако установи, че първоинстанционният съд се е произнесъл по нередовна искова молба.

В. Ако установи, че в нарушение на родовата подсъдност, като първа инстанция се е произнесъл окръжен съд по спор, подсъден на районен съд.

Г. В нито един от посочени по-горе случаи.

10. Има ли правен интерес да обжалва първоинстанционното решение ответник по иск, с който се претендират последните на един възмезден договор за прехвърляне на недвижим имот, ако ответникът е направил възражение за нищожност поради липса на съгласие, както и поради неспазена нотариална форма, ако първоинстанционният съд е постановил отхвърлителен диспозитив поради липса на форма? Защо?

.....

19. КАСАЦИОННО ОБЖАЛВАНЕ: ФОРМАЛНИ ОГРАНИЧЕНИЯ НА ДОПУСТИМОСТТА НА КАСАЦИОННОТО ОБЖАЛВАНЕ (ЧЛ. 280, АЛ. 3 ГПК), КРИТЕРИИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА СЕЛЕКТИВНИЯ СПОСОБ ЗА ОЧЕРТАВАНЕ ПРИЛОЖНОТО ПОЛЕ НА КАСАЦИОННОТО ПРОИЗВОДСТВО

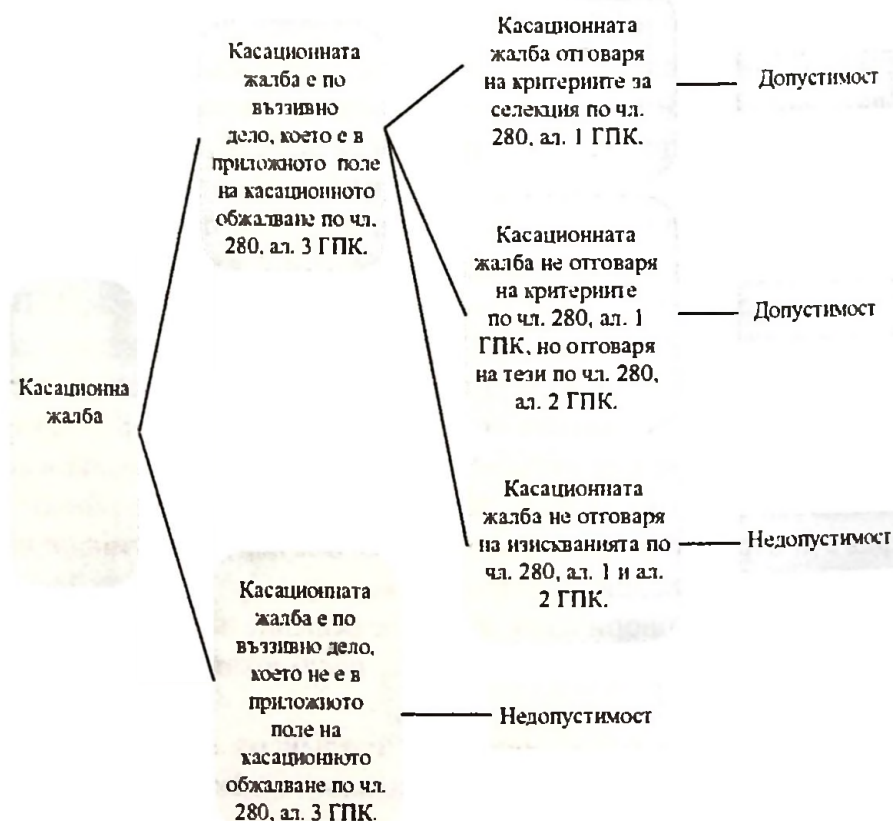
Касационното обжалване у нас е редовен способ за контрол на съдебните решения на въззивните съдилища, независимо от вида на ГПО. Всъщност на касационно обжалване подлежат и актове на съдилищата и по други производства. Такъв пример е решението за издаване на дубликат на изпълнителен лист. Въпреки че е редовен способ за контрол, ГПК поставя ограничения пред допустимостта на определени категории въззивни съдебни решения до касационно обжалване (чл. 280, ал. 3 ГПК във връзка с чл. 280, ал. 2 ГПК). Освен това допускането до касационно обжалване на въззивните решения преминава през селекция, осъществявана от ВКС (чл. 280, ал. 1 ГПК). Касационният контрол на съдебните решения е централизиран и се осъществява само от ВКС. Касационното обжалване в България е контролно-отменително, като то има характеристиките на ревизионна и касационна инстанция.

За да се отговори на въпроса кое решение на въззивния съд подлежи на касационно обжалване, последователно трябва да се провери дали:

- въззивното решение не е изключено от приложното поле на касационното обжалване (чл. 280, ал. 3 ГПК);

- ако не е изключено от приложното поле на касационното обжалване и страда от вероятна нищожност, вероятна недопустимост или от очевидна неправилност (чл. 280, ал. 2 ГПК), ВКС ще го допусне до касационно обжалване, даже да не отговаря на критериите, според които ВКС селектира за разглеждане по същество касационните жалби;
- ако не сме изправени пред хипотеза, попадаща в приложното поле на чл. 280, ал. 2 ГПК, то ВКС ще извърши селекция, ако касационната жалба отговаря на изискванията на една от хипотезите в чл. 280, ал. 1 ГПК.

Графичното изображение на горното изглежда така:

19.1. ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА КАСАЦИОННОТО ОБЖАЛВАНЕ

И така, първата стъпка е да се определи кои дела са изключени от приложното поле на касационното обжалване по чл. 280, ал. 3 ГПК. Не подлежат на касационно обжалване:

- по т. 1, решенията по въззивни дела по облигационни искове с цена до 5000 лв., и до 20 000 лв. за търговски дела. Ако искът е предявен като частичен, значение за допустимостта ще има предявеният размер, а не размерът на цялото вземане. На касационно обжалване обаче подлежат такива въззивни решения по искове за собственост и други вещни права върху недвижими имоти и по съединените с тях искове, които имат обуславящо значение за иска за собственост.

Важен въпрос по този пункт е как трябва да се тълкува „търговски дела“. По отношение на понятието „търговско дело“ по смисъла на чл. 280, ал. 3, т. 1 ГПК липсва легална дефиниция в закона. Според ТР № 3/2019 г. по тълк. д. № 3/2019 г. на ОСГТК, ВКС, „като търговско следва да се определи делото, по което за материалните правоотношения са приложими разпоредбите на ТЗ и/или на специалните закони, отнасящи се до уредени или регламентирани в част III от ТЗ, независимо от родовата подсъдност. ... При съпоставяне на съдържанието на понятията „търговско дело“ и „търговски спор“ се установява, че те не се припокриват, като първото е с по-широк обхват, защото обхваща и споровете, разглеждани от районния съд по реда на общия исков процес. Търговски са и делата, имащи за предмет спорове относно обезпечителни права, отнасящи се до търговска сделка, делата, при които е налице функционална обвързаност на предмета на правния спор с търговското качество на страните или с търговска сделка и др.“.

- по т. 2 е дадена „сборна формация“ от отделни избрани иски и охранителни производства. В тази група попадат исковите за издръжка, брачните иски, производства за разпределяне ползването на съсобствен имот по чл. 32, ал. 2 ЗС.
- по т. 3 от касационно обжалване са изключени решенията по въззивни дела по трудови спорове. Единствените изключения, подлежащи на касационно обжалване, тук са решенията по исковите за установяване на незаконно уволнение, възстановяване на работа, обезщетение за оставане без работа поради уволнението и за трудово възнаграждение и обезщетение от трудово възнаграждение при цена на иска над 5000 лв.

19.2. ПРЕДПОСТАВКИ ЗА СЕЛЕКЦИЯ НА КАСАЦИОННАТА ЖАЛБА ПО ЧЛ. 280, АЛ. 1 ГПК

Ако решението на въззивния съд е в приложното поле на касационното обжалване според чл. 280, ал. 3 ГПК, то следва да се извърши проверка и дали касационната жалба отговаря на предпоставките за достъп до касационно обжалване по чл. 280, ал. 1 ГПК. Ал. 1 формулира една обща предпоставка за допустимост („въззивните решения, в които съдът се е произнесъл по материалноправен или процесуалноправен въпрос“) и три допълнителни (в т. 1, 2 и 3).

Н.В.! Трябва кумулативно да е налице общата + една от допълнителните предпоставки.

Общата предпоставка по чл. 280, ал. 1 ГПК:

Според **общата предпоставка по чл. 280, ал. 1 ГПК** касаторът трябва да формулира точно и ясно правен въпрос, по

който въззивният съд се е произнесъл при решаване на делото. „Непосочването на правния въпрос от значение за изхода по конкретното дело само по себе си е достатъчно основание за недопускане на касационно обжалване, без да се разглеждат сочените допълнителни основания за това. Те представляват изчерпателно посочени от законодателя хипотези, при наличието на които се проявява общото основание за допускане до касационно обжалване – а именно разрешеният правен въпрос от значение за изхода по конкретното дело“ (Определение № 598 от 29.06.2018 г. по гр. д. № 4445/2017 г. на ВКС, IV г.о.). Абстрактни въпроси, които не са със значение за конкретното дело, ВКС не допуска. Въпросът следва да е гражданскоправен в широк смисъл на думата. Той може да се отнася до допустимостта или да е по същество по делото.

Допълнителни предпоставки по чл. 280, ал. 1 ГПК:

- Т. 1 съдържа две предпоставки:
 - ✓ решението е в противоречие със задължителната практика на ВКС и ВС в тълкувателни решения и постановления.
 - ✓ противоречие с устойчивата и безпротиворечива практика на ВКС. Тук следва да се държи сметка за настоящия текст на разпоредбата на чл. 290, ал. 3 ГПК, според което постановените решения на ВКС по същество по други дела не са задължителна практика. В тези случаи ВКС дава каузално тълкуване, което, ако е устойчиво и безпротиворечиво, удовлетворява допълнителната предпоставка по чл. 280, ал. 1, т. 1, предл. 2 ГПК.
- Т. 2 съдържа две предпоставки:
 - ✓ противоречие с актове по същество на Конституционния съд на България. Тук се включват и главните мотиви на актовете на Конституционния съд, с които се тълкува Конституцията. Съгласно

Решение № 3 от 2020 г. на Конституционния съд, „по отношение на заварените от решението на Конституционния съд неприклучени правоотношения и правоотношенията, предмет на висящи съдебни производства, противоконституционният закон не се прилага. Народното събрание урежда правните последици от прилагането на обявения за противоконституционен закон“.

- ✓ противоречие с акт на Съда на ЕС. Тук се включват решения по преките искове пред Съда на ЕС и актове по преюдициални запитвания.
- Т. 3 уточнява общата предпоставка, при която поставеният въпрос трябва да е от значение за точното прилагане на закона, както и за развитието на правото. Тук е нужна намесата на ВКС да разтълкува закона. От ТР № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС става ясно че „точно прилагане на правото“ означава тълкуване за разкриване на точния смисъл поради нужда от промяна на съдебната практика. Тук не иде реч за неправилно тълкуване на материалноправна норма от въззивен съд например. Ако беше така, щяхме да сме изправени пред неправилно решение и този въпрос щеше да се отнася до въпроса по същество на касационната жалба. Що се отнася до „значение за развитие на правото“, тук се визират случаи на непълна, неясна или противоречива правна норма.

Дерогиращата чл. 280, ал. 1 ГПК предпоставка на чл. 280, ал. 2 ГПК

Изискването за точно и конкретно формулиране на правен въпрос търпи смекчаване, когато въззивната жалба попада в **хипотезата на чл. 280, ал. 2 ГПК**. Според ВКС, до „изменението на чл. 280, ал. 2 ГПК (ДВ, бр. 86/27.10.2017 г.) ВКС не можеше да извежда правния въпрос от посочените в касацион-

ната жалба касационни оплаквания вън от изключенията, посочени в т. 1, ТР № 1/19.02.2010 г., ВКС, ОСГТК по ТД № 1/2009 г. и т. 10, ТР № 1/17.07.2001 г., ВКС, ОСГТК по ТД № 1/2001 г. При действието на изменения чл. 280, ал. 2 ГПК (ДВ, бр. 86/27.10.2017) съдът не е ограничен от посочените тълкувателни решения и може да изведе правния въпрос от касационните оплаквания вън от посочените в двете тълкувателни решения изключения, което му позволява, при наличието на оплакване за очевидна неправилност, да отправи пресюдициално запитване още в производството по допускане на касационното обжалване по правен въпрос, който той служебно е формулирал (б.а. подчертаното мое)“ (Решение № 14 от 15.02.2021 г. по гр. д. № 5165/2016 г. на IV г.о., ВКС.) Според чл. 280, ал. 2 ГПК, независимо от предпоставките по ал. 1 въззивното решение се допуска до касационно обжалване при вероятна нищожност или недопустимост, както и при очевидна неправилност.

Преценката за допустимост по чл. 280, ал. 2 ГПК обаче трябва да се различава от преценката по същество по чл. 281 ГПК. Съгласно ТР № 1/2009 г. по тълк. д. № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС, касационната инстанция ще направи тази преценка по допустимост, без да изследва делото по същество, а само сравнявайки твърденията на страната в касационната жалба с решението и мотивите към него. **„Вероятната нищожност или недопустимост“** може да бъде както твърдяна от касатора, така и да бъде идентифицирана от ВКС. ВКС не следва да се ограничава само до твърденията на касатора.

Съгласно Решението по Конституционно дело № 10/2018 г., **„очевидна неправилност“** е ново правно понятие, чисто попълване следва да стане чрез тълкуване. В тази връзка, „съгласно трайно установената практика на ВКС, очевидно неправилно по смисъла на тази разпоредба е съдебно решение, страдащо от особено тежък порок, който може да бъде констатиран, без да се извършва присъщата на същинския касационен

контрол проверка за правилност на акта“ (Определение № 60529 от 28.06.2021 г. по гр. д. № 244/2021 г. на IV г.о., ВКС). „Чрез термина „очевидна“ се характеризира степента на проявление – квалифициран, особено тежък порок. ... За да се приеме, че е налице очевидна неправилност, не се изследва дали порокът на съдебния акт е явен за всички. Терминът обозначава състояние, при което неправилността е проявена по начин, че може да бъде констатирана от съда, без да се налага извършването на анализ...“ (Решение № 6 от 27.07.2021 г. по гр. д. № 1468/2020 г. на II г.о., ВКС). Тоест очевидна неправилност е налице, ако тя е явна, без да е нужно проучване на делото, за да се установи дали наистина е налице нарушение. От диспозитива на съдебното решение или от съдържанието на мотивите трябва да се разкрива, че с него са „нарушени императивни материалноправни норми или основополагащи правни принципи, да е приложена несъществуваща или отменена правна норма, да е приложена правна норма със смисъл, различен от действително вложения, да е налице отказ да се приложи процесуална правна норма, довел до процесуално нарушение, в резултат на което да е формиран погрешен правен извод или да е налице необоснованост на извод относно правното значение на факт в разрез с правилата за формалната логика, опита и научните правила“ (Определение № 159 от 15.04.2021 г. по гр. д. № 188/2021 г. на II г.о., ВКС).

19.3. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за касационното обжалване:

А. То е редовен способ за контрол върху съдебните решения на въззивния съд.

Б. То е извънреден способ за контрол на съдебните решения на въззивния съд.

В. На касационно обжалване подлизат и първоинстанционните решения, които не са обжалвани пред въззивен съд.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

2. Не са в приложното поле на касационното обжалване...

А. Решения по въззивни дела по облигационни искове с цена над 5000 лв. по граждански дела и над 20 000 лв. по търговски дела.

Б. Решения по искове за трудово възнаграждение с цена на иска над 5000 лв.

В. Решение на ВКС по иск за отмяна на арбитражно решение.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

3. До касационно обжалване се допускат съдебни решения, покриващи изискванията ... (посочете най-изчерпателния верен отговор)

А. При всички случаи (винаги) се допускат въззивни решения при вероятна нищожност, вероятна недопустимост или очевидна неправилност.

Б. При произнасяне на въззивния съд по материален или процесуален въпрос в противоречие с решение на Съда на ЕС при постановяване на решение по иск за собственост върху недвижим имот.

В. И двете са верни.

Г. Нито едно от посочените не е вярно.

4. Специалните предпоставки за допустимост на касационната жалба (чл. 280, ал. 1 ГПК) формулират едно общо и три допълнителни изисквания. Кое от посочените е общото изискване?

А. От значение за точното прилагане на закона и развитието на правото.

Б. В решението си въззивният съд се е произнесъл по материален или процесуален въпрос.

В. Решен в противоречие с практика на ВКС.

Г. Нито едно от посочените.

20. КАСАЦИОННИ ОСНОВАНИЯ. ОСОБЕНОСТИ НА ПРОИЗВОДСТВОТО ПРЕД КАСАЦИОННА ИНСТАНЦИЯ ПРИ ПЪРВО И ПОВТОРНО РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО ОТ ТАЗИ ИНСТАНЦИЯ

20.1. КАСАЦИОННИ ОСНОВАНИЯ

Касационните основания са посочени в чл. 281 ГПК. Те са:

- нищожност на решението;
- недопустимост на решението;
- неправилност на решението:
 - ✓ поради нарушение на материалния закон. Има се предвид „материалният закон“ в широкия смисъл на думата.
 - ✓ съществено нарушение на съдопроизводствените правила. Важно е да се подчертае, че в тази хипотеза е нарушена не коя да е процесуална норма, а **процесуална норма, която е гаранция за постановяване на правилно решение**, като освен това **естеството на нарушението е могло да се отрази на правилността на решението.**
 - ✓ необоснованост.

Поредността на проверката от ВКС на касационните основания е валидност, допустимост, правилност на решението.

N.B.! Касационните основания (чл. 281 ГПК) трябва да се разграничават от основанията за допускане на касационната жалба (чл. 280 ГПК). Както едините, така и другите трябва да са ясно посочени в касационната жалба. Само на базата на посочените основания за допускане на касационната жалба по чл. 280 ГПК ще се извърши преценката за допустимост на жалбата. Само на база на касационните основания по чл. 281 ГПК съдът ще прецени основателността на касационната жалба.

20.2. ОСОБЕНОСТИ НА ПРОИЗВОДСТВОТО ПРЕД КАСАЦИОННА ИНСТАНЦИЯ ПРИ ПЪРВО ПО РЕД РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО

Правото на касационна жалба е потестативно, публично право, което принадлежи на всяка страна, която е конституирана пред въззивна инстанция. Интерес от касационно обжалване е налице, ако решението на въззивния съд е нищожно, недопустимо, а при неправилно само ако се явява санкция (изцяло или отчасти) за обжалващата страна. Сроктът за касационно обжалване е **едномесечен, решителен** от връчване на решението на въззивния съд на страната (чл. 283 ГПК). Подобно на въззивната жалба, касационната жалба се подава чрез съда, чието решение се обжалва (въззивния съд) до ВКС.

Касационната жалба е редовна, ако отговаря на изискванията по чл. 284 ГПК. За разлика от въззивната жалба, **бланкетна касационна жалба е недопустима** (чл. 285, ал. 1 ГПК).

При получаване на касационната жалба въззивният съд извършва проверка на общите предпоставки за допустимост (чл. 280, ал. 3 ГПК) и редовност (чл. 285–286 ГПК) на касационната жалба. Действията на въззивния съд след получаване на

касационната жалба са уредени в чл. 285–287 ГПК. Особеност при касационното обжалване е възможността за подаване на **насрещна касационна жалба** в срока за отговор на касационната жалба. По отношение на нейната същност е относимо посоченото за насрещната въззивна жалба.

Особеност на касационното обжалване е, че касационната жалба **има суспензивен ефект**, но, за разлика от въззивната жалба, **деволутивният ѝ ефект зависи от селекцията, която ще извърши ВКС**. Тази селекция се извършва от тричленен състав на ВКС в закрито заседание, който се произнася с определение по допустимостта на жалбата. Определението, с което жалбата не се допуска, трябва да е мотивирано. То не подлежи на обжалване. „Определението, с което не се допуска касационно обжалване на въззивното решение, няма за предмет допустимостта на касационното обжалване по смисъла на чл. 286, ал. 1 ГПК, а достъпа до касационно обжалване, който е предоставен на преценката на касационната инстанция, осъществявана въз основа на критериите за селекция...“ (Определение № 86 от 07.03.2016 г. по к. ч. гр. д. № 687/2016 г. на ВКС). Селекция се извършва, след като въззивният съд е изпратил на ВКС делото заедно с разменените книжа (чл. 285, ал. 2 ГПК) и ВКС е извършил повторно проверена за обща допустимост и редовност на въззивната жалба (чл. 288 ГПК).

Друга особеност на производството пред касационна инстанция е **редът за призоваване на страните в касационното производство**. Това става чрез обнародване в „Държавен вестник“ на дните, в които ВКС ще заседава през следващия месец, и подлежащите на разглеждане дела. При отклонение от този график, страните се уведомяват чрез съобщение (чл. 289 ГПК).

В качеството си на контролно-отменителна инстанция, при разглеждането на касационната жалба по същество, **предмет на производството пред ВКС не е материалноправният спор, а въззивното съдебно постановление**.

Друга особеност е свързана с обхвата на касационната проверка. Въпреки че бланкетна касационна жалба е недопустима, предмет на касационното производство по същество винаги е:

- валидността на въззивното решение. По този пункт ВКС дължи служебна проверка. Подкрепя за това с най-малко разпоредбата на чл. 280, ал. 2 ГПК, според която при вероятна нищожност, независимо дали е твърдяна от жалбоподателя, ВКС трябва да допусне касационно обжалване. Аргументи в подкрепа и от ТР № 1/2009 г. по тълк. д. № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС.
- допустимостта на решението. И по този пункт ВКС дължи служебна проверка. Аргумент отново може да се изведе от чл. 280, ал. 2 ГПК и от ТР № 1/2009 г. по тълк. д. № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС.

Според чл. 290, ал. 2 ГПК ВКС „проверява правилността на въззивното решение само по посочените в жалбата основания“. В рамките на посочените в жалбата основания, съдът проверява дали не е допуснато съществено процесуално нарушение (чл. 281, т. 3. предл. 2 ГПК) и дали не е налице необоснованост на решението (чл. 281, т. 3. предл. 3 ГПК). Обаче и тук има отклонение. ВКС например дължи служебна проверка дали са приложени императивните материалноправни норми и дали е коректна правната квалификация.

Правомощията на ВКС при констатирана нищожност или недопустимост на въззивното решение (чл. 293 ГПК, ТР № 1/2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС и ТР № 1/2001 г. по гр. д. № 1/2001 г. на ОСГК на ВКС в частта, в която е останало актуално при действието на ГПК от 2008 г.) може да се обобщят така:

Ако решението на въззивния съд е *нищожно*, ВКС¹ прогласява нищожността на решението...

... и връща делото на въззивния съд за про-изнасяне.

... и връща делото на първоинстанционния съд, ако решението и на първоинстанционния съд е нищожно.

Ако решението на въззивния съд е *недопустимо*, ВКС го обезсилва...

... и ако въззивната жалба е била недо-пустима, първоинстанционното ре-шение влиза в сила.

... и изпраща делото на компетент-ния/друг първоинстанционен съд:

– ако първоинстанционният съд е на-рушил родовата подсъдност на окръжен съд...

– ако първоинстанционният съд е на-рушил местната подсъдност, за неспаз-ването на която страната е направила възразение в законов срок...

– ако делото е административно...

... но въззивният съд е разгледал спора по същество, а не е обезсилит първоинстанционното решение.

... и ако искът е бил изначално недопус-тим ВКС прекратява делото.

... и ако ВКС констатира нередовност на исковата молба поради несъответствие между обстоятелствената част и петитуг-ма, връща дело на първоинстанцио-нен съд.

... и го връща на въззивния съд, ако основанието за обезсилване не пречи въззивното производство да се развие.

Ако въззивното решение е неправилно (чл. 293, ал. 2 и 3 ГПК):

- ВКС се произнася по същество, ако не се налага извършване на съдопроизводствени действия по установяване на факти.
- ВКС връща делото на въззивния съд, ако се налага извършване на съдопроизводствени действия по установяване на факти.
- ВКС връща делото на въззивния съд, ако решението на първоинстанционния съд е валидно и допустимо, но въззивният е прогласил негова нищожност или го е обезсилител (т.е. не е разгледал спора по същество).

Решенията на ВКС, постановени след отмяна на въззивно решение, не подлежат на обжалване.

Друга особеност е свързана с **тълкувателната дейност на ВКС по чл. 292 ГПК**. При касационно обжалване съставът на ВКС може да констатира противоречиви разрешения на отделни състави на ВКС, което налага тълкуване. От тълкуване има нужда, „когато противоречието е изявено чрез актове на отделни състави на ВКС, съдържащи несъвпадащо казуално тълкуване на една и съща разпоредба... Разпоредбата на чл. 292 ГПК сочи, че законодателят допуска такава възможност, което обосновава нейното съществуване. ... Приложното поле на чл. 292 ГПК обхваща само противоречивата практика на ВКС, създадена по реда на сега действащия ГПК, тъй като процесуалният закон не предвижда друг механизъм за преодоляване на тези противоречия. ... Противоречиво разрешавани правни въпроси по смисъла на чл. 292 ГПК ще бъдат налице, когато в различни съдебни актове, с които ВКС се произнася като касационна инстанция по правния спор между страните, постановени по реда на ГПК от 2007 г., се съдържат различни и взаимноизключващи се разрешения на идентичен правен въпрос, по който е било допуснато касационно обжалване, не-

зависимо от това дали този въпрос се обхваща от обективните предели на силата на пресъдено нещо“ (ТР № 2/2010 г. по тълк. д. № 2/2010 г. на ОСГТК на ВКС). Заслужава да се акцентира на формулировката „независимо от това дали този въпрос се обхваща от обективните предели на силата на пресъдено нещо“, тоест, както сочи проф. Мингова, визират се и въпроси, обсъдени в мотивите към съдебните решения.

20.3. ОСОБЕНОСТИ НА ПРОИЗВОДСТВОТО ПРЕД КАСАЦИОННА ИНСТАНЦИЯ ПРИ ПОВТОРНО РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО

Особеностите тук са свързани с това, че новото въззивно решение, постановено при връщане на делото от ВКС, подлежи на касационно обжалване по общ ред, **но само за нарушения, допуснати при повторното разглеждане**. Те включват и несъобразяване на въззивния съд със задължителните указания на ВКС при първо по ред разглеждане на делото.

Друга особеност е, че **при неправилност на въззивното решение ВКС решава сам делото** (чл. 295, ал. 1, изр. 2 ГПК). В този случай в производството пред ВКС се прилага чл. 266 ГПК, но само за обстоятелства, настъпили преди повторното разглеждане на дело пред въззивния съд.

Особеността в тези случаи е, че ВКС първо отменя постановеното от въззивния съд решение (упражнява контролно-отменителната си компетентност), а след това се произнася с решение по предмета на делото (действа като инстанция по същество).

20.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое от посочените е вярно за правото на касационно обжалване?

А. То може да бъде упражнено в двуседмичен срок от връчването на решението на въззивния съд.

Б. То се упражнява чрез касационна жалба, подадена на право до ВКС.

В. То се упражнява чрез касационна жалба, която може да съдържа само: (1) името и адреса на страната, която я подава; (2) означение на обжалваното решение; (3) в какво се състои искането; (4) подписа на страната.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

2. Кое е първото действие, което извършва ВКС при получаване на касационната жалба?

А. Тричленен състав на ВКС проверява дали касационната жалба отговаря на специалните предпоставки за допустимост по чл. 280, ал. 1 ГПК.

Б. Тричленен състав на ВКС трябва още веднъж да се произнесе по общите предпоставки за допустимост и редовност на жалбата, проверени от въззивния съд.

В. И двете са верни.

Г. И двете не са верни.

3. Кое от посочените е основание за касационно обжалване (чл. 281 ГПК)?

А. Решението е нищожно.

Б. Решението е недопустимо.

В. И двете са верни.

Г. Нито едно не е вярно.

4. Кое е вярно за произнасянето на ВКС по основателността на касационната жалба?

А. Делото се разглежда в открито заседание от тричленен състав.

Б. ВКС е абсолютно обвързан от изложените в жалбата касационни основания.

В. И двете не са верни.

Г. И двете са верни.

5. Кое е вярно за пачина, по който процедира ВКС по касационната жалба?

А. Ако прогласи нищожност, която засяга въззивното и първоинстанционното решение, но при допустим иск, ВКС връща делото на първоинстанционния съд за произнасяне по спора.

Б. Когато решението на въззивния съд е недопустимо поради изначална недопустимост на иска, ВКС обезсилва решението и прекратява делото.

В. ВКС се произнася сам по делото, ако решението е неправомерно и не е нужно да се извършват процесуални действия по установяване на факти.

Г. Всички посочени са верни.

6. Кое е вярно за новото разглеждане на делото от въззивния съд?

А. Ако делото е върнато от ВКС на въззивния съд за ново разглеждане, то може да се гледа от същия състав на въззивния съд.

Б. Решението на въззивния съд след новото разглеждане е обжалваемо пред ВКС, който при всички случаи решава спора по същество, ако отмени това решение на въззивния съд.

В. При ново разглеждане на делото въззивният съд започва разглеждане на делото винаги отначало.

Г. Всички са верни.

21. ОТМЯНА НА ВЛЯЗЛО В СИЛА РЕШЕНИЕ ПО ЧЛ. 303 ГПК. ПРОЦЕСУАЛНА ЛЕГИТИМАЦИЯ И СРОКОВЕ ЗА ОБРАЗУВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО. ОСНОВАНИЯ. ПРОИЗВОДСТВО И ПОСЛЕДИЦИ НА РЕШЕНИЕТО НА ВКС. ОТМЯНАТА ПО ЧЛ. 304 ГПК

21.1. ОТМЯНА НА ВЛЯЗЛО В СИЛА РЕШЕНИЕ ПО ЧЛ. 303 ГПК

Производството по отмяна на влязло в сила решение по чл. 303 ГПК е самостоятелно, **извънинстанционно производство**, чрез което може да се търси защита срещу влезли в сила **неправилни съдебни решения на изчерпателно изброените в чл. 303 ГПК основания**. В приложното поле на отмяната попадат:

- **необжалваеми и ползващи се със сила на пресъдено нещо решения в исково производство;**
- **актове по производства, които имат исков характер, т.е. с които се разрешава материалноправен въпрос и имат последици на влезли в сила решения;**
- **определения за прекратяване на дело поради отказ от иска, тъй като към тях се прикрепва сила на пресъденото нещо.**

Извън приложното поле на отмяната са решения на съда:

- в производство по развод, унищожаване на брака или по които бракът е признат за несъществуващ (чл. 303, ал. 2 ГПК);
- в производство, което завършва с неприсъствено решение по причина, по която е могло да се иска или е искана отмяната му по чл. 240, ал. 1 ГПК, или е могло да се предяви или е предявен иск по чл. 240, ал. 2 ГПК, т.е. защита по реда на чл. 303 ГПК срещу неприсъствено решение с допустима само в ограничени хипотези извън онези, визирани в чл. 240 ГПК (чл. 303, ал. 3 ГПК);
- постановени от окръжен съд по жалба срещу действията на съдебния изпълнител, които не подлежат на отмяна по този ред (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС).
- влезлите в сила съдебни решения, постановени в производството по спорна съдебна администрация (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС). Актовете по производства, с които не е разрешен материалноправен въпрос или нямат последици на влезли в сила решения, не попадат в приложното поле на отмяната. С влезлите в сила съдебни решения, постановени в производството по спорна съдебна администрация, „не се разрешава материалноправен спор относно съществуването на такова право чрез правоустановяващото действие на силата на пресъдено нещо... Същите актове не разрешават и процесуалноправни въпроси, напр. за нищожността на съдебно решение или за неговата недопустимост. Решенията, постановени в производства по спорна съдебна администрация, имат за предмет промяна на граждански правоотношения на страните (напр. промяна на ползването на съсобствен недвижим имот, промяна на упражняването на родителските

права по отношение на малолетните и непълнолетните деца, на тяхното местоживееие, както и на режима на личните отношения между родители и деца и др.), която обаче не произтича от упражняване на конкретно право, регламентирано от закона, а от разрешението, което съдът дава, за да уреди тези правоотношения, съгласно очертани от закона критерии и интереси въз основа на факти, преценявани по целесъобразност“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС).

21.2. ПРОЦЕСУАЛНА ЛЕГИТИМАЦИЯ И СРОКОВЕ

Процесуално легитимирани са заинтересованата главна или подпомагащата страна, тъй като те са обвързани от неизгодното за тях съдебно решение, въпреки порок, визиран в чл. 303 ГПК.

Сроковете за отмяна са посочени в чл. 305 ГПК и са решителни, преклузивни. Общото за тях е, че не започват да текат, докато решението все още не е влязло в сила. Те не са унифицирани:

- Не текат от един и същ начален момент. Например при основание за отмяна новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са могли да бъдат известни при решаването му или с които страната не е могла да се снабди своевременно, срокът е 3-месечен от деня, в който на молителя е станало известно новото обстоятелство, или от деня, в който молителят е могъл да се снабди с новото писмено доказателство (чл. 305, ал. 1 т. 1 ГПК във връзка с чл. 303, ал. 1, т. 1 ГПК). Обаче ако са влезли в сила две противоречащи си съдебни решения между същите страни с еднакъв предмет, 3-месечният срок

тече от влизане в сила на последното решение (чл. 305, ал. 1, т. 4 ГПК във връзка с чл. 303, ал. 1, т. 4). Този разлика е оправдана, тъй като във втория случай очевидно решенията са станали известни на страните при влизането им в сила.

- Не са с еднаква продължителност. Например чл. 305, ал. 1 ГПК предвижда срок от 3 месеца, но за една хипотеза, визирана в чл. 305, ал. 2 ГПК, срокът е 6-месечен.
- В някои хипотези е предвиден определен едногодишен срок за подаване на молба за отмяна. Този срок също е преклузивен. Например в хипотезите на чл. 305, ал. 1, т. 2 и т. 3 ГПК е предвиден такъв срок. Този срок е предвиден за хипотези, при които, по обективни причини, е възможно моментът на узнаване да настъпи по-късно от момента на възникване на основанието за отмяна. Така, при т. 2 влязлата в сила присъда по престъпното обстоятелство може да не стане известна на лицето, легитимирано да иска отмяна веднага, понеже то може да не участва в наказателното производство. Същото важи и за т. 3.

21.3. ОСНОВАНИЯ

Основанията за отмяна са уредени в чл. 303, ал. 1 ГПК. Те са:

- Ако се открият нови обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са могли да бъдат известни при решаването му или с които страната не е могла да се снабди своевременно (т. 1). Тоест иде реч за новооткрити факти и доказателствени средства, или за новосъздадени доказателствени средства. По индивидуален правен спор последващо тълкувателно решение на ВКС „не може да има

значението на юридически факт, тъй като ... не представлява елемент от основанието на иска, респективно не съставлява факт, индивидуализиращ материалното гражданско право, предмет на делото... Последващо ТР не може да се квалифицира като основание за отмяна по чл. 303, ал. 1, т. 1 ГПК и предвид различния правен резултат, който поражда“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС). Не са нови обстоятелства или нови писмени доказателства и нотариално заверени декларации, в които се твърдят факти, относими към спора. Те са индиция за съществуването на свидетелски показания (т. 4, Постановление на пленума на Върховния съд № 2 от 29.IX.1977 г. по гр. д. № 1/1977 г.). Те не са основание за отмяна. Съдебната практика ги третира като индиции за свидетелски показания, които може и да са били допустими по делото, но правото да бъдат посочени е преклудирано.

- Ако по надлежния съдебен ред се установи неистинност на документ, на показания на свидетел, на заключение на вещо лице, върху които е основано решението, или престъпно действие на страната, на нейния представител, на член от състава на съда или на връчител във връзка с решаването на делото (т. 2). За да е налице това основание за отмяна, нужно е да е налице влязла в сила присъда, споразумение по наказателното дело или постановено съдебно решение на граждански съд за уважаване на иск за установяване на престъпно обстоятелство, когато наказателно преследване не може да бъде възбудено или е прекратено. Престъплението трябва да е било извършено във връзка с решаването на делото, чиято отмяна се иска.
- Ако решението е основано на постановление на съд или на друго държавно учреждение, което впоследствие е

било отменено (т. 3). „Последващо тълкувателно решение не се включва и в приложното поле на основаниято по чл. 303, ал. 1, т. 3 ГПК. Съгласно разпоредбата заинтересованата страна може да поиска отмяна на влязло в сила решение, когато решението е основано на постановление на съд или на друго държавно учреждение, което впоследствие е било отменено. По смисъла на чл. 303, ал. 1, т. 3 ГПК актът, на който е основано решението, е властнически акт, т.е. акт на съд или държавно учреждение, който не е нормативен, не съдържа правила за поведение“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС). Тоест иде реч за съдебно решение или индивидуален административен акт.

- Между същите страни, за същото искане и на същото основание е постановено преди него друго влязло в сила решение, което му противоречи (т. 4). Поначаю вторият предявен иск е бил недопустим, но при постановени по тези искове две решения, ВКС ще отмени неправилното, а не онова по по-късно предявения иск. „Противоречие между две съдебни решения има тогава, когато те се отнасят до един и същи спорен предмет, но го установяват различно, като различието е в диспозитивите относно съществуването или несъществуването на субективното гражданско право. ... Законът изисква противоречие между решенията..., а не между мотивите на двете решения. Разглежданият фактически състав е налице не само при пълен обективен и субективен идентитет по отношение на предмета и страните по делата, но и когато са разрешени по различен начин правните въпроси, включени в предмета на делото, по който се формира сила на пресъдено нещо. Основанието на чл. 303, ал. 1, т. 4 ГПК ще е налице, когато разрешаването на спора по единия иск – обусловената

претенция имплицитно съдържа в себе си произнасянето по другия иск – обуславящата претенция и разрешенията по обуславящия спор си противоречат“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС).

- Страната вследствие на нарушаване на съответните правила е била лишена от възможност да участва в делото или не е била надлежно представлявана, или когато не е могла да се яви лично или чрез повереник поради особени непредвидени обстоятелства, които не е могла да преодолее (т. 5). Тук не е нужно да се доказва, че от посочените нарушения е последвала неправилност на решението. Тъй като тези съдопроизводствените правила гарантират правилността на решението, тяхното нарушение е достатъчно за отмяната на решението. При последната хипотеза по тази точка, причината за неявяването трябва да е била внезапна и непреодолима. „В производството, образувано по молба за отмяна на влязло в сила съдебно решение на основание чл. 303, ал. 1, т. 5 ГПК, е допустимо да се събират доказателства за установяване на твърдяното от молителя нарушение на правото му на участие в процеса“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС).
- Страната при нарушаване на съответните правила е била или съответно не е била представлявана от лице по чл. 29 (т. 6). По тази точка, при първата хипотеза, на страната не е следвало да бъде назначен особен представител, но това е направено, което представлява нарушение.
- Европейският съд по правата на човека с окончателно решение е установил нарушение на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи или на протоколите към нея и новото разглеждане на делото е необходимо, за да се отстранят последиците от на-

рушението (т. 7). Тази точка е неприложима към решението на Европейския съд по правата на човека, с които е присъдено обезщетение на последните от допуснатото нарушение.

21.4. ПРОИЗВОДСТВО И ПОСЛЕДИЦИ НА РЕШЕНИЕТО НА ВКС

Производството по отмяна е уредено в чл. 306 et seq. ГПК. Особеностите на това производство са:

- Молбата за отмяна се подава до ВКС чрез първоинстанционния съд.
- Молбата за отмяна е ограничена от преклузивен срок.
- Молбата за отмяна трябва да съдържа конкретни факти, които да може да се подведат под основанията в чл. 303, ал. 1 ГПК. „Молба за отмяна, която не съдържа конкретни и надлежни твърдения за наличие на някое от основанията по смисъла на чл. 303, ал. 1 и чл. 304, ал. 1 ГПК, е недопустима“ (ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на ОСГТК на ВКС).
- Молбата за отмяна не спира изпълнението на решението (чл. 309, ал. 1 ГПК).
- Ако отмени решението, ВКС винаги връща делото за ново разглеждане. Естествено, единството изключение е хипотезата на чл. 303, ал. 1 т. 4 ГПК.

Последиците на решението за отмяна на ВКС са, че делото се връща за разглеждане от друг състав на първа инстанция, ако ВКС отмени нейно решение или на въззивна инстанция – при отменено въззивно решение. ВКС дава указания откъде да започне новото разглеждане на делото (чл. 307, ал. 3 ГПК). По този пункт внимание заслужава казуалното тълкуване, дадено от ВКС в т. 13 от ТР № 7/2014 г. по тълк. д. № 7/2014 г. на

ОСГТК на ВКС. При всички случаи при отмяна по чл. 303, ал. 1, т. 2 ГПК, при което е налице нищожност или недопустимост на решение, която е била налице още в първата инстанция, делото започва отначало.

21.5. ОТМЯНАТА ПО ЧЛ. 304 ГПК

Тази разпоредба е приложима за необходим другар, който не е бил конституиран в производството. Този извод се прави с оглед реферирането на тази разпоредба към чл. 216, ал. 2 ГПК. Легитимирани да искат отмяна са само лица, които имат право на иск по делото. Тук неправилността на решението не следва да се доказва. Основанието е неконституирането в делото на необходим другар.

Молбата за отмяна се подава срещу двете страни по делото, които са легитимирани заедно, като задължителни другари, по молбата за отмяна по чл. 304 ГПК. Срокът за подаване на молбата е тримесечен, преклузивен и започва да тече от узнаването. При отмяна, делото се връща винаги на първоинстанционен съд, за да се гарантира участието на необходимия другар и в трите инстанции.

21.6. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. На отмяна по реда на чл. 303 ГПК подлежат... (кое е вярно):

А. Определенията за прекратяване на делото поради отказ от иска.

Б. Влезли в сила неправилни съдебни решения, когато неправилността се дължи на несъответствие на решението с действителното правно положение, породено от каквото и да с основание.

В. Актове на спорна съдебна администрация.

Г. Влезли в сила съдебни решения, при постановено тълкувателно решение на ВКС, което обуславя други изводи за спорното право.

2. Кой от посочените може да иска отмяна на влязло в сила съдебно решение?

А. Необходим другар, когато не е бил конституиран като страна в процеса.

Б. Подпомагаша страна.

В. Обикновен другар в процеса, ако неправилността на решението се отнася до общи за другарите факти.

Г. Всички посочени.

3. Кое от посочените е основание за отмяна по чл. 303 ГПК?

А. След постановяване на решението са възникнали нови факти, които се отнасят до спорното материално право.

Б. Нормативен административен акт, на който е основано решението, е отменен.

В. Между същите страни, за същото искане и на същото основание са постановени две решения, които си противоречат.

Г. Всички посочени са верни.

4. Кое от вярно за производството за отмяна?

А. ВКС винаги решава делото по същество.

Б. Молбата следва да се подаде до 1 година от влизане на присъдата в сила, когато основанието за отмяна е влязла в сила присъда за подправка на документ, на който е основано решението, чиято отмяна се иска. Този срок не зависи от участието на лицето, искащо отмяна във въпросното наказателно производство.

В. Молбата за отмяна се разглежда в открито заседание с призоваване на страните.

Г. Всички посочени са верни.

22. ОСОБЕНИ ИСКОВИ ПРОИЗВОДСТВА – ДЕЛБАТА, БРАЧНИТЕ ИСКОВЕ, ТЪРГОВ- СКИТЕ СПОРОВЕ, КОЛЕКТИВНИТЕ ИСКО- ВЕ И БЪРЗИТЕ ПРОИЗВОДСТВА

Особените искиви производства са уредени в част III на ГПК. Те са: брачен процес, производство по дела за гражданско състояние, производство за поставяне под запрещение, съдебна делба, производство за сключване на окончателен договор, бързо производство, производство по търговски спорове и производство по колективни искиве.

Тъй като особените искиви производства демонстрират отклонения от общия исков процес, удачно е да се разгледат особеностите в сравнение с общия исков процес.

Особености (в сравнение с общия исков процес)	Съдебна делба	Брачен процес	Бързо производство	Производство по търговски спорове	Производство по колективни иски
Приложно поле	Право на съдебна делба е потестативно право за прекратяване на всяка дялова имуществена общност, което се упражнява с конститутивен иск.	Брачни иски са само: • Иск за развод (конститутивен); • Иск за унищожаване на брака (конститутивен); • Иск за установяване съществуването на брака (установителен) (чл. 318 ГПК).	Приложимо за изрично определени материални права: • лимитативно изброени трудови спорове за възнаграждение, за признаване на уволнението за незаконно и отмяната му, за възстановяване на предишната работа, за обезщетение за оставане без работа поради уволнението, и за поправка на основанието за уволнение, вписано в трудовата книжка/други документи (т. 1); • за опразване на наети и заети за послужване помещения (т. 2); • при интелектуално пиратство (т. 3); • <i>предявени от потребителя</i> иски за защита на негови <i>индивидуални</i> субективни права (т. 4).	Очертано е в чл. 365 ГПК. „Изрично изброените в чл. 365 ГПК търговски спорове не произтичат само от търговски сделки. Търговските спорове са дефинирани чрез изброяването им в чл. 365 ГПК, според който те се отнасят до право или правно отношение, породено или отнасящо се до: търговска сделка, включително сключването, тълкуването, действителността, изпълнението, неизпълнението или прекратяването ѝ, както и за попълване на празноти в търговска сделка или приспособяването ѝ към нововъзникнали обстоятелства; приватизационен договор, договор за обществена поръчка, концесионен договор, картелни споразумения, концентрация на стопанска дейност, неприяна конкуренция, злоупотреба с монополно или господстващо положение; както и посочените в т. 3 и т. 4 иски, за които в закон е предвидено, че са подсъдни на окръжен съд като първа инстанция (например, искове за защита на членствени права; за отмяна на решения на	Може да се предяви: • Установителен иск за факти по чл. 379, ал. 2 ГПК и • Осъдителен иск за защита на колективен интерес по чл. 379, ал. 3 ГПК. Осъдителните иски може да са: ✓ за преустановяване на нарушението, ✓ за поправяне на последиците от нарушаването на уредения колективен интерес и ✓ за обезщетение на ередите, причинени на този интерес.

				общото събраниена дружеството, които се предявяват пред окръжния съд по седалището на дружеството; исковите за попълване масата на несъстоятелността, визирани в чл. 649 ТЗ, които се предявяват пред съда по несъстоятелността и др.)" (ТР 3/2019 по тълк. д. 3/2019 на ОСГТК на ВКС). Делото се разглежда по общия ред, ако цената на иска не е над 25 000 лв.	
Особеност, свързана с подсъдността	Съдебната делба е родово подсъдна на районен съд (чл. 341, ал. 1 ГПК).	<i>Винаги</i> родово подсъдни на районен съд, макар че това е така по правилата на общата подсъдност.		Делата са родово подсъдни на окръжен съд.	Родово подсъдни на окръжен съд Винаги подлежат на касационно обжалване (чл. 386, ал. 3 ГПК).
Особености на процесуалната легитимация	Титуляр на правото на иск е всеки съсобственик.	Брачни иски са налице само ако съпрузите участват като страни в процеса. Това не значи, че те задължително трябва да са насрещни страни. Например те не са насрещни страни при иск, предявен от прокурора за унищожаване на брака поради двубрачие.			Процесуално легитимирани са: • група лица, чийто правен интерес е застрашен/нарушен и които не са формално организирани; • инцидентно създадени граждански организации; • постоянни граждански организации, в чийто предмет на дейност е защита на нарушени колективни права.

Усложнения, свързани със страните	Всички настоящи участници в имуществената общност (съделителите) са задължителни необходими другари.	Тъй като се упражняват строго лични права: • приемство в процеса е недопустимо; • непълнолетните/ограничено запрети съпрузи имат специална дееспособност (чл. 319 ГПК).		С оглед на процесуалната легитимация, ищци са <i>група лица/организации</i>. Колективен иск може да бъде предявен и по реда на чл. 186, ал. 1 от Закона за защита на потребителите от Комисията за защита на потребителите, вкл. поради не-равнопавна клауза (Решение № 60050 от 2021 г. по търг. д. № 860/2020 г. на II т.о., ВКС).
Особености, свързани с исковата молба	Към исковата молба, която трябва да отговаря на общите изисквания, се прилагат: • удостоверение за смъртта на наследодателя и за неговите наследници (чл. 341, ал. 1, т. 1 ГПК) и • удостоверение или други писмени доказателства за наследствените имоти (чл. 341, ал. 1, т. 2 ГПК).	Исковата молба трябва да отговаря на изискването за изчерпателност на основанията на иска за развод (чл. 322, ал. 1 ГПК). Поради тази <i>процесуална консумпция</i> – явяваща се абсолютна процесуална пречка за иска – непосочени основания, настъпили и станали известни на съпруг до приключване на съдебното дирене във въззивна инстанция, не могат да служат за основание на нов иск за развод.		Към исковата молба за парично вземане трябва да се представи справка, която да съдържа необходимите изчисления за определяне на неговия размер (чл. 366 ГПК) • В исковата молба следва да се сочат факти, чрез които да се определи кръгът на уредени лица и начинът за разгласяване на предявения иск (чл. 380, ал. 2 ГПК) • Към нея да се представят писмени доказателства, че ищецът може да понесе финансовата

					тежест на делото и че може добросъвестно и сериозно да защити увредения интерес (чл. 380, ал. 3 ГПК).
Особеност при развитието на производството	- Производството е двуфазно: ✓ фаза по допускане на делбата, в която съдът решава <i>между кого, в какви дялове, кои имоти подлежат на делба</i> и ✓ фаза по извършването на делбата. - След всяка фаза съдът се произнася с решение (в първа фаза – по допускане, а във втора – по извършване на делба), които подлежат на самостоятелно обжалване. Ако след влизане в сила на решението по първата фаза на делбата, искът бъде оттеглен, решението по допускане на делбата остава в сила. - Във втора фаза на делбата съдът съставя проект за разделителен протокол, чрез който разпределя имотите в дялове и предявява протокола на съделителите (чл. 350 ГПК). Ако имот е непод-	- При неявяване <i>лично</i> на ищеца без уважителни причини в първото заседание за разглеждане на делото по иск за развод, делото се прекратява (чл. 321, ал. 1 ГПК). При охранителното производство на развод по взаимно съгласие лично трябва да се явят и двамата съпрузи. - При развод по исков ред съдът задължително трябва да напъти страните към медиация/друг способ за доброволно уреждане на споровете (чл. 321, ал. 2 ГПК). - Допустимо е преминаване от исков брачен процес за развод в охранително производство за развод по взаимно съгласие (чл. 330 ГПК).	Производството се развива в съкратени срокове: - В деня на постъпване на исквата молба съдът извършва проверка за нейната редовност и за допустимостта на иска (чл. 311, ал. 1 ГПК). - В деня на постъпване на отговора на исквата молба или на изтичане на срока за това съдът провежда закритото подготовително заседание по делото, насрочва делото за дата не по-късно от три седмици (чл. 312, ал. 1, т. 1 ГПК); връчва на страните препис от разпоредането, а на ищеца и от писме-	- Двойна размяна на книжа (допълнителна искова молба и допълнителен отговор на искова молба) делото в закрито заседание: ✓ по изрично искане на страните; ✓ при липса на отговор от ответника и съвпадане с празна квалификация в исквата молба и в доклада на съда;	- Особеност във фазата на допустимост е уточняването на начина за определяне на определяемия, но неспределен кръг на заинтересованите лица. Съдът може да насочи ищеца за посочване на друг начин за разгласяване на предявения иск (ако счете предложението за неудачно), но не може сам да определи такъв. Предложение може да даде и ответникът. Съдът определя срок за разгласяване (чл. 382 ГПК). - Особености, свързани с поведение на увредените лица след разгласяване

	ляем и не може да бъде поставен в един от дяловете, съдът постановява той да бъде изнесен на публична продажба (чл. 348 ГПК). <i>Така се постъпва и ако съсобствеността е смесена</i> (т.е. възникнала от повече от един ЮФ) (ТР №1/2004 г. по тълк. д. № 1/2004 г. на ОСГК на ВКС). Ако дяловете на съделителите са равни, за разпределянето на отделните дялове между съделителите се тегли жребий (чл. 352 ГПК). • При направено особено искане за възпагане на неподеляемо жилище (чл. 349 ГПК), искане по ал. 1 изключва разглеждането на това по ал. 2. • Привременни мерки (чл. 344, ал. 2 ГПК).	• Недопустимо е постановяване на неprisъствено решение и решение при признаване на иска. • Привременни мерки (чл. 323 ГПК), с които съдът упражнява защитната функция на закона в интерес на ... децата" (т. 3, Постановление № 5/1977 г. на Пленума на ВС).	ния отговор и доказателствата към него (чл. 312, ал. 2 ГПК). • В заседанието, в което е приключило разглеждането на делото, съдът посочва деня, в който ще обяви решението си (чл. 315, ал. 2 ГПК). Този срок не може да бъде по-дълъг от две седмици (чл. 316 ГПК). • Правилата на бързото производство се прилагат и във въззивна инстанция (чл. 317 ГПК).	✓ при съпадаща правна квалификация, посочена от всяка от страните и тази в доклада на съда.	✓ Пасивно ✓ Активно – присъединяване или искане да бъдат изключени. • В откритото заседание се призовават само ответник и ищец. • Привременните мерки (чл. 385 ГПК). • При произнасяне на решение за обезщетение съдът следва да посочи по коя банкова сметка да се внесе то: • на едно от лицата; • етка на разположение на представилите иска лица; • на специална банкова сметка на разположение на всички уредени лица (чл. 387 ГПК). • Производството приключва, като първоинстанционният съд провежда общо събрание на всички уредени лица, свикано по реда на уведомяването за представяване на иска. Нужно е присъствието на поне 6 от тях. То избира комитет, който се разпорежда със средствата (чл. 388 ГПК).
Особеност, свързана с преклузионните срокове	• Преклузията, свързана с възращения за това между кого, в какви дялове, кои имоти подлежат на разпределяне	Поради процесуалната консумпция не се прилагат ранните	• Едноседмичен преклузивен срок от връчването на постановлението по чл. 312 ГПК (и от момента на из	• Срокът за отговор на исковата молба е двуседмичен.	

	жат на делба, настъпва и <i>за гвенте страни</i> в първото по делото заседание (чл. 342 ГПК). • Преклузията за предявяване на осъдителни искове за спорове „по сметките“ в делбения процес настъпва в първото заседание след допускане на делбата (т.е. първо заседание във втора фаза) (чл. 346 ГПК). Тези искове може да сепредявят и отделно. • Преклузивният срок за искане за възлагане на неподеляемо жилище е първото заседание след допускане на делбата (т.е. първото заседание във втората фаза) (чл. 349, ап. 4 ГПК).	преклузии на общия исков процес. Например неподдаването на отговор на исковата молба не води до преклудиране на правото на ответника да прави възражения или да сочи доказателства.	ковата молба – за ищеца) страните да вземат становище във връзка с дадените указания и доклада по делото и да предприемат съответните процесуални действия (чл. 312, ап. 2 ГПК). • Срокът за обжалване на решението започва да тече от деня, в който съдът е посочил за обявяването му, освен ако не е спазил този срок. Тогава срокът тече от връчването на решението.	• Срокове за допълнителна искова молба и допълнителен отговор на искова молба са двуседмични. • В срока за допълнителната искова молба ищецът може да направи искане за привличане на подпомагаща страна, да предяви обратен и инцидентен установителен иск. Горното ответникът може да направи в срока за допълнителен отговор на исковата молба. В срока за допълнителната искова молба ищецът може да измени иска. • Срокът за обжалване на съдебното решение започва да тече от деня, в който съдът е посочил за обявяването му, освен ако не е спазил този срок. Тогава тече от връчването на решението.	
--	--	--	--	---	--

Допустими обективно съединени искове	• Тъй като въпросите за произход например не са родово подсъдни на районен съд, но са обуславящи решението в първата фаза, те могат да се заявят само с <i>възражение</i>, но не и с инцидентен установителен иск. • Обективно съединени осъдителни „искове по сметките“ между съделителите са допустими във втората фаза на делбата (чл. 346 ГПК). „Сметки между съделителите“ са облигационни вземания по повод вещите, предмет на делбата. Не са от тази категория спорове за издръжка на наследодателя.	• Брачните искове могат да се съединяват <i>само</i> с небрачните искове и производствата по спорна съдебна администрация в чл. 322, ал. 2 и чл. 323, ал. 1 ГПК. • При малолетни/непълнолетни деца от брака съдът се произнася <i>служебно</i> за упражняването на родителските права, личните отношения и издръжката на децата, ползването на семейното жилище. • Брачни искове не може да се предявят инцидентно. Те може да се съединяват помежду си. В доктрината е водещо мнението, подкрепяно от проф. Матеева и проф. Мингова, че всяко обстоятелство се явява основание на иск за развод, поради което, с оглед и на процесуалната консумпция, почти винаги е наличие обективно съединяване на брачни искове. Ако се приеме това, значи в брачния процес е допустимо последващо обективно съединяване на искове от вид, недопустим в общия исков процес.	Допустимо е обективно съединяване само с инцидентен установителен иск (чл. 314, ал. 1 ГПК). Недопустимо е обективно съединяване с искове, непопадащи в приложното поле на бързото производство. Ако бъдат обективно първоначално съединени с такъв иск, делото се гледа по общия ред (чл. 310, ал. 2–3 ГПК).	Обективно съединяване с насрещен иск и обратен иск е допустимо, ако те подлежат на разглеждане по реда на това особено исково производство. Допустими са и инцидентни установителни искове.	
--	--	--	---	--	--

Особености, свързани с други недопустими или процесуални действия на страните	Отказ от иск за делба е недопустим, а ако е направен, ще има значение на оттегляне на иск.	Допустимо е едновременно изменение на основание и петитум.		Възражението, че спорът не подлежи на разглеждане по реда на особено-то исково производство, може да се направи от ветника в срока за отговор на исковата молба (чл. 369, ал. 1 ГПК).	Ако се сключи спогодба, съдът трябва да я <i>одобри</i>. Съдът следва да прецени дали с включените в спогодбата мерки може да бъде защитен в достатъчна степен увреденият интерес (чл. 384, ал. 2 ГПК).
Особености, свързани с последиците	След постановяване на решението по извършване на делбата съсобствеността се прекратява, освен ако не е определен съвместен дял. При изнасяне на имот на публична продан, собствеността се прекратява с <i>извършване на продажбата</i>. При направено особено искане за възлагане по чл. 349 ГПК се учредява законна ипотека (ал. 3), като при парично уредение, то трябва да се изплати в 6-месечен срок от влизането в сила на решението за	- По исков ред бракът се прекратява (при иск за развод), унищожава (иск за унищожаване на брака) или се установява неговото (не) съществуване (иск за установяване (не) съществуване на брака). Решенията по брачни искове не подлежат, на касационно обжалване (чл. 280, ал. 3 ГПК). Решенията по брачните искове, с които е постановен развод унищожаване на брака или бракът е признат за несъществуващ, не подлежат на отмяна (чл. 303, ал. 2 ГПК). - Решението за развод по исков ред влиза в сила дори и да е обжалвано само в частта му относно вината (чл. 325 ГПК).			- Субективни предели на силата на пресъдено нещо се разпростират и спрямо изрично неприсъединилите се лица, ако решението дава защита на ищцовата страна (чл. 386, ал. 1, изр. второ ГПК). Ако е санкция – не. Всяко от тях може да предяви индивидуален иск. - Решението винаги подлежи на касационно обжалване (чл. 386, ал. 3 ГПК). - Решението не подлежи на отмяна по чл. 304 ГПК (чл. 386, ал. 4 ГПК).

	възлагане. Едва след изплащане на уравнението се прехвърля собствеността (ал. 6).	• Силата на пресъдено нещо по тях важи спрямо всички. • При охранително производство на развод по взаимно съгласие (чл. 330 ГПК) съдебното решение, с което се допуска разводът, не подлежи на обжалване и влиза в сила незабавно. (N.B.! Споразумението, което е база за съдебното решение, не е съдебна спогодба, тъй като това производство е охранително, а не исково.)			
Особености, свързани с разносните по делото	Разносните се разпределят пропорционално на присъдения дял на съдепителя.	Разносните се разпределят съобразно чл. 329 ГПК.			

22.1. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за бързото производство?

А. По този ред се разглеждат трудови спорове за незаконно уволнение.

Б. По този ред се разглеждат спорове по повод интелектуално пиратство.

В. По този ред се разглеждат спорове за опразване на пасти помещения от наемател.

Г. Всички посочени са верни.

2. Кое от посочените е особеност на бързото производство? (кое е вярно)

А. По него е недопустимо каквото и да е обективно съединяване на искове.

Б. Съдът проверява редовността и допустимостта на исковата молба в деня на нейното постъпване.

В. И двете посочени са верни.

Г. И двете посочени не са верни.

3. Кое е вярно за производството по търговски спорове?

А. Ако цената на иска е под 25 000 лв., той се разглежда от районния съд по реда за разглеждане на търговски спорове, а когато е над 25 000 лв., от окръжния съд по реда за разглеждане на търговски спорове.

Б. Преклузивният срок за предявяване на инцидентен установителен иск от страна на ищеца настъпва в срока за допълнителната искова молба.

В. Срокът за отговор на исковата молба е едномесечен.

Г. Нито едно от посочените не е вярно.

4. В кой случай в производство по търговски спор съдът може да разгледа делото в закрито заседание без призоваване на страните?

- А. При изрично искане на страните.
- Б. При неподаване на отговор от страна на ответника, тъй като съдът следва да приеме твърденията на ищеца.
- В. И в двата случая.
- Г. Нито едно от посочените не е вярно.

5. Кой от посочените е брачен иск?

- А. Иск за установяване дали съществува брак между страните.
- Б. Иск за упражняване на родителски права.
- В. Иск за издръжка на деца.
- Г. Всички посочени.

6. На кой съд са подсъдни брачните иски?

- А. На районния съд по местожителство на ответника.
- Б. На окръжен съд по местожителство на ответника.
- В. На районен съд по постоянен адрес на ответника.
- Г. На окръжен съд по постоянен адрес на ищеца.

7. Кое от посочените е вярно за производството по брачни иски?

- А. Неподаването на отговор на иска за развод не влече преклузии по чл. 133 ГПК.
- Б. С брачните иски могат да се съединяват само изрично посочените небрачни иски.
- В. При брачните иски е допустимо едновременно изменение на основание и петитум.
- Г. Всички посочени са верни.

8. Кое е вярно за съдебната делба?

- А. Първата фаза на съдебната делба е производство по допускане на делбата, а втората по извършването ѝ.

Б. Възражения на ответника относно правото на лице да участва в делбата, относно размера на негов дял и относно принадлежността на имот към имуществената общност може да се правят в първото заседание по делото.

В. Спорове, свързани с делбеното производство, който не са родово подсъдни на районния съд, не могат да се предявяват с насрещен иск.

Г. Всички посочени са верни.

9. Кое е вярно за втората фаза на делбата?

А. Влязлото в сила решение за допускане на делбата няма самостоятелна правозащитна функция и сила на пресъдено нещо без решението по втората фаза на делбата.

Б. Във фазата за извършване на делбата съдът се произнася по спорове за намаляване на завещание, тъй като те са спорове по сметки.

В. Неподеляемо наследствено жилище може да бъде възложено на съсобственик, като се изисква само съделителят да е живял в него при откриване на наследство.

Г. Нито едно от посочените не е вярно.

10. Кое е вярно за публичната продаж на неподделяема вещ, част от делбената маса?

А. Публичната продаж се извършва съобразно правилата за публична продаж на недвижим имот при принудително изпълнение независимо дали се касае за движима или недвижимая вещ.

Б. Първоначалната цена се определя от делбения съд.

В. Съсобствеността се прекратява с изнасяне на имота за продаж.

Г. Съделител може да изкупи, без да участва като наддавач в публичната продаж, като предложи цена равна на най-високата предложена цена.

11. Кое е вярно за производството по колективни искове?

А. Колективните искове са родово подсъдни на окръжен съд.

Б. Процесуалната легитимация принадлежи винаги на група лица или организация, създадена за защита на колективни интереси (инцидентно създадена или постоянно действаща).

В. Колективната искова молба е недопустима, ако към нея не е приложено писмено доказателство за финансовата възможност на ищеца да води делото.

Г. Всички посочени са верни.

12. Кое от посочените е особеност на производството по колективни искове?

А. Съдът не е обвързан от петитума на исковата молба и с решението може да постанови друга защита, която счита за по-адекватна.

Б. Решението подлежи на касационно обжалване независимо от предпоставките за допустимост в чл. 280, ал. 1 ГПК.

В. И двете посочени не са верни.

Г. И двете посочени са верни.

23. ИНДИВИДУАЛНО ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ. ПРАВО НА ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ И НЕГОВАТА ХАРАКТЕРИСТИКА. ИЗПЪЛНЯЕМО ПРАВО. ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ЛИСТ. ОРГАНИ НА ПРИНУДИТЕЛНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ И СТРАНИ В ИЗПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС. ИЗПЪЛНИТЕЛНИ ОСНОВАНИЯ

Индивидуалното принудително изпълнение е средство за защита срещу незаконосъобразно развитие на ГПО, изразяващо се в неизпълнение на ликвидно и изискуемо парично или непарично притезание или за реализиране на отговорност за чужд дълг поради учредени залог или ипотека. По отношение на държавни публични вземания редът, уреден в ГПК, с приложим в някои хипотези (чл. 458 ГПК). Изпълнителният процес обаче е недопустим за:

- изпълнение на парични вземания срещу държавата и държавни учреждения (чл. 519 ГПК).
- изпълнение върху средствата по банковите сметки на общините и другите бюджетно субсидирани заведения, постъпили като субсидия, трансфер или временен безлихвен заем от държавния бюджет, включително чрез бюджетите на общините или чрез други бюджети (чл. 520, ал. 1 ГПК и Решение № 15 на Конституционния съд от 21.12.2010 г.);

- изпълнение върху средствата от ЕС и по други международни програми и договори на общините и свързаното с тях национално съфинансиране, както и върху средствата от авансово финансиране, когато са предоставени за сметка на държавния бюджет, включително и чрез сметки за средствата от ЕС (чл. 520, ал. 2 ГПК и Решение № 15 на Конституционния съд от 21.12.2010 г.);
- изпълнение на задълженията на работници и служители, които произтичат от трудово или служебно правоотношение (чл. 527, ал. 2 ГПК).

23.1. ПРАВО НА ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ

Правото на принудително изпълнение се състои в правомощието на вискателя да изиска от защитния орган да му достави сурогат на доброволното изпълнение чрез принудително реализиране на неудовлетвореното притезание, предприемайки действия, предвидени в изпълнителния способ. Задължено лице по това публично процесуално правоотношение е частен или държавен съдебен изпълнител. Правото на принудително изпълнение предполага:

- изпълняемо право,
- изпълнително основание и
- изпълнителен лист (в ограничен кръг случаи изпълнителен лист не е необходим).

23.2. ИЗПЪЛНЯЕМО ПРАВО

Изпълняемото право е ликвидно и изискуемо притезание. То може да бъде **имуществено или неимуществено.** Неговото наличие е задължително условие за правото на прину-

дително изпълнение. Ако се установи, че изпълняемото право не съществува, изпълнителният процес се прекратява. „Правото на принудително изпълнение на вискателя предпоставя съществуването на изпълняемото право. По тази причина изпълняемото право на вискателя спрямо длъжника е предпоставка за допустимост на изпълнителния процес. Съществуването на изпълняемото право може да бъде проверявано при висящ изпълнителен процес и установяването на неговата първоначална липса или последващо погасяване води до прекратяване на индивидуалното принудително изпълнение (чл. 433, ал. 1, т. 1 и т. 7 ГПК). Липсата на изпълняемо право отнема материалноправната основа на принудителното изпълнение. Тогава удовлетворяването на вискателя е лишено от правно основание и недължимо полученото подлежи на връщане“ (ТР № 4/2017 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС).

Както се посочи по-горе по тази тема, принудително изпълнение не е допустимо за всички притезания (напр. задължения за полагане на труд от работник или парични притезания срещу държавата).

23.3. ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ЛИСТ

Изпълнителният лист е процесуална ценна книга, която удостоверява правото на принудително изпълнение и разрешава упражняването му. Основа за неговото издаване е изпълнителното основание. Изпълнителният лист възпроизвежда съдържанието на изпълнителното основание относно предмета на изпълнение и страните. Изпълнителният лист овластява и задължава органа на принудително изпълнение, когато е сезиран с молба от вискателя, да образува изпълнително производство.

Изпълнителен лист е съдебен акт, който се издава след писмена молба въз основа на изпълнително основание (чл.

405 ГПК). Компетентен да издаде изпълнителния лист е съдът в самостоятелно производство. Поначало това е първоинстанционният съд по влязло в сила решение. Първоинстанционният съд издава изпълнителен лист и при допуснато предварително изпълнение на първоинстанционно решение. Въззивният съд е компетентен да издаде изпълнителен лист, ако изпълнителното основание е невлязло в сила решение на въззивен съд. Ако изпълнителното основание е заповед за изпълнение, изпълнителният лист се издава от районния съд, издал заповедта по чл. 410 ГПК/чл. 418 ГПК. При издаване на обратен изпълнителен лист, компетентен е съдът, постановил влязлото в сила решение, с което искът е отхвърлен. По арбитражни решения – окръжен съд по седалище/постоянен адрес на длъжника. Съдът по допускането на изпълнението издава изпълнителен лист въз основа на актовете по чл. 404, т. 2 и 3 ГПК. Например за допускане на изпълнението на чуждестранно решение на държава, която не е членка на ЕС, компетентен е СГС (чл. 119, ал. 1 Кодекс на международното частно право – КМЧП). При изпълнително основание акт на съда на друга държава – членка на ЕС, за което не се изисква производство по екзекватура, но се изисква изпълнителен лист, компетентен да го издаде е окръжният съд по постоянния адрес на длъжника или по местоизпълнението.

В производството по издаване на изпълнителен лист съдът се произнася по същество на въпроса, с който е сезиран, с разпореждане. Съдът следва да извърши проверка дали не е издаден вече изпълнителен лист, дали изпълняемото право съществува, дали е налице изпълнително основание, в полза на кого и срещу кого съществува правото на принудително изпълнение. Ако издаде изпълнителен лист, той го прави само в 1 екземпляр (чл. 408 ГПК). Съдията следва да отбележи издаването на изпълнителен лист върху изпълнителното основание (чл. 406, ал. 3 ГПК). Разпореждането, с което се уважава или

отхвърля молбата за издаване на изпълнителен лист, се обжалва с частна жалба в 2-седмичен срок, който за молителя тече от връчването на разпореждането, а за ответника – от връчването на поканата за доброволно изпълнение (чл. 407, ал. 1 ГПК). Тъй като изпълнителният лист удостоверява правото на принудително изпълнение, ако правото на принудително изпълнение се окаже, че не съществувало или е погасено, то изпълнителният лист се обезсилва.

Производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист е приложимо, ако първообразният изпълнителен лист бъде изгубен или унищожен (чл. 409 ГПК). Производството се развива пред съда, издал първообразния изпълнителен иск. В него може да навеждат възражения за плащане (ал. 3).

23.4. ОРГАНИ НА ПРИНУДИТЕЛНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ И СТРАНИ В ИЗПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Органите на изпълнителния процес са частният съдебен изпълнител, държавният съдебен изпълнител и съдът. **Частният съдебен изпълнител и държавният съдебен изпълнител са органи на принудителното изпълнение**, а съдът е орган, който осъществява предварителен и последващ контрол. Макар частният съдебен изпълнител и държавният съдебен изпълнител да имат еднородна компетентност, териториалният обхват на компетентността им е различна. Частният съдебен изпълнител има компетентност в района на окръжния съд, а държавният съдебен изпълнител – в района на районния съд. Те осъществяват принудително изпълнение на частни притеснения, но може да им се възложи и събиране на публични вземания (напр. невнесени данъци по Закона за местните данъци и такси). Те са задължени да образуват изпълнително производство, ако са сезирани с молба. Могат да искат съдействие от

държавни органи, да наредят да се отварят сгради на длъжника, да претърсват помещения, да достъпват регистри. Въпреки че поначало с молбата си до органа на принудително изпълнение вискателят трябва да посочи изпълнителния способ и обекта на изпълнение, допустимо е вискателят да възложи на частния съдебен изпълнител да проучи имуществото на длъжника и да определи най-подходящия начин на изпълнение (чл. 18, ал. 1 от Закона за частните съдебни изпълнители). Молбата за изпълнение се подава до съдебния изпълнител съобразно правилата на чл. 427, ал. 1 ГПК. Местната изпълнителна компетентност е предпоставка за допустимост на изпълнителния процес.

Страните в изпълнителния процес са вискател и длъжник. Изпълнителният лист сочи кой е легитимиран да е вискател и кой длъжник. Изключения може да са налице както при активно легитимирания вискател, така и при пасивно легитимирания длъжник.

Вискател може да е лице, което не е посочено като активно легитимирано в изпълнителния лист (чл. 429, ал. 1 ГПК). Такива са случаите на правопримство на ФЛ или ЮЛ. Ако иде реч за ФЛ, то ще удостовери качеството си на универсален правопримник с удостоверение за наследници, а на частен правопримник – със завещанието и акт за смърт. Друг пример е суброгиране на платения солидарно отговорен длъжник в правата по изпълнителния лист срещу длъжника.

Длъжник може да е лице, което не е посочено като пасивно легитимирано в изпълнителния лист (чл. 429, ал. 2 и 3 ГПК). При универсално правопримство, издаденият изпълнителен лист срещу ФЛ може да бъде изпълняван и върху имуществото на неговите наследници, освен ако те не са се отказали от наследството или са го приели по опис. При преобразуване на ЮЛ без ликвидация, по изпълнителния лист може да се изпълни срещу ЮЛ правопримник (ал. 2). Изпълнителният лист срещу длъжника има сила и срещу третото лице, дало своя вещ в залог

или ипотека за обезпечение на дълга, когато вискателят насочва изпълнението върху тази вещ (ал. 3).

23.5. ИЗПЪЛНИТЕЛНО ОСНОВАНИЕ

Изпълнителното основание е документ, който удостоверява изпълняемото право. Според това дали за упражняване на правото на принудително изпълнение е нужен изпълнителен лист, те се делят на преки и косвени. Обикновено изпълнителното основание е основа за издаване на изпълнителен лист. Тези изпълнителни основания са **косвени**. По-рядко принудителното изпълнение може да започне без изпълнителен лист, направо на базата на изпълнителното основание. Тези изпълнителни основания са **преки** изпълнителни основания.

Косвени изпълнителни основания са (чл. 404 ГПК):

- Влезли в сила осъдителни съдебни решения. Макар в чл. 404, ал. 1 т. 1 ГПК да не се визират конститутивните съдебни решения, както беше посочено, те също може да имат изпълнителна сила.
- Невлезли в сила въззивни осъдителни съдебни решения.
- Постановления на съда в производство по спорна съдебна администрация.
- Първоинстанционни съдебни решения, по които съдът следва служебно да постанови предварително изпълнение на решението (когато присъжда издръжка, възнаграждение и обезщетение за работа) (чл. 241, ал. 1 ГПК) или по молба на заинтересовано лице (чл. 241, ал. 2 ГПК). **Изпълнителното основание се формира от два документа – първоинстанционното съдебно решение и постановлението на първоинстанционния съд за допускане на предварително изпълнение.**

- Съдебни определения, съдържащи изпълнителен диспозитив.
- Утвърдена от съда съдебна спогодба.
- Споразумение по Закона за медиацията, което е одобрено от съда.
- Решения на български арбитражни съдилища.

Преки изпълнителни основания са:

- Постановление на съдебния изпълнител за събиране на продажната цена от продавача при продажба на движими вещи, ако вещта се продаде на по-ниска от определената цена или се предаде на купувача преди плащането на цената (чл. 479 ГПК).
- Влязло в сила възлагателно постановление на съдебен изпълнител за въвод във владение на купувач на недвижим имот от публична продажба (чл. 498 ГПК).
- Постановление на съдебния изпълнител за определяне за равностойност на присъдена движима вещ, ако тя не е намерена в длъжника (чл. 521, ал. 2 ГПК).
- Постановление на съдебния изпълнител за събиране на разноси от длъжника при неизпълнение на лични заместими действия от страна на длъжника (чл. 526, ал. 1 ГПК).
- Извлечение от съответния регистър за вписано пристъпване към изпълнение по отношение на заложеното имущество при пристъпване към продажба на заложено от кредитор по реда на ЗОЗ (чл. 10, ал. 2 ЗОЗ).

Изпълнителни основания са не само актове на българските съдилища, но и решенията, актовете и съдебно-спогодителните протоколи на чуждестранните съдилища, както и решенията на чуждестранните арбитражни съдилища и сключените пред тях спогодби по арбитражни дела. Законът ги разделя на две групи според това дали подлежат на принудително изпълнение без производство по екзекватура или с производство по екзекватура.

В първата категория попадат актове, предвидени в няколко източника на производното право на ЕС. Решенията, актовете и съдебно-спогодителните протоколи на чуждестранните съдилища, които подлежат на изпълнение без производство по **екзекватура** (чл. 404, т. 2 ГПК), са тези по:

- Регламент (ЕО) 805/2004 за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания. Предметният обхват на този регламент не включва дела за гражданско състояние, правоспособност, имуществени отношения между съпрузи, наследяване и запещания и др.
- Регламент (ЕС) 2019/1111 относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечение на деца. Регламент (ЕС) 2019/1111 отменя Регламент (ЕО) 2201/2003 (Регламент Брюксел IIА), считано от 01.08.2022 г. Регламентът се прилага за гражданско-правни въпроси при развод; обявяване на недействителност на брака; упражняване на родителски права и право на лични отношения; защита на деца по отношение на тяхната собственост и др. Регламентът премахва екзекватурата за решения относно упражняване на родителски права и право на лични отношения, както и за защита на деца по отношение на тяхната собственост.
- Регламент (ЕО) 1896/2006 за създаване на процедура за европейска заповед за плащане. Прилага се за парични притезания, които са ликвидни и изискуеми по всички граждански и търговски спорове. В предметния обхват на този регламент обаче не се включват дела, свързани с вземания, произтичащи от извъндоговорни задължения, освен ако те не са били предмет на споразумение между страните или ако не е имало признаване на дълг

или те са свързани с ликвидни задължения, произтичащи от съсобственост на имущество. Според доц. Златарева това е наднационална процедура, която по нашето право има еквивалент в заповедното производство.

- Регламент (ЕО) 861/2007 за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес. Прилага се за трансгранични граждански и търговски дела за искове за до 5000 евро. В предметния обхват на този регламент не се включват дела за гражданско състояние; правоспособност; задължения за издръжка; завещания и наследяване; трудовоправни спорове; наем на недвижими имоти и др.
- Регламент (ЕО) 4/2009 относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка. Регламентът се прилага за задължения за издръжка, произтичащи от брак, семейни и родствени отношения. Когато изпълняемото решение е постановено в държава членка, обвързана от Хагския протокол от 2007 г., неговото признаване не може да се оспорва.
- Регламент (ЕС) 1215/2012 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела. В приложното му поле не попадат семейноправни спорове, несъстоятелност, въпроси за наследяване и др. Съдебно решение, постановено в друга държава членка на ЕС, в приложното му поле подлежи на изпълнение, без да е необходимо издаване на изпълнителен лист (чл. 622а ГПК).

Всички изброени регламенти предвиждат изпълнение в държава – членка на ЕС, различна от тази, в която е постановено решението, което се налага поради наличието на трансграничен елемент. Изискване към тази група е актът да под-

лежи на принудително изпълнение в държавата по произход. Освен това той трябва да е придружен и със сертификат, който удостоверява автентичност. В тази група (чл. 404, т. 2 ГПК) (с изключение на Регламент 1215/2012) изпълнителното основание се формира от изпълнително основание от държава членка на ЕС и сертификата за автентичност, и постановлението на българския съд в производство, еднакво с това за издаване на изпълнителен лист на база решение на български съд.

Решенията, актовете и съдебно-спогодителните протоколи на чуждестранните съдилища, както и решенията на чуждестранните арбитражни съдилища и спогодителните пред тях спогодби по арбитражни дела, по които е допуснато изпълнение у нас (чл. 404, т. 3 ГПК), са тези по:

- Съдебни решения, актове и съдебно-спогодителни протоколи от държави, които не са държави членки на ЕС, както и чужди арбитражни решения и спогодби.
- Актове (публични документи) от държави членки на ЕС, за които се предвижда съкратена екзекватура (чл. 623 и 627в ГПК). Такава факултативна възможност е предвидена например в Регламент (ЕО) 4/2009 за задължение за издръжка.

При тази категория (чл. 404, т. 3 ГПК) изпълнителното основание се формира от влязлото в сила решение на чуждестранния съд на държава, което не е член на ЕС/чужд арбитраж, и влязлото в сила постановление на българския съд за допускане на изпълнението. При решение на съда на държава членка на ЕС, изпълнителното основание се формира от решението/акта и сертификат по съответния регламент, и постановление на българския съд по съкратено производство за екзекватура. За да се допусне изпълнението им, те трябва да подлежат на изпълнение в държавата по произход.

23.6. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Условия за допустимост на изпълнителния процес са:

- А. Наличие на изпълняемо право, изпълнително основание и изпълнителен лист.
- Б. Наличие само на изпълняемо право.
- В. Наличие само на изпълняемо право и изпълнителен лист.
- Г. Нито едно от посочените.

2. Кое е вярно за изпълняемото право в изпълнителния процес?

- А. То е изискуемо и ликвидно притезание.
- Б. То е само парично притезание, което е ликвидно и изискуемо.
- В. То е само имуществено притезание.
- Г. Всички посочени са грешни.

3. Кое е вярно за изпълнителния лист?

- А. Той е процесуална ценна книга.
- Б. Изпълнителен лист се издава винаги от първоинстанционния съд по делото.
- В. И двете са верни.
- Г. И двете не са верни.

* * *

24. ЗАПОВЕДНО ПРОИЗВОДСТВО

Заповедното производство е самостоятелно и факултативно производство, чрез което заявителят (кредитор в материалното правоотношение), чийто изискуемо вземане не се изпълнява, въпреки че не се оспорва, цели да се снабди със съдебно изпълнително основание. То е приложимо за вземания, предвидени в чл. 410 ГПК, за които кредиторът може да се снабди със заповед за изпълнение, и за вземания, който се основават на документ, предвиден в чл. 417 ГПК. В рамките на заповедното производство, ГПК уреща две отделни процедури – за издаване на заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и за издаване на заповед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК. Недопустим е служебен преход от страна на съда между процедурите по чл. 410 ГПК и тази по чл. 418 ГПК. Целта на заповедното производство е да се установи, че вземането не се оспорва. Производството е функционално свързано с иския и изпълнителния процес. То е факултативно, защото вземането може да се предяви чрез иск. Проф. Чернев застъпва мнението, че вземането в хипотезата на чл. 410 ГПК трябва да е ликвидно и изискуемо, а не просто индивидуализирано и изискуемо. Страни в заповедното производство са **заявител и длъжник**.

Приложното поле на чл. 410 ГПК

Процедурата по чл. 410 ГПК е приложима за **притезания, чиято искова защита би се реализирала с иск, родово подсъден на районен съд**:

- за парични вземания (чл. 410, ал. 1, т. 1 ГПК);
- за предаване на заместими вещи (чл. 410, ал. 1, т. 1 ГПК);

- за предаването на движима вещ, която длъжникът е получил със задължение да я върне (чл. 410, ал. 2, т. 2 ГПК);
- за предаване на обременена със залог движима вещ, тъй като обезпеченото задължение е изпълнено (чл. 410, ал. 2, т. 2 ГПК);
- за предаване на движима вещ, прехвърлена от длъжника със задължение да предаде владението (чл. 410, ал. 2, т. 2 ГПК).

Горепосоченият списък не е изчерпателен, тъй като други закони предвиждат редица случаи относно така очертаното приложно поле на заповедта за изпълнение. Например за вземанията на адвокат, произтичащи от неизплатени възнаграждения и разноски, адвокатът може да поиска издаване на заповед за изпълнение по чл. 410, ал. 1 ГПК независимо от техния размер (чл. 37 ЗА).

Заявлението, което дава начало на производството, трябва да отговаря на изискванията за съдържанието на исковата молба и приложенията към нея (чл. 127–128 ГПК), с изключение на изискването за сочене на доказателства и препис за насрещната страна (чл. 410, ал. 2 ГПК). Доказателства не се изискват, защото това производство е приложимо, ако вземането е безспорно. Заявлението трябва да отговаря на строго формални критерии и се подава в изрично предвиден образец (чл. 425, ал. 2 ГПК). Заявлението се подава до районния съд по постоянния адрес или по седалището на длъжника, който в 3-дневен срок извършва служебна проверка на местната компетентност. Заявление срещу потребител се подава до съда, в чийто район се намира настоящият му адрес, а при липса на настоящ адрес – по постоянния. Ако съдът прецени, че делото не попада в местната му компетентност, той го изпраща незабавно на надлежния съд (чл. 411, ал. 1 ГПК).

След получаването на заявлението, районният съд го разглежда в разпоредително заседание и издава заповед за изпълнение в 3-дневен срок. Заповедта за изпълнение трябва да съдържа реквизитите по чл. 412 ГПК. Препис от нея се връчва на длъжника от съда (чл. 411, ал. 3 ГПК). Съдът ще откаже с разпореждане да издаде заповед за изпълнение, ако:

- заявлението не отговаря на изискванията на чл. 410 и заявителят не отстрани допуснатите нередовности в 3-дневен срок от съобщението. Ако нередовността се изразява в неизползване на нужния образец, съдът го прилага към съобщението.
- налице е противоречие със закона или с добрите нрави.
- заявлението се основава на неравноправна клауза в договор, сключен с потребител, или е налице обоснована вероятност за това. Съдът е длъжен служебно да следи за неравноправни клаузи в потребителските договори, поради което, когато вземането произтича от договор, сключен с потребител, към заявлението се прилага договорът, ако е в писмена форма, заедно с всички негови приложения и изменения, както и приложимите общи условия, ако има такива (чл. 410, ал. 3 ГПК).
- длъжникът няма постоянен адрес или седалище в България;
- длъжникът няма обичайно местопребиваване или място на дейност в България.

Мотивираното разпореждането, с което се отхвърля заявлението, може да се обжалва от заявителя с частна жалба (чл. 413, ал. 2 ГПК). То не подлежи на касационно обжалване (ТР № 4/2013 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Ако съдът откаже да издаде заповед за изпълнение, той следва да укаже на заявителя, че в 1-месечен срок следва да предяви **осъдителен иск** (чл. 415, ал. 1, т. 3 във връзка с ал. 3 ГПК).

Издадената заповед за изпълнение обаче не подлежи на обжалване, освен в частта за разноските (чл. 413, ал. 1 ГПК). Това не е и нужно, тъй като пътят за защита на длъжника е обикновено възражение, което не е необходимо да се обосновава (чл. 414 ГПК). Изключение е налице само в хипотезата на изпълнение **в срока за доброволно изпълнение**. Тогава, към писменото си възражение, длъжникът трябва да приложи доказателства за изпълнението на задължението с препис за заявителя (чл. 414а ГПК). Ако е изпълнил преди това, защитата е по чл. 414 ГПК. Възражението по чл. 414 ГПК препятства влизането в сила на издадената вече от съда заповед за изпълнение (арг. чл. 416 ГПК). Възражението е индикатор, че вземането не е безспорно. Тоест пътят за защита на притезанието, избран от заявителя, не е адекватен. Претенцията е трябвало да се предяви с иск. Затова при възражение в рамките на 1-месечния преклузивен срок от страна на длъжника, съдът указва на заявителя, че може да предяви вземането си с **установителен иск** в 1-месечен преклузивен срок (чл. 415, ал. 1 т. 1 във връзка с чл. 415, ал. 4 ГПК).

Особеност при този установителен иск е, че не се изисква ищецът да обоснове интерес от предявяването му. Искът за съществуване на вземането се смята предявен **от момента на подаването на заявлението** за издаване на заповед за изпълнение, когато е спазен срокът по чл. 415, ал. 4 ГПК (чл. 422, ал. 1 ГПК). Носител на изпълнителната сила е издадената, но невязла още в сила заповед за изпълнение. Заповедта за изпълнение ще влезе в сила, когато съдебното решение, с което се уважава установителният иск за съществуване на вземането, влезе в сила (чл. 416, ал. 1 ГПК). Ако искът бъде уважен, **съдебното решение по установителния иск по чл. 422 ГПК и издадената заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК формират изпълнителното основание**.

Тъй като заповедта за изпълнение по чл. 410 ГПК съдържа покана за доброволно изпълнение, това обяснява допустимостта на възражение по чл. 414а ГПК.

Когато заповедта за изпълнение е връчена на длъжника при условията на фингирано връчване (чл. 47, ал. 5 ГПК) и връчителят е събрал данни, че длъжникът не живее на адреса, съдът следва да укаже на заявителя, че трябва да предяви установителен иск по чл. 422 в 1-месечен срок (чл. 425, ал. 4 във връзка с ал. 1, т. 2 ГПК).

„Процесуалните предпоставки за съществуването и надлежното упражняване на правото на иск, предявен по реда на чл. 422, респ. чл. 415, ал. 1 ГПК, не са налице в случаите, когато възражението по чл. 414 ГПК не е подадено в срока по чл. 414, ал. 2 ГПК или не съдържа оспорване на вземането. Съдът, разглеждащ иска по чл. 422, респ. чл. 415, ал. 1 ГПК, извършва самостоятелна преценка за наличието на тези специални процесуални предпоставки и не е обвързан от констатациите по тях на съда в заповедното производство.“ Допустимо е „да се разгледат обосноващите във възражението на длъжника по чл. 414, ал. 1 ГПК оспорвания за вземането на кредитора, дори ответникът да не е подал отговор на исковата молба или да не е направил подобни възражения в срока за отговор“. Допустимо е първоначално обективно съединяване на искове по чл. 210, ал. 1 ГПК, насрещен иск, инцидентен установителен иск, ако са налице условията за приемането им за съвместно разглеждане с иска по чл. 422 ГПК (ТР № 4/2014 г. по тълк. д. № 4/2014 г. на ОСГТК на ВКС).

Издадената заповед за изпълнение следва да се обезсили, ако:

- заявителят не предяви установителен иск по чл. 422 ГПК в срока по чл. 415, ал. 4 ГПК или не представи на съда доказателства за това (чл. 415, ал. 5 ГПК).

- заявителят не подаде становище в 3-дневен срок при възражение на длъжника по чл. 414а ГПК (чл. 414а, ал. 4 ГПК).
- с налице уважено възражение по чл. 423 ГПК, защото длъжникът няма постоянен адрес или седалище в България или длъжникът няма обичайно местопребиваване или място на дейност в България (чл. 423, ал. 3 ГПК). Намирам за безспорно становището на проф. Попова, че чл. 423, ал. 3 ГПК се нуждае от корективно тълкуване. С оглед на измененията в чл. 411 ГПК с ДВ, бр. 100 от 2019 г. и новата т. 3 в ал. 2, чл. 423, ал. 3 ГПК следва да се прилага за чл. 411, ал. 2, т. 4 и т. 5.
- при прекратяване на производството по иска по чл. 422 ГПК, с изключение на случая на прекратяване на производството по делото при сключена съдебна спогодба или ако исковият съд приеме, че заповедта за изпълнение е влязла в сила (ТР № 4/2013 по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Заповедта за изпълнение не се обезсилва, ако установителният иск по чл. 422 ГПК бъде отхвърлен (ТР № 4/2013 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Приложно поле на чл. 418 ГПК

Тази процедура е приложима, когато вземането, независимо от неговия размер, се основава на документи, предвидени в чл. 417 ГПК. Те са:

- акт на административен орган, по който допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища. Тази точка не се отнася до публични вземания по смисъла на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс, но е приложима например при отказ да се изплати обезщетение по влязло в сила решение за обезщетение

по реда на чл. 210 от Закона за устройство на територията (ЗУТ) (т. 1).

- документ или извлечение от счетоводни книги, с които се установяват вземания на държавните учреждения и общините или извлечение от счетоводните книги на банка. Тук са налице две хипотези. По отношение на втората, отнасяща се до банките, основанието е приложимо за договорни вземания на банки. В тези случаи се изисква да бъде представен документът, от който произтича вземането на банката, заедно с всички пегови приложения, включително приложимите общи условия. За вземане, произтичащо от договор за банков кредит с уговорка, че целият кредит става предсрочно изискуем при неплащането на определен брой вноски, вземането става изискуемо с неплащането, след като банката е упражнила правото си да направи кредита предсрочно изискуем и е обявила на длъжника предсрочната изискуемост. Ако предсрочната изискуемост е уговорена в договора при настъпване на определени обстоятелства или се обявява по реда на чл. 60, ал. 2 ЗКИ, правото на кредитора следва да е упражнено преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение, като кредиторът трябва да е уведомил длъжника за обявяване на предсрочната изискуемост на кредита (т. 2 и ТР № 4/2013 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС).
- нотариален акт, спогодба или друг договор, с нотариална заверка на подписите относно съдържащите се в тях задължения за заплащане на парични суми или други заместими вещи, както и задължения за предаване на определени вещи. Налице са основанията за издаване на заповед за незабавно изпълнение за акцесорни вземания за обезщетение на вредите от неизпълнение на главното вземане, когато същите са определени по ос-

нование и определени или определяеми по размер в самия документ по чл. 417 ГПК (т. 3 и ТР № 4/2013 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

- извлечение от регистъра на особените залози за вписан договор за продажба със запазване на собствеността до изплащане на цената или договор за лизинг – относно връщането на продадени или отдадени на лизинг вещи. Заповед за незабавно изпълнение може да се издаде, ако заявителят е представил: (i) съответния договор за продажба със запазване на собствеността до изплащане на цената или договор за лизинг; (ii) **извлечение от регистъра на особените залози** за вписани обстоятелства относно договора; (iii) **официален или изходящ от длъжника частен документ**, от който е видно, че е упражнено потестативното право на заявителя да развали договора (това негово волеизявление трябва да е достигнало до длъжника) – когато от представения договор и извлечение от регистъра на особените залози е видно, че изискуемостта на вземането за връщане на отдадената на лизинг или продадена със запазване на собствеността вещь зависи от друго обстоятелство (т. 5 и ТР № 4/2013 г. по тълк. д. № 4/2013 г. на ОСГТК на ВКС).
- договор за залог или ипотечен акт по чл. 160 и чл. 173, ал. 3 ЗЗД. При залог или ипотека за чужд дълг, заповедта не се издава срещу заложния/ипотекарен длъжник (т. 6).
- влязъл в сила акт за установяване на **частно** държавно или общинско вземане, когато изпълнението му става по реда на ГПК (т. 7).
- влезли в сила задължителни предписания на органи на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ до работодател за изплащане на забавени повече от 2 ме-

сеца парични задължения по трудови правоотношения (т. 8).

- акт за начет (т. 9).
- запис на заповед, менителница или приравнена на тях друга ценна книга на заповед, както и облигация или купони по нея. Когато ценната книга обезпечава вземане, произтичащо от договор, сключен с потребител, към заявлението се прилага договорът, ако е в писмена форма, заедно с всички негови приложения, включително приложимите общи условия (т. 10).

Тъй като вече е очертано развитието на заповедното производство при разглеждане на чл. 410 ГПК, тук се сочат особеностите на процедурата за издаване на заповед за незабавно изпълнение в сравнение с тази по чл. 410 ГПК. Тъй като основанието за издаване на заповед за незабавно изпълнение с документ, съдът дължи проверка дали документът е редовен и дали удостоверява вземането, дали не противоречи на закона и добрите нрави и дали не е налице неравноправни клауза (в хипотезата на чл. 417, т. 10 ГПК, когато ценната книга обезпечава вземане, произтичащо от потребителски договор).

Процедурата по чл. 418 ГПК се различава от тази по чл. 410 ГПК най-вече по това, че при заповедта за незабавно изпълнение, заедно с издаване на заповедта за изпълнение, съдът **разпорежда незабавното ѝ изпълнение** и постановява **разпореждане за издаване на изпълнителен лист**. Оттук следват и особености, свързани с връчването и със защитата.

За разлика от процедурата по чл. 410 ГПК, при която **съдът връчва** на длъжника заповедта за изпълнение, при процедурата по чл. 418 ГПК **съдебният изпълнител връчва** на длъжника заповедта за незабавно изпълнение и копие от документа по чл. 417 ГПК. Трябва да се настоя, че документът по чл. 417 ГПК не е изпълнително основание, а документ, на чиято база се издава изпълнителното основание – за-

повед за незабавно изпълнение по чл. 418 ГПК. Длъжникът узнава за допуснатото незабавно изпълнение с връчването на тези документи. Съдебният изпълнител незабавно изпраща до съда копие от съобщението заедно с връчените документи с отбелязване на връчването. Тази информация е важна с оглед срока за подаване на частна жалба срещу разпореждането за незабавно изпълнение (чл. 419 ГПК) и възражението срещу заповедта за изпълнение (чл. 414 ГПК).

Тъй като заповедта за изпълнение се издава и едновременно се постановява незабавното ѝ изпълнение, **защитата трябва да е едновременно срещу заповедта за изпълнение и разпореждането за нейното незабавно изпълнение.** Тоест трябва да се направи възражение по реда на чл. 414 ГПК и да се обжалва разпореждането по реда на чл. 419, ал. 1 ГПК (арг. чл. 419, ал. 1, изр. 2). Ако това не е направено изрично, а е налице обжалване само на разпореждането по реда на чл. 419, ал. 1 ГПК, се приема, че е направено имплицитно възражение по чл. 414 ГПК. Срокът за обжалване на разпореждането за незабавно изпълнение е 1-месечен и тече от връчването на заповедта за изпълнение. Възражението по чл. 414 ГПК и обжалването по чл. 419 ГПК не спират изпълнението, с изключение на хипотезата на чл. 417, т. 10 ГПК, при която при възражението по чл. 414 ГПК изпълнението се спира.

Ако жалбата срещу разпореждането за незабавно изпълнение бъде уважена, въззивният съд обезсилва и издадения изпълнителен лист. Възражението по чл. 414 ГПК, което трябва да се направи едновременно с жалбата по чл. 419 ГПК, ще има ефект, който има и в процедурата по чл. 410 ГПК. Така, за заявителя остава възможността в 1-месечен срок да предяви положителен установителен иск (чл. 422 във връзка с чл. 415, ал. 4 ГПК). Разбира се, и при заповедно производство по чл. 417 ГПК може да сме изправени пред хипотезите на чл. 415, ал. 1, т. 2 или 3 ГПК, при които съдът следва да укаже на заявите-

ля да предяви установителен, съответно осъдителен иск по чл. 422 ГПК. И тук при предявяване на установителните иски не следва да се установява правен интерес.

Уважаването на иска по чл. 422 ГПК стабилизира изпълнителната сила на заповедта за незабавно изпълнение (чл. 418 ГПК). Това е разлика от последиците на съдебното решение за заповедта за изпълнение (чл. 410 ГПК), която при уважаване на иска влиза в сила.

Така, графичният вид на защитата изглежда така:

Заповед за изпълнение (чл. 410 ГПК)

Заповедта е издадена, но не влиза в сила.

Простото възражение на длъжника по чл. 414 ГПК не позволява заповедта да влезе в сила.

Заявителят трябва да предяви установителен иск по чл. 422 ГПК във връзка с чл. 415 ГПК.

Заповед за незабавно изпълнение (чл. 418 ГПК)

Заедно със заповедта е разпоредено незабавното ѝ изпълнение и е постановено разпореждане за издаване на изпълнителен лист.

Защитата е едновременно срещу заповедта за изпълнение чрез възражение по чл. 414 ГПК и обжалване на разпореждането за незабавно изпълнение по чл. 419 ГПК. Ако иска и да спре изпълнението, длъжникът прави това по реда на чл. 420 ГПК. (Изкл. при чл. 417, т. 10 ГПК.)

Ако съдът отмени разпореждането за незабавно изпълнение (чл. 419, ал. 3 ГПК), заявителят може да предяви иск по чл. 422 ГПК.

В заповедното производство длъжникът разполага и с извънредни способности за защита (чл. 423–424 ГПК). Ако поради съществено процесуално нарушение или други обективни обстоятелства длъжникът не е могъл да възрази своевременно по реда на чл. 414 ГПК в процедурата за издаване на заповед за изпълнение (чл. 410) или заповед за незабавно изпълнение (чл. 418 ГПК), той може да подаде писмено възражение до въззивния съд в изчерпателно изброените в чл. 423 ГПК хипотези. Длъжникът носи тежестта да докаже, при условията на пълно доказване, кога е узнал за заповедта. Оттогава тече 1-месечен срок за възражението по чл. 423 ГПК. Приема се, че едновременно с възражението по чл. 423 ГПК, длъжникът възражава и по чл. 414 ГПК. Ако възражението по чл. 423 ГПК бъде уважено, негова последица е възстановяване на заповедното производство в положението към момента на връчване на заповедта за изпълнение. Тоест при заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК и заповед за незабавно изпълнение, основана на документ в чл. 417, т. 10 ГПК, уважаването на възражението ще доведе до спиране на започналото изпълнение. Не така стоят нещата при заповед за незабавно изпълнение, основана на документи по чл. 417, т. 1–9 ГПК, тъй като възражението по чл. 414 ГПК не е основание за спиране на изпълнението.

Ако длъжникът не е направил възражение по чл. 414 ГПК в процедурата за издаване на заповед за изпълнение (чл. 410) или заповед за незабавно изпълнение (чл. 418 ГПК), но са налице новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение за делото, които не са могли да му бъдат известни до изтичането на срока за подаване на възражението или с които не е могъл да се снабди в същия срок, а те обосновават такова възражение, той може да се защити по исков ред, като оспори вземането по реда на чл. 424 ГПК. Искът е отрицателен установителен. Трябва да се предяви в срока по чл. 424, ал. 2 ГПК. Ако длъжникът е възразил по

чл. 414 ГПК, този път на защита е недопустим. Налице е влязло в сила решение по чл. 422 ГПК, тоест сила на пресъдено нещо и спорът не може да се прересшава. Защитата е по реда на отмяната на влязло в сила решение.

24.1. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за заповедното производство?

- А. То е част от исковия процес.
- Б. Целта му е да се установи, че вземането не се оспорва.
- В. И двете са верни.
- Г. И двете са грешни.

2. Кон са страните в заповедното производство?

- А. Ищец и ответник.
- Б. Заявител и ответник.
- В. Молител и ответник.
- Г. Нито едно от горните.

3. Кое от посочените е вярно за заповедта за изпълнение по чл. 410 и сл. от ГПК?

А. Тя се издава за вземания за суми или заместими вещи независимо от родовата подсъдност на иска.

Б. Компетентният съд трябва да се произнесе по основателността на заявлението.

В. При нередовност, която не е свързана с използване на утвърдените образци на заповед за изпълнение, заповедният съд връща заявлението по чл. 410 и дава указания за поправката ѝ.

Г. Всички посочени са грешни.

4. Кое е вярно за защитата срещу заповедта за изпълнение и възражението срещу нея?

А. Обикновеното писмено възражение, подадено в двуседмичен срок от връчване на заповедта за изпълнение, че с изпълнено доброволно в рамките на горепосочения срок, прегражда възможността заповедта за изпълнение да влезе в сила.

Б. При уважаване на иска по чл. 422 ГПК (иск за съществуване на вземането) давността се счита прекъсната от момента на подаване на заявлението.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

5. Кое от посочените е вярно за заповедта за незабавно изпълнение?

А. Едновременно със заповедта за незабавно изпълнение се издава и изпълнителният лист.

Б. Основанието за издаване на заповед за незабавно изпълнение при документ, с което се установява вземане на банка по чл. 417 ГПК, важи само за вземания, произтичащи от договор.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

6. Кое от посочените е вярно за защитата срещу заповедта за незабавно изпълнение?

А. Простото писмено възражение задължава съда да спре незабавното изпълнение.

Б. Представянето на залог или ипотека задължава съда, издал заповедта за незабавно изпълнение, да спре изпълнението.

В. Разпореждането за незабавно изпълнение на съда не се обжалва.

Г. Не съществува правна възможност да се подаде възражение срещу заповедта за незабавно изпълнение.

7. Кое е вярно за защитата срещу заповедните производства?

А. Длъжникът може да се защити по исков ред при новооткрити доказателства, които не са му били известни до изтичането на срока за подаване на възражение (срока по чл. 414 ГПК).

Б. Длъжникът може да се защити чрез възражение до въззивния съд, ако е бил лишен от възможността да оспори вземането, тъй като заповедта за изпълнение не му е била връчена.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

25. СПОСОБИ ЗА ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПАРИЧНИ ПРИТЕЗАНИЯ. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ НЕДВИЖИМ ИМОТ. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ ДВИЖИМА ВЕЩ. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ ВЗЕМАНЕ

Изпълнителният процес представлява съвкупност от изпълнителни способи, чрез които принудителното изпълнение се приспособява към различния предмет на неизпълненото задължение (парично или непарично, заместимо или незаместимо). Чрез многообразието на изпълнителните способности изпълнителният процес цели да достави на правоимащия кредитор първоначално дължимото съобразно общия за гражданското право принцип за реално изпълнение.

Обект на принудително изпълнение за парично вземане може да бъде:

- само имуществото на длъжника, но не и неговата личност.
- само имуществото, което принадлежи на длъжника към момента на налагане на запора или възбраната. Изключение от този принцип е налице при поръчителство, залог и ипотека за чужд дълг.
- всяко имуществено право на длъжника – вещ или вземане. Законодателят е предвидил **пълна имуществена отговорност** (чл. 133 ЗЗД, чл. 442 ГПК). Случаите на ограничена имуществена отговорност са изрично посочени в закон и представляват изключение от правилото (наследник, приел наследство под опис, отговаря до размера на полученото наследство, но не и с личното си имущество).

В молбата си за образуване на изпълнително дело вискателят е длъжен да посочи един или повече способи и обекти, върху които да се насочи принудителното изпълнение (при спазване изискването за съразмерност с размера на задължението съобразно чл. 442а ГПК). При невъзможност за посочване на обект, върху който да се насочи изпълнението, вискателят може да поиска съдебният изпълнител да проучи имущественото състояние на длъжника, да прави справки и да изисква преписи от документи, в резултат от което да се определи най-подходящият начин на изпълнение. Непосочването на изпълнителния способ и обект прави молбата за образуване на изпълнително дело нередовна.

Принципът на пълната имуществена отговорност на длъжника търпи ограничения с оглед принципа на социалната защита на длъжника. В процесуалното право съществува **забрана за принудително изпълнение** върху определени имуществени права, необходими за издръжката на длъжника и неговото семейство – **несеквестируемост**. На първо място, не могат да бъдат обект на принудително изпълнение **непрехвърлими имуществени права** (право на ползване). На второ място, не могат да бъдат обект на принудително изпълнение и определени в закона **прехвърлими права, поради изрична законова забрана**, с оглед осигуряване оцеляването на длъжника и неговото семейство (чл. 444, чл. 446, чл. 446а, чл. 444, т. 8, чл. 520 ГПК). В чл. 444 ГПК са посочени вещите на длъжника – ФЛ, които са несеквестируеми. Тази несеквестируемост е относителна – тя отпада при учреден залог или ипотека, когато вискател е зложният или ипотекарният кредитор. Длъжникът – земеделски стопанин, не може да се ползва от забраните по чл. 444, т. 5 и 7, когато задължението, подлежащо на принудително изпълнение, е за издръжка, за вреди от изпозволено увреждане и от финансови пачети. Съгласно чл. 446 ГПК вземанията на длъжника за труд или пенсия са несекве-

стируеми до определения в закона размер. Същите вземания над предвидения несеквестрируем размер са секвестрируеми (частична несеквестрируемост). Вземането за стипендия е напълно несеквестрируемо, но несеквестрируемостта е относителна и отпада при принудително изпълнение на задължение за издръжка (текуща, не и за минало време). Вземанията за издръжка са абсолютно несеквестрируеми – несеквестрируемостта не може да отпадне независимо от вида на задължението, което се изпълнява. Несеквестрируеми са помощите и обезщетенията, посочени като такива в друг закон. (Например чл. 381, ал. 1 от Кодекса за застраховането гласи, че не се допуска принудително изпълнение върху застрахователна сума по застраховки „Живот“ и „Злополука“, както и върху застрахователното обезщетение по застраховка „Гражданска отговорност“ и по застраховка „Злополука“ на пътниците в средствата за обществен превоз.)

Несеквестрируемостта на изброените доходи, когато са получени по сметка в банка, се запазва, ако са постъпили не по-рано от един месец преди налагане на запора (чл. 446а ГПК). Постъпилите по сметката преди посочения срок вземания на длъжника, които са налични към датата на налагане на запора, се считат вземания по договор за влог, поради което са секвестрируеми (налице е трансформация). Защитата на несеквестрируемия доход изисква преценка на произхода на средства на задълженото лице. Когато от основанието на постъпленията по банковата сметка е видно, че те представляват възнаграждения за работа, банката не изпълнява запора до размера на минималната работна заплата, освен за задължения за издръжка.

За да бъде жилището несеквестрируемо (чл. 444, ал. 1, т. 7 ГПК), законът изисква длъжникът и живущите с него членове на неговото семейството да не притежават друго жилище. Жилището е несеквестрируемо само до определена жилищна площ, задоволяваща жилищната нужда на длъжника и негово-

то семейство (ПМС № 31/2008 г.). Частта от жилището, която надхвърля жилищната нужда на длъжника, е секвестрируема, ако може да се обособи като самостоятелен обект на етажна собственост (чл. 39, ал. 2 ЗС) при спазване на нормативните изисквания за проектиране на жилища. Несеквестрируемостта на единственото жилище на длъжника е относителна. Например, тя отпада за удовлетворяване на ипотекарния кредитор, в полза на когото длъжникът е учредил ипотека върху имота, представляващ негово единствено жилище.

Правилата, уреждащи несеквестрируемостта, са императивни и не могат да се дерогират по съгласие между страните. За несеквестрируемостта органите на изпълнителния процес следят служебно. Отказът от защитата на несеквестрируемостта с недействителен (чл. 447 ГПК). Длъжникът обаче може да даде в залог или да учреди ипотека върху несеквестрируемата вещ. Отчуждаване на несеквестрируема вещ разкрива, че длъжникът не се нуждае от нея, поради което несеквестрируемостта отпада. Вземането за цената, получена от отчуждената вещ, е секвестрируемо.

Принудително изпълнение върху несеквестрируемо имущество на длъжника е недопустимо. Но налагането на обезпечителни мерки върху несеквестрируема **непотребима** вещ, както и описът на такава вещ са допустими изпълнителни действия. Наложеният обезпечения (запорът и възбраната са обезпечителни действия) защитават вискателя от опасността длъжникът да се разпореди с несеквестрируемата си вещ, като същевременно не възпрепятстват ползването на вещите от длъжника с оглед задоволяване на неговите нужди. **Не се допуска налагането на заповор върху несеквестрируема потребима** вещ, както и върху изцяло несеквестрируемо или друго вземане на длъжника от трето задължено лице, върху което не се допуска принудително изпълнение. Налогането на заповор върху частично несеквестрируемо вземане е допустимо изпъл-

нително действие, тъй като той обхваща само секвестрируемата част (ТР № 2/2013 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Когато кредиторът не е подготвил удовлетворяване на вземането си чрез обезпечаване на иска, той може да поиска след образуване на изпълнителното дело да бъдат наложени обезпечителни мерки (запор върху движими вещи и/или вземания, възбрана върху недвижими вещи), които да осигурят успешния край на започнатото принудително изпълнение.

В зависимост от това дали вискателят знае какви вещи притежава длъжникът, запорът на движима вещь може да се наложи чрез описване на вещта в поканата за доброволно изпълнение (чл. 450, ал. 1 ГПК) или по реда на описа (чл. 449, ал. 1 ГПК). И в двата случая е необходимо точно да се индивидуализира вещта, а длъжникът да бъде уведомен за наложения запор. Налагането на запор може да изисква и допълнителни действия (вписване), ако за съответното имущество има специален регистър. Възбраната на недвижима вещь се счита за наложена с вписването ѝ в съответната служба по вписванията. Запорът върху вземане на длъжника изисква, освен съобщаване на длъжника, получаване на запорно съобщение от третото задължено лице.

Всички действия на длъжника, представляващи разпореждане със запорираната/възбраната вещь, извършени след налагането на запора/възбраната, са относително недействителни спрямо вискателя и присъединените кредитори. Вискателят може да продължи изпълнението върху вещта, защото спрямо него тази вещь не е излязла от патримониума на длъжника. Плащането от страна на третото задължено лице в полза на длъжника след получаване на запорно съобщение е също относително недействително. Третото задължено лице следва да плати втори път в съответствие с облигационния принцип, че който плаща зле, плаща два пъти.

25.1. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ ДВИЖИМИ ВЕЩИ

За да бъде законосъобразно принудителното изпълнение, то следва да е насочено върху имущество, което принадлежи на длъжника, поради което и изпълнението върху движими вещи се предхожда от проверка на собствеността. Както е разяснено в мотивите на т. 5 от ТР № 6/2014 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС, „правото на собственост върху движима вещ се доказва с верига от оборими презумпции (който държи владее, който владее, владее за себе си, който владее за себе си, е собственик, освен ако от обстоятелствата е явно, че вещта принадлежи другиму). Затова и при изпълнение върху движима вещ, съдебният изпълнител не събира доказателства за собствеността, а използва индиции за собствеността – описва, оценява и предава за пазене вещта само когато я намери в държане на длъжника“. Вискателят не трябва да доказва, че длъжникът е собственик на вещта, която държи, а длъжникът следва да докаже, че държаната от него вещ е собственост на трето лице. Оборването на презумпцията за собственост прави опис на конкретната вещ недопустим. При движими вещи, притежавани в режим на семейна имуществена общност (СИО), с цел да бъде избегната нежелана съсобственост между съпруга недлъжник и купувача, изпълнението върху движимата вещ се насочва върху цялата вещ, като съгласие на съпруга недлъжник не е необходимо.

Описът на движимата вещ – предмет на принудителното изпълнение, се извършва от съдебния изпълнител, който е длъжен да призове страните да се явят, но невявяването им не е пречка за извършването му. Описът следва да индивидуализира точно описаната вещ (родово определените вещи се отделят физически) и да има определеното в закона задължително съдържание (чл. 467, ал. 1 и ал. 2 ГПК). Описът съдържа оценка на вещта. От една страна, оценката на вещта е основа за определяне на продажната цена – ако вещта се продава в

магазин, оценката е продажната ѝ цена, а ако вещта се продава на търг или по реда на публичната продажба, началната цена е 85% от оценката на вещта. От друга страна, оценката определя начина на продажба на движимата вещ – чрез магазин (борса) или чрез явен търг с устно наддаване за вещи с оценка до 5000 лв. или задължително по реда на публична продажба на имот за вещи с оценка над 5000 лв. За определяне стойността на вещи, които се продават по реда на публичната продажба, съдебният изпълнител е длъжен да назначи нещо лице.

Продажбата на движими вещи може да се извърши по четири начина – чрез магазин, чрез борса, чрез явен търг с устно наддаване или по реда на публична продажба на имот. Както беше посочено, първият разграничителен критерий е стойността на вещта. Вещите с оценка до 5000 лв. се продават чрез магазин (борса) със съгласието на длъжника. Продажба чрез борса се извършва по искане на някоя от страните със съгласието на борсата, когато вещта е борсова стока и длъжникът е търговец. Когато липсват условията за продажба чрез магазин (борса) или продажбата не е станала в рамките на предвидения в чл. 480 ГПК срок, вещта се продава чрез явен търг с устно наддаване. При явен търг с устно наддаване вещта трябва да се плати веднага от предлюжилния най-високата цена наддавач. Собствеността се прехвърля веднага, при плащане на цената. Вещите с оценка над 5000 лв., МПС, кораби и въздухоплавателни средства, необрани насаждения и плодове се продават по реда на публична продажба на имот.

При всички начини за продажба на движими вещи, включително по реда на публична продажба на имот, купувачът става собственик на **оригинерно придобивно основание** – независимо от това дали вещта е принадлежала на длъжника. При продажба на чужда вещ действителният собственик губи правото си на собственост върху вещта, което се трансформира в притежание за паричната ѝ равностойност. Бившият собственик има право

да получи платената от купувача цена, а ако разпределението е извършено, той има право да търси от вискателя и длъжника това, което са получили по разпределението. В този случай вискателят запазва вземането си срещу длъжника и може да възобнови изпълнението.

25.2. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ НЕДВИЖИМИ ВЕЩИ

Насочването на изпълнението върху недвижими вещи се предхожда от задължителна проверка от съдебния изпълнител на принадлежността на правото на собственост към деня на налагане на възбраната. Когато се увери, че имотът е собственост на длъжника, съдебният изпълнител прави опис и оценка, като задължително се назначава вещо лице за определяне на стойността на имота. При изпълнението върху недвижима вещь – СИО, тя се описва изцяло, но се продава само идеалната част от нея, собственост на длъжника. При първо обявяване на проданта началната цена на имота при извършване на публичната продан е 80% от оценката, но не по-ниска от данъчната оценка на имота.

Една седмица след извършване на описа се извършва разгласяване чрез изготвяне на обявление за проданта от съдебния изпълнител съгласно чл. 487 ГПК, в което се канят неограничен кръг от лица да вземат участие в проданта като наддавачи. Публичната продан продължава 1 месец и се извършва чрез подаване на тайни наддавателни предложения – изявление на наддавача, че желае да му бъде възложен имотът срещу предлаганата от него цена, **които се подават в районния съд.** Условието за валидност на наддавателните предложения са посочени в чл. 489 ГПК и чл. 490 ГПК. Публичната продан приключва в края на работното време на районния съд в последния ден на проданта. В началото на следващия работен ден съдеб-

ният изпълнител обявява постъпилите наддавателни предложения в присъствието на явилите се наддавачи. За отварянето на пликите се съставя протокол. Чл. 492, ал. 2 ГПК урежда факултативна възможност незабавно след отварянето на пликите да бъде проведен незабавен търг с явно устно наддаване. Съдебният изпълнител е длъжен да **обяви за купувач** наддавача, който валидно е предложил най-високата цена за имота. Но той все още не е собственик на вещта. Обявеният за купувач има задължение да плати обещаната цена в 2-седмичен срок от приключване на проданта. **След плащането на цената съдебният изпълнител му възлага имота** и с влизане в сила на постановлението за възлагане купувачът от публичната продан придобива правата, които длъжникът е имал върху имота към момента на вписване на възбраната върху него. Публичната продан на имот с **деривативен способ** за придобиване на собственост за разлика от проданта на движима вещ.

Действията на съдебния изпълнител, предхождащи постановлението за възлагане, не подлежат на обжалване (оценката при изпълнение върху вещи за удовлетворяване на парично притезание подлежи на оспорване, не на обжалване). Постановлението за възлагане подлежи на обжалване само от страна на определени лица и само на посочените в чл. 435, ал. 3 ГПК две основания. Влязлото в сила постановление за възлагане може да бъде оспорено само по исков ред само на посочените в чл. 496, ал. 3 ГПК основания – при възлагане на неплатил цената купувач е налице унищожаема продан, при нарушаване на чл. 490 ГПК е налице нищожна продажба. Обаче „влязлото в сила решение, с което е отхвърлена жалба по чл. 435, ал. 3 ГПК срещу постановлението за възлагане, не е пречка за допустимостта на иска за недействителност на публичната продан по чл. 496, ал. 3 ГПК ... законът допуска възможността действителността на публичната продан да се оспори по исков ред на двете основания – поради нарушение

на чл. 490 ГПК и при невнасяне на цената, след като постановлението за възлагане е влязло в сила. Ето защо, решението на окръжния съд, с което жалбата срещу постановлението за възлагане се отхвърля и което не формира сила на пресъдено нещо с предмет недействителност на продажта, не е процесуална пречка за предявяване на иска за недействителност на продажта въз основа на специалните основания, предвидени в чл. 496, ал. 3 ГПК“ (Решение № 120 от 04.10.2021 г. по гр. д. № 3521/2019 г. на IV г.о., ВКС). След вписване на влязлото в сила постановление за възлагане и след внасяне от купувача на таксите за прехвърлянето на имота съдебният изпълнител въвежда във владение купувача чрез въвод – пряко изпълнително основание. Въводът се извършва срещу което и да било лице, заварено в имота, в това число срещу действителния собственик. Защитата се осъществява само по исков ред (виж т. 27.3. Защита на трети лица).

25.3. ИЗПЪЛНЕНИЕ ВЪРХУ ВЗЕМАНИЯ

Взискателят може да насочи изпълнението и върху вземане на длъжника независимо от основанието и независимо дали с настъпила изискуемост. Вземането на длъжника може да бъде и условно, срочно, спорно (ТР № 3/2015 г. по тълк д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС).

Изпълнението се насочва върху вземане на длъжника с изпращане на заповрно съобщение до третото задължено лице едновременно с изпращането на поканата за доброволно изпълнение до длъжника. Налагането на запора и последващите изпълнителни действия по отношение на вземането се приемат само въз основа на твърденията на взискателя, че неговият длъжник има определено вземане към трето лице (ТР № 3/2015 г. по тълк д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС). Оспор-

ването на съществуването или принадлежността на вземането е пречка вискателят да се удовлетвори от него до решаването на спора със сила на пресъдено нещо.

След получаването на запорното съобщение третото лице няма право да извършва плащания на длъжника и придобива качеството на пазач по отношение на дължимите суми. Ако третото задължено лице не оспорва вземането, то внася дължимата от него сума по сметка на съдебния изпълнител. Липсата на доброволно предаване на дължимата престация е пречка за принудително изпълнение, тъй като вискателят не разполага с изпълнителен лист срещу третото лице.

Ако третото задължено лице не изпълни доброволно, при възлагане за събиране, вискателят, легитимирайки се с възлагателното постановление (в качеството си на процесуален субститuent), може:

- да води изпълнителен процес на база издадения в полза на длъжника изпълнителен лист срещу третото задължено лице;
- да се снабди с изпълнителен лист срещу третото задължено лице, ако няма такъв, но е налице изпълнително основание.

Според проф. Сталев при възлагане вместо плащане е налице цесия, която проф. Попова определя като принудителна. За да се погаси дългът към вискателя, е необходимо възложеното вземане да съществува и да бъде платено на вискателя. В изпълнителното производство срещу третото задължено лице вискателят ще има качеството на типична страна – носител на вземането.

Наред с посочените способи за изпълнение върху вземания на длъжника българското процесуално право предвижда възможност за принудително изпълнение и върху ценни книжа, върху дял на длъжника от търговско дружество, върху обо-

собена част от предприятието, както и върху общ влог на съпрузи за личен дълг на единия от тях.

С промените от 2017 г. законодателят предвиди и изпълнение върху права на длъжника върху обекти на индустриална собственост (чл. 518а ГПК).

25.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за несеквестрируемите имуществени права на длъжника?

А. Недопустимо е налагане на запор върху потребими несеквестрируеми вещи на длъжника.

Б. Недопустимо е да се прави опис на непотребими несеквестрируеми вещи на длъжника.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

2. Кое е вярно за оценката на движими вещи при изпълнение върху тях за парично притезание?

А. При продажба на МПС съдебният изпълнител определя стойността на вещта, като тя може да е под застрахователната стойност.

Б. Длъжникът не може да обжалва оценката на вещта.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

3. Кое е вярно за продажбата на движима вещ в изпълнителния процес?

А. Продажбата може да се реализира само чрез продажба в магазин или с явен търг с устно наддаване.

Б. Купувачът на вещта става неин собственик на деривативно основание.

В. Ако продажбата в магазин не е станала в рамките на 3 месеца от предаването ѝ в магазина, вещта се продава чрез явен търг с устно наддаване.

Г. Всички посочени са верни.

4. Кое е вярно за публичната продажба на недвижим имот?

А. Всеки наддавач може да подаде само едно наддавателно предложение.

Б. Наддавателното предложение е недействително, ако предложената цена е 30% по-висока от началната.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

5. Кое е вярно за незабавния търг с явно устно наддаване?

А. При обявяване на купувач на имота, всяко присъстващо лице може да предложи цена по-висока с 10% от началната даже и да не е наддавало дотогава.

Б. Лицето, обявено за купувач, става собственик на нещата веднага.

В. Лицето, обявено за купувач, трябва в 2-седмичен срок от обявяването му за купувач да внесе предложената цена.

Г. Всички посочени са верни.

26. СПОСОБИ ЗА ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НЕПАРИЧНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ДВИЖИМА ВЕЩ. ВЪВОД ВЪВ ВЛАДЕНИЕ. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАМЕСТИМИ И НЕЗАМЕСТИМИ ПРЕСТАЦИИ. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА БЕЗДЕЙСТВИЕ. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ДЕТЕ

Способите за изпълнение на непарични притезания се различават в зависимост от предмета на подлежащото на изпълнение задължение – предаване на вещ, заместимо или незаместимо действие или бездействие на длъжника. При изпълнението на задължението за предаване на вещ способите са различни в зависимост от вида на вещта – движима или недвижима. Специален изпълнителен способ е предвиден за принудително осъществяване на задължението за предаване на дете.

26.1. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ДВИЖИМА ВЕЩ

Този способ се осъществява чрез принудителното отнемане, лишаване на длъжника от държането на вещта и предаване на вещта на вискателя. Способът се прилага за осъществяване на различни притезания за предаване на индивидуално- или родовоопределени движими вещи (произтичащи от вещни права

върху вещта, от облигационни правоотношения, от владелчески притезания).

За приложението на способа е необходимо вещта, посочена в изпълнителния лист, да се намира в държане на длъжника в деня на предаването. Ако вещта не се намери у длъжника или ако е повредена (негодна за предишното ѝ употребление), по искане на вискателя се събира нейната равностойност чрез способите за изпълнение на парични притезания. Когато вискателят, като ищец в предхождащия изпълнителен иск, е представил иск за предаване на вещта, съединен при условията на евентуалност с иск за осъждане на длъжника за нейната равностойност, в изпълнителния лист е посочена тази равностойност и съдебният изпълнител преминава към опис на вещи на длъжника за събирането ѝ. Когато в изпълнителния лист не е посочена равностойността на вещта, тя следва да се определи в изпълнителното производство от съдебния изпълнител по реда на чл. 521, ал. 2 ГПК.

26.2. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА НЕДВИЖИМА ВЕЩ

Този способ се осъществява чрез въвод във владение. Чрез него се изпълняват всички притезания за предаване на владение или държане на недвижим имот (вещни или облигационни). При извършването му съдебният изпълнител отстранява длъжника и членовете на неговото семейство, неговите работници и служители от имота и въвежда вискателя във владение на същия. За приложението на способа е необходимо имотът в деня на въвода да се намира в държане на длъжника.

Въводът се извършва и срещу трето лице, различно от посочения в изпълнителния лист длъжник, ако то е започнало да владее имота след **предявяването на иска**, решението по кой-

то се изпълнява („предявен иск“, а не „вписана искова молба“). Разпоредбата на чл. 523, ал. 1 ГПК води до разширяване на субективните предели на листа и по отношение на това лице по аргумент на чл. 226, ал. 3 ГПК – завареното при въвода в имота трето лице е придобило владението от ответника при вече висящо исково производство и затова е обвързано от постановеното по него решение.

Възможно е третото лице да твърди и притежава права върху имота, които да изключват правата на възискателя. В този случай е налице спор за права, който не може да бъде разрешен от съдебния изпълнител, който поради това трябва да отложи въвода и да даде тридневен срок, в който третото лице да поиска от районния съд спиране на изпълнението по реда на чл. 524 ГПК. Ако третото лице не предяви правата си пред съда, допуснатото спиране ще бъде отменено и въводът може да бъде извършен.

Въвод срещу трето лице, което владее имота **отпреди завеждане на иска**, решението по който се изпълнява, не може да се извърши. Ако такъв бъде извършен, третото лице може да защити правата си чрез обжалването му по реда на чл. 435, ал. 5 ГПК. В случай че третото лице пропусне срока за обжалване на извършения въвод, то може да предяви владелчески иск по чл. 75 или чл. 76 ЗС срещу възискателя (ТР № 3 от 10.07.2017 г. по тълк. д. № 3/2015 г. на ОСГТК, ВКС).

26.3. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИТЕЗАНИЯ ЗА ЗАМЕСТИМИ И НЕЗАМЕСТИМИ ДЕЙСТВИЯ НА ДЛЪЖНИКА

Когато длъжникът е осъден да изпълни действие, което може да бъде извършено и от друго лице, възискателят може да поиска от съдебния изпълнител да го оправомощи да извърши

(лично или чрез другиго) действието вместо длъжника за сметка на последния. Вискателят може да поиска съдът да осъди длъжника предварително да заплати разноските за извършване на дължимото действие. Недопустимо е обаче съединяване на иск по чл. 109 ЗС с искане по чл. 526, ал. 2 ГПК, тъй като уважаването на иска по чл. 109 ЗС е едно от предварителните условия за уважаване на искането по чл. 526, ал. 2 ГПК. Вискателят може да извърши заместимото действие и след това да иска да му бъдат платени разноските по изпълнението, които ако не бъдат платени доброволно от длъжника, подлежат на събиране чрез способите за изпълнение на парични притезания.

Когато интересът на вискателя може да бъде удовлетворен само ако длъжникът лично извърши дължимото действие (притезание за незаместимо действие), съдебният изпълнител принуждава длъжника да извърши действието чрез налагане на последователни глоби до размер 200 лв. Изпълнителният способ не е приложим при незаместими задължения на работници и служители, които произтичат от трудово или служебно правоотношение, но е приложим при задължения за незаместим трудов резултат.

26.4. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА БЕЗДЕЙСТВИЕ

Задължението за бездействие представлява незаместимо задължение на длъжника да не извършва определено действие или да търпи определено действие на правоимащия. Изпълнителният способ се състои в принуждаване на длъжника да съобщи поведението си със задължението за бездействие чрез налагане от съдебния изпълнител на глоби за всяко нарушение в размер до 400 лв.

26.5. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ПРЕДАВАНЕ НА ДЕТЕ

Предвид спецификата на изпълнителния способ – че следва да се изпълни постановление, в което е постановено предаване на дете, с цел закрила и осигуряване най-добрия интерес на детето – законодателят е предвидил редица специфични правомощия на съдебния изпълнител и особена процедура, която органът на принудително изпълнение следва да спазва, за да вземе детето от длъжника и да го предаде на възискателя.

Съдебният изпълнител е длъжен да предприеме необходимите опити за доброволно предаване на детето от длъжника. На първо място, съдебният изпълнител следва да покани длъжника да изпълни доброволно в определеното място и време. В тридневен срок от връчването на поканата длъжникът трябва да съобщи на съдебния изпълнител дали е готов да предаде детето в определеното място и време, дали съществуват пречки да изпълни задължението, в кое място и време е готов да предаде детето. При неизпълнение в срок на задължението на длъжника да информира съдебния изпълнител за готовността му да предаде детето, съдебният изпълнител налага на длъжника глоба по чл. 527, ал. 3 и при необходимост постановява принудителното му довеждане (кумулятивно).

Съдебният изпълнител може да проведе и разговор с длъжника с цел да бъде мотивиран той да изпълни доброволно, за който се съставя протокол. Съдебният изпълнител може да поиска от Дирекция „Социално подпомагане“ съдействие за отстраняване на пречките за своевременното изпълнение на задължението и за разясняване на длъжника, а при необходимост и на детето, на предимствата на доброволното изпълнение и неблагоприятните последици от неизпълнението на съдебното решение. Съдебният изпълнител може да поиска от Дирекция „Социално подпомагане“ да предприеме подходящи мерки по чл. 23 от Закона за закрила на детето, а при необходимост – от

полицейските органи – вземането на мерки по чл. 65 от Закона за Министерството на вътрешните работи.

Ако след предприемане от съдебния изпълнител на всички мерки за осигуряване на спокойно предаване на детето, длъжникът не изпълни доброволно, съдебният изпълнител предприема принудително предаване чрез отнемане на детето от длъжника и предаването му на възискателя. Принудата, която упражнява съдебният изпълнител, може да бъде насочена само срещу длъжника и никога срещу детето. Ако детето не желае да отиде при възискателя, съдебният изпълнител следва да поиска съдействие от Дирекция „Социално подпомагане“. Ако бъде установено, че отказът на длъжника да предаде детето и/или нежеланието на детето да отиде при възискателя са породени от поведението на самия възискател (например при прояви на домашно насилие), длъжникът може да предяви иск за промяна на родителските права и като обезпечителна мярка да иска от съда спиране на принудителното изпълнение.

26.6. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за изпълнението на задължение за предаване на недвижимата вещ?

А. Въвод във владение се извършва само срещу длъжника, посочен в изпълнителния лист.

Б. Въвод във владение се извършва и срещу заварено в имота трето лице, независимо откога е започнало да владее имота.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

2. Кое е вярно за изпълнението на задължение за незаемствено действие?

А. Взыскателят може да поиска от съдебния изпълнител да го оправомощи да извърши действието вместо длъжника.

Б. Изпълнението е възможно само ако длъжникът лично извърши дължимото действие.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

3. При неизпълнение на кое от посочените задължения съдебният изпълнител налага глоба на длъжника?

А. При неизпълнение на задължение за незаемствено действие.

Б. При неизпълнение на задължение за бездействие.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

27. ЗАЩИТА НА ДЛЪЖНИКА, ВЗИСКАТЕЛЯ, НАДДАВАЧА И НА ТРЕТИ ЛИЦА В ИЗПЪЛНИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС ПРИ ПРОЦЕСУАЛНА И МАТЕРИАЛНОПРАВНА НЕЗАКОНОСЪОБРАЗНОСТ НА ПРОЦЕСА. ИМУЩЕСТВЕНАТА ОТГОВОРНОСТ ПО ЧЛ. 441 ГПК

Незаконосъобразността на изпълнителния процес може да засегне правата на взыскателя, длъжника, присъединените кредитори, участващите в изпълнението лица – наддавач, купувач, трето задължено лице, pazач, трети лица. Незаконосъобразността на изпълнителния процес може да бъде:

- материалноправна, която може да се дължи на:
 - ✓ липса на изпълняемо право;
 - ✓ това, че имуществото, върху което е насочено изпълнението на парично притеснение, не принадлежи на длъжника или на лицата по чл. 429, ал. 2 и ал. 3 ГПК.
- процесуална, която може да се дължи на:
 - ✓ липса на изпълнително основание;
 - ✓ липса на изпълнителен лист (при непряко изпълнително основание).
 - ✓ процесуални действия/бездействия на съдебния изпълнител.

27.1. ЗАЩИТА НА ДЛЪЖНИКА

При материалноправна незаконосъобразност, защитата си длъжникът поначало реализира пред съда. Длъжникът може да цели:

- да осуети изпълнителния процес

Например при предявен отрицателен установителен иск, с който се цели да се установи, че не е налице ГПО, което да обосновава неудовлетворено притезание.

- да прекрати висящия изпълнителен процес

Длъжникът може да предяви отрицателен установителен иск, чрез който да установи несъществуване на задължението му, основавайки го на **нови факти**, настъпили след приключването на съдебното дирене в производството, по което **влязлото в сила** съдебно решение е постановено (чл. 439 ГПК). „Съгласно чл. 439 ГПК длъжникът в материалното правоотношение може да оспори изпълнението с иск за несъществуване на вземането или погасяването му по давност“ (Решение № 173 от 18.07.2019 г. по гр. д. № 2906/2018 г. на IV г.о., ВКС). Оспорването поради изтичане на погасителна давност е свързано с това, че нова давност започва да тече от предприемането на последното по време валидно изпълнително действие. Ако изпълнителното основание е заповед за изпълнение по чл. 410 ГПК или 418 ГПК, то защитата се реализира по реда на чл. 424 ГПК.

- да поправи последиците от изпълнителния процес

„Несъществуването на изпълняемото право може да бъде установено и след приключване на изпълнителния процес. Принудителното осъществяване на вземането не лишава нито длъжника [...] от възможността да се защитят от материално-незаконособразния изпълнителен процес“ (ТР № 4/2017 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС). Вискателят следва да върне полученото. Ако срещу длъжника е допуснато предварително изпълнение, но той успешно обжалва първоинстанционното решение, съдът, постановил решението, издава на длъжника обратен изпълнителен лист срещу вискателя (чл. 243, ал. 3 ГПК). Така стоят нещата и при принудително изпълнение на въззивно решение (чл. 282, ал. 6 ГПК), както и при отмяна на влязло в сила решение (чл. 309, ал. 2 ГПК).

При процесуална незаконособразност общото правило е, че съдебният изпълнител отговаря за вреди, причинени от про-

цесуално незаконосъобразно принудително изпълнение (чл. 441 ГПК). Обаче законодателният подход (чл. 435, ал. 2 и ал. 3 ГПК) е длъжникът да може да обжалва следните процесуално незаконосъобразни действия на съдебния изпълнител:

- постановления за глоби за неизпълнение на задължение за незаместимо действие (чл. 527, ал. 1 ГПК), за предаване на дете (чл. 528 ГПК) или бездействие (чл. 527, ал. 3 ГПК) (ал. 1, т. 1).
- насочване на изпълнение върху несеквестрируемо имущество (ал. 1, т. 2).

„Принудителното изпълнение се насочва върху отделен имуществен обект на длъжника с налагането на заповест или възбрана върху този обект“ (ТР № 2/2013 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС). При нарушаване на несеквестрируемостта длъжникът може да обжалва пред съда насочването на изпълнението върху имущество, което счита за несеквестрируемо. Ако е пропуснал срока за обжалване действията на съдебния

Н.В.! Специално внимание заслужава чл. 433, ал. 1, т. 1 ГПК, тъй като предвижда изключение от принципното положение. Тук длъжникът оспорва изпълняемото право пред съдебния изпълнител. Длъжникът следва да представи разписка от вискателя, надлежно заверена, или квитанция от пощенската станция, или писмо от банка, от които се вижда, че сумата по изпълнителния лист е платена или внесена за вискателя преди образуване на изпълнителното производство. Ако длъжникът представи разписка с незаверен подпис на вискателя, последният при спор с длъжен да декларира писмено, че разписката не е издадена от него, в противен случай тя се приема за истинска. В този случай изпълнителното производство се прекратява поради успешно оспорване на изпълняемото право.

По този пункт следва да се посочи, че възлагателно постановление е налице само при движими вещи над 5000 лв. и недвижимости. Тоест само в тези случаи този ред на защита е приложим. Освен това следва да се държи сметка за ТР № 2/2013 г. по тълк. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС за това какво не се включва в обхвата на възлагателното постановление с оглед обхвата на проверката. Възлагателното постановление не подлежи на отмяна по реда на чл. 303 et seq. ГПК (ТР 6/2020 по тълк. д. 6/2020 ОСГТК на ВКС).

- по-горе (подтема 25.2 от този наръчник), при дискусиите относно изпълнение върху движими вещи за удовлетворяване на парично притежание се посочи, че оценката на съдебния изпълнител подлежи на оспорване, а не на обжалване. Това е вярно. Обаче при определяне на равностойността на погинала/не в наличност движима вещь при изпълнение на притежание за предаване на движими вещи (чл. 521, ал. 2 ГПК), тази равностойност се определя от съдебния изпълнител с постановление. То подлежи на обжалване по реда на чл. 436 ГПК. Легитимирани да го обжалват са страните в изпълнителния процес, т.е. вискателят и длъжникът.

27.2. ЗАЩИТА НА ВЗИСКАТЕЛЯ

Очевидно няма как да говорим за защита на вискателя при материалноправна незаконосъобразност на изпълнителния процес.

При процесуална незаконосъобразност общото правило е, че съдебният изпълнител отговаря за вреди, причинени от процесуално незаконосъобразно принудително изпълнение (чл. 441 ГПК). Законодателният подход е при изрично предвидените хипотези на чл. 435, ал. 1 ГПК вискателят да може

да обжалва следните процесуално незаконосъобразни действия на съдебния изпълнител:

- отказ на съдебния изпълнител да образува изпълнително дело или да извърши исканото изпълнително действие (ал. 1, т. 1).
- отказ на съдебния изпълнител да извърши нова оценка при оспорване на оценката на движима или недвижима вещ (ал. 1, т. 2).
- спирането, прекратяването и приключването на принудителното изпълнение (ал. 1, т. 3).

УТОЧНЕНИЕ: Чл. 435, ал. 3 ГПК предвижда защитата на вискателя срещу процесуална незаконосъобразност чрез правото му да обжалва възлагателното постановление. Това право обаче той има само ако е участвал като наддавач (без да дължи задатък). Тоест, по мое мнение, това право той има в качеството на наддавач, а не на вискател.

- при определяне на равностойността на погипала/не в наличност движима вещ по реда за изпълнение на притежание за предаване на движими вещи (чл. 521, ал. 2 ГПК), тази равностойност се определя от съдебния изпълнител с постановление. То подлежи на обжалване от вискателя по реда на чл. 436 ГПК.

Вискателят и длъжникът могат да обжалват и разпределението по чл. 462 ГПК.

27.3. ЗАЩИТА НА ТРЕТИ ЛИЦА

При материалноправна незаконосъобразност на изпълнителния процес, защитата на трети лица се реализира пред съда

по исков ред. Тази незаконосъобразност се дължи на това, че изпълнението е насочено върху вещ, която не принадлежи на длъжника или лица в чл. 429, ал. 2 и ал. 3 ГПК. „Принудителното изпълнение не може да бъде предприето и осъществено срещу лица, които не са посочени като длъжници в изпълнителния лист, въз основа на който е образувано производството по принудително изпълнение, освен в случаите, когато изпълнителният лист има действие и за трети лица съгласно разпоредбата на чл. 429, ал. 2 и ал. 3 ГПК“ (ТР № 3/2015 г. по тълк. д. № 3 /2015 г. на ОСГТК на ВКС). Третото лице може да цели:

- да осуети изпълнителния процес.
- да прекрати висящия изпълнителен процес.

При предявен ревандикационен иск, ако имотът се владее от трето лице преди предявяване на иска, съдебният изпълнител не може да извърши въвод във владение на имота, тъй като процесуалната ценна книга – изпълнителен лист – не го сочи като страна (арг. на чл. 523, ал. 1 ГПК). „Тъй като изпълнителният лист удостоверява изпълняемото право, той съдържа данни не само за неговия предмет, но и за страните по правоотношението. Чрез това посочване се определят активната и пасивната легитимация на страните по изпълнението в смисъл, че взыскател по него може да бъде само лицето, посочено в листа като кредитор, а длъжник – само лицето, посочено като такъв по материалното правоотношение“ (ТР № 3/2015 г. по тълк. д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС).

Обаче, даже ако третото лице е започнало да владее имота след предявяване на иска, то може да реализира защита, като предяви установителен иск (чл. 524 ГПК). Тъй като третото лице не е било страна по иск, чието решение с изпълнително основание, то не попада в субективните предели на силата на пресъдено нещо. Следва да се настоя, че **не съдебният изпълнител, а съдът спира принудителното изпълнение**. Съдебният изпълнител отлага принудителното изпълнение, ако третото лице заявява върху присъдения имот права, които изключват правата

на вискателя (чл. 523, ал. 2 и чл. 524 ГПК). За да бъде спряно изпълнението, третото лице трябва да заявява права, които **изключват правата на вискателя, и да представи доказателства за тях**. Пример за такова твърдение е придобиване на имота на оригинално основание. „В този случай съдебният изпълнител се произнася по отношение на това дали твърденията от третото лице права съществуват, като преценката му е формална – само с оглед на представените доказателства, и дали с оглед характера и естеството си тези права са противопоставими на вискателя или не, а не по отношение на това дали тези права действително съществуват, поради което не разрешава спора между вискателя и третото лице за действителното съществуване на правата. Посочената преценка на съдебния изпълнител трябва да намери отражение в протокола за извод по чл. 434, ал. 2 ГПК, като ако е стигнал до извод, че правата на третото лице са непротивопоставими на вискателя, той извършва извода, а в обратния случай – при извод за противопоставимост на правата, изпълнителят трябва да отложи извода и да даде на третото лице срок да поиска от районния съд спиране на изпълнението, като не може да преценява дали да извърши извода или не“ (Решение № 40 от 16.03.2021 г. по гр. д. № 2249 /2020 г. на IV г.о., ВКС).

УТОЧНЕНИЕ: Намирам за убедително изразеното в съдебната практика становище, според което чл. 524 ГПК „не урежда вида на предявения иск, поради което той може да бъде както положителен, така и отрицателен установителен, тъй като както когато се установи, че правата на третото лице изключват правата на вискателя, така и когато се установи, че вискателят не притежава права, противопоставими на третото лице, ще се разреши правният спор, а именно, че вискателят не може да реализира правото си по принудителното изпълнение чрез действия, засягащи имота, предмет на спора“ (Решение № 32 от 26.02.2015 г. по гр. д. № 6048/2014 г. на ВКС).

При насочено изпълнение за парично вземане върху вещь, която **не принадлежи на длъжника и с изпълнението се засягат правата на тези лица**, защитата се реализира чрез отрицателния установителен иск по чл. 440 ГПК. Искът е приложим и ако принудителното изпълнение е върху движима вещь, която се намират във владение на трети лица. „Засегнатото право (б. а., което обуславя правния интерес от предявяване на установителния иск) може да бъде както правото на собственост на третото лице върху вещта, така и притежаваното от това лице ограничено вещно право върху същата вещь или пък облигационно право, което не би могло да се противопостави на купувача по публичната продан или съществува възможност да се погаси след извършването ѝ. ... Искът може да бъде предявен от всяко трето лице, чието право е засегнато от изпълнението, без да се поставя изискването третото лице да е във владение на вещта“ (ТР № 3/2015 г. по тълк д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС).

- да цели да поправи последиците от изпълнителния процес.

Ако материалнонезаконосъобразното изпълнение срещу третото лице е приключило, то може да се защити по исков ред.

Специфично трето лице е съпругът недлъжник при изпълнение върху вещи в режим на СИО за дълг на другия съпруг. Съпругът недлъжник може да оспори вземането на същите основания като съпруга длъжник (чл. 503, ал. 3 ГПК).

При процесуална незаконосъобразност, трето лице може да обжалва:

- действията на съдебния изпълнител по принудително изпълнение за парично вземане, насочено върху движима или недвижима вещь, **която в деня на запора/възбраната се намира във владение на това лице и не е собственост на длъжника към деня на налагане на запора/възбраната** (чл. 435, ал. 4 ГПК). Разпоредбите не се отнасят до други имуществени права. Меродавен

с моментът на налагане на заповед/възбрана, в който третото лице трябва да владее вещта. Владението е абсолютна процесуална предпоставка за правото на жалба.

- извод във владение на недвижим имот, ако третото лице е било във владение на имота преди предявяване на иска, решението по който се изпълнява. Ако пропусне срока за обжалване, третото лице може да предяви владелчески иск (чл. 435, ал. 5 ГПК).

Н.В.! Заслужава да се обърне внимание на съотношението на защитата на трето лице срещу материалноправна незаконосъобразност и процесуална незаконосъобразност. „С оглед на различния предмет на двете производства не съществува пречка, в случай че жалбата му по чл. 435, ал. 4 ГПК не бъде уважена, третото лице да предяви иск по чл. 440, ал. 1 ГПК, за да установи, че правото на собственост не принадлежи на длъжника. След като третото лице може да предяви иск по чл. 440 ГПК, в случай на отхвърляне на жалбата му по чл. 435, ал. 3 ГПК, то с още по-голямо основание може да направи това и без да обжалва действията на съдебния изпълнител. Искът по чл. 440, ал. 1 ГПК обаче ще е недопустим в случаите, когато жалбата на третото лице по чл. 435, ал. 4 ГПК е уважена, тъй като тогава вече няма да е налице насочено върху вещта принудително изпълнение“ (ТР № 3/2015 г. по тълк. д. № 3/2015 г. на ОСГТК на ВКС).

- специфично трето лице е съпругът недлъжник при изпълнение върху вещи в режим на СИО за дълг на другия съпруг. Съпругът недлъжник може да обжалва действията на съдебния изпълнител на същите основания като съпруга – длъжник (чл. 503, ал. 3 ГПК), включително поради неспазване на чл. 502 ГПК (чл. 503, ал. 2 ГПК).

27.4. ЗАЩИТА НА НАДДАВАЧА

ГПК предвижда правна възможност за защита на наддавача срещу процесуална незаконосъобразност чрез обжалване по-становление на съдебния изпълнител за възлагане. Иде реч за защита срещу процесуална незаконосъобразност (чл. 435, ал. 3 ГПК). Хипотезите са: (i) наддаването при публичната продажба не е извършено надлежно или (ii) имуществото не е възложено по най-високата предложена цена. Редът за обжалване и разглеждане на жалбата е уреден в чл. 436–437 ГПК. Обжалването се развива в самостоятелно производство. Ако жалбата е подадена от трети лица, тя се разглежда задължително в открито заседание с призоваване на жалбоподателя, длъжника и вискателя, по молба на който е образувано изпълнителното дело (чл. 432, ал. 2 ГПК). Иначе жалбата може да се разгледа в закрито заседание (чл. 437, ал. 1 ГПК). Съдът се произнася с решение, което не подлежи на обжалване (чл. 437, ал. 4 ГПК). Съдът може да отмени незаконното действие на съдебния изпълнител и да даде задължителни указания, но не може да извърши въпросното действие сам.

27.5. ИМУЩЕСТВЕНАТА ОТГОВОРНОСТ ПО ЧЛ. 441 ГПК

Както е посочено по-горе, отговорността на съдебния изпълнител за процесуална незаконосъобразност на действията му се реализира по реда на чл. 441 ГПК. Обсъдените хипотези на чл. 435 ГПК са изключенията. В общия случай частният съдебен изпълнител отговаря при условията на чл. 441, ал. 1 ГПК във връзка с чл. 74, ал. 1 от Закона за частните съдебни изпълнители във връзка с чл. 45 ЗЗД за вредите, пряка последица от процесуално незаконосъобразно принудително изпъл-

нение, а държавният съдебен изпълнител отговаря по реда на чл. 441 ГПК във връзка с чл. 49 ЗЗД. „Съдебният изпълнител дължи обезщетение за всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането. Пряка означава, че уврежданият не би претърпял вредите, ако не бе незаконосъобразното действие или бездействие на частния съдебен изпълнител, тъй като преки са само тези вреди, които са типична, нормално настъпваща и необходима последица от вредоносния резултат, т. е. които са адекватно следствие от увреждането“ (Решение № 40 от 16.03.2021 г. по гр. д. № 2249 /2020 г. на IV г.о., ВКС).

Следва изрично да се отбележи, че понастоящем съдебната практика на ВКС е противоречива по въпроса дали производството за реализиране отговорността на съдебния изпълнител за вреди по чл. 441, ал. 1 ГПК представлява паралелен процесуален ред на този в чл. 245, ал. 3 ГПК за издаване на обратен изпълнителен лист срещу мнимия взискател. (Виж Решение № 212 от 27.11.2017 г. по търг. д. № 754 /2017 г. на I т.о., ВКС и Решение № 128 от 06.12.2021 г. по гр. д. № 2374 /2020 г. на IV г. о., ВКС, застъпващи противоположни мнения.)

27.6. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за защитата на длъжника в изпълнителния процес?

А. При липса на материалноправни предпоставки за изпълнителния процес защитата е поначало по исков ред.

Б. Длъжникът може да оспорва пред съдебния изпълнител изпълняемото право, ако представи разписка от кредитора за извършване на въпросното плащане преди завеждане на изпълнителното дело.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

2. Кое е вярно за защитата на трето лице в изпълнителния процес?

А. При въвод във владение, съдебният изпълнител ще извърши въвода на лице, на което е присъден имотът, ако в деня на въвода открие в него трето лице, чието владение е започнало след завеждане на дело, по което извършва изпълнение.

Б. Трето лице, което претендира, че вещ, върху която е насочено изпълнение за парично притезание, не принадлежи на длъжника, може да се защити само чрез обжалване действията на съдебния изпълнител.

В. И двете са верни.

Г. И двете са грешни.

28. ОБЕЗПЕЧИТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО. ЦЕЛ И ФУНКЦИИ НА ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА ИСКА. ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА БЪДЕЩ И НА ПРЕДЯВЕН ИСК. РАЗВИТИЕ И ПРИК- ЛЮЧВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО

Преди всичко следва да се направи уточнението, че разглежданата тук проблематика се отнася до обезпечение на **иска**. Тя не обхваща обезпечението при индивидуално принудително изпълнение на парични притезания (кото беше разгледано в т. 25). В този смисъл членове 390–391 ГПК изрично реферират към обезпечаване на предявен или бъдещ иск.

28.1. ЦЕЛ И ФУНКЦИИ НА ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА ИСКА

Функцията на обезпечаването на иска е чрез средствата на обезпечителния процес да се реализира защита при незаконосъобразно развитие на материалното гражданско правоотношение, което се изразява в създаване на опасност от осуетяване осъществяването на ГПО в бъдещ момент. Застрашаването може да намери израз в различни форми, което паляга и различни форми на защита, които да отговарят на обезпечителната нужда.

Обезпечението на иска е функционално свързано с исковия процес, но не е част от него. „Въпреки че е самостоятелна форма за защита, производството по обезпечаване на иска се намира с исковия процес във функционална зависимост, доколкото

създава сигурност за осъществяване на правата по решението“ (ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Защитата, която предоставя обезпечителният процес, надхвърля времените рамки на исковия процес. Нещо повече, тази защита спомага за успешното принудително удовлетворяване на не-удовлетворено притезание, което обуславя функционалната му връзка и с изпълнителния процес. Например, ако е допусната и наложена обезпечителна мярка заповест или възбрана в рамките на обезпечителния процес преди предявяване на иска или по време на исковия процес, в изпълнителния процес повторното им налагане е безпредметно.

Целта на обезпечаването на иска е **да се запази правното положение каквото е**, докато спорът не бъде разрешен със сила на пресъдено нещо. „Неговата цел е да осигури по време на висиящността на спора сигурността за това, че неоснователно отричаното материално право ще бъде осъществено чрез създаване на пречка то да се реализира неправомерно преди постановяване на окончателното решение“ (ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Този белег на обезпечителното производство е една от важните различия с привременните мерки (в случаите, когато привременните мерки са допустими). Привременните мерки целят да доставят резултата, който се преследва в производството, по което са постановени, докато трае това производство. След приключването му те се заместват от съдебното решение. Обезпечителният процес не цели да достави този резултат, а да запази статуквото. Нещо повече, обезпечителна мярка, която би имала ефekten да достави резултата, преследван с исковия процес, е недопустима.

28.2. ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА БЪДЕЩ И НА ПРЕДЯВЕН ИСК

Обезпечение се допуска по всички видове иски – остъдителен, конститутивен и установителен (чл. 389, ал. 2 ГПК), както и на бъдещ и предявен иск (чл. 389–390 ГПК). Допустимостта на обезпечаването на бъдещ иск се дължи на това, че обезпечителна нужда може да възникне преди предявяване на иска. ГПК обаче ограничава допустимостта на обезпечителния процес до приключване на съдебното дирене във въззивната инстанция (чл. 389, ал. 1 ГПК).

Както при производството за обезпечаване на предявен, така и на бъдещ иск, се подава молба до съда. При обезпечаване на предявен иск, тя се подава до съда, пред който искиният процес е висящ. При обезпечаване на бъдещ иск, родовата и местната компетентност се определят по правилата на чл. 390, ал. 1–2 ГПК. Внимание заслужава ал. 2, според която при иски, при които родовата компетентност се определя от размера на дагъчната оценка на недвижим имот, компетентен е окръжният съд по местонахождението на имота, **независимо от цената на иска.**

При обезпечаване на бъдещ иск в молбата следва да се посочат всички реквизити по чл. 127–128 ГПК.

При допускане на обезпечението на бъдещ иск съдът определя срок за предявяване на иска – не по-дълъг от 1 месец, който подлежи на продължаване, но общо не може да надхвърля 1 месец (чл. 390, ал. 3 ГПК). „В хипотезата на чл. 390, ал. 3 във връзка с ал. 1 ГПК молителят доказва, че е предявил иска в определения срок с представяне пред съда по обезпечението на надлежни доказателства – препис от искова молба с отразена дата на постъпването ѝ в съответния съд или съдебно удостоверение за същите факти. Съдът не отменя обезпечението, когато му е служебно известно, че искът е предявен в срок“ (ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

28.3. РАЗВИТИЕ И ПРИКЛЮЧВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО

Правото на обезпечаване на иска е **публично процесуално право на ищеца** (чл. 389, ал. 1 ГПК) или **бъдещия ищец** (арг. от чл. 390, ал. 3 ГПК) да се **допусне** подходяща обезпечителна мярка и след това тази мярка да **бъде наложена**.

Допускане на обезпечението

Производството започва с писмена молба на ищеца (бъдещия ищец), освен ако не иде реч за обезпечаване на иск за издръжка, при който обезпечение може да бъде допуснато служебно от съда (чл. 392 ГПК). В молбата трябва да се сочи обезпечителната мярка и цената на иска (чл. 395, ал. 1 ГПК). Обезпечение „по принцип“ е недопустимо. Препис на насрещната страна не се връчва, тъй като в рамките на обезпечителния процес първоначално се дава предимство на бързината и изненадата. В тази връзка, ако съдът откаже да допусне обезпечение на иска и отказът бъде обжалван от ищеца, препис от частната жалба на молителя не се връчва на ответника (чл. 396, ал. 2, изр. II ГПК). Тази особеност на производството налага съдът служебно да провери дали е спазена местна компетентност поради липса на насрещна страна в тази фаза.

Според ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС, „предпоставките за допускане на обезпечението са предявеният иск да е допустим, вероятно основателен и да е налице обезпечителна нужда“. В този смисъл в молбата трябва да се обоснове:

- **обезпечителна нужда**

При липса на данни, които да опровергават обезпечителната нужда, тя се предполага. Тя почти винаги е налице при осъдителен иск за парични притезания. „В случаите, при които вписването на исковата молба има оповестително-защитно действие, е налице обезпечителна нужда от налагане на възбра-

на само при искане за допускане на обезпечение на бъдещ иск, както и в периода между постъпване на исковата молба в съда и вписването ѝ по реда на Правилника за вписванията“ (ТР № 6/ 2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

- **допустимостта на иска**

Съдът няма да допусне обезпечението, ако искът е недопустим или очевидно неоснователен. Например, ако се претендират права, които не са признати в българския правен ред.

- **вероятна основателност на иска**

Вероятна основателност означава, че молбата е подкрепена с убедителни писмени доказателства или е представена гаранция по чл. 180–181 ЗЗД (чл. 391, ал. 1 ГПК). Обаче и при наличие на писмено доказателство, съдът може да не го счете за „убедително“.

Изискванията на чл. 391 ГПК не важат при обезпечаване на иск за издръжка (чл. 392 ГПК).

За да допусне обезпечаването на иска, съдът следва да **прецени дали поисканата обезпечителна мярка е подходяща (адекватна) с оглед на обезпечителната нужда** (арг. чл. 397, ал. 1, т. 3 ГПК). „Неподходяща е тази мярка, която надхвърля обезпечителната нужда по конкретното дело“ (Определение № 763 от 22.10.2010 г. по т.д. № 678/2010 г. на I т.о., ВКС). Например при отрицателен установителен иск подходяща обезпечителна мярка е спиране на изпълнението. Неподходяща е обезпечителна мярка възбрана на недвижим имот за обезпечаване на иск за поставяне под запрещение. Неподходяща е обезпечителна мярка, която засяга правата на трети лица. **Неподходяща е обезпечителна мярка, която засяга правомощия на друг орган.** В този смисъл неподходяща е обезпечителна мярка „спиране на строителство“, тъй като „... в съответствие с трайната практика на ВКС, която дава определение на понятието „подходяща мярка“, като такава ограничителна мярка, която законът е предоставил в компетентност на граждан-

ски съд и чисто изпълнение може да бъде наложено по пътя на приюжение на процесуалните правила, визиращи в ГПК, а не в административни закони – заповед, възбрана, спиране на съдебното изпълнение и др. подобни. „Спирането на строителство“ е извадено от компетентността на гражданския съд и ... е предоставено в правомощията на административен орган, който не може да бъде задължен да действа с разпореждане на граждански съд. В практиката си ВКС приема, че не може да се търси обезпечение на бъдещ граждански иск от административен орган. Временната защита на застрашени субективни права трябва да е по характера си такава, че да може да бъде дадена от този компетентен по материя съд, пред който ще бъде предявено искането за тяхната окончателна защита – в случая по реда на гражданското съдопроизводство“ (Определение № 503 от 04.11.2008 г. по гр. д. № 1578/2008 г. на I г.о., ВКС).

Всяка от страните може да поиска замяната на неподходяща обезпечителна мярка. След като уведоми другата страна и вземе предвид възраженията ѝ, съдът се произнася по искането. При обезпечение на оценен в пари иск ответникът може винаги да замени без съгласието на другата страна допуснатото от съда обезпечение със залог в пари или в ценни книжа съгласно чл. 180 – 181 ЗЗД. Естествено, последното не важи за обезпечение на искове за собственост (чл. 398 ГПК). Пред различна хипотеза сме изправени при отказ от обезпечителната мярка от страна на ищеца (чл. 402 ГПК). При чл. 402 ГПК обезпечителната мярка не е неподходяща.

Съдът се произнася по молбата за допускане на обезпечението на иска в деня на постъпването ѝ в закрито заседание. **Производството обаче не е едностранно, а двустранно.** „Обезпечителният процес се развива едностранно до реализиране на правото на ответника да обжалва предприетите процесуални действия по налагане на обезпечението. Производството придобива състезателен характер едва при упражняване на

инстанционен контрол за законосъобразност на акта на съда, с който се допуска обезпечение“ (ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Ако допусне обезпечението, съдът постановява поисканата обезпечителна мярка. Той не може да постанови различна от исканата от ищеца обезпечителна мярка. Може да постанови част или няколко поискани обезпечителни мерки. **Определението на съда за допускане на обезпечението** подлежи на обжалване с частна жалба в едноседмичен срок (чл. 396 ГПК). Това определение се явява обезпечително основание, на чиято база съдът издава обезпечителна заповед (чл. 395, ал. 3 ГПК).

Тъй като съдът не проверява дали посоченият обект, върху които се допуска обезпечителната мярка, принадлежи на ответника (т. 5, ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС), **„определението по допускане на обезпечение може да бъде обжалвано от всяко лице, чиято правна сфера е засегната от обезпечителната мярка ...** Когато третото лице, в чието владение са намира вещта в деня на запора, възбрана или предаването, може да обжалва действията на съдебния изпълнител за насочване на изпълнението върху тези вещи (чл. 435, ал. 4 ГПК) или разполага с иск, за да установи правата си върху предмета на обезпечителната мярка, то това трето лице с легитимирано да обжалва и определението, с което е допусната тези обезпечителна мярка, засягаща правната му сфера. Трето лице, легитимирано да обжалва налагането на обезпечителна мярка „възбрана“ върху недвижим имот или да иска отмяната ѝ, с и действителният собственик на имот, неправилно посочен като собственост на ответника“ (т. 6, ТР № 6/2013 г. по тълк. д. № 6/2013 г. на ОСГТК на ВКС).

Налагане на обезпечителната мярка

След като обезпечението на иска/бъдещия иск е допуснато от съда, следващата стъпка е налагането на допуснатите обез-

печителни мерки. Налагането на обезпечителните мерки се извършва от различни органи (арг. чл. 400 ГПК). Това е така, защото обезпечителната мярка може да бъде всяка подходяща мярка, определена от съда. Законодателят изрично предвижда, че запорът (която обезпечителна мярка се налага от съдебен изпълнител), възбраната (която се налага от съдия по вписванията), спиране на МПС от движение (която се налага от органите на МВР) и спиране на изпълнението (която се налага от съда) са обезпечителни мерки. Обаче страните може да предопределят обезпечителната мярка чрез свой договор. Ако искът се основава на договор, в който е посочена вещта, която ще служи за обезпечение, обезпечението се налага само върху тази вещ, освен ако тя не е налице или ако междувременно е обременена с други тежести, които правят обезпечението недостатъчно (чл. 399 ГПК).

По отношение на спиране на изпълнението внимание заслужава ТР № 5/2014 г. по тълк. д. № 5/2014 г. на ОСГТК на ВКС, според което „...според чл. 40, ал. 3 от Закона за управление на стажната собственост подаването на молбата за отмяна на решение на общото събрание не спира изпълнението на решението, освен ако съдът не постанови друго. По своята цел искането за спиране на изпълнението разкрива съществени сходства с целите и функциите на обезпечителния процес – то защитава легитимния интерес на молителя да не претърпи материалноправно незаконосъобразно принудително изпълнение или да не се приема за настъпило правното състояние, следващо от решението на общото събрание. Правното средство за защита срещу такава опасност е обезпечаването на иска. Ето защо определението, с което съдът се произнася по молбата за спиране на изпълнението, представлява по същество произнасяне по искане за налагане на обезпечителна мярка „спиране на изпълнението“, предвидена в чл. 397, ал. 1, т. 3, предл. последно ГПК и намираща се в част четвърта на ГПК „Обезпечи-

телно производство“. Като обезпечаване на иска за отмяна на решение на общото събрание на стажна собственост спирането на изпълнението се разглежда и в доктрината“.

За налагане на обезпечителната мярка е нужно:

- обезпечително основание, т.е. определение на съда за допускане на обезпечението,
- обезпечителна заповед и
- молба на ищеца за налагане на обезпечителната мярка.

28.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за същността на обезпечителния процес?

А. Обезпечаването на иска може да брани срещу осъществяване на неоснователно претендираното право.

Б. Обезпечителна нужда може да възникне само при заплашени имуществени права.

В. И двете са верни.

Г. И двете не са верни.

2. Кое е вярно за съда, който допуска обезпечаване на иска?

А. Обезпечаването на иска се допуска от съда, ако представеният иск е допустим, вероятно основателен и обезпечителната мярка, посочена от ищеца, е оправдана с оглед на нуждата.

Б. Родово компетентен да допусне обезпечение на бъдещ иск е районният съд.

В. При представяне на писмени доказателства в подкрепа на обезпечителната нужда, без да ги преценява, съдът е длъжен да допусне обезпечение на иска във всички случаи.

Г. Всички посочени са верни.

3. Кое е вярно за обезпечителната мярка?

А. Тя се налага с определението на съда по искане на молителя за допускане на обезпечение.

Б. Обезпечителният заповед прави молителя присъединен кредитор при принудително изпълнение срещу тази вещ.

В. Наложена обезпечителна възбрана на имот не подлежи на вписване.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

4. Кое е вярно за произнасянето на съда по искането за обезпечаване на иска?

А. Съдът се произнася по искането в закрито заседание в деня на постъпване на искането.

Б. По искането за замяната на обезпечителната марка съдът се произнася, без да уведоми противната страна.

В. И двете са грешни.

Г. И двете са верни.

29. ОХРАНИТЕЛНИ ПРОИЗВОДСТВА. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОБЩИ ПРАВИЛА. НОТАРИАЛНИ ПРОИЗВОДСТВА. РЕГИСТЪРНО ПРОИЗВОДСТВО

Наред с функцията по защита на граждански права, която се осъществява чрез исковия, изпълнителния и обезпечителния процес, съдилищата осъществяват и функция по съдействие за реализирането на безспорни лични и имуществени граждански права (чл. 2 ГПК). Именно поради липсата на спор, в охранителния граждански процес заинтересованото лице (молител) не търси защита, а съдействие по отношение на своето право.

29.1. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОБЩИ ПРАВИЛА

Понятието „охранителни производства“ обединява различни производства, възложени на различни органи и завършващи с различни актове. Всички тези производства имат белези, които ни дават основание да ги характеризираме като охранителни, а именно:

- Охранителните производства са **безспорни** – молителят иска от съответния орган да постанови охранителен акт, въз основа на който да упражни свое материално гражданско право, за чието съществуване **няма спор**.
- Охранителните производства са **едностранни** – тъй като липсва спор и насрещни страни в спора, производството се развива **само с участието на молителя**, който има право да поиска от съда (нотариалния орган)

съдействие за реализиране на негово материално право.

- Охранителните производства са насочени към издаването на **охранителен акт** – благоприятен за молителя правен акт, който не засяга неблагоприятно правната сфера на друг правен субект.
- Охранителните производства имат **превантивен характер** – те съдействат за законосъобразното развитие на ГПО и предотвратяват правонарушения на граждански права.
- Охранителните производства представляват **безспорна съдебна администрация** – държавна намеса в гражданскоправните отношения, която по същността си представлява управление, администриране на тези отношения, без обаче крайният акт да засяга чужда правна сфера. Когато тази намеса засяга неблагоприятно чужда правна сфера, е налице друг вид производство, което не е охранително – спорна съдебна администрация (например чл. 32, ал. 2 ЗС).

В част шеста на ГПК са уредени няколко отделни производства – производство за установяване на факти, производство за обявяване на отсъствие или смърт, производство по открито наследство, производство по обезсилване на ценни книжа, нотариални производства, регистърно производство. Наред с предвидените в ГПК, други закони уредят особени охранителни производства: даване на разрешение за сключване на брак на непълнолетен (чл. 6, ал. 2 СК); разрешаване на сделки от името на ненавършилия пълнолетие (чл. 130, ал. 3 СК); допускане на осиновяване (чл. 89–98 СК); назначаване на представител на безвестно отсъстващия (чл. 8 ЗЛС); въвеждане на наследниците на безвестно отсъстващия във владение на неговите имоти (чл. 10 ЗЛС); допускане на промяната на собствено, бащино или фамилно име (чл. 19 от Закона за гражданско

данската регистрация) и други. За всички охранителни производства важат **общите правила**, уредени в ГПК, доколкото особен закон не предвижда друго.

Охранителните производства **започват винаги по молба на заинтересованото лице**. Молбата следва да е писмена, да сочи искания охранителен акт, при необходимост и доказателства в подкрепа на искането и да бъде подписана. Нередовностите подлежат на поправяне в указан от съда срок. Родово компетентен е районен съд, местно компетентен е съдът по постоянен адрес на молителя. Изключение от общото правило е компетентността на съда по местооткриване на наследство (чл. 110 ГПК) или по местонахождение на недвижим имот (чл. 109 ГПК). Подадената молба се разглежда по правило в закрито заседание, но при необходимост от събиране на доказателства (например разпит на свидетели) се насрочва открито заседание. Съдът **служебно проверява дали са налице условията за издаване на искания от молителя охранителен акт**. При извършване на тази проверка съдът може да събира доказателства, да взема предвид непосочени от молителя факти, да разпорежи лично явяване на молителя, да задължи молителя да потвърди с декларация истинността на твърденията от последния обстоятелства. Допустими са всички доказателствени средства при ограниченията относно свидетелските показания, познати от исковия процес.

Съдът се произнася по отправената до него молба с решение. Ако установи, че са налице предпоставките за издаване на искания охранителен акт, съдът уважава молбата и издава акта (разрешава сделката от името на непълнолетен, назначава представител на безвестно отсъстващия, допуска исканата промяна в името на молителя, допуска развода по взаимно съгласие). Решението, с което се уважава молбата, не подлежи на обжалване. Ако установи, че не са налице условията за издаване на искания охранителен акт, съдът отхвърля молбата и

отказва издаването на акта. Отказът поддържа на въззивно и касационно обжалване, ако отговаря на изискванията за селекция по чл. 280, ал. 1 ГПК (т. 6, ТР № 1 от 17.07.2001 г. на ОСГК на ВКС, което е актуално в тази част и при ГПК от 2007 г.). Право на жалба има само молителят. **Решението, издадено в рамките на охранителното производство, не се ползва със сила на пресъдено нещо** (то е акт на съдебна администрация). Въпросът дали молителят е имал право да му бъде издаден поискания охранителен акт може да бъде повдигнат от определени лица по исков ред, въпреки издаването на акта (чл. 537 ГПК). Отхвърлянето на молбата не е пречка молителят да подаде нова молба за издаване на същия охранителен акт. Съдът, издал охранителния акт, може да го оттегли, ако не са породени права за трети лица на база на издадения охранителен акт.

Възможно е в хода на охранителното дело да възникнат обстоятелства, които представляват пречка за развитието и налагат спирането/прекратяването на производството. Недопустимо е издаването на охранителен акт при наличие на спор относно предмета на установяване на този акт. Когато е налице такъв спор, независимо дали е предмет на исково производство, съдът е длъжен да спре охранителното производство, за да се предотврати издаването на охранителен акт, който засяга неблагоприятно чужда правна сфера. Ако е налице пряк иск, охранителното производство се спира до решаването на спора със сила на пресъдено нещо, за да бъде съобразено съдебно установеното правно положение при постановяването на решение по охранителното дело. Ако не е предявен иск, по трето лице се противопостави на издаването на охранителния акт, съдът спира производството и дава едномесечен срок на молителя да предяви иск и ако не го стори, съдът прекратява охранителното дело. До прекратяване на охранителното производство се стига и при оттегляне на молбата за образуването му, както и когато молителят не бъде намерен на посочения от

него адрес. Спирането на охранителното производство не подлежи на обжалване. Определението, с което производството се прекратява, може да бъде обжалвано с частна жалба, но няма пречка прекратеното дело да бъде образувано отново с нова молба.

Възможно е да се стигне до издаване на охранителен акт, който е порочен. Защитата срещу порочните охранителни актове може да се осъществи само по исков ред, като легитимиран да предяви иска е прокурорът или засегнатото от акта трето лице, а ответник е лицето, за което актът е породил благоприятни правни последици. При уважаване на иска охранителният акт се изменя или отменя в зависимост от влязлото в сила решение.

29.2. НОТАРИАЛНИ ПРОИЗВОДСТВА

Нотариалните производства са вид охранителни производства, при които определени в закона нотариални органи (сочат се в Закона за нотариусите и нотариалната дейност), в рамките на компетентността си и по предвидения законов ред, извършват нотариални удостоверявания. Нотариалните удостоверявания са писмени свидетелстващи изявления, които имат обвързваща доказателствена сила за удостоверените в тях обстоятелства. Всяко нотариално удостоверяване завършва с издаването на нотариален документ, който по естеството си представлява официален свидетелстващ документ, а по изключение може да възпроизвежда правни изводи на нотариалния орган (констатиращ нотариален акт за собственост върху недвижим имот).

Нотариалните удостоверявания изпълняват две основни функции:

- доказателствена функция – облекчават установяването на правнорелевантни факти в гражданския оборот.

- превантивна функция – предотвратяват възникването на правни спорове относно това осъществил ли се е или не даден юридически факт и настъпили ли са неговите правни последици.

Нотариалните органи извършват официално удостоверяване на посочените в чл. 569 ГПК обстоятелства. Те разполагат с публичноправното правомощие да удостоверяват със собственото си удостоверително изявление, че отразените в нотариалния документ правнорелевантни факти са се осъществили по начина, по който това е отразено от нотариалния орган. Нотариусът разполага с компетентност да извършва всички посочени в чл. 569 ГПК действия без тези по т. 5–7, които са от изключителната компетентност на съдиите по вписванията.

Нотариалните производства започват по молба на заинтересованото от нотариалното удостоверяване лице, като тук молбата по правило е устна, за разлика от другите охранителни производства. Молба може да се отправи до всеки нотариус в страната, но нотариално удостоверяване на учредяване или прехвърляне на вещно право върху недвижим имот или удостоверяване правото на собственост върху имот може да се извърши валидно само от нотариус, в чийто район се намира имотът. Съответно вписванията, отбелязванията, заличаванията относно недвижими имоти се извършват от съответния по район съдия по вписванията. Нотариалните удостоверявания на подлежащи на вписване нотариални актове задължително се извършват в канцеларията на нотариуса в работно време. Издаването на искания нотариален документ не подлежи на обжалване, но отказът на нотариус/съдия по вписванията да извърши исканото нотариално действие подлежи на обжалване (чл. 577, ал. 1 ГПК) по реда на чл. 274 ГПК. Отказът на окръжния съд да постанови извършване на нотариалното удостоверяване подлежи и на касационно обжалване. При отмяна на отказ за вписване, отбелязване, заличаване, действието

се счита за извършено от момента на подаване на молбата за извършването му.

ГПК урежда различни нотариални производства за отделните видове нотариални удостоверявания, отчитайки спецификата в предмета на удостоверяване. Най-важното нотариално удостоверяване е нотариалният акт. Предмет на удостоверяване с нотариален акт могат да бъдат всякакви сделки с цел улесняване на тяхното доказване. На практика обаче нотариалният акт се използва най-вече за удостоверяване на правоучредителни и правопрехвърлителни сделки с вещни права върху недвижими имоти, при които нотариалният акт представлява форма за действителност на сделката (чл. 18 ЗЗД). Правилата са императивно уредени в чл. 578–586 ГПК. Производството по издаване на нотариален акт включва представяне на проект, съгласно изискванията на чл. 578 ГПК с минимално необходимо съдържание по чл. 580 ГПК, лично явяване на участващото лице пред нотариуса, проверка от нотариуса по чл. 574–575 ГПК, проверка на самоличност, дееспособност и представителна власт и издаване на нотариалния акт чрез прочитане, одобряване и подписване на нотариалния акт от участващите лица и нотариуса. При нотариално удостоверяване на сделки относно вещни права върху недвижими имоти производството, наред с общите правила, включва някои особености – спазване на правилата за местна компетентност на нотариалния орган, проверка от нотариуса дали праводателят е собственик на имота (въз основа на документи или по реда на обстоятелствената проверка), проверка от нотариуса дали документът за собственост на праводателя е вписан и дали са изпълнени особените изисквания по друг приложим закон (ЗУТ).

Нотариалният акт се ползва с обвързваща доказателствена сила относно фактите, обхванати от удостоверяването, и представлява основание за издаване на заповед за незабавно изпълнение (чл. 418 във връзка с чл. 417, т. 3 ГПК). Нотариалният

акт за сделка относно вещни права върху недвижим имот, както беше посочено, представлява условие за валидност на сделката, следователно обуславя настъпването на нейните правни последици. Нишожността на нотариалния акт влече нишожност на удостоверената с него сделка, но ако тя съдържа белезите на друга валидна сделка, се стига до т. нар. конверсия на нотариалния акт в частен документ (чл. 188 ГПК). Валидният нотариален акт не може да санира нишожна сделка. Следователно за настъпването на правните последици е необходимо и сделката, и нотариалният акт, който я удостоверява, да са валидни. Сделката може да е валидна, но вещнопрехвърлителният ефект няма да настъпи, ако праводателят не е бил титуляр на вещното право. Защитата на трети лица със самостоятелни права върху предмета на сделката се осъществява по пътя на исковия процес с вписването на исковата молба, както и на постановеното в исковото производство съдебно решение (ТР № 3/2012 г. по тълк. д. № 3/2012 г. на ОСГК, ВКС).

На следващо място, в чл. 587 – 588 ГПК са уредени правилата за удостоверяване притежаването на вещни права върху недвижими имоти – констативни нотариални актове, които се издават въз основа на надлежни писмени доказателства, или въз основа на извършена обстоятелствена проверка (за придобиване по давност). Констативният нотариален акт по чл. 587 ГПК притежава обвързваща доказателствена сила за третите лица и за съда, като ги задължава да приемат, че посоченото в акта лице е собственик на имота до доказване на противното с влязлю в сила решение. Защитата на трети лица, претендиращи правото на собственост, признато с констативния нотариален акт, се осъществява по исков път. Последица от уважаването на иска е отмяна на констативния нотариален акт на основание чл. 537, ал. 2 ГПК. Съгласно ТР № 11/2012 г. по тълк. д. № 11/2012 г. на ОСГК, ВКС, нотариалният акт, с който се признава право на собственост върху недвижим имот по реда на

чл. 587 ГПК, не се ползва с материална доказателствена сила по чл. 179, ал. 1 ГПК относно констатацията на нотариуса за принадлежността на правото на собственост, тъй като такава е присъща на официалните свидетелстващи документи за факти.

В чл. 589–591 ГПК са уредени четири самостоятелни нотариални производства с различен предмет на удостоверяване – на подпис, на дата, на съдържание, на преписи и извлечения от документи и книжа. Нотариалното удостоверяване на подпис, дата и съдържание има за предмет винаги частен документ, докато удостоверяването на препис може да има за предмет и официален документ. Следва да се обърне внимание на регистрите, които нотариусите водят за тези видове удостоверяване. За извършените нотариални удостоверявания нотариусът води посочените в чл. 28а от Закона за нотариусите и нотариалната дейност нотариални регистри и книги. Условиата и редът за водене на служебния архив са определени с Наредба № 32 от 29 януари 1997 г. за служебните архиви на нотариусите и нотариалните кантори.

29.3. РЕГИСТЪРНО ПРОИЗВОДСТВО

Регистърното производство (чл. 595–607 ГПК) е съдебно охранително производство за вписване на образуването, преобразуването, обявяването в ликвидация, прекратяването и други, предвидени в закона обстоятелства, относно юридически лица, които не са търговци и не са ЮЛНЦ (след промените от 2018 г. ЮЛНЦ се регистрират, съгласно правилата на Закона за търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел, в единен регистър към Агенцията по вписванията). Вписване в съдебен регистър, воден от окръжните съдилища, е предвидено за политическите партии, ЖСК, религиозните общности, адвокатските дружества и други ЮЛ, за

които това е предвидено в закон. На вписване подлежат само изрично предвидените в закон обстоятелства, а не всяко обстоятелство (вписват се наименования, управления, предмет на дейност). Вписване на други обстоятелства е нищожно.

Производството започва по писмено искане на легитимирано лице (напр. чл. 600 ГПК), отправено до окръжния съд по седалището на ЮЛ. Съдът разглежда искането в закрито заседание, освен ако законът не предвижда друго или съдът не счете това за нужно. На проверка подлежи формалната редовност и основателността на искането. Съдът се произнася с решение. При уважаване на молбата за вписване, решението не подлежи на обжалване поради охранителния характер на производството. Отказът да се извърши исканото вписване подлежи само на въззивно, но не и на касационно обжалване (т. 9 от ТР № 5/2015 г. по тълк. д. № 5/2015 г. на ОСГТК, ВКС). Изключение от това правило са предвидените в Закона за политическите партии (ЗПП) и в Закона за вероизповеданията правила.

Вписването има:

- Оповестително действие (чл. 599, ал. 1 ГПК) – вписаното обстоятелство се счита известно на третите добросъвестни лица от дена на вписването (обнародването, ако такова е предвидено).
- Доказателствено действие – до доказване на противното вписаното обстоятелство се счита за настъпило.
- Дори вписаното обстоятелство да не съществува, до заличаването му всяко добросъвестно трето лице може да се позове на него в отношенията си с лицето, до което вписването се отнася (обществено доверие). Съответно неписаните обстоятелства се считат спрямо третите добросъвестни лица за несъществуващи.
- Конститутивно действие (само за конститутивните вписвания) – политическата партия придобива качество на юридическо лице от дена на вписването ѝ в регистъ-

ра на политическите партии в Софийския градски съд (чл. 18, ал. 4 ЗПП).

Нищожност, недопустимост на вписването или вписване на несъществуващо обстоятелство могат да бъдат установени само по исков ред (отрицателен установителен иск относно факт с правно значение). Последница от уважаването на предявения иск е заличаването на вписаното обстоятелство от съответния регистър.

29.4. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за същността на охранителните производства?

А. Те представляват безспорни едностранни съдебни производства, насочени към издаване на благоприятен за молителя охранителен акт, който не засяга неблагоприятно правната сфера на друго лице.

Б. Те представляват съдебно съдействие при правомерно упражняване на граждански права.

В. И двете посочени са верни.

Г. И двете не са верни.

2. Кое е вярно за решението на съда, с което се отказва издаването на искания охранителен акт?

А. Решението се ползва със сила на пресъдено нещо.

Б. Решението е пречка за подаване на същата молба от същото лице.

В. И двете са верни.

Г. И двете не са верни.

3. Кога е възможна конверсия на нотариалния акт в частен документ?

А. При нищожен нотариален акт за покупко-продажба на недвижим имот.

Б. При нищожен нотариален акт за дарение на недвижим имот.

В. И двете посочени са верни.

Г. Нито едно от горните не е вярно.

4. Кое е вярно за отказа на регистърния съд да извърши вписване на новоучредено адвокатско дружество?

А. Отказът подлежи на въззивно и на касационно обжалване.

Б. Отказът подлежи на въззивно, но не подлежи на касационно обжалване.

В. Отказът подлежи на въззивно обжалване и на касационно, ако отговаря на изискванията за селекция по чл. 280, ал. 1 ГПК.

Г. Отказът не подлежи на обжалване.

30. АРБИТРАЖ – ПОНЯТИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКА. ВИДОВЕ АРБИТРАЖ. АРБИТРАЖНО СПОРАЗУМЕНИЕ. АРБИТРАЖНО ПРОИЗВОДСТВО. ИЗПЪЛНЯЕМОСТ НА АРБИТРАЖНИТЕ РЕШЕНИЯ. ПРИЗНАВАНЕ И ОТМЯНА НА АРБИТРАЖНИ РЕШЕНИЯ

30.1. АРБИТРАЖ – ПОНЯТИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКА

Арбитражът представлява алтернативен на държавния съд способ за разрешаване на правни спорове от трето лице, овластено от страните по спора с това правомощие. Арбитражът не е част от съдебната система – той е частен правораздавателен орган, който основава своята компетентност на волята на страните, материализирана в арбитражно споразумение. Приема се, че арбитражът представлява **врхна поява на диспозитивното начало в гражданския процес, като негова опора и оправдание е разпоредителната власт на страните относно техните частноправни имуществени отношения.**

Правораздавателният характер на арбитражната дейност изисква арбитражното производство да се осъществява при спазване на конституционно и международно признати принципи на тази дейност: независимост и безпристрастност на арбитра, състезателно начало и равенство на страните, право на всяка страна да бъде изслушана, преди да се постанови обвързващо я решение по същество на спора.

Правните последици на арбитража са процесуални и юрисдикционни, **но по основание на правораздавателното право-**

мощие и по начина на конституиране той има договорна същност. Тя се дължи на арбитражното споразумение по чл. 7 от Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА), чрез което се реализира предвидената в чл. 19, ал. 1 ГПК възможност страните по спора да уговорят разрешаването му от арбитражния съд, респ. се учредява неговата компетентност.

Между исковото съдебно и арбитражното производство има много общи черти, обусловени от еднаквата им същност – разглеждане и разрешаване със сила на пресъдено нещо на частноправни имуществени спорове. Арбитражът обаче е едноинстанционна система, при която правните спорове се решават бързо, гъвкаво и конфиденциално, а арбитражното решение е окончателно. От друга страна, именно невъзможността за обжалване е и съществен недостатък и риск в случай на постановяване на неправилно арбитражно решение.

30.2. ВИДОВЕ АРБИТРАЖ

Познати са различни видове арбитраж, обособени въз основа на различни критерии:

- **С оглед местожителството или седалището на страните по спора – международен и вътрешен арбитраж.**
- ✓ **Международен арбитраж.** Кога един арбитраж е международен, се определя от националното законодателство на държавата по мястото на арбитража. Според чл. 1, ал. 2 ЗМТА международният търговски арбитраж разрешава граждански имуществени спорове, възникнали от външнотърговски отношения, ако местожителството или седалището на поне една от страните не е в Р България. Чл. 19, ал. 2 ГПК приема, че ако двете страни по спора имат седалище

според устройствения си акт или местонахождение на действителното си управление в България, то арбитражът не може да има седалище в чужбина. Националността на страните – физическите лица, е без значение. Арбитраж между български граждани с местопребиваване в чужбина ще бъде международен и обратно – чужденци с местопребиваване в България – вътрешен.

- ✓ **Вътрешен арбитраж.** Когато и двете страни по спора са с местопребиваване и седалище в България. Независимо че за регистрирани в България предприятия с преобладаващо чуждестранно участие ЗМТА предвиди някои изключения от правилата за вътрешен арбитраж (напр. да посочват арбитри чужденци), споровете им с местни ЮЛ или ФЛ са проява на вътрешен арбитраж.

Видът на арбитража – местен или международен – се определя към момента на сключване на арбитражното споразумение. Последващата промяна на местопребиваването или седалището на едната (или двете) страни по споразумението е без значение за вида му, съответно за приложимите към него правила.

- **С оглед на устройството и процедурата за решаване на спора, предоставен на арбитража, същият бива инцидентен (ad hoc) и институционен.**
- ✓ **Инцидентен или арбитраж ad hoc.** Не е подчинен на каквато и да било институция, формира се само за решаване на един-единствен спор, с което неговата правораздавателна компетентност се изчерпва. Арбитражното производство е подчинено изцяло на волята на страните и на действията на арбитрите. Страните и арбитрите разполагат с най-широката свобода за организация и провеждане на процеса по

решаване на спора, която свобода почива на арбитражното споразумение. Възможно и приемливо е при арбитража *ad hoc* да бъде прието от арбитражите и от страните към арбитражното производство да бъдат прилагани правилата на дадена арбитражна институция, което не превръща арбитража в институционен. В случай че страните не са договорили точно и ясно процедурата за разглеждане на делото, формиращият арбитражен състав предлага правилата, по които ще се разглежда делото, които следва да бъдат одобрени от страните по спора с оглед продължаване на производството.

- ✓ **Институционен арбитраж.** Недържавно учреждение, което се създава за разрешаването на неограничен брой спорове, които могат да му бъдат възложени в бъдеще. В този смисъл той е постоянно действащ. Като учреждение арбитражната институция има органи (председател, президиум, секретари и др.), които се определят в учредителния му акт. Органите на институционния арбитраж административно осъществяват на арбитража по делата, които са му възложени. Всяка арбитражна институция има правилник, който съдържа правилата за образуване на конкретните арбитражни дела и реда за разглеждането им, включително и постановяване на решение по същество на спора. Възложените на арбитражната институция дела се решават от арбитражите, които действат от нейно име чрез еднолични или колегиялни решаващи органи. Правилникът е задължителен за страните по спора (доколкото не са уговорили отклонение от тях) на основание съгласието им да възложат спора на конкретната арбитражна институция. За арбитражите той е задължителен въз основа

на съгласието им да присмат за решаване конкретен спор от името на институцията. За институцията важат главно повелителните норми на ЗМТА, тъй като много от диспозитивните му норми ще бъдат отклонявани от правилника му.

Арбитражът в България се осъществява предимно от арбитражни институции.

Според това дали до институционния арбитраж могат да прибегнат или не спорещи, които не са членове на организацията, към която е създаден арбитражният съд, арбитражът е **открит или закрит**. Съществуват арбитражи със **задължителна или такива с препоръчителна листа арбитри**. В първия случай арбитри по възложен на институцията арбитраж могат да бъдат само лица, включени в листата ѝ. Във втория случай страните не са ограничени в избора на арбитър по спора от листата на арбитражния съд, а могат да сочат и лица извън нея.

- **С оглед на споровете, които приема за разглеждане, арбитражът бива с обща компетентност (всякакви спорове с арбитражируем предмет) и специализирани (за разрешаване на определена категория спорове – напр. морски арбитраж, банков, борсов и др.).**

30.3. АРБИТРАЖНО СПОРАЗУМЕНИЕ

Източник на арбитражното правораздаване е арбитражното споразумение. Арбитражното споразумение създава компетентност на арбитража да разреши спора и чрез него се делегира волята на страните арбитражът да реши техни настоящи или бъдещи частноправни имуществени спорове във връзка с конкретно правоотношение, възникнало между тях.

По своята правна същност арбитражното споразумение представлява гражданскопроцесуален договор – договор за ар-

битраж. В качеството му на договор, арбитражното споразумение трябва да отговаря на изискванията за валидност на договорите (чл. 26 – 35 ЗЗД), както и на изискванията на чл. 7 ЗМТА и чл. 19 ГПК, а именно:

а) Предметът на спора, за който се сключва арбитражното споразумение, трябва да е арбитраруем. По силата на чл. 19 ГПК принципът е, че всички гражданскоправни спорове са арбитраруеми с определени изключения. **Арбитраруеми са само имуществените спорове, а неимуществените не са.** В случай че се сключи арбитражно споразумение за такъв спор, то не създава компетентност за арбитража, защото е нищожно. Не всички имуществени спорове са арбитраруеми. Неарбитраруеми са:

- спорове за право на собственост и вещни права или за владение върху недвижими имоти;
- спорове за издръжка;
- спорове за права по трудово правоотношение;
- след изменението от м. януари 2017 г. и потребителските спорове – такива, по които една от страните с потребител по смисъла на § 13, ал. 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите. Според легалната дефиниция на „потребител“, дадена в този текст, това е физическо лице, което придобива стоки или ползва услуги, без това да е свързано с неговата търговска или професионална дейност.
- според утвърдената практика неарбитраруеми са исковете по чл. 19, ал. 3 ЗЗД за обявяване на предварителен договор за окончателен, с който се обещава прехвърлянето на вещни права върху недвижими имоти. Арбитраж обаче ще бъде допустим, когато спорът е относно изпълнението на такъв предварителен договор, относно тълкуването му, последици от неизпълнението му и т.н.

- според утвърдената практика неарбитражни са установителните искове по чл. 422 ГПК в хода на заповедното производство дори в случаите, когато страните са договорили арбитражна клауза и др.

Н.В.! Във връзка с тази промяна през 2017 г. се създаде новата разпоредба на чл. 47, ал. 2 ЗМТА, според която арбитражните решения, постановени по неарбитражни спорове, са нищожни, а с новата ал. 5 на чл. 405 ГПК съдът отказва издаване на изпълнителен лист въз основа на нищожни арбитражни решения по смисъла на чл. 47, ал. 2 ЗМТА.

Традиционно решенията по неарбитражни спорове подлежат на отмяна. Такава бе уредбата и в ЗМТА в България до м. януари 2017 г., когато е създадена новата разпоредба на чл. 47, ал. 2 ЗМТА.

б) Да е сключено в писмена форма. Арбитражното споразумение може да бъде отделен, самостоятелен арбитражен договор, а може да бъде и клауза в материалноправния договор. Чл. 7, ал. 3 ЗМТА допуска възможността за постигане на съгласие за отнасяне на спора до арбитраж в самото арбитражно производство. Това е т.нар. конклюдентно сключване на арбитражно споразумение. При него ищецът изразява волята си за сезиране на арбитража чрез предявяване на иска, а ответникът писмено в отговора на исковата молба или с изявление, вписано в протокола за арбитражното заседание, присъема спорът да бъде разгледан в арбитражния съд. Налице е мълчаливо сключване на арбитражно споразумение и когато ответникът участва в арбитражното производство, без да оспорва компетентността на арбитражния съд.

в) Да дава достатъчно данни за индивидуализацията на арбитража.

г) Арбитражното споразумение трябва да посочва вече съществуващ конкретен материалноправен договор, а не да се отнася за всички възможни спорове и всички възможни договори, които страните могат да сключат в бъдеще.

Правни последици от арбитражното споразумение:

- обвързва страните по него;
- предоставя компетентност на арбитража да реши възложения му спор;
- задължава страните да отнесат спора по конкретното правоотношение пред договорения арбитраж;
- дерогира се компетентността на държавните съдилища – арбитражното споразумение се явява отрицателна процесуална предпоставка за допустимостта на иска пред държавния съд;
- определя и обхвата на компетентността на арбитража.

Арбитражното споразумение се прекратява:

- на основания, присъщи на всеки договор;
- невъзможност за изпълнение поради смърт или неспособност на арбитра;
- на основания, присъщи на арбитражното споразумение (например непредявяване на отвод пред държавния съд въз основа на арбитражното споразумение).

30.4. АРБИТРАЖНО ПРОИЗВОДСТВО

Арбитражното производство е съвкупност от действия на страните и арбитра по установяване на фактите и решаване на спора. Той е подчинен на принципите за равенство на страните, диспозитивното и състезателното начало. Арбитражният процес е един конвенционален (договорно уреден) процес и с още

по-голямо основание, отколкото държавния съд, следва да се движи в пределите на исканията на страните.

Устност и непосредственост като начала на гражданския процес важат и за арбитражното производство. Според чл. 24 ЗМТА то се развива съобразно уговорената от страните процедура, доколкото избраните от страните процесуални правила не противоречат на императивните норми на българското законодателство. ГПК не е субсидиарен източник. Арбитражният съд предоставя на всяка от тях възможност да защити своите права. Договорната свобода се ограничава от императивните норми на ЗМТА и особено на чл. 22. Когато арбитражът е международен, страните могат да изберат и материалното право, което ще се прилага за разрешаване на спора.

Начало на арбитражното производство

Началото на арбитражното производство е различно в зависимост от вида на арбитража. Образуването на инцидентен ad hoc арбитраж предхожда по време отнасянето на спора до него. Поканата на едната до другата страна на арбитражното споразумение да определи своя арбитър или искането да се започнат преговори за определяне на единствения арбитър слага начало на арбитражната процедура. Когато арбитражът е институционален и това е предвидено в правилника му, процедурата започва с искова молба. Моментът на започване на арбитражното производство е получаването на препис от исковата молба от ответника.

Практическото значение на деня, в който започва арбитражното производство, е, че от този момент се смята **прекъснатата погасителната давност** относно вземането, което е предмет на спора.

Размяната на книжа между страните се урежда от уговорената между страните процедура или по правилата на избрания институционален арбитраж. Към исковата молба се прилага

и арбитражното споразумение. Пред арбитражния съд може да се предявява насрещен иск само ако той има за предмет спор, възложен с арбитражно споразумение на страните по първоначалния иск на същия арбитражен съд. Чл. 29 ЗМТА допуска възможността за изменение и/или допълване на иска, освен ако страните са договорили друго. Допустими са също така и други процесуални действия като оттегляне на иск, признаване на иск, спогодба. Отлика тук е, че отказът от иск не води до прекратяване на делото. В качеството на признание за неоснователността на иска, отказът от иск обвързва арбитражния съд, който е длъжен да постанови решение, с което да отхвърли иска като неоснователен.

Вътрешен ход на процедурата

Разглеждането на делото става в заседание, насрочено от арбитражния съд, за което страните трябва да бъдат своевременно уведомени при спазване на императивната разпоредба на чл. 31, ал. 1 ЗМТА. Нарушаването ѝ е основание за отмяна на арбитражното решение. Когато страните са били надлежно уведомени за заседанието, то се провежда дори ако някоя от страните не се яви. Отлага се само ако има уважителна причина.

Страните могат да се съгласят спорът да се реши, без те да бъдат призовавани на заседание, въз основа на представените от тях доказателства и становища. Ако за правилното решаване на делото е необходимо страните да бъдат призовани, арбитражният съд може да насрочи заседание.

Доказване

Доказването е сходно с това в съдебния исков процес – например по отношение на доказателствената тежест, доказателствените средства, оспорване на истинност на документи и др. Тук обаче важи договорната свобода на страните, така

че в арбитражното производство са допустими доказателствени договори (чл. 24 ЗМТА). Страните могат да изключат един вид доказателствени средства и да придадат задължителен характер на друг. Ако липсват уговорени правила, ще се прилагат диспозитивните разпоредби на ЗМТА. Арбитражният съд може да допусне писмени показания на свидетел, тъй като не е обвързан с ограниченията, предвидени в ГПК.

Съгласно чл. 36 ЗМТА арбитражният съд може да назначи едно или повече вещи лица. Тъй като арбитражното производство е едноинстанционно и не може да бъде атакувано поради непълнота на доказателствата, с оглед постановяване на правилно решение е предвидена императивната разпоредба на чл. 37 ЗМТА, която задължава държавния съд да оказва съдействие на арбитражния съд.

Съдействие на арбитража от държавния съд

След като държавата е допуснала по взаимно съгласие на страните да правораздава арбитраж вместо държавния съд, тя следва да обезпечи възможност на тези страни и арбитража да преодолеят ограниченията, следващи от частния характер на арбитража и източника на неговото правораздавателно правомощие.

Въпросът за пределите и формите на дължимото от съда съдействие се решава суверенно от закона на държавата по мястото на арбитража с императивни норми, които арбитражните правилници не могат валидно да дерогират. Допустимото от съда съдействие не може валидно да бъде изключено и по споразумение на страните. В предвидените случаи държавният съд е длъжен да укаже предвиденото от закона и поискано съдействие, но извън тях той не дължи такова и следва да го откаже.

Действащото българско законодателство предвижда следните форми на съдействие:

- Обезпечаване на иск;

- Обезпечаване на доказателства;
- Събиране на доказателства, необходими по висящо арбитражно дело – напр. при неявяване на свидетел или отказ на трето лице да представи документ.

Съдействието може да бъде поискано от самия арбитражен съд или от заинтересованата страна с негово одобрение.

Арбитражно решение

Ако няма основания делото да бъде прекратено, арбитражният съд пристъпва към постановяване на решение. Когато арбитражният съд е колегиален, решението се постановява с мнозинство, освен ако страните не са уговорили друго.

Решението трябва да бъде писмено и мотивирано. Мотиви няма, ако страните са се уговорили за това, както и в хипотезата на чл. 40 ЗМТА – възпроизвежда се спогодбата в арбитражното решение.

Спорът се решава, като се прилага избраният от страните закон. Ако страните не са избрали приложимия закон, арбитражният съд прилага закона, посочен от сътълкновителните норми, които счита за приложими.

Постановеното решение се изпраща на всяка от страните по делото и се смята за обявено с връчването му на една от тях. Арбитражното решение е окончателно и слага край на спора. То не подлежи на обжалване, а ако е порочно, отмяната му може да бъде постигната само по исков ред.

Арбитражното производство може да завърши с определение за прекратяване или с решение по същество на делото (решението при уговорени условия има силата на решение по същество на делото). От този момент правомощията на арбитражния съд се прекратяват, освен ако не е поискано поправяне (чл. 43, ал. 1 ЗМТА), тълкуване (чл. 43, ал. 2 ЗМТА) или допълване на арбитражното решение (чл. 44 ЗМТА).

30.5. ИЗПЪЛНЯЕМОСТ НА АРБИТРАЖНИТЕ РЕШЕНИЯ

Арбитражното решение е едностранно волеизявление с частноправен характер и публичноправни последици. То не подлежи на обжалване и поставя край на спора (чл. 38, ал. 4 ЗМТА). Ако е порочно, може да бъде отменено по исков ред съгласно повелителните разпоредби на чл. 47–49 ЗМТА. Арбитражното решение се контролира от съда на държавата, където е мястото на арбитража по смисъла на чл. 1, ал. 1 ЗМТА.

Публичноправните последици се състоят в сила на пресъдено нещо и в изпълнителна сила. Тези последици произтичат от правораздавателната функция на арбитража.

С връчването на арбитражното решение на една от страните, то влиза в сила, става задължително за страните и подлежи на принудително изпълнение. Осъдителното арбитражно решение има същата изпълнителна сила като съдебното решение. То е изпълнително основание по смисъла на чл. 404, т. 1 ГПК и въз основа на него може да бъде издаден изпълнителен лист.

Изпълнителен лист въз основа на арбитражно решение се издава по молба на заинтересованото лице от окръжния съд, в района на който е постоянният адрес или седалището на длъжника (преди измененията на ГПК и ЗМТА от януари 2017 г. се издаваха от Софийския градски съд). Изпълнителният лист се издава въз основа на писмена молба, към която се прилага оригинал на арбитражното решение и доказателство, че същото е връчено на длъжника. Молбата за издаване на изпълнителен лист не се връчва на длъжника. Съдът се произнася с разпореждане за издаване на изпълнителния лист.

В процесуалната теория се приема, че производството по издаване на изпълнителен лист е самостоятелно производство, чийто предмет е установяване съществуването на правото на принудително изпълнение на молителя чрез проверка на изпъл-

нителното основание. Съдът е обвързан от доказателствената сила на изпълнителния титул и затова проверката му е ограничена. Във фазата на производството по издаване на изпълнителния лист не могат да бъдат предявявани и преценявани каквито и да било материалноправни, правонизключващи или правопогасяващи възражения на длъжника срещу съществуването на изпълняемото право.

С изпълнителна сила се ползват само решенията, постановени от арбитражни съдилища със седалище в Р България. В българската теория е безспорно, че силата на пресъдено нещо на арбитражното решение има същото съдържание и обективни предели като силата на пресъдено нещо на съдебното решение и подлежи на зачитане от държавните съдилища и другите държавни органи. Но за разлика от съдебното решение, тя важи само за страните по арбитражното споразумение и не се разпростира спрямо трети лица.

30.6. ПРИЗНАВАНЕ И ОТМЯНА НА АРБИТРАЖНИТЕ РЕШЕНИЯ

Признаване на чужди арбитражни решения

За да се приравни по правни последици на съдебно решение, чуждото арбитражно решение (седалището на арбитража е в чужбина) трябва първо да бъде признато и допуснато за изпълнение съобразно сключените от Р България международни договори (чл. 51, ал. 2 ЗМТА). Ако друго не е предвидено в международен договор, по който Р България е страна, производствата за признаване и допускане изпълнението на решенията на чуждестранните арбитражни съдилища и сключените пред тях спогодби по арбитражни дела са от компетентността на Софийския градски съд и за разглеждането им се прилагат съответно чл. 118–122 КМЧП, с изключение на правото на

длъжника да предяви възражение за погасяване на вземането (чл. 51, ал. 3 ЗМТА).

Отмяна на арбитражните решения

Отмяната на арбитражното решение е средство за защита, когато то е порочно. Тя е проява на държавния контрол върху арбитража. Уредбата се съдържа в глава седма, чл. 47–49 ЗМТА и има повелителен характер. Всяко съгласие на страните, което я изключва или променя, е недействително. Отмяната на арбитражното решение се осъществява по исков ред, а не чрез обжалване или чрез извънредните средства за отмяна срещу влезли в сила съдебни решения. По този ред не могат да се атакуват определенията на арбитражния съд за прекратяване на делото. Те са неатакуеми.

Съгласно чл. 48, ал. 2 ЗМТА ищецът може да иска от ВКС спиране на изпълнението на постановеното арбитражно решение срещу предоставяне на обезпечение в размер на интереса от отмяната. В случай че не е поискано или не е допуснато обезпечение, предявеният иск за отмяна не спира изпълнението.

Основанията за отмяна на арбитражното решение са изчерпателно и лимитативно посочени в чл. 47, ал. 1 ЗМТА, а именно:

- При недееспособност на страна при сключване на арбитражното споразумение.
- Арбитражното споразумение не е било сключено или е недействително съобразно закона.
- Страната не е била надлежно уведомена за назначаването на арбитър или за арбитражното производство или поради независещи причини не е могла да вземе участие в производството.
- Решението разрешава спор, непредвиден в арбитражното споразумение или съдържа произнасяне извън предмета на спора.
- Образуването на арбитражния съд или на арбитражната процедура не е съобразено със споразумението на

страните, освен ако то противоречи на повелителни разпоредби на закона.

Искът за отмяна се предявява пред ВКС в тримесечен срок от съобщаването му на молителя. С изтичането на преключивния срок, в който страната не е подала иск за отмяна на арбитражното решение, същото се стабилизира и неговата сила на пресъдено нещо следва да бъде зачетена.

Когато искът по чл. 47 е основателен, правомощията на ВКС се ограничават винаги и само до отмяна на арбитражното решение. ВКС не решава материалноправния спор между страните. Съдбата на арбитражното дело след отмяната е различна и зависи от естеството на порока, от който решението е било засегнато (чл. 49 ЗМТА).

Нищожност на арбитражното решение

С изменение на ЗМТА от м. януари 2017 г. българският законодател отново въведе нищожността като санкция за порочност на арбитражното решение, която е съществувала до 2001 г. Според чл. 47, ал. 2 ЗМТА нищожни са арбитражните решения, които са постановени по неарбитражни спорове, а последните са определени в чл. 19 ГПК. С оглед на редакцията на чл. 19, ал. 1 ГПК законодателят счита за нищожни и арбитражните решения по спор, в който едната страна е потребител. При преценка дали спорът е арбитражен, контролиращият съд е свободен да разгледа обстоятелствата по делото – правни и фактически.

С измененията на ЗМТА от 2017 г. законодателят не е предвидил нищо по отношение на нищожните арбитражни решения – нито по какъв ред, нито в какви срокове може да се релезира единственото засега основание за нищожност. От общия принцип, че съдът служебно следи за нищожността, следва, че при констатирана неарбитражност на спора ВКС ще прогласява нищожността на атакуваното с иск за отмяна решение. До момента практиката на ВКС по отмяната на арбитражните решения е безпротиворе-

чиво ориентирана към служебна проверка за валидност на арбитражното решение, дори ищецът да не се е позовал на нищожност, а на основанията за отмяна по чл. 47, ал. 1 ЗМТА.

УТОЧНЕНИЕ: Във връзка с въведеното основание за нищожност в чл. 47, ал. 2 ЗМТА е създадена и новата ал. 5 на чл. 405 ГПК – съдът отказва издаване на изпълнителен лист въз основа на нищожни решения. С тази нова разпоредба се изземва изключителната функционална компетентност на ВКС да разглежда въпроси, свързани с арбитражируемостта на спора. Компетентни по издаването на изпълнителния лист са местните окръжни съдилища. Тоест с новата уредба на практика се утвърди правомощието на тези съдилища да констатира нищожност на арбитражните решения. По същество това представлява отстъпление от утвърдената практика на ВКС, както и схващанията в процесуалната теория, че арбитражните решения подлизат на отмяна единствено от върховните съдилища.

30.7. КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ

1. Кое е вярно за допустимостта на арбитражното споразумение?

А. То е допустимо за разрешаване на всеки частноправен граждански спор.

Б. То е допустимо по спорове, които имат за предмет владелчески искове относно недвижим имот.

В. То е допустимо по спорове, по които една от страните е потребител.

Г. Всички посочени не са верни.

2. Кое е вярно за арбитражното решение?

А. Арбитражното решение подлежи на отмяна по реда на чл. 303 ГПК.

Б. Арбитражното решение има изпълнителна сила.

В. И двете са верни.

Г. И двете не са верни.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: КОНТРОЛНИ КАЗУСИ

Казус 1:

Николина Генова и Ахмет Юмеров сключили граждански брак на 05.12.1987 г. По време на брака си съпрузите придобили 2 недвижими имота и двата находящи се в град Шумен – апартамент с площ 101 кв. м и апартамент с площ 94 кв. м. Със съдебно решение от 24.02.2014 г. гражданският им брак е прекратен с развод по исков ред.

На 13.07.2016 г. Николина Генова предявила иск против Ахмет Юмеров за делба на апартамент с площ 101 кв. м. Исковата молба е вписана на 14.07.2016 г.

На 22.07.2016 г. съделителят Ахмет Юмеров прехвърля чрез дарение притежаваната от него идеална част от горепосочения апартамент с площ 94 кв. м на Силвия Сидерова, като си е запазил пожизнено и безвъзмездно право на ползване върху дарената идеална част от недвижимия имот.

С молба от 28.11.2016 г., преди първото по делото заседание, Николина Генова е поискала да бъде включен в делбената маса и апартаментът с площ 94 кв. м. Заседно с това, тя оспорва дарението. Твърди, че искът за делба е обусловен от иска за оспорване на дарението. Според нея целта е да се върне недвижимият имот с площ 94 кв. м в патримониума на страните, тъй като сделката е сключена с цел да бъде изключен този имот от делбения процес. Според нея липсва намерение да се дари, налице е заобикаляне на закона и основание за прогласяване нищожност на сделката.

Съделителят Ахмет Юмеров, редовно призован, не се явява на съдебното заседание на 28.02.2017 г., в което делото е обявено и за решаване. Процесуалният му представител представя пред първоинстанционния съд приемо-предавателен протокол от 28.11.2016 г., съставен от полицейски служители на Р Турция, от който е видно, че на същата дата, при влизането

му в Р Турция, паспортът му, издаден в Р Турция, е иззет, като до отстраняване на констатирания проблем му е забранено да напусне Р Турция.

С постановено по делото решение първоинстанционният съд допуска делба на апартамента с площ 101 кв. м и отхвърля иска за делба на апартамента с площ от 94 кв. м.

Въпроси:

1. Каква е правната квалификация на предявения на 13.07.2016 г. иск? Кой е родово и местно компетентен съд да разгледа този иск? Допустимо ли е преди първото по делото заседание Генова да иска включване в делбената маса на друг съсобствен за съделителите имот?
2. Налице ли е обективно съединяване на искове с молбата от 28.11.2016 г.? Ако отговорът е положителен, какво е то (кумулятивно, алтернативно, евентуално)? Допустимо ли е то в конкретния казус?
3. Съставлява ли прехвърлянето на идеална част от апартамент с площ 94 кв. м. от съделителя Ахмет Юмеров на Силвия Сидерова прехвърляне на спорното право във висящо производство?

Казус 2

Съпрузите Пенко и Минка Мишеви живеят в семейното си жилище, апартамент, находящо се в жилищна кооперация в гр. София. Този имот е придобит от съпругата Минка Мишева чрез договор за покупко-продажба, сключен по време на брака ѝ с Пенко Мишев. Средствата за придобиване на имота са с източник банков заем, по който кредитополучател е Минка Мишева. Съпрузите не са правили нарочен избор на имуществен режим.

Първоначално Мишеви нямат проблеми с обитаваното от тях жилище, но след един обилен валеж, в апартамента се наб-

людава теч. След извършена проверка било установено, че той бил предизвикан от нарушена хидроизолация на терасата на апартамента, разположен непосредствено над обитавания от тях. Собственик на този апартамент е Добринка Котева. Следват проблеми. След всеки валеж или топене на сняг по стените и таваните на жилището на Мишеви се образуват мокри петна, като стичащата се вода постепенно води до нарушаване целостта на таваните, дограмите и стените на апартамента.

Мишеви многократно отправяли молби до Котева да отстрани причините за теча. Последната не предприела каквито и да е действия с аргумента, че по-късно става въпрос за теч от валежи, етажната собственост следва да извърши ремонта.

Мишеви решават да защитят правата си по исков ред. Те биха искали да им се заплатят 2000 лв., за да ремонтират нарушената цялост на таваните, дограмите и стените на апартамента си. Освен това искат Котева да отстрани теча в имота си.

Въпроси:

1. Кой е местно и родово компетентен съд по предявения иск/искове? Ако твърдите, че е предявен повече от един иск, допустимо ли е обективното им съединяване?
2. Каква е правната квалификация на иска/исковете, предявени от Мишеви?
3. Как следва да се разпредели доказателствената тежест по предявения от Мишеви иск/искове?
4. Подлежи ли на вписване предявеният от Мишеви иск/искове?

Казус 3

Собствеността върху недвижимия имот (апартамент) в гр. Пазарджик е придобита при условията на СИО, по време на брака на съпрузите Атанасови за задоволяване на жилищните нужди на семейството. Съпругът Атанасов, действащ като

пълномощник на своята съпруга, купува от името и за сметка на съпругата си горепосочения недвижим имот на 25.08.2011 г. от продавача Врабев. По надлежния ред е съставен нотариален акт за покупко-продажба на недвижим имот, в който за купувач е посочена съпругата Атанасова. Съпругата Атанасова придобила имота срещу задължението да заплати на продавачите цената от 30 000 евро в срок до 25.08.2013 г. Върху имота е учредена законна ипотека, но същата е вписана по партидата на съпругата Атанасова, а по партидата на съпруга Атанасов законна ипотека върху имота в полза на Врабев няма вписана.

Поради неплащане на продажната цена в уговорения в нотариалния акт срок, продавачът се снабдява с изпълнителен лист, образувано с изпълнително дело и изпълнението е насочено спрямо ипотекирания процесен имот. Изпълнителният лист е издаден срещу съпругата Атанасова. Съпругът Атанасов не взима участие в изпълнителното дело, съответно в публичната продан на имота, след провеждането на която за купувач на имота е обявено лицето Статев, на когото недвижимият имот е възложен с постановление на съдебен изпълнител.

Съпругът Атанасов предявява иск, като твърди, че е собственик на $\frac{1}{2}$ идеална част от недвижимия имот. Твърди, че доколкото имотът не бил изцяло собственост на длъжника по изпълнителното дело (съпругата Атанасова), то независимо от извършената публична продан купувачът не е придобил собствеността върху притежаваните от ищеца идеални части от процесния недвижим имот, съответно и към настоящия момент собствеността върху $\frac{1}{2}$ идеална част принадлежала на него (Атанасов). Ищецът твърди, че ответникът упражнявал фактическа власт върху недвижимия имот изцяло, без да е налице противопоставимо спрямо него (Атанасов) правно основание за това по отношение на притежаваните от него идеални части. Ищецът моли съда да постанови решение, с което да признае за установено по отношение на ответника, че ищецът е собстве-

ник на $\frac{1}{2}$ идеална част от недвижимия имот, описан в исковата молба, както и да бъде осъден ответникът да предаде на ипсена владението върху процесната $\frac{1}{2}$ идеална част.

В отговора на исковата молба ответникът моли производството по делото да бъде прекратено, като твърди, че предявеният иск не попада в хипотезата на чл. 496, ал. 3 ГПК и ипсентът не е активно легитимиран да предявява настоящата искова претенция.

Въпроси:

1. Следва ли да отговаря съпругът Атанасов за задължението, посто от съпругата Атанасова за задоволяване на жилищните нужди на семейството?
2. Каква е правната квалификация на предявения от съпруга Атанасов иск?
3. Кой съд е родово и местно компетентен по предявения иск?
4. Как следва съдът да разпреди доказателствената тежест по така предявения иск?
5. Намирате ли за основателно възражението на ответника, според което така предявеният иск е недопустим?

Казус 4

Мария Добринова и Йоана Савова са съсобственици на идеални части от недвижим имот – апартамент в гр. Добрич – който недвижим имот е придобит от Димитър Добринов. Йоана Савова е дъщерята на починалия през 2011 г. Димитър Добринов, а Мария Добринова е негова съпруга.

През 2007 г. „Банка Х“ АД (кредитор) предоставя на СД „Парлапанов и сие“ (кредитополучател) кредит в размер на 60 000 лв., с кратък срок на издължаване 60 месеца. За обезпечаване на вземането на банката по договора за кредит Димитър Добринов учредява в полза на „Банка Х“

АД договорна ипотека върху горепосочения свой недвижим имот.

Поради неизпълнение на задълженията на СД „Парлапанов и сие“, през 2012 г. е издаден изпълнителен лист и е образувано изпълнително дело. През 2013 г. на длъжника СД „Парлапанов и сие“ е връчена покана за доброволно изпълнение, а през 2019 г. длъжникът е уведомен за наложена възбрана върху имота, като е насрочена публична продаж на съсобствения на Добринова и Савова недвижим имот. През същата година, по молба на ипотекарния кредитор „Банка Х“ АД, е вписано подновяване на ипотека. Добринова и Савова обаче твърдят, че ипотечното право по договора е погасено по давност.

Въпроси:

1. Следва ли ипотекарният длъжник да бъде конституиран като ответник по предявения от „Банка Х“ АД осъдителен иск, решението по който се явява изпълнително основание по образуваното изпълнително дело?
2. С оглед твърденията на Добринова и Савова, че ипотечното право по договора е погасено по давност, могат ли те да направят възражение за изтекла погасителна давност пред съдебния изпълнител?
3. Допустим ли ще е иск на ипотекарните длъжници Добринова и Савова, с който се твърди, че главното вземане на „Банка Х“ АД е погасено по давност? Пред кой родово компетентен съд, с оглед конкретния казус?
4. Какви биха били последиците, ако предявеният от Добринова и Савова иск, с който се твърди, че главното вземане на „Банка Х“ АД е погасено по давност, бъде уважен?

Казус 5

Между „Банка Ъ“ АД и г-н Аразян е сключен договор за банков кредит в размер на 10 000 лв., по който поръчителни са г-жа Витанова и г-н Пинкас. Длъжникът Аразян не изпълнява задълженията си по договора и „Банка Ъ“ АД се снабдява с изпълнителен лист на база на съдебно решение, като г-н Аразян, г-жа Витанова и г-н Пинкас са осъдени солидарно да заплатят на банката сумата от 10 000 лв. главница, както и лихви.

„Банка Ъ“ АД прехвърля вземането си по договора за кредит на „Корект“ ООД, като уведомлението за това е връчено на г-н Пинкас. На следващия ден г-н Пинкас прави вноска по договора за кредит в размер на 10 000 лева, която е направена съгласно сключеното на същия ден между него и „Корект“ ООД споразумение. Впоследствие между г-н Аразян и г-н Пинкас е подписано споразумение, с което г-н Аразян декларира, че сумата по договора за кредит е усвоена и ползвана само от него (г-н Аразян), като той се задължава в тримесечен срок да възстанови на г-н Пинкас платената от него сума от 10 000 лева.

Година по-късно г-н Аразян, без да е изплати сумата от 10 000 лв. на г-н Пинкас, с договор за покупко-продажба, сключен между г-н Аразян (в качеството на продавач) и дъщеря му г-жа Амербикян (в качеството на купувач), прехвърля правото на собственост върху свой недвижим имот (апартамент).

Въпроси:

1. Какво отклонение във връзка със страните е налице по предявения от „Банка Ъ“ АД иск едновременно срещу ответниците г-н Аразян, г-жа Витанова и г-н Пинкас?
2. На кой съд е родово подсъден искът на „Банка Ъ“ АД срещу г-н Аразян, г-жа Витанова и г-н Пинкас?
3. Възможно ли е „Банка Ъ“ АД да използва ред, различен от исковия, за да се снабди с изпълнително основание срещу г-н Аразян, г-жа Витанова и г-н Пинкас?

4. Встъпва ли г-н Пинкас в правата на „Корект“ ООД вследствие на извършеното плащане?
5. Има ли правна възможност г-н Пинкас да се защити по исков ред срещу сделката между г-н Аразян и дъщеря му г-жа Амербикян по реда на чл. 135 ЗЗД?

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: ОТГОВОРИ НА КОНТРОЛНИТЕ ВЪПРОСИ И НАСОКИ ЗА РЕШАВАНЕ НА КОНТРОЛНИТЕ КАЗУСИ

Тема 1: 1. Б, 2. Г, 3. Б, 4. Б, 5. Б.

Тема 2: 1. В, 2. А, 3. А, 4. В, 5. Б, 6. А, 7. Б.

Тема 3: 1. Б, 2. Б, 3. В, 4. Б, 5. В, 6. А.

Тема 4: 1. Подведомственост на спора на съда, процесуална правоспособност, интерес от търсената с иска защита, процесуална легитимация, 2. Сила на пресъдено нещо, настъпила преклузия, 3. Родова и местна подсъдност, процесуална дееспособност, редовна искова молба, представителна власт, 4. Договор за отнасяне на спора до арбитраж или чужд съд, преюдициален граждански спор или престъпно деяние, обуславящо разрешаване на гражданскоправния спор, висящ процес между същите страни със същия предмет, 5. Б.

Тема 5: 1. А, 2. А, 3. Районен съд – София (чл. 109 ГПК), 4. Районен съд, 5. Брачни искове, 6. Районен съд, 7. А, 8. А – абсолютна, Б – абсолютна, В – абсолютна, Г – относителна.

Тема 6: 1. А, 2. В, 3. Първо заседание по делото, 4. А, 5. Да, 6. Чл. 129, ал. 2 ГПК, 7. Спиране на придобивна и погасителна давност за времето на висящност на делото/прекъсването им, 8. Лихви за забава и получаване на плодове, 9. А, 10. Правоизключващи, правоунищожавашки, правопогасяващи, правоотлагащи, 11. В, 12. Г, 13. А.

Тема 7: 1. А, 2. Срок за обжалване, за искане на отмяна на съдебното решение, 3. В, 4. За редовност на исковата молба и допустимост на предявения иск, 5. Обстоятелствата, твърдени от страните, от които произтичат претендираните права и възражения; правната квалификация на всички претендирани от страните права и на всички направени възражения; отделяне на спорното от безспорното между страните; разпределяне на

доказателствената тежест между страните; указание до всяка страна за кои от твърденията от нея факти тя не е посочила доказателства, 6. В.

Тема 8: 1. А, 2. Г, 3. Б, 4. А, 5. В, 6. А.

Тема 9: 1. В, 2. Б, 3. В, 4. В, 5. А, 6. Г.

Тема 10: 1. Доказването с съвкупност от процесуални действия на съда и страните, насочени към разкриване на истината относно фактите, релевантни за спорното право чрез доказателствените средства, 2. Посочване, представяне, събиране и обсъждане на доказателствените средства, 3. В, 4. А, 5. Факти, доказващи правнорелевантни факти, 6. Общеизвестни факти, съдебно известните факти, оборими презумпции, посочени за безспорни в доклада на съда, 7. Право и задължение на съда да приеме за ненастъпили последиците на фактите, които не са доказани.

Тема 11: 1. Вещ, върху която с писмени знаци, е материализирано словесно изявление или ако в електронна форма е материализирано словесно изявление, 2. В, 3. Г, 4. В, 5. Свидетелстващият документ, 6. Г, 7. Б, 8. Начало на писмено доказателство, 9. Предмет, който възпроизвежда факти от значение за делото или от които могат да се направят доказателствени изводи за тези факти, 10. А.

Тема 12: 1. Г, 2. Б, 3. А, 4. Б.

Тема 13: 1. Решения, определения и разпоредения, 2. Определения, 3. При издаване на изпълнителен лист, 4. Чл. 129 ГПК, чл. 131 ГПК и др., 5. Б, 6. Г, 7. Неизменност, необжалваемост, неотменимост.

Тема 14: 1. Б, 2. В.

Тема 15: 1. Правоустановяващ ефект, регулиращо действие, непререшаемост, 2. А, 3. Спорното материално право и вземане, за което ответникът прави възражение за прихващане, възражение за право на задържане (чл. 72 ЗС и чл. 91 ЗЗД) и възражение за неизпълнен договор (за едновременно изпълнение) (чл. 90 ЗЗД).

Тема 16: 1. В, 2. Г, 3. А.

Тема 17: 1. В, 2. Г, 3. Г.

Тема 18: 1. Б, 2. Б, 3. А, 4. А, 5. А, 6. Г, 7. Г, 8. В, 9. Г, 10.

Да. При липса на съгласие, несъществуването на претендираните от ищеца правни последици не съществуват и не могат да възникнат, което дава пълна защита на ответника. С оглед чл. 19, ал. 3 ЗЗД същото не може да се каже за постановения отхвърлителен диспозитив.

Тема 19: 1. А, 2. В, 3. В, 4. Б.

Тема 20: 1. Г, 2. Б, 3. В, 4. А, 5. Г, 6. Б.

Тема 21: 1. А (виж т. 6 на ТР7/2017 на ОСГТК на ВКС), 2. Г, 3. В, 4. В.

Тема 22: 1. Г, 2. Б, 3. Б, 4. А, 5. А, 6. В, 7. Г, 8. Г, 9. Г, 10. А, 11. Г, 12. Г.

Тема 23: 1. А, 2. А, 3. А.

Тема 24: 1. Б, 2. Г, 3. В, 4. Б, 5. Г, 6. Б, 7. В.

Тема 25: 1. А, 2. Б, 3. В, 4. В, 5. В.

Тема 26: 1. Г, 2. Б, 3. Г.

Тема 27: 1. В, 2. А.

Тема 28: 1. А, 2. А, 3. Б, 4. А.

Тема 29: 1. В, 2. Г, 3. А, 4. Б.

Тема 30: 1. Г, 2. Б.

Казус 1:

1. Чл. 34 ЗС; РС – Шумен (чл. 103 ГПК във връзка с чл. 109 ГПК); чл. 341, ал. 2 ГПК.
2. Да. Кумулативно. Не, дарението предхожда исковата молба за конкретния имот. Чл. 341, ал. 2 ГПК регламентира специфичен способ за обективно съединяване на искове в делбения процес с включване в делбената маса на нови недвижими имоти, съсобствени между страните по делото. Това процесуално действие не съставлява отстраняване на нередовност на исковата молба, пора-

ди което извършването му няма ретроактивно действие, каквото е регламентирано с разпоредбата на чл. 129, ал. 5 ГПК.

3. Не.

Казус 2:

1. Виж Т. 1 от № ТР 4/2015 по тълк. д. 4/2015 на ОСГТК на ВКС (по чл. 109 ЗС); Районен съд – София (чл. 45 ЗЗД).
2. Чл. 109 ЗС; чл. 45 ЗЗД.
3. По чл. 109 ЗС Мишеви следва да докажат, че са собственици на увреденото жилище, бездействието на Котева, пречките да упражняват правото си на собственост. По чл. 45 ЗЗД Мишеви следва да докажат увреждането, причинна връзка и деянието.
4. Не (Тълкувателно решение № 4/2015 г. от 2017 г. на ОСГК на ВКС).

Казус 3:

1. Да, те отговарят солидарно съгласно чл. 32, ал. 2 СК.
2. Чл. 108 ЗС.
3. РС – Пазарджик – чл. 104, т. 3 ГПК и чл. 109 ГПК.
4. Тежестта на доказване в производство с предмет иск по чл. 108 ЗС се свежда до главно и пълно доказване на три предпоставки от страна на ищеца, а именно: че е собственик на процесната вещ, че ответникът я държи или владее и тази фактическа власт се осъществява без основание. На първо място, ищецът по ревандикацията следва да докаже по някой от законно установените способи активната си легитимация, т. е. правото си на собственост върху вещта, а от друга страна, трябва да установи и пасивната легитимация на ответника, т. е. че

вещта се намира в ръцете именно на това лице, което поради липсата на основание да я държи, следва да му я върне.

5. Не. (Предявеният иск не почива на твърдения за наличие на обстоятелства, покриващи фактическия състав на предявен иск по чл. 496, ал. 3 ГПК, за да се коментира въпросът с допустимостта на иск с правно основание чл. 496, ал. 3 ГПК. Фактическите твърдения и формулирания петитум обосновават извод, че в случая с предявен иск по чл. 108 ЗС. В изпълнителното производство не може със сила на пресъдено нещо да се разрешава въпросът кое лице е собственик на вещта – обект на принудителното изпълнение, а това може да стане единствено с предявяване на иск за собственост по общия исков ред, кактовто е и настоящият случай.)

Казус 4:

1. Собственикът на ипотекираната вещ не е страна в производството по снабдяване с изпълнително основание. Изпълнителният лист има сила срещу правопримениците на ипотекария длъжник, тъй като изпълнението е насочи върху вещта (чл. 429, ал. 3 ГПК).
2. Първо, ипотечното право не се ползва със собствена погасителна давност, т.е. предпоставките на давността се преценяват спрямо главното вземане. Второ, възражение за погашение по давност пред съдебен изпълнител не може да произведе никакъв положителен ефект за ипотекарните длъжници, но тъй като тя е пречка пред правото на принудително изпълнение, защитата е по исков ред.
3. Добринова и Савова биха могли да предявят отрицателен установителен иск пред окръжния съд.

4. При уважаване на иска принудителното изпълнение следва да се прекрати за изпълнителния способ, който засяга правата на ипотекарния длъжник (чл. 433, ал. 1, т. 7 ГПК). Заличаване на възбрана и подновената ипотeka.

Казус 5:

1. Те са солидарни длъжници (поръчители и длъжник) – обикновени другари.
2. Чл. 104, т. 4 ГПК.
3. Заповед за незабавно изпълнение – чл. 417, т. 2 ГПК.
4. Чл. 143 ЗЗД. Трето лице – съдлъжник по вземането, който погаси задължението по него не към първоначалния кредитор – цедент, а към цесионера вследствие на извършеното изпълнение, встъпва в правата на кредитора по отношение на длъжника.
5. Да, с оглед чл. 99, ал. 2 ЗЗД. С такова право разполага поръчителят, който погасява задължението на длъжника към цесионера (щом вследствие на изпълнението встъпва в правата му спрямо длъжника), тъй като цесионерът е легитимиран да предяви иск по чл. 135 ЗЗД, ако увреждащата сделка е сключена, след като е възникнало вземането на цедента. (Виж и ТР № 2/2019 г. на ОСГТК на ВКС.)

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Абрашев, П. Съкратен курс по гражданско съдопроизводство. Випуск I–III. София: Придворна печатница, 1920.

Влахов, К., К. Топалов, Б. Балинова. Помагало по гражданско процесуално право за кандидати за младши съдии. Част I. София: НИП, 2013.

Влахов, К., К. Топалов, Б. Белазелков, В. Вълков, Х. Мъгърдичиян, А. Бонева, Б. Балинова, С. Калинова, К. Маринова. Помагало по гражданско процесуално право за кандидати за младши съдии. Част II. София: НИП, 2013.

Герджиков, О., И., Русчев, М. Марков, И. Русчев, Г. Стефанов, П. Голева, Т. Градинарова, В. Гигова, К. Недкова. Обезпеченията в материалното и процесуалното право. София: Труд и право, 2018.

Голева, П. Възражение за поредност при солидарни задължения в търговското право (Преглед на съдебната практика). // Юридически свят, 2019, № 2.

Голева, П. Съдебната практика по някои въпроси на отмяната на арбитражни решения след реформата от 2017 г. // Правна мисъл, 2019, № 3.

Димитров, К. Относно нотариалното удостоверяване на дата, съдържание и подписи на частен документ. // Собственост и право, 2021, № 5.

Желязкова, В. Арбитражът като способ за решаване на имуществени спорове. София: Нова звезда. 2019.

Златарева, М. Предварително изпълнение на съдебните решения. – В: **Видин, Б., Р. Владимиров, М. Марков, К. Йочева** (ред.). Годишник на департамент „Право“ на НБУ. София: НБУ, 2016.

Иванова, Р. Намеса на държавния съд в арбитражното производство. – В: Сборник от международна научна конференция „Съвременното място и роля на алтернативните спосо-

би за разрешаване на спорове – между традицията и актуалната правна уредба в България и държавите – членки на Европейския съюз“. Велико Търново: Фабер, 2019.

Илнева, Р. Съдебен контрол при издаване на изпълнителен лист въз основа на арбитражно решение. – В: Сборник от международна научна конференция „Съвременното място и роля на алтернативните способи за разрешаване на спорове – между традицията и актуалната правна уредба в България и държавите – членки на Европейския съюз“. Велико Търново: Фабер, 2019.

Марков, М. Искът за собственост по чл. 108 от Закона за собствеността. София: Сиби, 1994.

Матеева, Е. Семейно право на Република България. Варна, ВСУ, 2010.

Мингова, А. Въззивно и касационно обжалване на съдебните решения. София: Софи-Р, 1998.

Мингова, А. Отказът от иск. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1995.

Мингова, А. Ползва ли се констативният нотариален акт, с който се признава право на собственост върху недвижим имот по реда на чл. 587 ГПК, с обвързваща материална доказателствена сила по смисъла на чл. 179, ал. 1 ГПК относно констатацията на нотариуса за принадлежността на правото на собственост. Апис-Време, 2012.

Мингова, А., Цолова, К. Последните промени в Гражданския процесуален кодекс в материята на съединяването на искове. // *Ius Romanum*, 2016, № 6.

Попова, В. Възражението за прихващане в съдебния исков процес. София: Фенея, 2002.

Попова, В. За основанията за допускане на касационното обжалване, предвидени в новата ал. 2 на чл. 280 ГПК (ДВ, бр. 86 от 2017 г.). Апис-Време, 2018.

Попова, В. Някои особености на българския обезпечителен процес и Регламент № 1215/2012 относно компетентност-

та, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела. Апис-Време, 2017.

Пунев, Б., В. Гачев, Г. Хорозов, Д. Митева, Д. Танев, Е. Кръшкова, Е. Балева, К. Топалов, К. Влахов, М. Златарева, М. Обретенова, М. Бобатинев, Ст. Кюркчиев. Граждански процесуален кодекс – приложен коментар (първо и второ издание). София: Труд и право, 2012 и 2017.

Пунев, Б., В. Гигова, Б. Николова, М. Обретенова, Б. Мусева. Промените в гражданския процесуален кодекс. София: Труд и право, 2020.

Радулов, П. Доказателствената сила на документа в гражданския процес. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993.

Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Том I (четвърто издание). София: Университетска печатница, 1948.

Силяновски, Д. Гражданско съдопроизводство. Том II. София: Печатница П. К. Овчаров, 1941.

Силяновски, Д. Евентуално съединяване на исовете в гражданския процес. // Юрически архив, 1932, № 3.

Силяновски, Д. Законна сила на решението при процесуална субституция. // Юрически архив, г. VII.

Силяновски, Д. Съдебна спогодба. Спогодбата не предпоставя взаимни отстъпки, а само прекратяване на спора. // Юрическа мисъл, 1947, № 2–3.

Сталев, Ж. Арбитраж по частноправни спорове. София: Сиела, 1999.

Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право (пето издание). София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1994.

Сталев, Ж. Сила на пресъдено нещо в гражданския процес. София: Сиела, 2007.

Сталев, Ж. Съдебната практика като източник на правото. // Съвременно право, 1997, № 6.

Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право (девето и десето издание). София: Сиела, 2012 и 2020.

Стамболчев, О. Доказването в гражданския процес. София: Сиела, 2012.

Цолова, К. За основанието на отрицателния установителен иск за собственост. // Търговско право, 2020, № 3.

Цолова, К. Подпомагащата страна в исковия процес. София: Сиби, 2009.

Цолова, К. Частичният иск. София: Сиби, 2012.

Чернев, С. Заповедно производство. София: Сиби, 2012.

Тодор Коларов, Цветелина Лекова, Ивелина Дахлянова

**НАРЪЧНИК ПО
ГРАЖДАНСКО ПРОЦЕСУАЛНО ПРАВО**

*Българска
Първо издание*

Отговорен редактор: *Борислав Мънзов*
Коректор: *Антония Паскова*
Предпечатна подготовка: *Петър Дамянов*

Формат 60/90/16 Печатни коли 23

Сиела Норма АД
1510 София, бул. Владимир Вазов № 9
тел. 02 903 00 23
www.ciela.bg

Печат: ЗИП ЕООД

Книгите на СИЕЛА могат да бъдат закупени от:

Ciela Books & Music – Витоша 60, бул. „Витоша“ 60; Ciela Books & Music – Граф Игнатиев, ул. „Граф Игнатиев“ 44; Ciela Knigomania Books & Music – Mall of Sofia, бул. „Стамболийски“ 101, местоположение: ет. 2; Ciela/Книго-мания/Комсед – Paradise Center, бул. „Черни връх“ 100; Ciela Books & Music – The Mall, бул. „Цариградско шосе“ 115; Ciela Books & Music – Park Center Sofia, бул. „Арсеналски“ 2, местоположение: ет. 3; Ciela Books & Music – Под-лез на Ректората СУ, бул. „Цар Освободител“ 22;

Ciela Books & Music – Park Mall Stara Zagora, бул. „Никола Петков“ (до главния път за Бургас); Ciela Books & Music – Mall Plovdiv, ул. „Перушица“ 8, местоположение: ет. 2; Ciela Books & Music – Plovdiv Plaza, ул. „Д-р Георги Странски“ 3, местоположение: ет. 2;

Ciela Books & Music – Mall Ruse, бул. „Липник“ 121 Д; Сиела Фестивален и конгресен център, Варна, бул. „Сливница“ 2; Ciela Delta planet, Варна, бул. „Сливница“ 185; Сиела – Панорама Mall Pleven, пл. „Иван Миндиликов“ 1;

Ciela Books & Music – Mall, Galleria Бургас, ул. „Янко Комитов“ 6;

Ciela Books & Music – Свишов, ул. „Алеко Константинов“ 1;

интернет книжарница www.ciela.com,

както и от всички добри книжарници в страната.

9 789542 839392

интернет книжарница

ciela.com

Цена 28 лв.